TM Cătălin Dorian rlorescu

Cătălin Dorian Florescu (n. 27.08.1967, Timişoara) trăieşte în Elveţia din 1982. A urmat studii de psihologie şi psihopatologie la Zürich, specializându-se în terapia umanistă Gestalt. După absolvire a lucrat ca psiholog într-un centru de reabilitare pentru dependenţii de droguri. Din 2001 este scriitor liber-profesionist. A publicat romanele *Wunderzeit* (*Vremea minunilor*, 2001), *Der kurze Weg nach Hause* (*Scurtul drum spre casă*, 2002), *Der blânde Masseur* (*Maseurul orb*, 2006), *Zaira* (2008), *Jacob beschließt zu lieben* (*Jacob se hotărăşte s*ă *iubească*, 2011) şi *Der Manny der das Glück Bringt* (*Bărbatul care aduce fericirea*, 2016), apariţii care s-au bucurat de o primire entuziastă în Elveţia, Austria şi Germania. Cărţile sale au fost traduse în mai multe limbi. Semnează periodic articole şi eseuri în presa de limbă germană.

Ţ, 1 Cătălin Dorian rlorescu

Bărbatul care aduce fericirea

Traducere din germană de MARIANA BĂRBULESCU

HUMANITAS
BUCUREŞTI

Redactor: Sorin Gherguţ Coperta: Angela Rotaru Tehnoredactor: Manuela Măxineanu DTP: Corina Roncea, Dan Dulgheru

Tipărit la Real

Cătălin Dorian Florescu

Der Mann, der das Glück bringt

© 2016 by Cătălin Dorian Florescu

First published by C.H. Beck, München 2016

All rights reserved.

© HUMANITAS, 2018, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României Florescu, Cătălin Dorian

Bărbatul care aduce fericirea / Cătălin Dorian Florescu; trad. din germană de Mariana Bărbulescu.
— Bucureşti: Humanitas, 2018
Conţine bibliografie
ISBN 978 – 973 – 50 – 6154 – 8
I. Bărbulescu, Mariana (trad.)
821.112.2
EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro
Comenzi online: www.libhumanitas.ro Comenzi prin e-mail: vânzări libhumanitas.ro Comenzi telefonice: 021 311 23 30

Şi-am fost şi eu însingurat.
Nicio cale spre lăuntrul meu.
Mesa Selimovic, Dervişul şi moartea capitolul întâi

RÂUL PRIMEA MORŢII CU BLÂNDEŢE, CA ŞI CUM ar fi ştiut că sunt nişte morţi deosebiţi. Oricât de nestăpânit putea fi câteodată, East River se întindea în zori ca o fâşie lată de plumb. Era răbdător, nu voia să se amestece în treburile oamenilor. În ziua aceea n-avea să mai capete morţii ghetoului, în schimb îi va lua pe alţii. Asta era aproape sigur.

Pe malurile insulei Manhattan mereu se găsea careva gata să i se încredinţeze: oameni deznădăjduiţi, osteniţi, cu mintea rătăcită. Sau cineva care să-i lase în seama lui pe alţii, victime ale unui atac sau ale unei reglări de conturi. Râul nu era pretenţios. După mai multe zile, dădea iar drumul trupurilor şi le arunca pe mal, de la cheiurile portului mereu activ din sud şi până la ţărmul nisipos şi debarcaderele putrede din Bronx.

Nu râul era cel care trebuia să se supună fiindcă se

construise un oraş tocmai aici, ci omul. Doar acum îşi îngăduia şi el o pauză şi privea indiferent cum echipajul vaporului cu aburi căra la bord micile sicrie albe. Abia dacă puteau fi deosebite de zăpada care începuse să cadă cu o seară înainte şi acum se întindea într-un strat gros.

Bărbaţii erau învăţaţi cu munca asta. De două ori pe săptămână, vaporul ducea morţii recenţi ai ghetoului la insula Hart. Mâinile le erau obişnuite cu îndatoririle pe care şi le îndeplineau repede şi eficient. Căpitanul, morocănos şi necioplit, îi privea de lângă balustrada punţii. Şi el era obişnuit să-i îndemne să se grăbească şi mai mult. La fel şi bunicu', un băiat de abia 14 sau 15 ani – şi el era obişnuit să privească vaporul desprinzându-se de chei, ca apoi să se îndrepte, greoi şi leneş, spre cimitirul săracilor.

De cele mai multe ori abia îl învrednicea cu o privire. Avea în minte lucruri mai importante, trebuia să adune cei câţiva centi ca să-şi umple stomacul gălăgios. O chiflă uscată cu hering, un sandviş cu castraveţi sau câteva *knishes* şi un borş săţios, pe Orchard Street, în cartierul evreiesc.

Ca şi râul, nici el nu era pretenţios. Îi era indiferent cine-l hrăneşte – irlandezi, italieni sau evrei –, important era să poată băga ceva în gură. Şi apoi, seara, dacă îi mai rămâneau şase centi pentru un loc de dormit în căminul pentru băieţii care vindeau ziare, însemna că fusese o zi bună. Perfectă era abia când îşi putea permite nişte tutun de mestecat.

Bunicu' n-ar fi recunoscut niciodată că-i pasă când vede vaporul trecând pe lângă străzile din East Side, cu încărcătura lui valoroasă sau nu, depinde cum o luai.

Nu erau decât nişte morţi în plus şi n-aveau nume ilustre, câteodată n-aveau deloc, dacă, fiind nou-născuţi, muriseră nebotezaţi. Adesea, în urma lor nu rămânea

nimeni pe chei. Pentru că nu-şi puteau permite nici măcar să moară, plătea oraşul pentru înmormântarea lor nevoiaşă. O dată, o singură dată, morţii erau pe cheltuiala lui.

Când lustruia ghete pe Delancey Street, în capăt, când stătea la un colţ de stradă între Union Square şi Chatham Square şi cânta şlagărele zilei, când vindea ziare în faţa unei fabrici sau a unei sinagogi, vaporul era o doar amintire îndepărtată. La fel şi atunci când se bătea pentru un muc de ţigară sau pentru resturile de bere din butoaiele din faţa uneia dintre nenumăratele spelunci. Doar o amintire, dar una de neşters.

Niciunul dintre băieţi n-ar fi recunoscut că se lăsa impresionat de aşa ceva, dar se trădau de fiecare dată. Ori se uitau puţin prea mult într-acolo, ori scuipau tutunul puţin prea indiferent, după ce murmuraseră: „I se poate întâmpla oricui”.

Morţii din East Side treceau cu regularitate pe lângă ei. La asta nu mai era nimic de adăugat. Viaţa era şi aşa destul de complicată ca s-o mai împovărezi şi cu moarte. Însă dacă l-ai fi întrebat pe bunicu’\ între patru ochi, probabil ai fi aflat că precis exista un lucru pe care nu şi-l dorea nicicum: să ajungă acolo unde se ducea vaporul. Dar nu-l întreba nimeni. Nu exista nimeni. Era singur.

„*Volevo an impressive funerare*” mai zicea el la bătrâneţe, în amestecul lui ciudat de limbi. O trăsură neagră, cu pereţi de sticlă, în care ar fi fost la vedere, îmbrăcat în cel mai bun costum al lui, întins pe-o ţesătură fină. În urma lui, o fanfară. Aşa îşi duceau morţii prin ghetou irlandezii şi italienii. Pentru asta dădeau şi ultimul ban, dacă aveau. Aşa îşi dorea el să fie, însă n-a avut parte. La sfârşit, în urma sicriului ieftin am fost doar mama, Pasquale şi cu mine.

LA 1 IANUARIE 1899, BUNICU’ SE AFLA LA JUMĂ tatea distanţei dintre Brooklyn Bridge şi Rudgers Slip, acolo unde se scălda vara şi de unde urmărea agitaţia de pe chei. I-ar fi râs în nas oricui ar fi pretins că East River nu-i un râu, ci mai curând o strâmtoare prelungită. Locuitorii ghetoului se gândeau la el doar ca la o apă căreia îi încredinţau gunoaiele, exerciţiile, morţii lor. Care îi spăla şi pe ale cărui maluri şedeau uneori ca să scape pentru câteva clipe de strânsoarea oraşului.

Bunicu’ era mulţumit, fiindcă în ultima zi a anului vânduse destule ziare pe Broadway, în capătul de jos, chiar dacă pe muşteriii lui cei mai importanţi – vânzătorii ambulanţi, cărora mereu le trebuia hârtie de ambalaj – nu-i mai vedeai pe drum decât rareori. Mulţi dintre ei se lăsaseră învinşi de vântul şuierător şi nici nu apăruseră măcar.

Strigase din răsputeri „Senzaţional! Ediţie specială!”, fiindcă aşa ceva avea efect întotdeauna. Atâtea ştiri de senzaţie, câte striga el, nici n-aveau cum să existe. Dacă era pe Elisabeth Street, unde locuiau mai ales irlandezi săraci, ştirile lui senzaţionale aveau de-a face cu englezii care oprimau Irlanda. Pe Mulberry Street, ştirile senzaţionale erau croite pe măsura italienilor – un atentat asupra regelui, seceta, o molimă în fosta ţară. În schimb pe Orchard Street era important să-l vorbeşti de rău pe ţar.

Şeful lui, Paddy Chiorul, îl sfătuise:

— Pentru un omor de-aici, din oraş, strigi „Senzaţional!” o singură dată. I-alungă Moscova şi Kievul pe evrei din oraş? E mare foamete în Rusia şi mor evreii din cauza asta? De două ori „Senzaţional!” Într-o zi în care nu se întâmplă nimic, pui trei de „Senzaţional!”, fiindcă trebuie să vinzi ceva, cât de cât.

Mereu era câte un bun prilej pentru ştiri de senzaţie.

Numai pentru morţii din ghetouri nu i-ar fi trecut nimănui prin cap să strige „Senzaţional!”

Chiorul era cu doar trei-patru ani mai mare şi totuşi era un bun cunoscător al numeroaselor ştiri senzaţionale. Nu-l chema aşa pentru că avea un ochi mai puţin. îi lipseau trei degete de la o mână, nu un ochi. „De data asta am să închid un ochi”, îi zicea el celui care nu vânduse destule ziare. „Dar data viitoare să nu uiţi că am doi. Aşa că dă-ţi silinţa”. Astfel, fiecare primea de la el şi o a doua şansă.

Băieţii nu se temeau prea tare de mâna grea a Chiorului, pe care o ridica doar rareori. Erau o grămadă de mâini grele în ghetou. Aceea a poliţiştilor, a băieţilor mai mari, a negustorilor, când le şterpeleau câte ceva de pe cărucioare. Aceea a tatălui, dacă aveai un tată al tău. Asta dacă nu cumva se făcuse nevăzut, de multă vreme, în drum spre vest, după ce studiase afişele care promiteau pepite de aur mari cât un cap de om.

Io

Mai mult decât de lovituri se temeau să nu piardă favorurile Chiorului şi să nu mai capete de lucru de la el. Să nu mai primească locurile cele mai bune, la colţurile cele mai animate sau în faţa unor restaurante cunoscute precum Delmonico’s sau Liichow’s. Atunci ar fi flămânzit şi mai mult ca de obicei. Ce îi aştepta după aceea se vedea, de două ori pe săptămână, duduind în susul râului.

Dacă bunicu’ avea talent la strigătul ştirilor de senzaţie, rămânând însă un diletant, Paddy Chiorul era regele neîncoronat a tot ce însemna să faci bani pe stradă: ţigări de contrabandă, alcool botezat, vânzări de ziare sau aruncare cu banul. I s-ar fi putut zice „vulpe bătrână” dacă n-ar fi fost atât de tânăr.

Numai Houdini era mai preţuit de băieţii străzii decât Paddy Chiorul Fowley. Ei îl iubeau pe magicianul care

putea să scape din cătuşe într-o clipă. Numai de dragul lui se învoiau să rabde de foame ca să strângă cei zece cenţi pentru intrarea în teatrul sărăcăcios de pe Bowery sau în Huber's Museum din Union Square. Cine n-avea bani se holba la afişele care înfăţişau un bărbat scund şi voinic: „Houdini – regele de netăgăduit al cătuşelor!" De parcă s-ar fi îndoit careva. Te uitai şi te minunai.

Când ieşeau din teatru copiii cu bani, copiii fără bani îi luau cu asalt. Dacă nu povesteau, erau bătuţi. Erau bătuţi şi dacă nu povesteau bine. Aşa că inventau cele mai grozave poveşti despre Houdini. Unul susţinea că magicianul i-ar fi pus cătuşe, fără ca el să-şi fi dat seama. Altul completa zicând: „Nu ţi le-a pus doar ţie, ci întregului public". Apoi dădea din cap cu înţeles şi scuipa pe jos.

Unul ca Houdini nu s-ar lăsa prins de vreun poliţist. Ar scăpa în orice împrejurare. Aveau chiar şi-o vorbă: „să fii un Houdini" sau „să fii ca Houdini". Uns cu toate alifiile. Unul cu care n-o scoteai la capăt. Un viclean. Unul foarte viclean. El n-ar ajunge niciodată pe vaporul asistenţei publice.

Şi bunicii avea o poreclă, i se spunea „Chibrit". Nu pentru că era foarte slab, toţi erau aşa. Cei mai mulţi trebuiau să-şi cumpere bretele, ca să nu le cadă pantalonii. Bretelele erau o afacere destul de bună în ghetou. Bunicu' se aprindea repede, pur şi simplu.

NINSOAREA SE PORNISE DEVREME ÎN SEARA dinaintea Anului Nou şi transformase ghetoul. Murdăria, gropile de gunoi, şanţurile de scurgere, noroiul, resturile rămase de la pieţele improvizate în stradă – totul era sub un strat alb care creştea întruna.

Ningea pe pălăriile negre ale evreilor haredini şi pe broboadele italiencelor, care încă mai căutau ceva fainã, ulei şi cartofi vechi pentru *sfirigi*. Ningea pe scările de

incendiu, pe marchizele magazinelor, pe treptele caselor, care erau pline de viaţă vara, când lumea fugea din locuinţele încinse. Ningea cu înverşunare pe galantarele prăvăliilor, pe coşuri şi puţini, pe costumele şi hainele atârnate afară. Pe nenumăratele lucruri de care era nevoie şi în ghetou.

Ningea peste târfele de pe Allen Street care, în ciuda frigului, se încumetau să iasă ca să ademenească clienţi. Şi, indiferent dacă era vorba de evrei evlavioşi, de irlandezi beţi sau, pur şi simplu, de nişte bărbaţi curioşi care trăiau dincolo de I4th Street şi care căutau aici plăceri, ele îşi împărţeau binecuvântarea asupra tuturor, în aceeaşi măsură. „Nu vreţi să ne rugăm împreună?” le strigau ele tuturor, fără deosebire. Vara, când se plimbau la umbra pasajului aerian, lăsau să cadă un prosop, iar cel care îl ridica putea să le însoţească la ora de rugăciune. Dar pe aşa o vreme, ieşeau doar scurt în faţa uşii şi apoi se întorceau în vestibul ca să se încălzească.

Ningea pe pozele cu San Rocco şi Madonna del Carmine, pe crucifixurile, lumânările şi mătăniile italienilor, pe cărţile de rugăciune, talliturile şi menorele evreilor, oferite peste tot spre vânzare, pe tarabe. Ningea cu înverşunare şi întru totul democratic, zăpada era împărţita peste toţi, de la Battery până la Inwood. Pe străzile cu ziduri înalte, vântul trecea nestingherit, ca respiraţia prin trupul unui uriaş întins la pământ. Ca otrava.

Oamenii şi animalele trebuiau să-l suporte. În timp ce oamenii căutau încăperi calde, caii rămâneau răbdători la marginea străzii. Spinările, capetele, boturile li se acopereau treptat cu zăpadă, la fel şi căruţele pe care le trăgeau o viaţă întreagă. Animalele erau liniştite, supravieţuiseră şicanelor omului, aveau să le

supravieţuiască şi celor ale naturii. Îşi ciuleau urechile în vânt. Uneori, rar, loveau cu cozile, rar îşi închideau ochii blânzi, iar urechile ascuţite le zvâcneau ca şi cum ar fi vrut să audă şi mai bine.

Proprietarii lor se adunau în cârciumile din subsolurile de pe Mulberry Street şi în localurile jegoase de pe Bowery. Seara anului nou însemna ceva şi pentru săraci, sau mai ales pentru ei. Era unul dintre puţinele prilejuri când puteau să uite de toate, pentru câteva ceasuri. Iar pentru beţivi, să bea dintr-un motiv şi mai bun ca de obicei. După ce apunea soarele şi oraşul se pregătea de marea sărbătoare, în East Side ei începeau să uite şi să bea. Sau să bea şi să uite, după cum le ieşea mai repede.

La ora aceea, bunicu' traversase Bowery de multă vreme şi răzbise până la Broadway, în capătul de jos. Rareori făcea asta, fiindcă doar în ghetou se simţea acasă. Acela era teritoriul lui, acolo cunoştea regulile, acolo era el un Houdini. Dincoace, pe Broadway, pe Fifth Avenue, se simţea ca într-o ţară străină. Nu fusese niciodată în străinătate, dar, negreşit, aşa trebuie că te simţeai acolo. Erai stângaci şi te uitai în jur ca prostul. O distanţă de câteva sute de metri, câţiva paşi peste Bowery, şi gata, deja erai în altă lume.

Femeile purtau rochii de mătase, catifea şi brocart, ţesături vaporoase, acoperite cu dantele, cordoane negre de atlas, eşarfe din voal de mătase. Bărbaţii, jobene, cu panglică neagră, lată, de moar sau de pâslă albă. Paltoane de lutru cu guler de zibelină. În schimb, cei ca bunicu' aveau doar nişte căciuli slinoase, pantaloni şi haine zdrenţuite, lăbărţate, şi adesea erau fără încălţări.

— Dacă vrei să lustruieşti cizme sau să vinzi ziare acolo, să nu scuipi tutun pe stradă. Oamenii mei au stil.

Du-te într-un bar şi scuipă la scuipătoare. Dar mai ales să nu înjuri. Ăia de acolo sunt foarte cuvioşi. Ş-acu fa bine şi ia-o din loc, ca să vinzi ceva, fir-ar să fie! Aşa vorbea Chiorul cu ei.

În drum spre *downtown*, bunicu' vânduse numai câteva ziare. Nici nu se întâmplaseră prea multe în ultima vreme. Nu te puteai bizui pe lume, mereu te lăsa baltă tocmai când era foamea mai mare. Strigase ultimele ştiri de senzaţie, veritabile, în noiembrie. În a douăzeci şi şasea zi din acea lună se scufundase vaporul *SS Portlandy* în drum spre Cape Cod, şi toţi cei 192 de oameni se înecaseră. La 5 noiembrie avusese loc la Berlin premiera piesei unui neamţ pe care-l chema Hauptmann. Ştia să pronunţe Berlin, dar nu şi *Fuhrmann Henschel* aşa că a trecut prin sala imensă de la Atlantic Garden strigând: „Senzaţional! Senzaţional! Hauptmann la Berlin! Premieră absolută!"

Acolo n-a avut succes, fiindcă între timp cei mai mulţi clienţi erau italieni, în schimb mai încolo, spre nord, pe Second Avenue, a avut. În ziua aceea a vândut aproape o sută de exemplare. Lumea părea să-l îndrăgească pe Hauptmann, ar fi fost bine să aibă în fiecare lună câte o premieră greu de pronunţat.

Însă titlul din categoria „senzaţional" era din octombrie. Theodor Herzl sosise la Ierusalim, tot ghetoul era în agitaţie. Evreii îi smulgeau ziarele din mână. îl sărutau şi-l îmbrăţişau şi-i dădeau dulciuri pe furiş. Într-o jumătate de oră câştigase atât de mult, încât şi-a putut îngădui un ospăţ la Dolan's: două ouă fierte tari, limbă în saramură, carne de vită ţinută la sare şi fasole, plăcintă cu scoici, cafea şi o ţigară de foi. În ziua aceea ciocnise în cinstea întreprinzătorului domn Herzl cu o halbă cu bere adevărată şi nu cu nişte resturi.

În schimb, singura ştire din decembrie, din păcate doar călduţă, era despre o maşină care atinsese 63 de kilometri la oră. *The Times* o numea „automobil”, dar numai cu atât nu putuse să vândă mai bine ediţia. Chiorul nu fusese mulţumit, dar cum să fi fost el vinovat de nereuşita aceea, dacă lumea nu-l aproviziona pe un băiat de ziare cumsecade cu nişte ştiri cumsecade? Vina era a ei, a lumii, nu a lui. Dar Chiorul nici nu voise s-audă şi nu-i dăduse nici măcar partea care îi revenea din vânzarea slabă.

„La naiba, ce-s eu, Houdini sau ce? Dacă nu-ţi dai silinţa, nici nu primeşti nimic”. Aşa era Paddy Fowley. Dacă lumea nu-ţi dădea nimic, uite că trebuia s-o storci.

Când a ajuns pe Broadway, în partea sudică, bunicului îi era foame. De fapt, foamea era însoţitoarea lui permanentă, uneori mai mare, uneori mai mică, dar mereu prezentă. Nimeni nu scăpa de foame, mai curând scăpai de poliţai, de tatăl care te bătea, de pumnul iubitului actual al mamei sau de cei de la serviciul de protecţie a copilului, care mereu puneau mâna pe câte unul dintre ei.

„Om facem din tine”, ziceau. Dar dacă ştia şi el ceva, atunci ştia că era deja om. N-avea ce să-i arate lui nimeni ce înseamnă să fii om. Îi lăsa să vorbească, dar din ochi căuta ceva de mâncare. Ei îi dădeau să mănânce şi apoi el fugea iarăşi.

Voiau să facă din el un american adevărat, dar era şi asta deja, de multă vreme. Trăise pe partea asta a oceanului de când se ştia. Habar n-avea ce mai fusese înainte. Îşi amintea vag că cineva îi spusese că se născuse dincolo, în Europa. Dar unde oare? auzise deja atâtea poveşti despre „dincolo”, încât toate se amestecau în închipuirile lui.

Când un *dago* susţinea că în Italia se putea flămânzi

mai bine ca în America şi că proprietarii de pământ erau mai răi acolo decât Astorii şi Vanderbilţii de aici, el îl credea şi reuşea să-şi închipuie că se născuse în Pietramelara; că părinţii lui trăiseră pe străduţele abrupte şi pietroase de la Monte Maggiore şi că flămânziseră acolo. Că, poate, după naşterea lui, se duseseră în grabă la biserica San Rocco pentru ca sfântul să-l apere de boli.

Şi când îi povestea careva despre minunea de la Palmi unde Sfânta Fecioară îşi mişcase ochii şi-şi schimbase culoarea feţei timp de trei zile, credea că era posibil ca şi ai lui să fi fost de faţă. „Cum făcea Madona cu ochii?” întreba el de fiecare dată. „Aşa”, răspundea băiatul italian şi o imita pe Madonă.

Apoi, când Beri cel mărunt şi şchiop – cel mai zgomotos şi mai bun băiat de ziare dintre toţi – îi povestea cum, la trei ani, cutreierase Galiţia cu părinţii, ca să ia trenul spre Hamburg, de la graniţa prusacă, bunicu’ repeta cu precauţie: „Ga-li-ţi-a”. Ca şi cum ar fi verificat dacă Galiţia i se potrivea. Pentru scurt timp credea că era posibil să fi făcut chiar el călătoria aceea. Dar apoi alunga gândul ăsta. „Prostii!”, murmură.

Şi apoi, când povestea Paddy Fowley, în pivniţa de cărbuni a poştei, unde aveau voie să doarmă mulţumită relaţiilor lui – când povestea el despre foamea părinţilor lui, de data asta o foame irlandeză, bunicu’ era pe de-a-ntregul din Irlanda. Dar respingea apoi şi ideea asta. Erau prea multe poveşti bune ca să te opreşti doar la una. Şi atunci, când îl întreba careva care era de fapt povestea lui, ridica din umeri. Şi, dacă celălalt nu-i dădea pace, primea una peste scăfârlie. Bunicu’ se aprindea repede, după cum am mai spus.

Voia să-şi facă odată timp să născocească o poveste bună. Una care avea apoi să fie a lui. Dar deocamdată îi

ajungea să ştie că era om şi american. Un american flămând. Mai ştia şi un al treilea lucru: că nu era un fiu. În unele nopţi, când se lipea de spatele vecinului, într-un adăpost ieftin, un hotel de cinci cenţi, şi nu putea să adoarmă de căldură sau de frig, îşi zicea: „La naiba, unul ca mine n-are cum să existe. Oare de unde vin?” Oricât ar fi cugetat, tot nu-şi amintea de vreun tată sau vreo mamă.

Poate că venea de pe lună, fiindcă mai auzise că acolo sus locuia un om. Cu gândul la imaginea căderii lui de pe lună direct în New York, trupul i se îngreuna şi ochii i se închideau treptat. „Puţin să fi lipsit şi aş fi căzut în mare. Poate că lângă Coney Island”, mai murmura el şi îşi îndesa braţul sub cap. Se vedea căzând întruna şi Coney Island se făcea tot mai mare şi mai mare, apăreau dunele de nisip şi roata uriaşă din parcul de distracţii Steeplechase, pe care o văzuse în ziar şi în care spera să urce curând. Vedea hotelurile de lux din est precum şi decăzutul West Brighton, plin de spelunci, hipodromuri, săli de dans şi tripouri, despre care auzise multe, de asemenea.

Somnul nu-l izbăvea, fiindcă iarăşi se visa căzând. Zborul îşi schimba direcţia, zbura peste Brooklyn şi, cu toate că nu fusese niciodată în Brooklyn şi niciodată atât de sus, ştia că asta trebuie să fi fost. Apoi recunoştea şi Manhattan, clădirile cu multe etaje ale Worldşi Manhattan-Life – cele mai înalte din oraş, Second şi Third Avenue, debarcaderele, blocurile ieftine, înghesuite unele într-altele, de la Chatham Square şi până la I4th Street. Vedea fumul urcând din hornurile caselor şi catargele din port. Însă de fiecare dată se trezea înainte să se izbească de pământ. Tare i-ar fi plăcut să ştie dacă ajunsese în East Side sau dacă nu cumva chiar la nemţii bogaţi din Yorktown. Poate chiar la Astori, pe Fifth Avenue.

Bunicu’ sperase că oamenii se vor strânge în număr mare în faţa bisericii Trinity, ca în fiecare an, şi că vor ajunge până la primărie. Însă zăpada şi vântul îngheţat aveau să-i strice socotelile. Patrula de o oră prin zonă, deja se apropia ora opt, iar el vânduse numai nouă sau zece ziare. Cu atât nu se încumeta să se întoarcă în pivniţa de la poştă, ascunzătoarea Chiorului. Se gândea chiar să se aşeze la un colţ de stradă şi să cânte cântecele lui Stephen Foster sau ale lui Harry von Tilzer, care mai aduceau mereu câte ceva. Dar nu putea sta locului mult timp din cauza frigului, iar glasul lui, oricât de limpede şi de cald ar fi fost, tot nu făcea faţă vântului.

Îşi învelise picioarele în nişte zdrenţe, înfundase găurile din ghete cu hârtie de ziar şi cu asta se încheia şi descrierea părţii mai bune din îmbrăcămintea lui. Pantalonii abia de-i ajungeau până la glezne, haina – cu două numere prea mare – era ţeapănă, de la noroi şi ploaie. O purta în orice anotimp şi orice situaţie. Pentru fular şi căciula slinoasă îl bătuse pe un băiat mai mic decât el. Bunicu’ şi le însuşise ca pe un trofeu.

Se înşelase, pe drum erau şi mai puţini oameni decât se temuse că vor fi şi lucrurile nu păreau să se îmbunătăţească. Pe o străduţă lăturalnică a intrat într-o prăvălie Cheap-Charlie şi, în schimbul unui ziar, a căpătat un ceai cu gin, îndulcit. Vânzătorul l-a privit cu milă şi i-a mai turnat nişte alcool. Atât cât să i se facă nu doar cald, ci să-l apuce şi ameţeala.

— Ori eşti prost, ori eşti foarte disperat, băiete. Cum adică să vinzi ziarul de ieri? în seara Anului Nou, oamenii nu mai vor să afle ştirile de alaltăieri. Toţi se gândesc numai la ziua de mâine, a mai zis omul şi a împins spre el sticla cu gin.

— Altceva nu mai era. Ori asta, ori nimic, a răspuns

bunicu’.

Apoi a urmat doar tăcere. Bunicului îi era frică să se mişte, spera să fi fost uitat acolo. Omul îşi sprijinise bărbia în palme şi privea ţintă viscolul. Uneori, rar, trecea lume elegantă, bărbaţii îşi ţineau jobenele cu o mână, femeile îşi ridicau uşor fustele ca să poată trece mai uşor prin zăpadă. Toţi erau îmbrăcaţi după ultima modă, dar ultima modă nu-l interesase niciodată pe bunicu’\ N-avea nicio valoare de senzaţie pentru el, că doar nu vindea ziare pe Lexington Avenue, în faţă la Bloomingdale’s. Cei mai mulţi dintre clienţii lui se mulţumeau cu ţesături grosolane de bumbac.

Treceau trăsuri, tramvaie şi omnibuze, strada era îngheţată, adesea birjarii erau nevoiţi să coboare şi să tragă zdravăn de frâie ca să-i facă pe cai să înainteze. Niciunul, nici celălalt n-avea chef să pună capăt clipei de tihnă, fiindcă dinspre sobă venea o căldură plăcută, adormitoare. Lampa cu gaz împrăştia mai mult umbre decât lumină peste cei doi oameni, care era clar că nu se grăbeau ca toţi ceilalţi. Pe ei nu-i aştepta nimeni. Băiatul nu voia să apară în faţa Chiorului cu buzunarele goale – oricum, nu încă. Dacă ar fi fost după el, clipa aceea ar fi putut să dureze până în primăvară.

Dar, pe la ora zece, pe bărbat l-a străbătut un fior. Şi-a înfipt mâinile în şold şi s-a întins.

— Acum trebuie să te dau afară. Încearcă să ajungi acasă, ca să nu ţi se întâmple şi ţie ca vărului meu Robby, la ultimul Thanksgiving.

Nu era nevoie să întrebe ce se întâmplase în ziua aceea de noiembrie, fiindcă îşi amintea bine. Viscolul ucisese 455 de oameni. El nici nu îndrăznise să părăsească pivniţa de cărbuni.

Ajuns în stradă, a privit înapoi în prăvălie, cu regret. Bărbatul a tras de sub tejghea doi saci cu paie şi, unindu-i,

a improvizat o saltea. Apoi şi-a scos ghetele, a mai pus câteva lemne în sobă şi s-a culcat. S-a acoperit cu mantaua, cu o ultimă mişcare a stins lampa cu gaz, apoi a dispărut aproape cu totul sub tejghea. În lumina slabă a felinarului de pe stradă, bunicu’> putea să zărească spatele omului. îl invidia, nu i-ar fi displăcut să zacă acolo şi, din când în când, şi-ar fi turnat nişte gin. Numai că el trebuia să aibă grijă să n-o sfârşească precum vărul Robby.

De data asta avea noroc, fiindcă în faţa bisericii Trinity îşi aştepta clienţii un birjar pe care îl cunoştea bine. Nu de puţine ori lustruise cizmele clienţilor lui, sus, la Union Square. Era un neamţ posac, adesea prost dispus, căruia toţi îi spuneau Gustav, fără să ştie dacă ăsta chiar era numele lui. Nu reacţiona mai niciodată când îl auzea. Gustav şi căpitanul vaporului care ducea morţii săraci la insula Hart erau singurii nemţi pe care îi cunoştea. Amândoi erau mohorâţi şi ursuzi, ca şi cum tot ce era dezolant şi rău din ce trăiseră până atunci li s-ar fi întipărit pe chip.

La căpitan se putea bănui de ce. Cel care ducea moartea de colo-colo, care trăia mereu în prezenţa ei, ba chiar îşi câştiga banii de pe urma ei, trebuia neapărat să devină ciudat şi posomorât. Poate că şi ceilalţi erau de vină în cazul lui. Oriunde apăreau, el şi oamenii lui, lumea îi ocolea. Femeile bătrâne îşi făceau cruce. În cârciumi li se dădea doar colţul cel mai îndepărtat şi mai întunecos şi nimeni nu le vorbea.

Unii pretindeau că se simţea la ei mirosul morţii de pe urma căreia trăiau. Să te amesteci cu oamenii ăştia ar fi însemnat să te apropii de atingerea morţii. S-o provoci chiar. Şi aşa era destul de aproape. Pentru unii, la doar câteva zile distanţă. Cei mai mulţi dintre ei, aflaţi în America de multă vreme sau de numai câteva ceasuri,

părăsiseră pădurile Rusiei şi ale Galiţiei, podişurile Irlandei şi pământul secătuit al Italiei de sud pentru o bucată mai mare de viaţă. Superstiţiile îi însoţiseră.

Broadway era foarte frumos luminat, domnul Edison făcuse treabă bună. La început, lumina caldă, moale, îi uimise teribil pe oameni. Cu numai câţiva ani în urmă încă se mai adunau cu zecile sub fiecare lampă, comentând efectele noii lumini, ca şi cum ar fi fost altă scamatorie a lui Houdini.

Gustav şedea pe capră, învelit în pături. Se împotrivea frigului, la fel şi calul lui, un murg vânjos şi blând. Despre Gustav se ştia doar că avusese doi fii şi că iubea Imperiul German.

— Mr. Gustav, a strigat bunicu'*, care, de frig, tot sărea de pe-un picior pe altul, împăratului îi merge minunat. Asta voiam să vă zic. Niciun răspuns. Mr. Gustav! a strigat bunicu' mai tare. Spera că bătrânul avea să-i cumpere un ziar. Abia atunci a auzit sforăitul birjarului, prin urletul vântului. Era singurul om din oraş care reuşea să doarmă afară pe o asemenea vreme. Bunicu' şi-a jucat atunci ultima carte: Mr. Gustav, treziţi-vă! Hauptmann la Berlin! Un adevărat eveniment! Tot imperiu-i foarte fericit!

A tras cu urechea, dar în afară de un fel de grohăit uşor şi un mic zvâcnet nu s-a văzut nimic. Îşi irosise degeaba şi ultima muniţie. Gustav părea să fi îngheţat, poate că asta se şi-ntâmplase. Numai calul a întors capul spre el ca şi cum ar fi vrut să-l facă atent la biciul stăpânului, pe care îl ştia bine.

Dacă tot nu putea să vândă un ziar, putea măcar să se încălzească în trăsură, până când strada avea să prindă viaţă, cu puţin înainte de miezul nopţii. S-a scuturat de zăpadă, a deschis cu precauţie portiera trăsurii, dar când era deja pe treapta îngustă, a auzit un glas sonor,

morocănos:

— Dacă vreţi să fiţi dus undeva, urcaţi. Dacă vreţi doar să faceţi necazuri, mai bine vă lăsaţi păgubaş, altfel o să aveţi un început prost pentru Anul Nou.

— Eu sunt, Mr. Gustav, băiatul cu ziarele.

— Ştiu mulţi băieţi cu ziare. Prea puţini sunt buni de ceva.

— Sunt văcsuitorul de ghete din Union Square.

— Sunt mulţi netrebnici în Union Square.

— Sunt băiatul pe care îl bateţi regulat, fiindcă vrea să şterpelească portofelele clienţilor.

— Ah, de ce nu zici aşa, băiete? Urcă.

Bunicu' a şovăit un moment, fiindcă în trăsură ar fi fost prins în capcană. Dar era ud până la piele, îngheţa şi n-avea alt loc unde să se ducă. De teamă că Gustav ar fi în stare să se răzgândească, a sărit până la urmă în trăsură şi a tras portiera după el. Nu era chiar ceea ce ai putea numi un loc cald lângă sobă, dar era uscat şi ferit de vânt. L-a auzit pe Gustav cel masiv coborând de pe capră şi, la scurt timp după asta, burta mare a neamţului s-a îndesat în trăsură prin deschizătura îngustă.

Lângă Gustav nu mai era spaţiu aproape deloc, bunicu' se gândea că-n orice clipă ar putea fi strivit de trupul acela gras de lângă el. Fără să scoată o vorbă, Gustav s-a aplecat şi a luat o cutie de sub bancheta din faţă. Abia atunci a priceput bunicu' ce noroc avea, fiindcă în ea nu era doar un ou fiert, ci două, nu doar o pulpă de pui, ci două, şi în plus, pâine, tutun, o pipă şi două sticle cu bere slabă.

— Mănâncă, a poruncit Gustav şi a împins cutia spre el.

Bunicu' oricum nu se mai putea stăpâni, mireasma îi lua minţile.

Cât a mâncat, Gustav a tăcut şi l-a privit, apoi şi-a umplut pipa cu tutun şi a aprins-o. A golit jumătate de sticlă de bere dintr-o sorbitură, apoi i-a întins-o oaspetelui său.

— Fumezi, băiete? Voi, băieţii străzii, fumaţi şi beţi cu toţii, nu-i aşa?

— Îmi place mai mult să mestec tutun.

Pe lângă ei tot treceau oameni veseli care trăncăneau cu vioiciune. Se grăbeau să ajungă în localurile şi teatrele de varieteu din Chatham Square. Deşi era drum lung până acolo, nimeni nu se gândea să ia trăsura. Ea îi aparţinea cu totul şi cu totul bunicului. Doar o dată a deschis cineva portiera şi a suflat dintr-o trâmbiţă. În rest, nimănui nu-i păsa de un birjar bătrân şi de un băiat care şedeau liniştiţi, învăluiţi de mirosul iute al pipei şi de cel dulceag al hainelor ude.

Ar fi putut să dispară de pe faţa pământului, nimeni nu le-ar fi dus lipsa. Altcineva ar fi strigat „Senzaţional!”, iar trăsura ar fi preluat-o altul. Poate calul să-şi mai fi amintit o vreme de proprietarul lui. În schimb, de băiat nici măcar animalul nu şi-ar mai fi adus aminte. Chiorul ar fi dus lipsa încasărilor lui. Beri, singurul băiat de treabă pe care îl ştia, ar fi bănuit că se afla în vreunul din sicriele duse de-acolo, cu regularitate, de vaporul morţilor.

— Cum de nu eşti acasă?

— N-am un acasă, sir.

— Părinţi?

— Fără părinţi.

— Unde dormi?

— Când ici, când colo. Când am şase cenţi, în căminul pentru vânzătorii de ziare, de pe Duane Street.

— Ştii cine au fost părinţii tăi?

— Nu ştiu, sir.

— Dar trebuie să ştii măcar din ce ţară au venit.

— Aveam probabil doi sau trei ani, sir, când am fost adus la orfelinatul Irenei. Femeia zicea că am fost găsit, plângând, la întretăierea dintre Bowery şi Delancey. Aşa mi s-a povestit. Dar mi s-a mai povestit şi că am intrat gol puşcă într-un magazin de cravate. Sau în *saloon*-ul lui McSorley, sir, şi că bărbaţii m-au pus pe tejghea şi mi-au dat să beau nişte rom bun, vechi. Sau că am fost găsit în ultimul rând de scaune din Pastor's Theater de pe I4th Street. Ziceau că nu plângeam, ci că râdeam în gura mare. Cică mă uitasem la tot programul. Băieţii din orfelinat îşi treceau timpul povestindu-mi întruna asemenea istorii. Unul pretindea chiar că sunt fiul lui Lottie Collins, sir. Ziceau: „Ştii să cânţi atât de bine. Precis eşti fiul lui Lottie Collins". Când vaporul *Normannia* a fost ţinut în port, în carantină, din cauza holerei, era şi ea la bord. Cică acolo au apucat-o durerile facerii. Mi s-au povestit atât de multe, că nu mai cred nimic.

— Collins? O drăcoaică! Cum sună vestitul ei cântec?

— Uite aşa, sir.

A smart and stylish girl you see.
Belle of good society;
Not too strict, but rather free.
Vm not extravagantly shy.
And when a nice young man is nigh.
For his heart I have a try…
Vm not a timid flower of innocence.
Im one eternal big expense;
But men say that Vm just immense!
Tho free as ar, Vm never rude Vm not too bad and not too good!

La cântece mă pricep bine.

Gustav a mormăit ceva ce suna a încuviinţare.

— Dar epidemia a fost în nouăzeci şi doi, înseamnă că ai avea abia şapte ani. Asta nu se poate, chiar dacă eşti aşa slab.

— Adevărat, dar nu pot să spun precis câţi ani am.

— Ce vorbeai când ai fost găsit?

— Puţină italiană, puţin idiş, puţină engleză. Ce se vorbeşte în ghetou.

— Eşti destul de umblat prin ghetou.

— Se prea poate.

— Dacă mă uit bine la tine, chiar ai putea fi orice. Nimic nu zice că tatăl tău nu era evreu, mama irlandeză şi careva dintre ei italian. Sau invers. Gustav râdea.

— Nimic nu zice, sir.

— Ştii ceva despre Germania?

— Nu mai mult decât câteva titluri. Aproape toţi nemţii au plecat din ghetou şi s-au mutat în locuri mai bune. Numele porturilor de unde vin vapoarele cu emigranţi ruşi: Bremen şi Hamburg. *Patria* din Bremen a ancorat azi în portul de jos. Mâine sigur ajunge.

— Altceva nimic?

— Împăratul, sir. Grozav om, împăratul. Şi apoi, Hauptmann, la Berlin.

Gustav l-a privit îndelung dintr-o parte.

— Tu s-ar putea să fi căzut şi de pe lună.

— Asta îmi zic şi eu mereu.

— N-ai vrut niciodată să ştii cine a fost femeia care te-a

dus la orfelinat? Poate că era mama ta.

— Pe una ca asta n-o mai găseşti niciodată în New York. Şi, dacă m-a dat, precis că nu mă mai vrea înapoi. Am lucruri mai bune de făcut. Mereu trebuie să am grijă să

fac cumva rost de bani.

Niciodată nu-i mai pusese cineva atâtea întrebări deodată. Dacă bătrânul îşi închipuia că putea să-l stoarcă pe nişte mâncare şi tutun, greşea. Îndată avea să sară din trăsură şi s-o şteargă. Dar brusc, birjarul i-a pus o întrebare care l-a surprins şi l-a interesat:

— Băiete, ştii tu de ce te bat de fiecare dată când te prind furând?

— Poate fiindcă-s rău?

— Nu fiindcă eşti rău, ci ca să nu devii rău. Am avut cândva doi fii. Pe cel mare mi l-a luat marea, acum câţiva ani. Pescuia hering în Marea Nordului. Asta e şi n-ai ce-i face. Cel mic era de vârsta ta când a murit. Tuberculoză. Iarăşi n-ai ce face, nu-i aşa?

— N-ai, sir.

— Dacă Dumnezeu a hotărât că trebuie să ţi se prăpădească fiii, atunci se prăpădesc. Te duci la biserică şi te rogi o viaţă întreagă, dar asta nu contează pentru Dumnezeu. Dar tu tot nu ştii de ce te bat. Cel mic mai şi fura. Din două-n două săptămâni eram nevoit să-l iau de la postul de poliţie de pe Elisabeth Street. Şi din două-n două săptămâni îl băteam de-l învineţeam. Dar nu pentru că-i doream răul, ci pentru că îl iubeam. Voiam să devină om.

Birjarul a trebuit să-şi dreagă zdravăn glasul, de mai multe ori, şi şi-a întors puţin faţa de la bunicu'. Îşi răsucea mustaţa şi se pregătea să coboare. A deschis portiera, apoi a închis-o la loc.

— Sub banchetă găseşti o pătură. Poţi să te întinzi o oră şi să dormi. În timpul ăsta n-am să iau clienţi. Uite bani pentru două ziare. Cu ele cureţi după aceea podeaua trăsurii, e cam murdară. Dormi liniştit, o să am grijă să nu te deranjeze nimeni.

Portiera s-a închis în urma lui Gustav, dar curând a

deschis-o din nou:

— Şi aici mai ai încă zece cenţi ca să poţi mânca mâine ceva ca lumea. Ascunde-i bine şi nu-i cheltui pe bere sau tutun.

Uimit şi nevenindu-i să creadă că avea atâta noroc, bunicu' s-a culcat şi a tras pătura pe el. Dar chiar când aţipise şi iar cădea de pe lună pe pământ, glasul de bas al lui Gustav l-a făcut din nou să tresară:

— Ce fel de istorie e aia cu Hauptmann la Berlin? A început războiul acolo?

— Nu, sir, e unul de la teatru, nimic altceva. O ştire veche din noiembrie.

Ninsoarea slăbea, doar briza rece îşi mai făcea de lucru. Tot mai mulţi oameni se adunau pe Broadway, în partea de sud. Cei mai mulţi erau tineri, doar ei se încumetaseră să iasă din casă pe asemenea vreme. Se dădeau pe gheaţă, alunecau şi cădeau, apoi se ridicau voioşi. Suflau cu putere în uâmbiţele lor. Era agitaţia obişnuită care-i cuprinde pe oameni înainte de schimbarea anului. Trăsurile şi tramvaiele veneau acum în număr mare ca să ia oamenii, după ce băteau clopotele la Trinity Church, şi să-i ducă în Chatham Square sau în cartierul teatrelor. Caii se cabrau şi birjarii înjurau, fiindcă, tot căutând un loc uscat, lumea era neatentă şi le tăia calea.

Dar băiatul nu-i auzea. În vreme ce totul se pregătea pentru ceva măreţ şi însemnat, pentru ştirea tuturor ştirilor, bunicu' dormea liniştit pe bancheta unei trăsuri care îmbătrânise. Avea braţul îndoit sub cap, ca întotdeauna, căciula îi acoperea faţa, pieptul i se înălţa şi cobora regulat. Puteai să crezi că era lungit pe cea mai moale şi mai plăcută saltea din oraş, atât de mulţumit arăta. Locul acela întunecos, văgăuna aceea era numai şi numai a lui. Nimeni n-avea habar de el sau de bătrân şi de

calul lui, care-l vegheau.

Lumea îi ignora şi continua să se învârtă, mai repede şi mai repede. Dar şi cei trei – uniţi pentru un ceas întreg – ignorau lumea. Trei figurine în mijlocul unui spectacol în care nu erau prevăzute roluri pentru ei.

— Trezeşte-te, băiete! a strigat bătrânul. Fă curat şi vezi să pleci. Îndată e miezul nopţii, atunci am clienţi.

Când bunicu' era din nou pe stradă, Gustav s-a aplecat şi i-a vorbit încet, dar atât de limpede, încât ani de zile avea să-şi amintească vorbele lui.

— Ascultă-mă bine! Acum eşti tânăr, încă nu-ţi pasă că trăieşti pe stradă. Peste câţiva ani lucrurile s-ar putea să arate deja altfel. La mine primeşti oricând o supă şi un loc de dormit. Poţi să înveţi meseria de birjar. Ei, da, prea multe nu-s de învăţat şi nici nu-ţi iese prea mult, dar se câştigă destul cât să nu flămânzeşti. Ştii unde mă găseşti.

Nimeni nu-i dădea vreo atenţie bunicului şi nimeni nu voia niciun ziar, cu atât de puţin timp înainte de pasul în viitor. Nu mai era nevoie să-şi dea silinţa. Avea în buzunar frumuşica sumă de douăzeci şi doi de cenţi, trupul i se dezgheţase din nou şi era sătul. O zi aproape perfectă se apropia de sfârşit, fie că voiai sau nu s-o numeşti „ajunul Anului Nou". Totuşi norocul bunicului încă mai dura. Penultimul y lui noroc se afla la doar câteva cvartale mai încolo, ascuns în spatele intrării mari, impozante, de la Clubul Presei.

Acolo lucra ca uşier Pasquale, şi dacă bunicu' era convins de ceva în tinereţe, atunci era convins că toţi nemţii sunt mohorâţi şi că pe toţi italienii îi cheamă „Pasquale". Astea erau adevărurile eterne care se povesteau prin oraş despre ghetou: irlandezii sunt aspri, beau şi se bat. Evreii sunt ascunşi, de necivilizat, şi aduc cu ei holera din Europa. Italienii sunt de nedespărţit, sunt

proşti şi pun repede mâna pe cuţit. Şi pe toţi îi cheamă „Pasquale” Când căuta pe careva şi nu ştia numele, poliţia îi zicea „Pasquale”.

În schimb, Pasquale ăsta era un uriaş blând, cu minte de copil. Porecla lui era „De-zece – ori”, fiindcă de zece ori se prezentase ca boxer la Athletic Club, pe Coney Island, şi de zece ori atârnase în corzi, încă din prima rundă. Dar ghetoul îl iertase, mai ales de când devenise uşier la faimosul Club al Presei, unde se întâlneau toţi magnaţii ziarelor şi jurnaliştii. Fiindcă cine se mai putea lăuda că are zilnic de-a face cu oameni atât de importanţi? În ochii ghetoului el reuşise, chiar dacă pe-o cale ocolită, foarte dureroasă.

Când urca pe Mulberry Street, după serviciu, îmbrăcat în uniforma lui cu nasturi aurii şi cu şapca impunătoare pe cap, toţi îl salutau cu respect. Le era drag şi el îndrăgea lumea. Mulberry Street era o lume cu totul deosebită. Era înţesată de dimineaţa până seara de vânzători ambulanţi. Femei bătrâne vindeau pâini siciliene mari, rotunde, grele, puse pe şervete întinse. Pe cărucioare se ofereau bretele şi haine ieftine, obiecte de pielărie şi oale. Legumele veştede erau stropite ai apă şi şterse bine, ca să arate mai proaspete. Copii şi femei alergau în urma căruţei cu cărbuni ca să capete câteva bucăţi.

Când venea la New York, un italian căuta de lucru pe Mulberry Street. *Dagos* deveniseră ce fuseseră înainte irlandezii: forţă de muncă supusă, ieftină, uşor de înlocuit. *Padrone* îi trimitea fie în minele de cărbuni din Pennsylvania, lie în sud, la construirea căii ferate de pe Coasta de Est. Mulţi dintre ei erau folositori şi în oraş, unde construiau tunelurile, metroul şi podurile. Ei cerneau gropile de gunoi din oraş, adunau resturi şi le sortau. Îşi păzeau bine privilegiul de a scormoni în gunoaie.

E drept că Pasquale fusese bătut, însă tot reuşise prin forţe proprii. Nu puţea, cel mult mirosea a parfum, de la clienţii lui. Înălţimea şi uniforma lui îi dădeau strălucire. Numai copiii erau nemiloşi: „Pasqualino, ce frumos arăţi când atârni în corzi!” strigau ei în urma lui. Bunicu’ era singurul care-l apăra pe uriaş de copii şi-i învineţea în bătaie. De aceea Pasquale s-a hotărât să-l ajute pe bunicu’, în noaptea Anului Nou, când l-a descoperit în marea îmbulzeală din faţa clădirii. L-a îmbrăţişat furtunos, fără ca bunicu’ să i se poată împotrivi, şi l-a tras în holul mare de marmură.

— Îţi cumpăr trei ziare, Chibrit, a zis el.

— Chiar? s-a mirat bunicu’.

— Cu unul îmi lustruiesc ghetele, cu celălalt, nasturii, şi pe-al treilea îl pun deschis pe masă, să creadă lumea că ştiu să citesc. Ai vândut ceva azi?

— Nu mult.

— Ei, vezi? Ai mâncat ceva?

Bunicu’ era precaut, se vesteau nişte perspective plăcute.

— Ce se nimereşte.

— Aşteaptă aici! a poruncit Pasquale şi a dispărut după o uşă din spatele căreia răzbătea zăngănit de veselă. Bunicu’ a privit în jur în sala fastuoasă, cu două şiruri de coloane, şi a descoperit o uşă de sticlă. De după ea se auzeau muzică, râsete şi învălmăşeală de glasuri. Aproape ca atunci când băieţii de ziare se înghesuiau unii într-alţii în pivniţa de cărbuni, ca să se încălzească. Ca atunci când cânta vreunul dintre ei – cel mai adesea el era acela – şi ceilalţi tropăiau şi băteau din palme şi totul devenea până la urmă o voioşie generală.

Deşi nu ştia să citească bine, a recunoscut cuvântul *Vaudeville* pe afişul de lângă uşa. Era un cuvânt care se

găsea pe toate buzele şi pe multe afişe, fiindcă vodevilul era la modă atunci. Erau zeci de astfel de teatre în New York, vodevil pentru bogaţi şi vodevil pentru săraci. Dar cei de teapa lui nu mergeau la vodevil. Ei preferau teatrele de zece centi unde erau ciudăţenii şi monstruozităţi. Era lumea cocoşaţilor, chiorilor, piticilor, a celor cu un braţ, a hidoşilor şi bizarilor. Acolo se veseleau ei, şi nu în Herald Square Theater, unde avea spectacol un anume Andrews. „Ann – drr – ewss", a descifrat bunicu'\ Nu primise un loc de prim rang pe afiş.

Cei de teapa lui iubeau scripca irlandeză şi nu mandolina la care cânta un bărbat pe nume Enrico Gaiqullo, care era trecut pe afiş undeva mai sus. Cei de teapa lui n-aveau habar de başi şi de acompaniament la pian, de A. Pearsall şi Marie Budworth, care erau trecuţi în locul cel mai vizibil şi cu litere de-o şchioapă. Şi mai era unul care imita păsări, Fred Hansell. Lângă numele lui scria „dăruit cu talent", dar asta nu-l ferise de unul dintre ultimele locuri din program.

Bunicu' a întredeschis uşa. Sala era decorată cu panglici colorate şi steaguri de hârtie, la mese şedeau femei îmbrăcate cu rochii de seară încheiate până sus şi bărbaţi în frac. Dacă se uita foarte atent, mai zărea glezna vreunei femei tinere. Prin aburul albăstrui a zărit şi o mică scenă pe care tocmai se căţărase un bătrân care se prezenta drept magicianul

Lefebre. Se apropia miezul nopţii, mai erau doar câteva minute, cei mai mulţi nici nu-i mai dădeau vreo atenţie bărbatului suit acolo.

Lângă numele lui, aproape invizibil pe afiş, nu era nicio completare. Şi totuşi aici cheia succesului erau exagerarea considerabilă, cuvintele care sar în ochi. Ca vânzător de ziare şi spectator în teatre ieftine, bunicu' ştia

asta. În America n-ajungeai prea departe dacă pe afiş scria pur şi simplu: Magicianul Lefebre din Franţa. Cu aşa ceva nu hrăneai o familie. În schimb imitatorul de păsări îşi învăţase lecţia, scosese tot ce se putea dintr-un talent inutil.

Poate că magicianul era doar modest, dar atunci ce mai căuta în America? Nu veneai încoace, nu te băgai în *Variete* ca să fii modest. „În America nu-i loc de modestie. Mori de foame cu ea w, spusese odată Chiorul. Modest puteai să devii abia când puteai să-ţi permiţi aşa ceva. Sau după ce încercaseşi toate celelalte metode. Atunci nu-ţi rămânea decât să te mulţumeşti cu orice şi să-ţi aştepţi moartea. Dar pentru bunicu' viaţa era un titlu mare, lat, scris cu litere groase. Şi el merita să fie anunţat lumii în fiecare zi.

Un bărbat rotofei, plesnind de viaţă, cu un rânjet întins pe toată faţa, a sărit pe scenă şi l-a împins deoparte pe bătrân, chiar când încerca să-şi înceapă primul număr. Publicul s-a ridicat în picioare, ca la comandă, şi a început să numere înapoi, zece, nouă, opt, şapte, şase… Magicianul era deja uitat. Aşa-i trebuie şi-a zis bunicu'. Se cerea să ţii pasul cu vremurile şi vremurile îl iubeau pe Houdini şi nu pe magicianul Lefebre, asta era clar.

Cinci, patru, trei, doi, unu, zero… Oamenii au început să se îmbrăţişeze şi atunci mâna grea a lui Pasquale s-a lăsat pe umărul lui. Speriat, bunicu' s-a întors şi a văzut prima imagine a anului 1899: o farfurie plină cu mâncăruri aburinde cum nu mai gustase sau mirosise vreodată. Cel mult le văzuse în vitrinele de la Delmonico's. Câteva secunde mai târziu, bunicu' şedea deja la masa lui Pasquale şi înfuleca totul în mare grabă, ca un animal căruia îi era teamă că i se smulge prada.

— Cum l-ai păcălit pe bucătar? a întrebat bunicu'.

— E irlandez şi îi plac italiencele. Şi eu ştiu două sau trei fete care l-ar putea iubi.

Când a închis ochii şi şi-a lins degetele cu încântare, în bunicu' s-a răspândit acelaşi sentiment plăcut pe care îl avusese deja în trăsura lui Gustav. Era ceva indescriptibil pentru care nu ştia decât cuvântul „senzaţional". O fată putea să fie senzaţională, la fel, un pahar cu rom, dar şi o asemenea clipă. Simţea linişte şi căldură lăuntrică şi îşi dorea să ţină clipa aceea pe loc. Dacă anul începea deja atât de bine, nu avea de ce să se teamă. 1899 urma să devină un adevărat eveniment.

Când a deschis iarăşi ochii, a observat privirile speriate ale lui Pasquale. I le-a urmărit şi a descoperit că se apropia de ei un bărbat foarte bine îmbrăcat. Părea să fi sosit chiar atunci, fiindcă afară era o trăsură de lux. La oarecare distanţă, în faţa uşii de sticlă care dădea în sala de bal, aşteptau câteva persoane pe care le adusese cu el. Bărbatul l-a bătut uşor pe Pasquale pe umăr, cu vârful bastonului.

— Pasquale, prietenii mei vor să ştie de câte ori ai fost făcut k.o., a zis el cu răceală în glas şi se vedea bine că e obişnuit să poruncească. Ei, ai de gând să vorbeşti?

— De zece ori, sir, a murmurat Pasquale.

Oamenii au râs.

— E o cifră impresionantă. Ai reuşit măcar să loveşti şi tu de câteva ori? Pariez că ai căzut la pământ din prima rundă.

— Aşa-i.

Ceilalţi au râs din nou.

— Ei, asta-i. Abia atunci l-a observat bărbatul şi pe bunicu' şi, cu bastonul, l-a dat deoparte pe Pasquale, care încercase să-l ascundă pe băiat în spatele lui lat. Dar ăsta

cine mai e? Acum îi hrăneşti pe cheltuiala noastră şi pe toţi vagabonzii de pe-aici?

— Nu, sir.

— Ai grijă să n-ajungi şi tu îndată în stradă. Apoi i s-a adresat bunicului: Vino încoace, băiete. Vinzi ziare?

Bunicu' s-a şters repede cu mâneca la gură şi s-a grăbit să se supună.

— Da, sir.

— E şi ziarul meu printre ele?

— Care anume?

— The Sun.

— *The Sun*, mai mult ca oricare altul.

— Vezi, Pasquale, până şi băiatul ăsta jegos face mai mult decât tine. Tu stai aici degeaba, dar el îmi vinde ziarul. Şi aici ce ai?

— Aici, *siri* a întrebat bunicu'. *The Tribune*. Dar ieri şi alaltăieri a fost *The Sun*. Jur.

— Şi câte ai vândut azi din ele?

— Foarte puţine, cel mult cincisprezece sau şaisprezece.

— Atât de puţin? Într-o zi întreagă? Ori eşti prost, băiete, ori ai tu ceva cu ziarul ăsta.

— Sigur sunt prost.

— Asta nu cred. Eu cred că ziarul e prost, nu-i aşa?

— Da, *siry* ziarul e prost.

— Uite un dolar, băiete. Ţi le cumpăr pe toate pe care le mai ai.

— Un dolar? Dar n-am să vă dau rest.

— Nu-i nimic. Restul e pentru tine. Pentru plăcerea pe care o voi avea să i le pun sub nas proprietarului.

Fără să-şi mai aştepte însoţitorii şi cu un vraf de ziare sub braţ, bărbatul a intrat în fugă în sală. Înainte să se

închidă uşa în urma lui, s-a auzit strigând:

— Unde eşti, Thomas? Am un morman de exemplare din ziarul tău. Până şi băieţii cu ziare se plâng că nu se vinde. Vino şi ţi le ia, altfel suntem nevoiţi să ne curăţăm galoşii cu ele.

ERA LINIŞTE ÎN JURUL POŞTEI, OAMENII SE Risipiseră în toate direcţiile. Rareori trecea câte o trăsură, şi mai rar se auzeau glasuri, ca şi cum, odată cu noul an, ar fi venit şi liniştea în lume. Vântul se oprise, lăsându-se peste copaci, animale, oameni şi în zăpadă. Poate că voia să prindă iarăşi puteri, după ce se dezlănţuise înveninat şi rău. Răvăşise totul pe alocuri, tăiase răsuflarea oamenilor, chiar când se pregăteau tragă aer în piept pentru încă un an. Le adusese aminte cine avea ultimul cuvânt. Învârtejise pălării, hârtii, trupuri, la fel cum fac copiii cu moriştile. Şi recunoscuse că era destul, deocamdată.

Băiatul, adică bunicul meu, care nu ştia nici măcar dacă va supravieţui până a doua zi, necum dacă se va îndrăgosti vreodată, dacă va zămisli copii şi va avea un nepot, pe mine, Ray – bunicul meu tânăr s-a întors triumfător acasă. Deşi dormea mai des în căminul pentru băieţii cu ziare, în azilul săracilor, de pe Allen Street, sau, pentru cinci cenţi, într-unul dintre adăposturile ieftine din Bowery sau pe un scaun, pentru doi cenţi, pivniţa de cărbuni a uriaşei poşte, peste drum de capela St. Paul, era pentru el un fel de acasă. Chiar dacă poşta era dincolo de graniţa imaginară care despărţea ghetoul de tot ce era civilizat, curat, sigur, american. De fiecare dată trebuia să împartă încăperea aceea boltită cu cel puţin alţi douăzeci de băieţi.

Era sătul, avea bani în buzunar şi nu era nevoie să se teamă de Paddy Fowley. Fusese o seară a-ntâia, plină de minuni. Nu-l bătuse nimeni, nimeni nu-l trăsese pe sfoară.

O seară ca un titlu din cel mai bun ziar. îi era indiferent dacă se chema *The Tribune*, *The Herald* sau *The Sun*. Marii domni n-aveau decât să-şi cureţe galoşii cu ce doreau.

Bunicu'* s-a uitat precaut în jur şi a împins poarta care ducea în curtea interioară. A traversat-o repede, furişându-se, după urmele din zăpadă se vedea că avea să fie strâmt în ascunziş. S-ar putea să fie nevoit să se ghemuiască cu genunchii la piept şi cu capul pe genunchi. Era deprins să-şi potrivească trupul în spaţiul care îi era lăsat pentru dormit, să-l facă să ia forma golului dintre celelalte trupuri.

A deschis trapa şi şi-a dat drumul pe rampa pentru cărbuni. Se aşteptase ca încăperea, cu excepţia unei lumânări aprinse, să fie cufundată în întuneric şi să-l întâmpine doar gemetele, suspinele şi sforăitul băieţilor. Dar sacul cu surprize încă nu se golise. Nădrag l-a prins de guler şi l-a tras în sus.

— Iată-te, în sfârşit. Unde ai stat atât? Ne strici toată petrecerea.

L-a luat pe bunicu' de braţ şi l-a dus în mijlocul încăperii.

Nădrag fusese poreclit aşa fiindcă în fiecare dimineaţă le amintea băieţilor să-şi cureţe turul pantalonilor, ca să se poată arăta la lumina zilei; faţa şi turul pantalonilor, pentru ca amândouă erau negre de la praful de cărbune. De fapt îl chema Hugh McHugh, dar cine voia să i se spună aşa? Dacă te apuca râsul, aveai de-a face cu pumnii lui, fiindcă se aprindea măcar la fel de repede ca bunicu'.

— Eu îs mama voastră şi Chiorul e tatăl, aşa că purtaţi-vă cum trebuie! striga el în urma lor.

În lumina slabă a lămpii cu petrol, bunicu' a văzut

cincisprezece, douăzeci de băieţi care şedeau în cerc în jurul Chiorului. Fumau pipă şi ţigări, aerul era gros de puteai să-l tai cu cuţitul. Băieţii băuseră bere şi gin, câţiva erau deja de mult pe altă lume şi bunicu' se împiedica de sticle goale.

— Ţi-a fost frică să vii fiindcă iar n-ai vândut nimic? a strigat unul din colţul lui.

Nădrag l-a ţinut pe bunicu' pe loc. Cineva s-a ridicat apoi şi s-a apropiat de el. Era Paddy Fowley.

Bunicu' nu-l văzuse niciodată pe Chior în afara beciului. Mai că-ţi venea să crezi că nu părăsea niciodată locul acela şi că stătea mereu în pântecul pământului. Ca şi cum aştepta ca pământul să-l clocească şi să se nască din nou. Sau pur şi simplu nu vedea niciun motiv să iasă la lumină. Nici n-avea nevoie de aşa ceva, fiindcă lumea venea la el. Nădrag îi aducea dis-de-dimineaţă ziarele zilei şi el alegea ştirile, ridurile, „senzaţionalele" pe care apoi li le băga în cap băieţilor. Treburile pe care le avea de rezolvat Chiorul la suprafaţă le rezolva Nădrag în locul lui.

Se povestea că tatăl lui îl încuiase timp de un an într-un beci, fiindcă nu mai voia să cerşească. Pielea lui albă, irlandeză, luase treptat culoarea locului. Totul se înnegrise, cu excepţia ochilor de un albastru luminos. Chiorul avea oameni pentru orice zonă. Irlandezi pentru străzile irlandeze, evrei pentru cele evreieşti, negri pentru Hell's Kitchen şi împrejurimi, şi unii care puteau fi folosiţi oriunde fiindcă, asemenea bunicului, vorbeau câte puţin din toate.

— Nu mai ştiam ce să le povestesc băieţilor. Am spus tot ce ştiu despre Irlanda. Am povestit cum mi-a tăiat tata un deget, două degete, trei degete. Apoi a povestit Nădrag ce ştie de la bătrânii lui. Tot programul. Nu te mai aşteptam decât pe tine ca să încingi petrecerea. Fără tine

am fi adormit fără cântare. Deci, să ne cânţi ceva, Chibrit, fă-ne fericiţi!

— Da, cântă-ne ceva! s-a strigat.

Paddy Fowley putea să fie un foarte bun vânzător de ziare, dar era un şi mai bun povestitor. Uneori afară turna cu găleata şi, la cinci-şase metri sub pământ, el povestea despre peisajele irlandeze ale tatălui său. Ale aceluiaşi tată care îi tăiase trei degete. Sau era o căldură dogoritoare de august şi, în adâncul pământului răcoros, în faţa ochilor uimiţi ai băieţilor, se întindeau câmpiile verzi ale Irlandei, care se făcuseră cafenii peste noapte. Timp de trei ani nu fusese recoltă, oamenii au început să flămânzească în County Kerry, locul de unde era tatăl lui, şi apoi să moară.

Paddy povestea cum casele şi străzile erau pline de cadavre numai piele şi os. Cum bunicul lui Paddy pornise la drum spre Cork, ca să caute de lucru, şi cum următorul semn de la el, un an mai târziu, fusese o scurtă scrisoare de la New York. În ea îl încuraja pe fiul lui mai mare să-l urmeze. Cum tatăl lui Paddy, fraţii şi mama lui fierseseră ultimii cartofi şi îi împărţiseră la şase guri. Cum, de slăbiciune, tatăl lui abia se mai putuse ridica din pat. Cu toţii beau ceai cu gin ca să-şi potolească foamea. Mai mult gin decât ceai.

Mai povestea cum, după ce toţi ceilalţi muriseră, tatăl lui se târâse cu ultimele puteri până la azilul de săraci, cum apăruse acolo arendaşul moşierului şi, ca să scape de el, îl alesese pentru o viaţă în America. Cum fusese dus la Cork şi cum ajunsese cu vaporul *Sir Robert Peel* la New York, după o lună şi jumătate de călătorie. Cum fusese nevoit pe vapor să lupte pentru locul de dormit şi pentru o farfurie de supă chioară pe zi. Cum izbucnise tifosul şi numai jumătate dintre pasageri făcuse faţă călătoriei.

Putea să fie afară şi cel mai crunt ger, înăuntru, în pământul cald, era unul care povestea despre sosirea tatălui pe South Street şi despre cum rătăcise el zile în şir, descumpănit, pe cheiuri şi prin parcul primăriei. Paddy ştia chiar şi câteva rânduri apărute atunci în *The Herald*: „Este cumplit să vezi creaturile acelea, multe, nefericite, fără un ban în buzunar şi incapabile să se hrănească, aduse de apă pe ţărmul nostru. Ieri au fost zărite nişte grupuri de nouveniţi, o imagine a deznădejdii, a mizeriei şi a înfometării”.

Despre oamenii aceia zdrenţăroşi, vlăguiţi, pe care îi întâlneai peste tot pe străzi, se vorbise multă vreme în oraş.

— Şi şi-a găsit vreodată tatăl? se interesă de fiecare dată unul dintre tinerii ascultători.

— Vrei să zici, pe bunicu’? întreba atunci Chiorul, aşteptând apoi puţin, ca să mai sporească starea de tensiune. S-a dus din uşa-n uşă şi a întrebat. Dar de găsit, nu l-a găsit. Ca să-l consoleze, lumea îi tot turna câte ceva de băut.

— Şi ce-a făcut apoi?

— Ce-a făcut? Ei, ce să facă un irlandez în străinătate? A băut. A băut cum facem toţi.

Aici, ca la un semn, vraja se destrăma şi toţi începeau să râdă. Paddy avusese un tată bătrân. Venise încoace în 1851, la cincisprezece ani, dar fiul i s-a născut abia treizeci de ani mai târziu.

Dar exista ceva mai fermecător decât povestitul lui Paddy. Băieţii erau cuceriţi de muzică, iubeau cântecele, pe cele vechi şi pe cele care erau tocmai la modă. Şi îl iubeau pe bunicu’, când începea să cânte. O fi fost el fiul nimănui, o fi picat din lună direct în Manhattan, o fi fost doar un băiat de ziare mediocru, dar când cânta *On the Sidewalks of New York*, timpul se oprea pentru toţi:

Down în front of Casey’s old brown wooden stoop On a summer’s evening we formând a merry group Boys and girls together we would sing and waltz While Jay played the organ on the sidewalks of New York

There were Johnny Casey, little Jimmy Crowe Jakey Krause, the baker, who always had the dough Pretty Nellie Shannon with a dude as light as cork Shefirspticked up the waltz step on the sidewalks of New York

Things have changed since those times, some are up în „G” Others they are wand rers but they all feel just like me

They doart with all they’ve got, could they orice more walk With their best girl and have a twirl on the sidewalks of

New York...

Asta era farmecul bunicului, asta îl deosebea de toţi ceilalţi. Un băiat vânos cu priviri bănuitoare, o căciulă jegoasă, mereu flămând, dar cu o voce plină.

Dorinţa Chiorului era poruncă, aşa că bunicu’ şi-a întocmit repede programul. A trecut repede prin minte toate cântecele romantice, toate melodiile despre mame moarte şi taţi dispăruţi, despre despărţiri, despre moarte în general. S-a înfipt în mijloc, cu picioarele depărtate, şi şi-a desfăcut larg braţele, cum observase că făceau cântăreţii de mâna a doua în teatrele de zece centi sau la colţuri de stradă.

Bunicu’ a aşteptat câteva secunde. Plin de bucuria triumfului care urma, a privit în jur şi, în lumina pâlpâitoare, a văzut ochii strălucitori ai tovarăşilor lui şi încordarea lor. Şi-a dres glasul, a mai tras odată aer în piept şi a început să cânte:

The night that Paddy Murphy died Is a night Til never forget Some of the boys got loaded drunk And they am V

been sober yet

That’s how they showed Their respect for Paddy Murphy That’s how they showed Their honor and their pride

They went into an empty room And a bottle of whiskey stole And kept that bottle with the corpse To keep that whiskey cold

They emptied out the jug

But still they had a thirst

Than they stopped the Funeral Hearse

Outside Sundance Saloon

They all went în at half past eight And staggered out at noon They went up to graveyard. Se holy and sublime

And realizând when they got there Theyd left the corpse behind…

Fiecare dintre băieţii ghemuiţi acolo ştia că putea să păţească la fel, chiar şi Chiorul, care şedea cufundat în gânduri, încuviinţa din cap din când în când şi asculta cum era dus la groapă un Paddy necunoscut. Un ecou îndepărtat al propriei dispariţii apropiate. Însă celorlalţi le-a plăcut cântecul foarte mult, la fel s-au despărţit şi ei de prietenii lor morţi, iar la refren au cântat cât i-a ţinut gura. Un cor nepregătit, hârâit, l-a acompaniat în seara aceea pe bunicu’, care a trebuit să mai adauge multe cântece.

Glasul lui nu străbătea prin pământ, nu tulbura liniştea de pe străzi, rămânea captiv în pivniţă. Dar umplea adăpostul sărăcăcios cum nu putea s-o facă decât lumina domnului Edison. Beri chiar a spus: „A fost electric”. Abia după ce l-au aclamat zdravăn, s-a întins şi el să doarmă lângă prietenul său. Cineva a stins lampa cu gaz şi Beri s-a lipit de el.

— Eşti un adevărat Caruso. Nu l-am auzit niciodată cântând, dar precis tu cânţi ca el. Trebuie să faci ceva cu

asta, a şoptit el.

Paddy era atât de mulţumit de el, încât i-a lăsat lui tot ce încasase peste zi.

Înainte să adoarmă, bunicu' şi-a depănat lista lui personală cu cele mai bune ştiri de senzaţie din ultimul an. Fusese un an aşa şi-aşa, dar tot mai existaseră câteva momente strălucite. Brooklyn şi Manhattan se uniseră şi becurile domnului Edison luminaseră în tot oraşul. Îşi aducea bine

aminte de paradă, steaguri şi confetti, de zvonul de clopote de pe amândouă malurile East River. În zece minute îşi vânduse toate ziarele.

În Lake City fusese linşat un funcţionar de poştă negru, iar soţia şi fiicele lui fuseseră împuşcate. De obicei, ştirea că a murit sau nu un negru nu merita să fie de senzaţie, dar asta putuse fi bine plasată la negrii din Hell's Kitchen. Apoi, când un italian o ucisese pe împărăteasa austriacă, s-au grăbit să-i cumpere ziarul şi nemţii şi *dagos*. La New York evreii asediaseră un restaurant cuşer, în septembrie, fiindcă era deschis de Yom Kipur. Cei doi negri, Walker şi Williams, care inventaseră *Cake Dance*> avuseseră spectacole în toate cele cinci mari teatre de vodevil din oraş.

În noaptea spre i ianuarie 1899 bunicu' n-a mai visat despre lună. S-a visat un mare, cel mai mare, cel mai autentic cântăreţ. S-a visat cu frac şi cravată, cu părul bine frizat, cu o cărare perfectă. Locuia la Gilsey Hotel şi dădea un concert în teatrul de pe Fifth Avenue. În primul rând şedeau Gustav, Pasquale, Chiorul, Nădrag, Beri şi cel puţin vreo douăsprezece celebrităţi din oraş. În sală izbucneau aplauze entuziasmate.

Liniştea s-a răspândit şi în pivniţa de cărbuni. Afară se făcea mai frig, dar ei dormeau la adăpost sub pământ. Respirau calm şi pământul respira odată cu ei.

Capitolul doi

PÂNTECUL UNEI FEMEI ÎNSĂRCINATE ÎI APAR ţine lui Dumnezeu sau diavolului. Asta ştiau foarte bine nevestele pescarilor de la vărsarea Dunării. Timp de nouă luni ele sperau şi în acelaşi timp se şi temeau. Dumnezeu avea cărţi mai bune, dar şi diavolul avea şanse. Fiindcă oricât de atent erai, tot mai făceai greşeli. Tocmai asta aştepta Necuratul, cum era numit dracul aici.

Dacă sufla în sobă, femeia gravidă avea să facă febră şi să piardă copilul. Dacă îşi trecea firul de lână pe după ceafa, nou-născutul urma să fie sugrumat de cordonul ombilical. Dacă vedea un cadavru şi nu-şi făcea cruce şi nu murmura „Nu văd niciun mort”, o aştepta naşterea unui copil mort. Dar cel mai rău era noaptea, dacă dracul, care avea nouăsprezece nume şi putea face nouăsprezece lucruri rele, intra în casă. Când femeia sărea din somn, sleită de puteri şi plină de vânătăi, asta se întâmpla fiindcă o vizitase el.

Ca să se apere, femeia purta mereu la ea un bilet cu numele necuratului: *Avizuha*, *Abaroca*, *Ogarda*, *Nesuca*, *Muha*, *Aspra*, *Hluchica*, *Sarda*, *Vinita*, *Zoita*, *Ilinca*, *Merana*, *Feroca*, *Fumaria*, *Nazara*, *Hlubic*, *Nesatora*, *Genţia*, *Samca*. Fiindcă nu era în siguranţă nici în timpul zilei. Spiritele rele puteau să-i apară în chip de pasăre, pisică, muscă, capră, păianjen şi broască. Aproape totul era hotărât între cer şi pământ, între cer şi apă. Dar situaţia omului nu era niciodată fără nicio ieşire.

Asta ştia şi Leni, în vara lui 1919, când şi-a dat seama că era gravidă pentru a patra oară. De două ori pierduse copilul înainte de naştere şi o dată, după. Femeile din satul

Uzlina, aşezat pe o limbă de pământ mlăştinoasă de pe braţul S fân tu Gheorghe, o ocoleau. Ea le-ar fi adus în casă doar nenorocire şi sterpăciune. De multă vreme nu-i mai căutase nimeni pe ea şi pe bărbatul ei. Numai că ei nu-i păsa sau îi păsa oricum mai puţin decât lui, care mereu era nevoit să bea de unul singur la cârciumă.

Nimeni nu voia să meargă cu el în Deltă, la pescuit. Neputinţa ei de a dărui viaţă cădea şi asupra lui. Aşa că ea s-a bucurat de descoperirea făcută şi i-a spus şi lui. Însă el, stând pe malul apei tulburi şi cârpindu-şi plasele, a mormăit, fără să ridice privirea:

— Ai să-l pierzi şi pe ăsta, o să cumpăr deja lemnul pentru coşciug.

Dar ea simţea că de data asta era altfel.

Voia să facă totul cum se cuvine şi l-a trimis pe Vanea, un om ciudat şi blajin, s-o aducă pe Babă, care locuia în satul Crişan, pe braţul mijlociu al fluviului, numit Sulina, dar care era de găsit, de cele mai multe ori, într-o colibă pescărească prăpădită, de pe lacul Bogdaproste. Vanea era un bărbat tânăr, înalt, vânjos, blond, care apăruse parcă de nicăieri, cu câţiva ani înainte. Lumea se aşteptase să dispară la fel cum venise, însă el rămăsese.

Era copil de lipoveni, un rus, asta se vedea bine. Era sfios şi săritor şi îşi petrecea timpul cu copiii şi câinii pescarilor. Ireni îi pusese mai întâi o strachină cu mămăligă şi nişte resturi de peşte în barca legată de mica punte din faţa casei. Apoi alta, ceva mai aproape, lângă gard, şi mai aproape, în curte, iar la urmă, pe banca şubredă de lângă uşă. Aşa îl obişnuise cu ea.

Nu se ştia dacă are neamuri, pe undeva, sau chiar părinţi. I se cunoştea numele numai fiindcă el comenta orice ce făcea: „Vanea se duce să pescuiască nişte crap cu

bucăţi de mămăligă”. Toţi ştiau că la crap nu se ia mămăligă. Sau: „Vanea se duce pe lacul Uzlina şi se lasă în voia apei”. Sau: „Vanea se duce să vadă cum stă bâtlanul într-un picior”. Oricine ştia că aşa ceva putea să dureze foarte mult.

Când Leni cea scundă, trupeşă, şi vădind hotărâre, l-a chemat la ea şi l-a lămurit ce avea de făcut, el spusese doar:» Atunci Vanea să pornească la drum”. Îi plăcea să i se supună, de când ea începuse să se ocupe de el. Singurul căruia nu-i prea convenea legătura asta era bărbatul ei. „Asta nu mai e copil. Ai grijă că îndată îţi bagă mâna pe sub fuste”, zicea el. Sau: „Mai bine te străduieşti şi-ţi faci copiii tăi, decât să-l înfiezi pe ăsta”.

La sfârşitul verii, apa se scursese de multă vreme din iazuri, bălţi şi lacuri. Delta zăcea ca o fiinţă sleită de puteri, anemică, şi aştepta binecuvântarea apelor primăverii. Sau nişte ruperi de nori violente, care să elibereze plantele şi animalele din încremenire. Vanea trebuia să aibă grijă să nu se împotmolească cu barca în mâl sau în desiş, dar a scos-o la capăt. Câteva ore mai târziu, Baba se afla în casa pescarului şi a nevestei lui.

Ea a adus apă proaspătă de la fântână, a spălat icoana Maicii Domnului şi apoi, cu acelaşi şervet, şi burta gravidei. I-a şters tălpile, pulpele şi coapsele şi a trecut şi peste miezul trupului ei. Cu mişcări circulare, i-a spălat femeii şi sânii, braţele, subsuorile şi faţa. Abia atunci şi-a dat seama că bărbatul şi Vanea stăteau ca încleiaţi în pragul uşii.

— Ce te holbezi? s-a stropşit ea la bărbat. Cred că o ştii deja pe nevastă-ta. Iar tu… a zis, întorcându-se spre Vanea. Asta nu-i ceva pentru un cap sec ca tine.

Le-a trântit uşa în nas şi cei doi i-au ascultat mult timp descântecele. Bărbaţii nu îndrăzneau să rostească

niciun cuvânt, ca şi cum, vorbind, ar fi putut să tulbure legătura dintre femeia însărcinată şi Dumnezeu. Când s-a deschis y uşa din nou, Baba i-a întins lui Vanea un lighean de tablă plin cu apă.

— Am spălat-o de păcate. Du-l departe şi goleşte-l în Dunăre.

Pescarului i-a explicat:

— Ţi-am şi tămâiat nevasta. Nu se ştie niciodată ce anume face mai mult bine. Ultima oară, copilul a murit pentru că nu m-aţi adus la vreme. Trebuie să-l trimiţi pe flăcău după mine în fiecare vineri dimineaţă ca să repet totul săptămână de săptămână, până la naştere.

S-a pregătit de plecare şi şi-a legat iarăşi broboada pe care o dăduse jos la sosire. I-a dăruit pescarului şovăitor cel mai prietenos zâmbet de care era în stare gura ei ştirbă.

— Iulian, ia zi, ce-ai pescuit azi? De data asta poţi să-mi dai jumătate din ce-ai prins, plus câteva monede. E destul de mărinimos din partea mea, fiindcă în Deltă se naşte atât de mult că nu-mi mai văd capul de treabă. Dracu' umblă întruna pe drumuri. E când la voi, aici în Uzlina, când în Crişan sau în Maliuc. Ce ştiu eu să fac are căutare şi e important, dar nimeni nu se întreabă dacă şi burta mea e plină. Aşa că porunceşte-i lui Vanea să-mi pună partea în barca lui şi să mă ducă acasă.

Iulian i-a aruncat o privire lui Vanea, care între timp îşi ierminase treaba, însă Vanea nu s-a mişcat din loc. Stătea şi privea ţintă uşa deschisă. Abia când a apărut Leni acolo şi i-a făcut semn din cap, a luat-o voios din loc şi a început pregătirile de plecare.

— O gravidă e un om ciudat, a continuat Baba. îi e poftă de orice. Mănâncă cretă şi bulgări de sare şi linge cărămizi, dacă-i vine. Nevastă-ta, Iulian, a mâncat lut şi

tencuială, înainte. Asta numai pentru că tu nu i-ai dat destul să mănânce. De azi înainte trebuie să ai grijă să capete tot ce vrea.

Altminteri, copilul nenăscut nu primeşte îndeajuns şi moare. Auzi ce-ţi spun?

Pescarul a tresărit şi s-a grăbit să încuviinţeze din cap.

— Bine. Iar tu, Leni, trebuie să te cruţi! E un păcat să te osteneşti din cale-afară, dacă Dumnezeu vrea să-ţi dăruiască un copil. Ne vedem iar peste o săptămână.

A ieşit din grădină şi s-a căţărat în barca plină cu peşti pe care o ţinea Vanea. El a urmat-o, a pus vâslele şi curând au dispărut în spatele unei sălcii frânte, căzute pieziş peste canal. Pescarul Iulian – om simplu şi fără carte – s-a scărpinat în ceafa şi s-a uitat după nevastă. Voia să-i zică ceva, numai că ea i-a luat-o înainte:

— Du-te şi cumpără untură şi miere. Mi-e foame.

— Untură se găseşte la prăvălia din sat, dar de unde să scot miere?

— Ai auzit-o pe Babă: orice dorinţă. Acum fac o ciorbă de peşte şi la ea vreau să mănânc pâine cu untură şi după aia, miere. Multă miere. Grăbeşte-te. Doar nu vrei să pui în primejdie viaţa copilului tău?

În lunile care au urmat, Iulian a fost mereu în căutare de hrană, ca să potolească uriaşa poftă de mâncare a lui Leni. Pleca în Deltă dis-de-dimineaţă, ca să verifice plasele; la opt, vindea cea mai mare parte din pradă la cherhana, în Maliuc, şi, pe la ora prânzului, era din nou acasă şi primea comenzile nevestei. Ea se purta ca şi cum voia să se răzbune pe anii mulţi în care el n-o mai luase în seamă şi doar o dispreţuise.

Nu mai avea timp nici măcar pentru cele câteva păhărele de rachiu pe care şi le îngăduia înainte, după ce

termina munca. În schimb Leni se tot îngrăşa de la o zi la alta, de parcă voia să umple ea singură tot spaţiul sărăcăcios şi întunecat din casa lor scundă. Şi, cu cât se îngrăşa, cu atât mai mult voia să mănânce. Iulian trebuia să facă rost de ouă, făină, marmeladă, pe care ea o scotea din borcan cu degetele.

Golea un borcan întreg dintr-odată. Peştele, hrana lor zilnica încă din copilărie, nu-i mai ajungea. Acum avea nevoie de carne scumpă de viţel, de miel şi de găini întregi pe care Iulian trebuia să le cumpere din veniturile lui firave. Uneori era nevoit să meargă până la Sulina pentru un pachet de ciocolată rusească, halva turcească sau rahat.

Îmbrăcat cu hainele lui sărăcăcioase de pescar – pantalonii de lucru uzaţi, băgaţi în cizmele murdare şi cămaşa pătată şi asudată –, lua la rând toate prăvăliile din oraşul în care ancorau vapoare din lumea-ntreagă, căutând dulciuri despre care până atunci nici nu ştiuse că existau. Ciocolata amăruie de acasă, care se găsea şi la ei în sat, nu-i mai plăcea nevestei.

Apoi, când vâslea din nou spre casă – şi asta dura ore întregi –, nu se simţea în apele lui. O parte din el spera la un urmaş, o parte credea că nevasta lui era în stare numai de copii morţi. Şi i se părea că îşi bătea joc de el tot timpul, că voia să-l strivească cu lipsa ei de măsură. Dar mai ştia şi că ăsta era poate ultimul prilej să găsească împlinire şi linişte. Să fie socotit iarăşi om întreg şi să se îmbete ca un bărbat normal, împreună cu ceilalţi bărbaţi. Aşa că nu se plângea.

Vanea, la rândul lui, îşi petrecea fiecare vineri aducând-o pe Babă şi ducând-o înapoi acasă. Iarna, când canalele şi lacurile au îngheţat şi cele mai multe păsări părăsiseră Delta, îşi trăgea barca până la primul loc cu apă

neîngheţată. La întoarcere o căra pe Babă şi în spinare. Străbăteau cu precauţie întinderea netedă a lacului Isac şi erau biciuiţi de vântul de nord-est. Treceau printr-un peisaj fără capăt, încremenit, iar cerul cenuşiu îi privea.

ÎN PRIMĂVARĂ, DELTA ERA IARĂŞI PLINĂ CU apă. Pentru pescari, locul de vărsare al Dunării era gura fluviului. Aşa îi spuneau: „Gurile Dunării”. După judecata lor, ei trăiau la gură, nu la vărsarea fluviului. Nu la dosul lui.

Măruntaiele Europei – asta însemna Dunărea. Lua în ea ce i se dădea în drumul ei lung, care străbătea continentul, şi depunea totul în est: exerciţiile oamenilor, gunoaiele şi apele reziduale din mii de fabrici. Spăla trupurile copiilor care se scăldau şi le ducea murdăria mai departe. Pe malurile ei, bărbaţi din multe ţări îşi spălau cu mândrie maşinile, făcându-le să strălucească. Puţinii care aveau deja o maşină. Alţii îşi duceau acolo vitele la adăpat.

Sinucigaşii se aruncau în fluviu, apa lua cimitire, râurile şi pâraiele aduceau ce luaseră viiturile. Fluviul primea totul, răbdător. Era un mare canal de scurgere şi depunea în Deltă tot ce i se încredinţase departe, în vest. Europa era cărată dintr-un loc şi se ivea din nou într-altul. Mâl, aluviuni, pietriş – zi de zi, continentul pătrundea şi creştea în mare. Şi, cu fiecare torent, pe fundul iazurilor şi al canalelor se depunea un strat subţire de nisip a cărui călătorie începuse cu o mie de kilometri înainte de locul acela.

Sub cizmele pescarilor, sub bărcile lor, sub stuf, printre rădăcinile sălciilor, sub piciorul bâtlanului care aştepta răbdător, pământul întinerea an de an şi se schimba necontenit, deşi locul în care trăiau Vanea, Iulian şi Leni părea să fie rupt de timp, mereu la fel şi indiferent faţă de lumea din afară. De neschimbat, de când îl crease

Dumnezeu. Poate că aici despărţise El cerul de apă.

În primăvară, Vanea a avut de înfruntat alte greutăţi când o aducea pe Babă. Vântul stârnea valuri înalte pe lacul Isac, de parcă ar fi fost o mare. Vâslea cu forţă, braţele i se umflau, dar înainta greu. Când o ducea înapoi pe bătrână, ea se ridica în picioare ca şi cum s-ar fi împotrivit vântului şi apei. Cu trupul zbârcit şi faţa plină de cute, arăta ca o nălucă. Ca Baba Coaja, care omoară copii nebotezaţi. Ca strigoii care sorb tot sângele nou-născuţilor. Vanea credea din toată inima poveştile care se spuneau în Deltă. Şi când

Baba mormăia cuvinte nedesluşite şi valurile se potoleau în faţa lor, lui îi era şi mai teamă de bătrână ca de obicei.

De data asta, Leni avusese grijă din timp. Fusese spălată şi tămâiată în fiecare săptămână. Băuse apă sfinţită şi îşi frecase burta cu ea. Cele nouăsprezece nume ale diavolului o însoţiseră întotdeauna, la fel şi o bucată de fier, ca scut împotriva blestemelor. În fiecare zi se închinase de paisprezece ori şi se rugase la icoana Sfintei Fecioare. împreună cu bătrâna aruncase apă pe acoperişul de stuf şi repetase după ea: „Cum cade apa asta înapoi pe pământ, la fel de uşor să nasc şi eu”.

Spre mijlocul lui mai 1920, când şi-a dat seama că naşterea e aproape, se simţea bine pregătită. A ieşit în faţa casei, greoaie ca un somn uriaş, monstruos, ajuns pe uscat, şi s-a uitat după Vanea. Fiindcă nu l-a văzut nicăieri, l-a chemat pe-un băiat care pescuia pe punte.

— Caută-l pe Vanea! Zi-i că îndată-i sorocul şi s-o aducă pe Babă. Hai, du-te odată!

Apoi s-a întors spre bărbatul ei, în timp ce se sprijinea cu o mână de zidul casei, iar cu cealaltă îşi mângâia burta.

— Îndată vine copilul.

— Atunci, să vină. Am să fac deja coşciugul.

Fără să-l ia în seamă, nevasta s-a dus înapoi în casă, abia târându-şi picioarele umflate, a mai aprins o lumânare în faţa icoanei decolorate şi şi-a pregătit patul pentru naştere. Iulian a mers în şopronul cu unelte, a luat câteva scânduri şi a început să lucreze la coşciugul copilului său, într-un colţ al curţii. Leni s-a întins pe pat şi s-a pus pe aşteptat, în vreme ce de-afară se auzeau bocăneli şi lovituri de ciocan.

9

Zâmbea, ea era pregătită.

Bunicul tău, Ray, n-a aflat niciodată nimic despre lumea lui Vanea sau a Leniei. Despre un loc unde erai la numai un lat de deget distanţă de Dumnezeu, dar şi de diavol. Unde ar fi cunoscut liniştea pe care nu şi-o putea imagina în metropolă. Sau un alt fel de zgomot decât cel al oraşului agitat. Începea cu foşnetul uscat al trestiilor care se frecau unele de altele, cu clămpănitul berzelor şi freamătul sălciilor, plopilor şi al frasinilor, continua cu murmurul valurilor pe lacurile mari şi culmina cu ţipetele şi chemările miilor de păsări. Delta respira. Trăgea aer în piept primăvara, iar la sfârşitul verii îl dădea afară. Şi asta se putea auzi, dacă aveai răbdare.

Singura Deltă de care auzise Chibrit era aceea a fluviului Mississippi, fiindcă a îngheţat în iarna grea din 1899. Dar asta fusese o ştire extraordinară pentru multe ziare new-yorkeze. Gura asta de vărsare se afla dincolo de orice îşi putea imagina el. Dincolo de tot ce ştia şi de ce avea să vadă în toată viaţa lui. Dacă ar fi fost după el, Dunărea cu tot cu Deltă şi cu locuitorii ei puteau să fi fost şi pe lună. Un fluviu al lunii. Totuşi ceva s-ar fi putut să-l intereseze: dacă existau ziare acolo şi ce fel de ştiri

reuşeau să ajungă până la urechile pescarilor? Până în satele îndepărtate, ferite de schimbarea vremurilor?

Băiatul ştia unde îşi avea Vanea postul de observaţie: la câteva sute de metri în spatele satului, pe o ridicătură de pământ, la marginea stufărişului care se învecina cu lacul Uzlina. Şi într-adevăr, lăsându-şi barca în apropiere, a zărit curând spatele lui Vanea, care urmărea cu atâta încordare ceva ascuns în stuf, încât băiatul s-a putut apropia până la numai câţiva metri.

— Vanea, a strigat el.

Uriaşul s-a întors şi i-a zâmbit. Ţinea degetul la buze şi i-a făcut semn să se apropie.

— Ce faci aici?

— Vorbeşte încet, că-l sperii.

— Pe cine?

— Pe bâtlan. Mă uit la el de două ceasuri.

— Şi de ce?

— Vreau să văd cât timp poate să stea într-un picior, fără să cadă.

— Ei, Vanea, nu degeaba zice lumea că eşti nebun, a zis băiatul şi a izbucnit în râs.

— Ei na, acum chiar că l-ai alungat.

Dar băiatului nu-i mai păsa de Vanea sau de bâtlan. Inspecta un adăpost care fusese clădit pe locul cel mai înalt, ca să nu fie inundat, şi care era folosit adesea de pescarii din oraş. Construcţia simplă era îmbrăcată în întregime în hârtie de ziar. Băiatul, care ştia să citească la fel de puţin ca şi Vanea, a început să urmărească rândurile cu degetul, să alcătuiască anevoie cuvintele şi apoi să le rostească. Atras de murmurele lui, Vanea s-a apropiat şi s-a lăsat jos, lângă el.

— Citeşte mai tare! Vreau să ştiu şi eu ce se petrece

în lume.

— Dar sunt ştiri de anul trecut. Din 1919. Între timp sigur s-au mai întâmplat şi alte lucruri.

— Asta o să aflăm anul viitor. Şi-acu, hai, citeşte odată!

— Dar nu ştiu să citesc bine, a protestat băiatul.

— Dacă un bâtlan poate să stea într-un picior, înseamnă că şi tu poţi să citeşti.

Băiatul l-a privit uimit pe Vanea, fiindcă de data asta vorbele spuse de el aveau oarece noimă.

— Aici e o ştire din Germani-a, a silabisit el.

— N-am mai auzit niciodată de aşa o ţară. Şi ce zice că s-a întâmplat acolo?

— Rosa Lu-xem-burg ucisă. La 15 ianuarie.

— Cine ştie cu cine-o fi umblat. Mai departe!

— Revolta spartakistă la Berlin. Tot în ianuarie. Apoi mai e ceva despre nişte lupte în martie, la Berlin. Au fost omorâţi o mie două sute de oameni.

— Dar asta înseamnă tot atâţia cât sunt în Maliuc, Crişan, Uzlina şi Murighiol, luaţi împreună! a exclamat Vanea.

— Ştii ce-i aia o răscoală? a întrebat băiatul şi Vanea şi-a încreţit fruntea.

— O răscoală, a zis el după o vreme, e atunci când cineva se ridică, după ce a căzut. Asta e o răscoală. Mulţumit de definiţia lui a poruncit: citeşte mai departe!

— Aici e ceva din mai. Trupe armate ale Reich-ului au ocupat oraşul München şi au luptat împotriva comuniştilor. Sau aici e ceva din februarie: Ha-bi-bul-lach Khan, al cincisprezecelea emir al Af-ga-nis-ta-nu-lui, a fost ucis în timpul vânătorii.

— Iarăşi un omor? La vânătoare? Aşa ceva a fost odată şi la noi. Unul şi-a împuşcat rivalul la vânătoare de

prepeliţe. Dar unde e ţara emirului ăsta?

— Ştiu la fel de puţin ca şi tine, Vanea. Uite, aici e o ştire mai bună, din iunie: O de-le-ga-ţi-e germană semnează tra-tatul de pace de la Versailles. N-au fost morţi.

— Uite, acum îmi amintesc iar: Germania e o ţară din vest şi a început Marele Război. Aşa zic oamenii la cârciumă.

— Înainte sau după ce au băut? Nu dau un ban pe ce zic dup-aia, Vanea. Poate că Germania a început războiul, poate că nu. Ce ştiu eu?

S-au desfătat mult timp cu ştirile de cu un an înainte. Ba punea Vanea degetul pe un titlu, ba băiatul. De cele mai multe ori citea băiatul, dar şi lipoveanul îşi încerca puterile în arta grea a cititului. Au aflat că împăratul a plecat în exil în Elveţia şi că Tirolul de Sud a devenit italian. N-aveau nici cea mai vagă bănuială pe unde se aflau toate astea.

Au aflat că în aceeaşi ţară, Italia, un anume Mussolini înfiinţase un partid; că un prim-ministru francez supravieţuise cu greu unui atentat, dar că, în schimb, murise unul bavarez, de la două împuşcături în cap; că vaporul *HMY Iolaire* se scufundase înainte de ţărmul Scoţiei şi că două sute şase pasageri se înecaseră. La vapoare şi la furtuni se pricepeau mai bine. Că armata ucraineană omorâse evrei, iar cea engleză, sikhi şi hinduşi. Cei doi citeau şi se minunau.

Se scăpase de ultima epidemie de gripă, şi asta era bine, numai să fi ştiut şi ei ce era o epidemie. Au citit că undeva pe pământ soarele se întunecase, la 29 mai, şi că aşa lumea aflase mai multe despre lumină. Era o taină pentru ei cum puteai să afli ceva despre lumină când se făcea întuneric. Şi, în august, la Paris, un om pe care-l chema Charles Godefroy zburase cu biplanul pe sub Arcul

de Triumf.

Au descoperit şi titluri despre propria lor ţară. România eliberase vestul ţării de armata ungară. Ocupase Budapesta şi apoi se retrăsese din nou. Şi cucerise Transilvania.

Acolo a auzit Vanea pentru prima oară ceva despre America. Un dirijabil avusese nevoie de 11 zile ca să zboare până în Europa, altul arsese deasupra unui oraş care se numea Chicago. Au fost arestaţi anarhişti şi omorâţi negri. Au explodat bombe pe o stradă care se pare că era importantă: Wall Street. Un mare uragan a ucis şase sute de oameni într-un golf numit Mexic. Acum ştiau oricum că America se învecina cu o mare care era poate la fel de mare ca Marea Neagră.

Toate astea nu erau încă de-ajuns ca să-i facă America nesuferită lui Vanea. Dar ce-a fost de-ajuns era ştirea că acolo fusese interzis rachiul. Aşa ceva nu putea să accepte. Cică legea intrase în vigoare în ianuarie 1920, aşadar cu patru luni în urmă. Cei doi au ostenit şi s-au moleşit de la greaua încercare de a înţelege lumea. S-au lăsat jos pe pământul jilav şi cald.

— Ştii, Vanea, mai bine stai şi te uiţi toată viaţa la bâtlani, a îngăimat băiatul.

— Ai dreptate. Mai bine să rămâi aici în Deltă. Aici avem tot ce ne trebuie, nu-i aşa?

Era cât pe ce să adoarmă, dacă băiatul n-ar fi sărit brusc în sus şi n-ar fi început să tragă de el.

— Vanea, trebuie să pleci degrabă! Trebuie s-o aduci pe Babă! Vine copilul!

A VÂSLIT CA SCOS DIN MINŢI PE CANALELE LIT cov şi Ceamurlia, printr-un covor gros de stânjenei de baltă şi nuferi. Mişcările lui bruşte alungau păsările care se ridicau din faţa bărcii şi îl însoţeau. Un şarpe de apă i-a

tăiat calea şi a dispărut în desiş. Lopătarii, cufundării, picioroangele, găinuşele de baltă erau în mare căutare de larve, melci, broaşte şi peşti. Erau mii de prilejuri să te opreşti şi să te laşi în voia apei, însă lipoveanul avea cu totul altceva în minte.

Uriaşul a ajuns în cele din urmă la Braţul Sulina, s-a lăsat dus de apă câteva sute de metri, până în dreptul satului Crişan, şi-a legat barca la puntea de acostare a vaporului poştal, care mergea de la Tulcea la Sulina de două ori pe săptămână. Pe banca unde aşteptau de obicei pasagerii zăcea încă un vraf de ziare aduse de vapor dimineaţa. Singura prăvălie din sat era închisă, iar la cârciumă nu-i păsa nimănui de ce scria în ele.

Şi de ce să le fi păsat? Nisetrii aveau să înoate an de an în susul fluviului ca să-şi depună icrele. Vara, stolurile de păsări aveau să întunece cerul şi toamna, să părăsească iarăşi Delta, până la următorul anotimp prielnic. Peste iarnă ar rămâne doar gâscă cu piept roşu, egreta mare şi cormoranul mare ca să-i ţină de urât omului, când suflau vânturile îngheţate. Când pescarii răbdau de frig, tremurând în colibele lor, şi lăsau Delta pradă furtunilor, gheţurilor şi diavolului.

Mereu fusese aşa şi aşa avea să rămână mereu. N-aveai >» >

nevoie de ziare ca să ştii asta. Dar aveai nevoie de rachiu ca să-ţi păstrezi căldura, şi vara şi iarna. Aşa că oamenii se strângeau în cârciumi şi lumea era lăsată să-şi vadă de-ale ei.

Însă în ziua aceea era în ziar o ştire care poate că l-ar fi liniştit pe Vanea. Pe prima pagină se vedeau două fotografii.

Una a vestitului toreador Joselito, care avea de gând să-şi ducă la capăt ultima luptă pe 16 mai. Asta nu prea l-

ar fi interesat pe Vanea. A doua fotografie îl arăta pe Papă, care în ziua aceea voia s-o treacă în rândul sfinţilor pe o franţuzoaică numită Jeanne. Într-o asemenea zi precis că Dumnezeu n-ar fi luat la el sufletul unui nou-născut. Dar Vanea a ignorat teancul de ziare, curiozitatea îi era potolită deocamdată.

N-a găsit-o pe Babă în bordeiul ei de la marginea satului şi vecinii l-au îndemnat s-o caute în coliba pescărească de pe lacul Bogdaproste. Asta însemna un drum de încă două ore şi deja se apropia seara. A învins curentul puternic de pe braţul fluviului şi, la celălalt mal, s-a cufundat cu barca în liniştea din fostul cot al Dunării.

y

Bătrâna zăcea pe jos, în colibă, beată şi fără cunoştinţă. Vanea a luat-o în braţe şi a cărat-o la barcă. Şi-a revenit abia la jumătatea drumului. Era întuneric, fiindcă cerul se acoperise cu nori negri, groşi, de ploaie. Nimeni, în afară de lipovean, n-ar fi găsit drumul înapoi. Dar asta nu era singura lui grijă, fiindcă n-avea să mai dureze mult până să se dezlănţuie furtuna. Lacul Isac era deja foarte agitat. Trebuia să se grăbească să intre cu barca în primul canal îngust, unde ar fi fost mai apăraţi.

Apoi a auzit-o pe Babă, care începea să-şi vină în fire, vorbind în întuneric, la prora bărcii:

— Cine eşti? Unde mă duci?

Vanea tăcea, era tot mai obosit, abia mai înaintau.

— Sfântă Fecioară, sunt în cer sau în iad? a strigat femeia speriată.

Brusc, încă înainte ca Vanea să poată răspunde, Baba a sărit în picioare şi a început să ţipe şi să se vaite. Se zbuciuma atât de tare încât mai-mai să răstoarne barca.

Vanea a apucat-o şi a silit-o să se aşeze.

— Ăsta e iadul! Iadul! a repetat ea.

În depărtare s-a auzit un vuiet înăbuşit, al doilea şi al treilea erau deja mai aproape. Un prim fulger a luminat slab cerul, un altul a căzut într-una dintre multele lunci din împrejurimi. La lumina lui, Vanea a văzut chipul speriat al Babei, pe fundul bărcii. Probabil că şi ea îi văzuse faţa, fiindcă a strigat:

— Tu eşti! Am crezut ca stau cu diavolul în barcă.

Parcă toate încremeniseră, aşteptând şi pândind. Alte fulgere au luminat lacul şi coroanele copacilor de pe mal. Mai aveau o sută de metri până la intrarea în canalul care avea să-i ducă până la lacul Uzlina, care era mai mic. În lumina fugară, repetată, se puteau vedea şi siluetele întunecate ale nenumăratelor păsări – cormorani, pelicani şi lebede de vară – care aşteptau să izbucnească ploaia. Vanea ştia că trebuiau să se grăbească. Dacă vântul astupa intrarea spre canal ar fi rămas prinşi pe lac. În orice altă noapte n-ar fi avut nimic împotrivă, dar acum avea.

Vântul s-a oprit, fulgerele şi tunetele s-au retras în largul mării. S-au crezut salvaţi, însă liniştea a domnit doar o clipă. Cei doi oameni şi animalele se ghemuiau într-un întuneric deplin, ca şi cum lumea n-ar fi fost creată încă. Pe suprafaţa apei au căzut câţiva stropi, apoi s-a făcut iarăşi linişte, pentru câteva clipe. Ploaia se lăsa aşteptată, amăgea om şi animal, le dădea speranţa că totul trecuse. Numai că-şi ţinea doar respiraţia, înainte să lovească.

Când au ajuns la centura de stuf erau deja uzi până la piele. Baba spunea rugăciuni, dar ploaia era atât de zgomotoasă încât îi acoperea glasul. Se pare că nici ea n-avea ce să-i facă. Între timp se pornise din nou şi vântul. Vanea nu găsea intrarea în canal. Oricât se străduia, bâjbâind cu braţele, nu simţea decât un perete de nepătruns de stuf. Nu era nimic de făcut. Trebuiau să aştepte.

IULIAN NU ÎNDRĂZNISE SĂ INTRE ÎN CASĂ. Şezuse aproape toată noaptea sub streaşină, pe un scăunel, având lângă el sicriul de copil, sprijinit de peretele casei. Nevasta lui gemuse, uneori ţipase şi adesea se rugase. Cât timp ploaia fusese foarte puternică, nu mai auzise nimic. Murmurase şi el ce zisese ea mai tot timpul: „La fel de uşor cum curge apa să ajungă şi copilul pe lume”.

Însă copilul părea să aibă alte planuri. Îşi chinuia mama, îi pricinuia dureri, îşi întârzia sosirea, ca să-i lungească suferinţa. Poate că voia să-şi omoare mama. Sau să se fi luptat ea cu Necuratul? Nici nu voia să ştie, el îşi făcuse treaba lui: coşciugul.

Când durerile au devenit foarte mari, a alergat la vecini să ceară ajutor, dar nimeni n-a vrut să vină cu el. În cele din urmă, a luat o sticlă de rachiu din bucătăria de vară şi s-a aşezat cu ea acolo unde l-au găsit zorii palizi. Apoi şi-a făcut de lucru cu plasele, dar fără niciun spor, fiindcă tresărea la fiecare ţipăt şi pândea dacă nu cumva se auzea glasul fiului său. Era ceva de neînchipuit pentru el că ar putea să fie fată. El urma să fie ori tată de copii morţi, ori tată de băieţi.

Apoi aţipise şi l-au trezit abia zgomotele care veneau dinspre canal. Şi-a pus în minte să-l bată pe Vanea, dar când i-a văzut pe cei doi sleiţi de puteri, uzi şi tremurând, şi-a uitat intenţiile. În afară de asta, nici reuşita nu i-ar fi fost deloc sigură, fiindcă lipoveanul, deşi blând, tot era mai înalt şi mai puternic decât oricare altul din sat. A ajutat-o pe Babă să iasă din barcă şi a întrebat-o ce se întâmplase. Ea n-a răspuns, ci a luat-o direct spre casă şi s-a oprit abia în faţa sicriului.

— E mult prea mare. Pe cine vrei să-ngropi? Pe tine? a zis ea răutăcioasă, fără să ştie că timpul îi va da

dreptate. Poate chiar o să ai nevoie de el, dacă am ajuns prea târziu. E numai din vina prostovanului tău. A pornit la drum prea târziu şi a vâslit prea încet. Toată noaptea am fost prinşi pe lacul Isac şi s-a jeluit întruna că-i vina lui.

Fără să-i mai pese de cei doi, şi-a scos cizmele şi a intrat desculţă. A închis uşa după ea. Era lumină de-a binelea când uşa s-a deschis din nou, după mai mult de-o oră. Iulian şi Vanea abia dacă se mişcaseră din loc. Baba a dispărut iarăşi în casă şi o vreme nu s-a mai auzit nimic aşa că bărbaţii s-au temut că nu murise doar copilul, ci şi mama. Pescarul deja începuse să se uite la coşciug, când Leni s-a pornit să ţipe şi să scâncească de parcă i-ar fi bătut ceasul. Abia după câtva timp s-a făcut din nou linişte.

Baba s-a ivit târziu în cadrul uşii.

— Da’ zi ceva, a cerut Iulian. Au murit amândoi?

— Aici n-a murit nimeni.

— Slavă Domnului! Da’ cum de nu plânge băiatul?

— Copilul tău trăieşte, dar tot nu pot să te fericesc sau să ciocnesc un pahar cu tine.

— De ce nu? a întrebat bărbatul precaut, fiindcă deja bănuia răspunsul.

— Poate că mai târziu ai să ai nepoţi, dar acum n-ai decât o fiică.

— O fată? a strigat Iulian deznădăjduit. Ce să fac cu ea?

— O fată! a strigat şi Vanea şi toată faţa i s-a luminat.

— Nu fi prost, s-a răstit bătrâna la Iulian. Sigur că o fată nu-i băiat şi că n-o să meargă cu tine la pescuit. Dar o să-ţi cârpească ciorapii, o să-ţi ţină casa curată şi o să-ţi facă o ciorbă de peşte bună. Acum du-te la fereastră ca să ţi-o pot da.

— De ce prin fereastră?

— Altfel nu merge, dacă vrei să trăiască. Pe uşă i-aţi

scos deja pe copiii voştri morţi.

A durat un timp până când Baba a apărut la fereastră cu o boccea măruntă. A înălţat-o solemn spre cer, ca şi cum ar fi vrut să-i arate copilul mai întâi lui Dumnezeu şi abia după aceea tatălui. A rostit de trei ori Tatăl Nostru, apoi a pus fata în braţele părintelui ei. Iulian a dat puţin deoparte învelitoarea şi a văzut un chip alb, cu doi ochi albaştri şi câteva fire de păr blond.

— Asta nu înseamnă nimic, a mormăit Baba. Mulţi copii vin bălai pe lume.

— Da' nu când eşti aşa negricios ca mine.

Baba a ridicat din umeri, Iulian s-a dat înapoi câţiva paşi şi, dacă Vanea nu era atent, ar fi scăpat copilul. Se freca pe faţă cu o mână, ca şi cum ar fi vrut să se trezească, apoi a luat-o direct spre cârciumă.

— Dar de ce nu plânge? a întrebat Vanea.

— Fiindcă femeile au mai multă judecată decât bărbaţii. Tu te pui imediat pe plâns. Dar ea ştie că forţa trebuie să-i ajungă pentru o viaţă întreagă.

În clipa aceea, fata s-a pornit să urle îngrozitor, de-au început să latre câinii vecinilor. Din pântecul întunecos al casei s-a auzit glasul lui Leni:

— Vanea, acum adu-mi fata.

Baba a scăldat nou-născuta pentru a doua oară. În apă dăduse drumul unui ou, ca să rămână copilul la fel de nevătămat ca el. Pusese o monedă de argint, ca să aibă mereu îndeajuns din toate. Miere, ca să-i fie viaţa dulce. Lapte, ca să aibă pielea fără cusur. Puţină pâine, ca să fie bună ca pâinea caldă. Şi nişte tămâie, ca să ţină departe duhurile rele.

— Ştii că nu trebuie s-o scapi din ochi până la botez. Diavolului îi plac copiii nebotezaţi. Aşa, gata şi asta, a zis, şi a pus fata lângă mama ei. Nu mai lipseşte doar un nume.

— Cum ar fi… a început Leni.

— Tu şi Iulian nu puteţi să-i daţi un nume. Aţi pierdut deja trei copii, asta aduce ghinion.

— Şi atunci, cine? a întrebat femeia sleită de puteri, ridicându-se puţin. Baba n-a trebuit să chibzuiască prea mult până să se hotărască.

— Copilul e dus pe uliţă şi primul care trece pe acolo să spună cum să-l cheme. Aşa se face în asemenea împrejurări.

Baba a trebuit să aştepte destul de mult până când s-a arătat careva pe drum, deoarece casa lui Iulian şi a lui Leni era mai retrasă, mai aproape de apă decât toate celelalte. Primul care a trecut pe acolo a fost un câine jigărit, flămând şi plin de purici. Când a văzut-o pe Babă a lătrat leneş, şi-a băgat coada între picioare şi şi-a continuat veşnica lui căutare de hrană. Al doilea a fost un pescar beat, care venea din locul unde îi plăcea şi lui Iulian să zăbovească.

Al treilea a fost băiatul. S-a speriat când Baba l-a chemat la ea, fiindcă ştia zvonurile despre puterile ei vrăjitoreşti. A chibzuit dacă nu era mai bine s-o şteargă, cum făcuse şi câinele. Dar a rămas pe loc, de parcă ar fi prins rădăcini.

— Nu-ţi fac nimic. Vino încoace şi ţine fata. Chiar când voia să-i pună copilul în braţe, privirile i-au căzut pe Vanea care îşi făcea de lucru pe puntea îngustă şi şubredă. Bine, băiete, lasă. Poţi să pleci. Du-te din casă-n casă şi anunţă că pescarului Iulian şi femeii lui, Leni, li s-a născut o fată sănătoasă.

— Şi eu cu ce m-aleg din asta? Că să tot fie treizeci şi trei de case în sat.

— Şi cu ce crezi că te-alegi, dacă nu faci ce-ţi zic?

Băiatul a şi luat-o din loc. Baba îl cântărea din ochi

pe

Vanea. Dumnezeu îi iubeşte pe cei săraci cu duhul, fetei n-o să-i strice dacă o să-l aibă pe el naş, şi-a zis ea. A mers cei câţiva paşi până la punte, dar s-a oprit pe mal şi l-a chemat pe Vanea. Vanea a luat copilul în braţe, l-a ridicat puţin şi a făcut o cruce pe fruntea fetei, aşa cum i-a poruncit Baba.

— Şi-acum, dă-i un nume!

— Ce?

— Cum s-o cheme pe fată?

El s-a opintit, s-a încruntat, dar nu-i venea nicio idee.

— Trebuie să fie vreun nume care să-ţi placă mai mult decât toate celelalte.

A oftat uşurat şi faţa i s-a luminat brusc de bucurie şi încântare.

— Da, Vanea ştie un nume frumos!

— Zi-l odată, pentru numele lui Dumnezeu!

— Pe fată s-o cheme Elena, ca pe mama ei. E cel mai frumos nume din lumea asta.

Aşa a primit mama numele bunicii mele şi, patruzeci de ani mai târziu, mi l-a dat mie mai departe. Eu sunt a treia dintr-un întreg şir de Elene, Ray.

Dar uite că anticipez, fiindcă, înainte ca eu să pot exista, mama trebuie să supravieţuiască primelor şase săptămâni din viaţa ei. Iulian trebuie să moară, iar bunica, după ce a dovedit că poate să nască şi copii în stare să rămână în viaţă, trebuie să-şi piardă interesul faţă de fata ei. Şi Vanea trebuie să mai trăiască nişte ani, înainte să se îmbolnăvească şi să dispară pentru totdeauna în străfundurile Deltei.

Bunica se împotrivea să fie adus preotul ca să-i citească molitfa. Să-i cureţe casa şi trupul prin rugăciune. Să pună copilul în paza lui Dumnezeu.

— N-a venit când am avut trei copii morţi, acum nu-i nevoie să se mai ostenească.

Şi totuşi Vanea l-a adus la Uzlina, la insistenţele lui Iulian.

Pescarilor le era frică de figura impunătoare a preotului, ca şi de Babă, de aceea îşi scoteau căciulile când trecea popa pe lângă ei, ţinând Biblia la piept. Era un om morocănos, cu barbă albă, zbârlită, care de multe ori mirosea a nespălat şi a tărie. Care părea să vadă în sufletele pescarilor, cu privirile lui pătrunzătoare, şi care devenise mohorât şi aspru de la câte găsise acolo. Sau poate că se uitase, pur şi simplu, în propriul lui suflet?

Iulian îi aştepta la punte şi cei doi au dat să intre în curte, dar bunica se târâse până la poartă şi acum le tăia calea.

— Biserica nu intră la mine-n casă, a zis ea.

— Dar ăsta-i un păcat, femeie proastă ce eşti, a răspuns revoltat preotul.

— O fi sau n-o fi un păcat. De trei ori n-aţi venit, acum nu vă mai vreau eu. Dumnezeu o să-nţeleagă.

— Biserica n-are nicio vină că-ţi pierzi tu copilul. Ar fi trebuit să vii la mine şi să te rogi pentru păcatele tale, în loc să aduci vrăjitoarea în casă.

— Care păcate, părinte? Eu n-am păcate. Doar nu mi-am omorât eu copiii. Dumnezeu i-a luat la el, pur şi simplu. N-o să-mi intraţi în casă.

Au ţinut-o aşa mult timp, Vanea cel devotat se pusese şi el în calea popii, ca să-i fie limpede că n-avea loc să treacă pe-acolo. Până la urmă, Iulian a făcut o propunere care i-a mulţumit pe toţi. Popa să-şi zică rugăciunile în curte. Aşa s-a şi întâmplat. Preotul a scos din geanta de piele o cruce şi o sticlă cu agheasmă pe care i-a întins-o lui Vanea.

— Te duci în casă şi uzi podeaua, în cruce.

În timpul ăsta, popa a ţinut crucea ridicată în aer şi a început să-şi îngâne rugăciunea, monoton şi solemn:

— Sfinte Dumnezeule, Tatăl nostru, mă rog aici pentru Elena din Uzlina şi pentru grabnica ei vindecare şi curăţare de toate necurăţeniile lumeşti. Mă rog să fie apărată de tirania diavolului care poate s-o facă lacomă, pizmaşă şi… – aici s-a gândit puţin – şi îndărătnică. Mă rog Ţie şi pentru fiica ei, Elena, care să fie păzită de toate blestemele şi vrăjile şi să devină o bună slujitoare a Bisericii şi-n veci să-ţi laude numele.

Popa era temeinic, dar ceva tot uitase: păcatul nepăsării, care curând avea să pună stăpânire pe bunica. Dar deocamdată încă veghea asupra fiicei ei, n-o scăpa din ochi, iar noaptea abia dacă dormea ca nu cumva să-i întoarcă spatele, lucru care l-ar fi ademenit pe diavol. Când avea de plecat undeva, se îngrijea Vanea de fată, care îl privea din culcuşul ei şi îi zâmbea, în timp ce el încerca şovăitor un cântec de leagăn, încă de pe atunci semănau ca două picături de apă.

Iulian a murit o lună mai târziu. Popa uitase să se roage pentru el: Sfinte Dumnezeule, Tatăl nostru, păzeşte-l pe Iulian de prea multă băutură. Păzeşte-l să n-o ia spre casă pe drumul de pe mal, noaptea, când e beat. Păzeşte-l – pe el, care asemenea multor pescari nu ştie să înoate – să nu alunece la vale, pe povârniş. Păzeşte-l de Dunăre, care vrea să-l tragă de picioare în adânc.

L-au găsit abia trei zile mai târziu. Fluviul îi dăduse iar drumul, fiindcă era prea sfrijit ca să se hrănească cu el. Apa l-a scos la mal chiar acolo unde se afla adăpostul cu ştirile de cu un an înainte. Moartea lui n-avea valoare de titlu pentru nimeni, nici măcar unul tipărit cu litere mici. Oameni ca el vin pe lume, trăiesc bine sau rău, pe cât sunt

ei în stare, şi apoi dispar la loc, fără să stârnească senzaţie. Iulian n-a trăit destul ca să poată vedea şi el cum fiica lui se făcea tot mai blondă, avea ochi tot mai albaştri şi era tot mai albă.

Vanea îi luase deja locul în multe privinţe. Fiindcă n-avusese niciodată grijă să fie de neînlocuit, Iulian fusese înlocuit. N-a lăsat în urmă niciun gol, nicio amintire, niciun regret. Nici măcar fluviul nu l-a vrut, ca să facă din trupul lui pământ nou, european.

Vanea nu putuse să cumpere scânduri pentru un coşciug potrivit, fiindcă în ultima vreme Iulian nu mai pescuise şi nu mai câştigase nimic. Ultimii bani îi dăduseră popii. Vanea se uitase prin grădină, neştiind ce să facă, până când a dat cu ochii de sicriul de copil, care era pus într-un colţ. Cu cât îl privea mai mult, cu atât mai limpede i se părea rezolvarea problemei. Iulian nu-şi săpase singur groapa, e drept, dar părea să-şi fi făcut singur sicriul. Sau măcar o jumătate din el.

Coşciugul era mult prea mare pentru un nou-născut, dar Iulian cel uscat şi mic de statură ar fi încăput bine până la şolduri. Vanea a tăiat cu fierăstrăul două găuri, în peretele subţire de la capătul sicriului, a băgat leşul înăuntru, cu ajutorul băiatului, şi i-a tras anevoie picioarele prin deschizăturile făcute. Sicriul neacoperit a fost pus în curte, pe două scaune, fiindcă Iulian mirosea atât de urât încât bunica n-a vrut să-l ducă lângă leagănul fiicei ei. Au trecut pe acolo câţiva tovarăşi de pahar şi atât. Bunica n-a avut nimic împotrivă să vină popa la înmormântare, atât timp cât rămânea doar în curte.

În frunte cu băiatul, care ţinea ridicată crucea, şi cu popa chiar în spatele sicriului, Iulian a fost dus la barcă. Pescarii, nevestele şi copiii lor au urmărit curioşi procesiunea, de la oarecare distanţă. Sicriul a fost pus în

barca lui Iulian; Vanea şi popa au urcat şi ei acolo. În barca lui Vanea s-au aşezat bunica, cu fata în braţe, şi băiatul. Au pornit şi au trecut vâslind pe lângă tot satul, ca la paradă.

Pescarii şi-au scos căciulile slinoase, ţinându-şi-le strâns pe burtă. Apoi femeile au luat peşti din găleţi pregătite dinainte şi i-au aruncat înapoi în fluviu, când barca ajungea în dreptul lor. Aşa cum Dunărea primea peştii înapoi, aşa să primească şi pământul trupul lui Iulian. Când au ajuns la Braţul Sfântu Gheorghe, Vanea şi băiatul au trebuit să vâslească cu putere ca să traverseze fluviul şi să ajungă la Murighiol, unde era cimitirul. Picioarele lui Iulian, ţepene, încălţate cu cizme, ieşite din sicriu, s-au văzut tot timpul.

Mama a supravieţuit primele şase săptămâni – poate că poftele Necuratului fuseseră potolite deocamdată, cu moartea lui Iulian. A fost botezată în biserica de la Murighiol, nu departe de crucea lui Iulian. Mama ei fusese îngăduitoare de data asta, fiindcă fata avea să fie şi în paza lui Dumnezeu abia după ce era botezată. Că paza asta n-avea să-i ajungă mamei pentru toată viaţa nu putea să bănuiască nimeni.

Povestea ei ar putea să se sfârşească aici. Fiindcă ce să povesteşti despre viaţa unei femei care trăieşte la gura unui fluviu, unde nu se întâmplă niciodată nimic deosebit. Una ca ea ar învăţa să ţeasă, să cureţe peştele de solzi şi să facă o ciorbă gustoasă, cu apă din Dunăre. Ar fi captivă pe limba de pământ, mai mult decât bărbaţii, fiindcă femeile nu erau îndeajuns de puternice ca să vâslească pe apa repede a fluviului.

Ar învăţa să citească şi să scrie puţin. Atât cât era neapărat nevoie. O dată sau de două ori pe an ar merge la Murighiol, şi mai rar, la Tulcea sau Sulina. Nu erau motive s-o facă. Şi-ar lua devreme un bărbat, ca toate celelalte

femei tinere, şi s-ar teme să nu nască nişte morţi. Ar chema-o pe aceeaşi babă sau pe alta şi ar face aceleaşi descântece. Frica se înnoia, ca şi pământul Deltei. În schimb toate celelalte rămâneau la fel în viaţa oamenilor de pe malul fluviului.

Dar povestea nu urma să se termine aşa. Diavolul avea nişte planuri cu ea şi nici măcar Dumnezeu nu putea s-o ferească de ele. Viaţa ei avea să ia o întorsătură mai cruntă decât tot ce era de aşteptat în lumea inertă, monotonă a Deltei.

LAPTELE NĂVĂLEA ÎN SÂNII BUNICII ŞI-I TOT amintea la câteva ore că avea o fiică. În rest, părea să fi uitat c-o are. Făcea tot ce trebuia făcut, însă doar mecanic. Ocolea privirile micuţei care îi căuta ochii. De câte ori putea, o lăsa în seama leagănului şi a lui Vanea.

Câştigase întrecerea cu diavolul, arătase satului că putea să nască. Când au început vecinii să vină, în sfârşit, ca să vadă copilul, nu i-a lăsat să intre. Le primea darurile în curte şi Vanea le turna rachiu. Nici nu se atingea de ce i se dădea. Fiindcă nu aveau prea multe, pescarii dăruiau mai ales mâncare. Vanea se putea îndestula cu ea. Bunica se purta ca şi cum ar fi început să urască lumea, acum, când ar fi putut să se împace cu ea.

Vanea era fermecat de fată. Când mama a împlinit nouă sau zece ani, a luat-o pe lacuri. Câteodată erau nevoiţi să petreacă acolo toată noaptea, când insulele de stuf închideau iarăşi toate ieşirile. Mama dormea şi Vanea se uita la cer, fără să se mai sature. Peste zi se ghemuiau în barcă şi încercau să recunoască păsările după bătaia aripilor. Oricum, în Deltă ştia oricine să le deosebească după cântatul şi chemările lor.

Petreceau mult timp la adăpost, care se stricase între timp, şi urmăreau bâtlanii. Hârtia de ziar se îngălbenise,

multe nu mai puteau fi descifrate bine, dar Vanea nu se lăsa şi îi citea în amănunt evenimentele anului 1919. Unele dintre ele erau deja uitate, de-abia şi le mai amintea careva, în schimb, în fantezia mamei, ele se petreceau chiar atunci. Aşa a aflat ea că existau avioane şi hidroavioane, bombe şi Einstein, Germania şi Afghanistan, negri şi albi, împăraţi şi preşedinţi.

A auzit ceva şi despre America, dar Vanea a avertizat-o. Ţara aceea nu-i era simpatică, fiindcă pretindea de la oameni să stea mereu cu gâtlejul uscat. La multe dintre întrebările pe care i le punea fata el nu putea să răspundă. Atunci se ducea în faţă, stânjenit, dădea stuful deoparte şi şoptea:

— Cu-atâtea întrebări, pierdem ce-i mai important. Bâtlanul e iar aici.

Primăvara o lua cu el pe braţele Dunării. Acolo lega barca de vreun copac gros sau de-un podeţ, apoi îi făcea fetei semn să se aplece peste marginea bărcii şi să se uite în apa maronie, mâloasă.

— Pe sub noi, în adânc, trec sturionii în susul fluviului. Sunt cu miile. Apropie-ţi urechea de apă. Îi auzi?

— Dar, Vanea, peştii nu pot vorbi!

— Sigur că pot. Îşi spun poveşti auzite în mare, altfel ar fi plictisitor de-a binelea pe drumul lung spre vest. Ascultă cu atenţie.

Mama, care nu voia defel să-l dezamăgească pe Vanea, se prefăcea că ascultă atent şi zicea încântată: „Vorbesc!”

Când ea avea paisprezece, cincisprezece sau şaisprezece. mi, el o aştepta după orele de şcoală pe care le ţinea un învăţător pentru copiii pescarilor, din când în când, şi o ducea în labirintul de iazuri, lacuri şi canale unde o învăţa să pescuiască. Îi arăta care peşti se găseau

în apa tulbure a braţelor principale – somn şi crap, de pildă – şi care, doar în apa limpede a braţelor secundare şi în lacuri, cum erau ştiuca şi şalăul.

I-a explicat că somnul îşi părăsea ascunzătoarea de sub rădăcini, când creştea apa, şi intra în lacuri. La sfârşitul verii putea fi iarăşi prins în canale şi iazuri. A mai învăţat-o că, până la primul îngheţ din decembrie, în jurul satului ei se puteau pescui nişte ştiuci grozave, de până la zece kilograme, dacă aveai puţin noroc. În schimb, un somn ca lumea putea să cântărească şi treizeci de kilograme. Chiar şi o sută de kilograme, când era un trofeu de care să-ţi aminteşti toată viaţa.

Peştii erau isteţi, ştiau cum să se camufleze. Crapul se făcea gălbui pe braţele principale ale Dunării, dar în lacuri era negru. Somnul, care era închis la culoare în lacul Bogdaproste, se făcea cafeniu de îndată ce Dunărea devenea lutoasă, în susul apei, după nişte ploi puternice. Ştiuca, la rândul ei, avea nişte dungi negre pe părţi şi se făcea nevăzută în mâlul de pe fund.

Ca să răzbească precauţia şi şiretenia peştilor, omul născocise suliţe, harpoane, furci cu trei dinţi, vârşe ca nişte pâlnii, mincioguri, paragate cu cârlige ascuţite sau coşuri de nuiele. Peştele era viclean, dar pescarul era şi mai viclean. Numai că omul nu câştiga mereu.

Fata ajuta pe cât putea la golirea plaselor sau la descărcare, la cherhana. Lui Vanea îi plăcea să-şi închipuie viaţa lui viitoare în felul următor: dimineaţa aveau să pescuiască, să ducă prada la locul de colectare şi apoi să se lase purtaţi de apă tot restul zilei. Dar a fost să fie altfel.

De când vorbise cu o femeie tânără, venită de la Sulina ca să-şi vadă părinţii, mama se schimbase. Vizitatoarea mirosea altfel, fusese altfel îmbrăcată şi se mişca altfel decât toate nevestele de pescar pe care le

văzuse mama în viaţa ei. Sulina era atât de aproape şi totuşi ţi se părea adesea de neatins. Un fost cuib de piraţi, un oraş clădit pe nisip, care îşi trăise deja cele mai bune vremuri.

În linie dreaptă, Sulina era la doar câţiva kilometri, însă pe canalele întortocheate aveai nevoie de aproape o jumătate de zi până acolo. Pentru mulţi pescari, micul oraş însemna capătul lumii. Nu zăboveau în el mai mult decât era nevoie şi asta numai când trebuiau să meargă la spital sau să facă rost de lucruri pe care altminteri nu le găseau nicăieri.

Pescarii bătrâni povesteau despre vapoarele cu aburi şi corăbiile cu patru catarge, de la Sevastopol, Istanbul, Cardiff sau Rotterdam, care intrau pe vremuri în gura râului şi ancorau la cheiurile oraşului. Despre crucişătoare ruseşti, nave comerciale greceşti, fregate englezeşti. Despre târfele din Brăila şi Galaţi, chiar şi din Bucureşti, care lucraseră în bordelurile oraşului.

Existaseră dame scumpe, pentru ofiţerii de pe vapoare, reprezentanţii comerciali şi funcţionarii de la Comisia Dunării şi fete ieftine, pentru marinarii beţi, englezi sau germani, pentru muncitorii din port şi pentru oamenii mărunţi care trăiau ca nişte prizonieri pe acel petic de pământ. Spre nord, oraşul era mărginit de întinderi de stuf, de nepătruns, iar spre sud, de dune de nisip şi mlaştini. Cine voia să intre în oraş sau să iasă din el venea fie dinspre mare şi plătea mulţi bani pentru un bilet, fie cu vaporul poştei, de la Tulcea, de două ori pe săptămână. Iarna nu se putea ajunge la Sulina cu săptămânile.

Existaseră şi localuri de soi pentru căpitani de vapoare, pentru ofiţeri de rang, consuli şi reprezentanţi comerciali, pentru primar, medici, judecător, pentru

directorul vămii, directorul şcolii şi şeful portului, unde găseai vin spaniol şi portocale din Asia Mică, ceai englezesc şi ţigări egiptene. De asemenea, existaseră cârciumi pentru greci, englezi şi nemţi.

Mai erau nişte reprezentanţe comerciale şi consulate, vile cu terase izolate şi Palatul Comisiei Europene a Dunării, cu terenuri de tenis, case pentru funcţionari şi grădini cu straturi geometrice şi tufe tunse. Totul fusese perfect, curat şi ordonat dincolo de gardul verde care marca graniţa României, prin mijlocul oraşului. Şi totuşi, toate păreau încremenite în vremuri de demult.

Încă existau speluncile pentru hamali, macaragii, marinari şi muşi. Pentru aventurieri, escroci şi alte figuri dubioase. Şi cafeneaua pentru piloţii mereu gata să însoţească navele în port era tot acolo. Dar toate celelalte dispăruseră, oraşul şi portul pierduseră din însemnătate, străinii le părăsiseră treptat.

Sulina era alcătuită din doar trei sau patru străzi principale, iar cea din margine era considerată un obstacol în calea mlaştinilor şi a ţânţarilor. De aceea acolo fuseseră ridicate nişte dune de nisip. Cu excepţia primului şir, de pe mal, casele erau simple, fără pretenţii, multe erau făcute din cărămidă netencuită şi aveau acoperişuri de stuf, unele erau numai din lut şi paie. Mama, care voia să vadă Sulina, nu s-a lăsat până când Vanea nu s-a învoit s-o ducă acolo.

Bunica nu se împotrivise, mormăise doar ceva de neînţeles şi se întorsese pe cealaltă parte, în pat. Vanea se jeluise tot drumul. Zicea că ea dorea să vadă oraşul numai fiindcă voia să trăiască mai târziu acolo. Şi, dacă ajungea să trăiască acolo, n-avea să se mai întoarcă în inima Deltei şi la el.

— Azi Sulina, mâine America, bombănea el nemulţumit, în timp ce trăgea din greu la vâsle. Dar acolo

oamenii sunt spânzuraţi în copaci şi a fost interzis rachiul. De ce să părăseşti Delta?

— Fiindcă vreau să văd lumea, Vanea. Tot ce mi-ai citit în adăpost m-a făcut curioasă. Şi Aura mi-a povestit cât de palpitant e acolo.

El gâfâia. În ultima vreme era adesea sleit de puteri, se ridica cu greutate şi zăcea cu febră în ascunzătoarea lui.

La Sulina au trecut pe lângă şirul lung de case de periferie, pe lângă turnul de apă, masiv, roşu, pe lângă vapoare şi luntri ruginite şi şi-au legat barca lângă debarcaderul vaporului poştal, direct la promenadă. Piaţa din faţa hotelului Internaţional, cârciumile şi străzile învecinate erau pustii şi păreau abandonate, fiindcă arşiţa verii îi alungase pe toţi.

Mama a pornit în căutarea tinerei femei cu care vorbise în sat. Vanea a început o conversaţie cu nişte pescari care aşteptau zadarnic clienţi pentru ce prinseseră în ziua aceea. Un vapor mare, de marfa, trecea încet şi Vanea şi-a dat seama după miros că transporta porci. Era în drum spre alte porturi, situate mai la vest, care înfloreau pe cheltuiala Sulinei. În ziua aceea niciun vapor nu urma să ancoreze în Sulina.

Când s-a întors după câteva ore, mama nu văzuse doar marea şi vechiul far, care se afla la câteva sute de metri de ţărm, ci îşi găsise şi de lucru şi un adăpost. Noua ei prietenă, Aura, care trăia deja de câţiva ani în oraş, o prezentase frizerului Ahile Petraşcu. Omul – jumătate român, jumătate grec – se lăuda că ajunsese să ţină de partea cea mai internaţională a Sulinei.

O cântărise pe fată din priviri şi apoi se întorsese iarăşi spre clienţi. Când tinerele au dat să se retragă, a zis:

— Nu pot să-mi permit să angajez pe cineva care-i

leneş.

— Ea nu-i leneşă, a apărat-o Aura.

— Sau pe cineva care e neîndemânatic.

— Nu-i.

— Care pute a peşte, ca ea.

— O să se spele.

— Nu ştie să vorbească?

— Am să mă spăl.

— Nu pot să te plătesc mult.

— Nu-mi trebuie aproape nimic.

Abia atunci s-a destins şi Ahile şi a început să fluiere. Mama nu era frumoasă, dar avea farmecul ei. Spălată, aranjată şi îmbrăcată mai bine, putea fi un avantaj pentru prăvălia lui. Şi afacerea sa, pe care o preluase de la un francez, văzuse zile mai bune. Oamenii aveau tot mai puţini bani şi deveneau tot mai zgârciţi. Poate că reuşea să pună un afiş pe stradă că de-acum erai spălat pe cap de nişte mâini delicate.

— Am cel mult un căpitan de navă şi trei-patru ofiţeri pe lună. Şi cei mai mulţi nu vor decât să fie bărbieriţi. În restul timpului, clienţii mei arată ca ăsta. A făcut semn cu bărbia spre bărbatul de pe scaun, care rânjea spre ei prin oglindă. Sunt şomeri şi se cer trecuţi la datornici. Dar, decât să stau degeaba toată ziua, mai bine le tai lor părul. La mine înveţi o meserie cum se cade. Am şi câteva cliente şi, dacă ai talent, în doi, trei ani poţi să le coafezi chiar tu. Ştii deja unde ai să locuieşti?

Mama a privit-o neajutorată pe Aura.

— Da, ştie. Cunosc o familie care primeşte chiriaşi.

— Cum te cheamă?

— Elena.

— Ei, uite, Ahile şi Elena, asta-i o veche poveste grecească. Dacă te dovedeşti vrednică, peste câţiva ani am

să scriu pe fereastră, cu litere mari: „Ahile şi Elena. La noi nu vă aşteaptă nicio tragedie”.

Au râs cu toţii, deşi doar el înţelesese noima vorbelor lui.

Mama a găsit o cameră la o familie care locuia la marginea oraşului, chiar lângă dunele de nisip. Bărbatul şovăise până ce a lămurit-o cum anume îşi câştiga banii. Deşi avea destul de multă autoritate în port, lumea îl ocolea din cauza muncii lui. El decontamina navele. Urca la bord, întotdeauna cu medicul portului, şi până ce nu-şi dădeau amândoi acordul, nimeni nu părăsea nava.

El se târa în ungherele cele mai întunecoase şi mai murdare ale cambuzelor şi dormitoarelor şi cobora în sala maşinilor şi în cala vaporului. Între timp, toţi îi aşteptau cu încordare verdictul. Când apărea din nou, era murdar de praf de cărbune şi mirosea ca o cloacă. Stârpea şobolani, gândaci de bucătărie şi ploşniţe. Mai cu seamă la navele care veneau din porturi unde mai exista ciumă trebuia să fie din cale-afară de atent. Lumea se temea de el şi totodată îl dispreţuia. Însă numai medicul era bine plătit, de-asta primea el chiriaşi.

— Suntem oameni curaţi. Curaţi şi sănătoşi, s-a grăbit să spună nevasta lui, când i-a arătat mamei camera.

Au fost dezamăgiţi când au auzit cât de puţin avea să câştige mama. Însă Aura a găsit şi aici o rezolvare.

— Doar îl ai pe Vanea care te iubeşte atâta. Atunci să le aducă trei găleţi pline cu peşte pe lună.

Şi aşa toţi s-au putut declara mulţumiţi.

Pe drumul de întoarcere la Uzlina a fost nevoită să-l consoleze pe Vanea, care plângea ca un copil:

— Nu plânge, Vanea! Vin acasă în fiecare lună şi mergem cu barca pe lacuri. Ascultăm nisetrii şi urmărim bâtlanii. Citim ştirile din 1919. Nu plânge, mereu am să mă

gândesc la tine.

Dar Vanea era nemângâiat, până şi el pricepea că acum se încheiase o parte din viaţă.

A simţit prima oară amorţeala din braţul stâng în timp ce vâslea cu putere, ca să ajungă acasă înainte de căderea întunericului. L-a scuturat energic şi, fiindcă îl durea sufletul, a şi uitat repede întâmplarea. Numai că amorţeala s-a întors.

Capitolul trei

NEW YORK SE TREZEA ÎNCETUL CU-NCETUL din ameţeala ultimei nopţi. Câteva şlepuri, şalande şi vapoare cu aburi porniseră deja pe East River. În sobe se aprindea primul foc al zilei şi fumul subţire se înălţa din hornuri ca o respiraţie caldă a caselor. Era aproape ora şapte şi nu bătea vântul.

În speluncile de pe South Street, primii băutori ai zilei deja nu se mai ţineau drept. Marinari nedormiţi se împleticeau pe lângă mulţimea tăcută care se strânsese pe chei. Doi bărbaţi în frac şi zibelină s-au oprit, şovăind.

— Aduce ghinion să vezi morţi de Anul Nou. Şi-n plus locul ăsta nu-i sigur. Hai să plecăm de-aici, a zis unul şi a dat să-l tragă pe celălalt de acolo.

— Căpitane, unde îi duceţi? s-a interesat celălalt.

— Pe insula Hart, a venit răspunsul în silă, ursuz, dinspre balustrada punţii.

— Morţii din noaptea trecută?

— Din ultimele zile.

— Dar nici nu-s chiar atât de mulţi. Se zice că se moare mult în ghetou.

— Azi ducem de-aici numai copiii. Dacă aşteptaţi puţin, o să vedeţi câţi sunt. Am început cam devreme.

Locuitorii ghetoului, care se adunaseră acolo în prima zi a lui ianuarie, se despărţeau de copiii lor. Unii

aduseseră cu ei un preot sau un rabin, însă cele mai multe familii stăteau doar tăcute, în spatele unui mic sicriu simplu. Nu plângeau şi nu se jeluiau mult, fiindcă încă îşi mai aveau copiii lângă ei. Zăgazurile nu se rupseseră încă. Echipajul mai aştepta nişte livrări, oamenii ştiau că nava se va umple.

Aduseseră deja la bord sicriele care fuseseră depuse pe chei în timpul nopţii. Trebuiseră să le dezgroape din zăpadă. Nu mai era mult timp, fiindcă, după orar, urma să ancoreze curând o navă din Cuba, încărcată cu cafea şi cherestea, şi după aceea un vapor cu aburi din Irlanda cu o încărcătură de oi, vaci şi carne sărată.

Bunicu' tocmai sosise şi, neluat în seamă de nimeni, se oprise mai deoparte. Din locul acela îi urmărea adesea pe căpitan şi pe oamenii lui. Purta cizmele şi mantaua unui băiat pe care îl găsise îngheţat sub viaduct. Zăpada acoperise trupul neînsufleţit, bunicu' mai că se împiedicase de el.

Îşi dăduse seama imediat că nu mai putea să facă nimic pentru băiat. Îndepărtase zăpada de pe faţa lui palidă, îngheţată, şi îşi făcuse cruce aşa cum văzuse adesea că se face, apoi se uitase împrejur să vadă dacă nu era nevoie să-şi apere prada. Dar într-o asemenea dimineaţă rece de ianuarie nu mai era nimeni în afară de el pe drum. Mantaua şi încălţările bune aveau să fie ale lui. Asemenea întâmplări decideau uneori dacă supravieţuiai sau ajungeai pe insula Hart. El nu voia să fie următorul căruia să-i scoată altul cizmele.

Lângă cadavru a găsit şi o cană de bere care i-a spus toată povestea mortului. Adesea, părinţii însetaţi îşi trimiteau copiii să le aducă bere, numai că pe drumul de întoarcere ei tot luau câte o înghiţitură, până ce goleau cana. Ameţiţi, se prăbuşeau în vreo curte sau fundătură.

Bunicu’ avea clar în faţa ochilor ce se întâmpla apoi cu ei.

Era o nouă zi şi era cazul să câştige iarăşi bani. Nădrag îi trimisese devreme pe stradă, la porunca lui Paddy, şi până seara fiecare trebuia să vadă în ce adăpost putea să se ascundă de frig. Bunicu’ a tot umblat de colo-colo ca să se încălzească şi apoi picioarele lui au luat-o pe obişnuitul drum spre port. Câteodată ajuta acolo la descărcatul vapoarelor şi şalandelor, la căratul sacilor cu cartofi şi al puţinilor cu heringi în depozite sau la încărcatul lor în căruţe.

Pe chei erau bărbaţi şi femei de toate vârstele, cu copii care se uitau la durerea mută a adulţilor. Fiecare grup avea un sicriu dinainte. Cei în viaţă le aparţineau morţilor la fel cum şi morţii erau ai celor vii. Toţi formau o familie. Cândva şi alţi copii aveau să zacă acolo, iar altcândva, chiar ei. Sicriele erau minuscule şi trupurile atât de uşoare încât putea să le care un singur om.

Aerul era lăptos, malul unde se afla Brooklyn, cu toate docurile, fabricile şi halele de depozitare, se vedea ca printr-un văl gros. Din aburul acela apăreau uneori ambarcaţiuni cu hornuri fumegânde, dar se făceau iar nevăzute în el. Masa aceea densă înăbuşea toate zgomotele: chemarea stridentă a sirenelor, ţipetele păsărilor de apă, huruitul carelor pe drumul prost pietruit de pe ţărm.

Căpitanul privea tot mai nerăbdător spre capătul străzilor din apropierea debarcaderului. Ştia că puhoiul de morţi nu începuse încă şi că cei ajunşi deja acolo n-aveau cum să fie toată recolta ultimelor zile. Pe morţii ghetoului puteai să contezi mereu. Nu se înşela. Ca la un semn, morţii au început să izvorască din străzile învecinate, la început şovăitor – două, trei sicrie, însoţite de cei rămaşi – la sfârşit, cam patruzeci deodată. Ca şi cum s-ar fi deschis

un stăvilar.

Erau aduşi pe cărucioare sau în căruţe sau erau împinşi pe zăpadă. Câţiva bărbaţi ţineau sicriul sub braţ. Sicriele evreieşti erau simple, din scânduri brute, celelalte erau vopsite în alb. Numai prin asta se deosebea moartea evreiască de toate celelalte. Cine nu avusese destui bani nici măcar pentru un sicriu ieftin, luase lăzi pentru portocale sau învelise cadavrul într-o pătură.

După ce li se lăsase oamenilor un răgaz să-şi ia rămas-bun, a început transportul sicrielor la bord. Treaba a fost rezolvată repede şi motoarele erau deja la turaţie maximă când, la ieşirea din Cherry Street, s-a ivit o arătare ciudată care gesticula violent.

Era un bărbat foarte scund care făcea semne cu braţele lui scurte şi groase şi care alerga spre debarcader cât îl ţineau picioarele, la fel de scurte şi strâmbe. Când a ajuns, era atât de istovit, încât mai întâi a trebuit să-şi tragă răsuflarea. Pentru câteva clipe, apariţia lui le-a abătut oamenilor atenţia de la ale lor. Omul purta o uniformă albastră cu nasturi aurii, îşi ţinea jobenul într-o mână, iar în cealaltă avea un minunat baston cu măciulie.

Bunicu' l-a recunoscut, lucra la Huber's Museum din Union Square, unde, prezentat drept „cel mai mic om din lume", era una dintre multele atracţii. Soţia lui îşi făcea adesea apariţia împreună cu el, era un număr bun, solid, din program, dar nu strălucit. Pe afişul de la intrare, numele lor era trecut în jumătatea de jos, cu litere medii ca mărime.

Metropola le oferea locuitorilor ei o mulţime de grozăvii: sirene, oameni cu feţe păroase, fraţi siamezi. Apăreau în teatrele ieftine din Manhattan. Erau o delectare pentru populaţia ostenită, însetată de distracţii, care umplea sălile de teatru, adică pentru publicul care

voia să vadă nişte oameni şi mai chinuiţi decât el. Piticul avea o concurenţă mare.

— Nevasta mea! a gâfâit cel mai mic om din lume.

— Ce-i cu ea? a întrebat căpitanul.

— Pleacă şi ea.

Lumea adunată pe chei se zgâia la el ca vrăjită. Nimeni nu observase că se apropia o mică procesiune. Femeia fusese pusă în propriul cufăr pentru recuzită pe care scria ce pretindea ea că e: „cea mai frumoasă pitică din Fiji”. Mulţi trăiau din a fi cei mai înalţi, mai graşi, mai urâţi oameni din vreo parte a lumii. Asta îi apropia, îi punea în lumină, le dăruia aplauze. Varieteul îi primea pe toţi, ca o mamă bună, nu făcea nicio deosebire între copiii săi. La sfârşit, ea aducea varieteul la râu, în propria ei ladă pentru recuzită.

În cortegiul funerar erau oameni cu cocoaşe, fără braţe, cu feţe tatuate şi alţii care nu atrăgeau atenţia nicicum: contorsionişti, îmblânzitori de şerpi, înghiţitori de săbii, poate şi magicieni. Sicriul era dus de un bărbat cu o statură impunătoare, care ar fi putut să se înfăţişeze drept cel mai puternic om din Coney Island. Mulţimea s-a retras de-o parte şi de alta, tăcută, ca să-i lase să treacă.

Bărbatul cel puternic s-a înclinat şi piticul a ciocănit cu bastonul în capacul cufărului, ca şi cum ar fi fost vorba de un număr de magie şi ar fi vrut să trezească femeia din morţi, în timp ce toţi ceilalţi îşi ţineau respiraţia. Doi marinari au preluat lada care a fost pusă sus, în vârful piramidei de sicrie.

Căpitanul şi-a strigat comenzile către echipaj, pierduse cel puţin un sfert de oră. Groparii n-aveau să aştepte prea mult pe o vreme ca aceea. Dacă plecau, el ar rămâne cu o încărcătură de morţi de care n-ar avea cum să

scape. Iar în ziua următoare poate că pământul va fi atât de îngheţat încât n-o să mai reuşească să-i îngroape.

După ce au fost dezlegate parâmele şi nava se îndepărtase de bolarzi, a început plânsetul, la început abia perceptibil şi apoi tot mai puternic. Era o jeluire irlandeză, italienească, evreiască, din zeci de gâtlejuri, care se răspândea în toate direcţiile şi se aşternea ca un văl de glasuri peste oameni, nave, râu şi pământ. Sicriele s-au mai văzut bine până când vaporul a ajuns în mijlocul râului. Când a cotit spre nord, imaginea lor s-a topit repede, devenind o unică pată albă, până când aburul a şters-o şi pe ea.

În acelaşi moment, viaţa a explodat de jur-împrejur. Oraşul era zgomotos şi agitat. Muncitorii porneau ceva mai târziu ca de obicei spre fabricile, abatoarele, distileriile şi şantierele navale care tiveau malul. Se deschideau magazinele, se descărca marfa, caii alunecau pe pojghiţa de gheaţă şi căruţele încărcate se răsturnau. East River îşi pierdea răbdarea cu oamenii şi devenea iarăşi acel curs de apă capricios, plin de vârtejuri, aşa cum era el temut.

Bunicu', care ştia că părinţii îndoliaţi erau cei mai buni clienţi pentru un mic cerşetor, a întins mâna. Socoteala i se va vădi corectă şi de data asta. În timp ce număra monedele, un căruţaş pentru care lucrase de multe ori i-a strigat:

— Ce cauţi aici?

— Câştig bani.

— Atunci fa bine şi du-te la Hudson. Într-un ceas ancorează *Patria*. Acolo ai să câştigi şi mai mulţi bani decât aici.

Sigur că aşa avea să facă, şi-a zis bunicu'. Trebuia doar să-i prindă pe pasagerii de la clasa întâi, când ieşeau din debarcader. Aştia mereu dădeau câte ceva, de fericire

că făcuseră faţă călătoriei şi că simţeau pământ sub tălpi; că ajunseseră în oraşul care, după Londra, devenise al doilea buric al pământului. În schimb ceilalţi pasageri, emigranţii bolnavi şi sleiţi de puteri, nu-l interesau. Ei aveau să primească o ţigară, un sandviş, ceva dulce şi apoi erau transportaţi pe insula Ellis. Dacă aveau noroc, li se dădea voie să rămână. Dacă nu, plecau din nou, după câteva zile.

Pe-o parte, pe Hudson River, veneau cei vii; pe cealaltă parte, pe East River, morţii părăseau oraşul. Morţii şi viii n-apucau să se vadă unii cu alţii. Nu ştiau unii de alţii, nu se întâlneau niciodată, dar hrăneau eternul circuit al vieţii. Oraşul New York primea oamenii în vest şi îi elimina în est. Între cele două capete, el dăruia doar unora, puţini la număr, o viaţă bună, îndestulată, plăcută, iar pe ceilalţi îi storcea ca pe nişte lămâi.

Bunicu’ s-a pus în mişcare, acum avea o ţintă.

DE PE ACOPERIŞUL CLĂDIRII CU LOCUINŢE DE pe Orchard Street, bunicu’ putea să-şi cuprindă cu privirea tot teritoriul, ba chiar mult mai mult de-atât. Puteai să te îmbeţi de atâta întindere. Nu trebuia decât să urci câteva etaje, apoi nişte trepte înguste, alunecoase, să treci prin culoare cufundate în întuneric, să păşeşti peste nişte beţivi adormiţi, să respiri aer stricat, stătut, dar când erai sus, ţi se deschidea cerul în faţă. Un cer de care te îndoiai şi pe care îl uitai, când te mişcai pe străzile, în gropile şi în curţile interioare din East Side. Erai deodată sus şi îţi pierea glasul, chiar dacă erai un băiat nespălat, sălbăticit, neobişnuit cu vorbitul, ca bunicu’!

Urcase acolo fiindcă Nădrag îi recomandase clădirea ca să-şi ascundă banii. N-avea încredere în Nădrag, dar şi mai puţină încredere avea în străzile ghetoului. Avea nevoie de o ascunzătoare cât de cât sigură şi o găsise în

spatele unei hulubării abandonate, unde putea fi scoasă uşor – dar nici prea uşor – o cărămidă.

Copleşit de privelişte, bunicu' stătea pe marginea acoperişului, cu picioarele depărtate şi cu mâinile băgate adânc în buzunarele mantalei pe care pusese stăpânire. Noile lui încălţări se afundau în zăpadă, nu ţineau la apă, avea picioarele şi şosetele ude.

Spre est, reţeaua de construcţii înghesuite era tot mai deasă şi în curţile interioare de la fiecare bloc erau case mizere, la care abia pătrundea lumina. Fuseseră construite în grabă, ca să adăpostească şuvoiul de emigranţi. Ici-colo se înălţa câte o clădire de cărămidă de şase sau şapte etaje, care părea un uriaş printre pitici. Înspre East River, casele erau înlocuite de fabrici de mobilă, în spatele cărora se aflau şantiere navale, din care bunicu' nu reuşea să vadă decât nişte vârfuri de catarge.

Spre nord, marea de case se lărgea şi se adâncea, clădirile erau mai înalte şi mai noi. Puteai să vezi chiar şi Tompkins Square, singura piaţă din estul oraşului. Acolo, pe malul râului, erau abatoare, distilerii şi depozite de cherestea. În sud, la capătul insulei Manhattan, se vedeau cupola primăriei şi câteva turle de biserici. De jur-împrejur, pe ruinele rău famatului Five Points apărea un nou cartier administrativ, curăţat de păcatele şi de murdăria deceniilor anterioare.

Spre vest erau localurile, restaurantele, teatrele şi halele de bere de pe Bowery. Unele erau atât de mari c-ar fi putut să încapă în ele câteva mii de oameni. Undeva, mai în spate, bunicu' putea să bănuiască Broadway, cea mai lată stradă din oraş, în veşnică rivalitate cu Bowery, dar pe care se aflau magazinele şi teatrele mai bune.

Era atât de cufundat în contemplare, încât, la început, nici n-a auzit vocea stinsă a unei femei. Dar apoi a

tresărit şi s-a întors. Nu văzuse corturi decât la Battery, când armata înrola recruţi. Sau în nişte filme scurte, care rulau în teatrele de varieteu, despre coloniştii din zonele sălbatice. Dar un cort pe acoperişul unei clădiri, în plin Manhattan, nu mai văzuse niciodată. În faţa lui, într-un şezlong, şedea o femeie sfrijită, sleită de puteri, învelită în mai multe straturi de haine, şi îl cerceta atent.

— Te bucuri de privelişte? a întrebat ea. Sau eşti un mic hoţ care-şi ascunde prada aici?

El tăcea îndârjit.

— N-ai limbă?

— Nu-s hoţ, a izbucnit el. Mi-am câştigat banii. Aveţi noroc că sunteţi o doamnă, altfel…

Ea a început să râdă, dar tuşea atât de tare încât a fost nevoită să se-oprească.

— Sunt orice altceva, numai doamnă nu. Deci voiai să-ţi ascunzi banii.

— Mi s-a zis că aici nu locuiesc copii, numai oameni bătrâni şi slabi, care nu urcă niciodată pe acoperiş.

— După cum vezi, nu-i chiar neadevărat. Bătrână nu-s, în schimb sunt slăbită. Ce-ar fi dacă ţi-aş jefui ascunzătoarea?

Răspunsul lui a fost brutal şi foarte desluşit:

— Atunci v-aş omorî!

L-a privit atentă, ca şi cum ar fi vrut să vadă dacă era chiar atât de afurisit pe cât voia să pară. Tuşea întruna, de i se zgâlţâia tot trupul slab şi saliva vâscoasă îi picura în zăpadă. Bunicu’ văzuse prea mulţi oameni la fel de palizi, ca nişte strigoi, ca să nu ştie de ce boală suferea ea.

— Ai mâncat ceva azi? a întrebat ea.

— Azi nu, în schimb ieri, de două ori.

— Atunci hai cu mine.

Femeia se ridicase anevoie şi la fel de anevoie

traversase acoperişul, apoi au coborât la etajul al patrulea. Se făcea tot mai întuneric, de la treaptă la treaptă, până când de sus nu s-a mai văzut decât un licăr – de jos, nici măcar atât – şi contururile femeii au devenit tot mai şterse. Se orienta >

doar după pasul ei greoi şi după gâfâit. Apoi s-au întâmplat câteva lucruri care aveau să facă din ziua aceea una dintre cele mai remarcabile din viaţa încă scurtă a bunicului meu.

La fiecare etaj erau patru locuinţe. Femeia a deschis uşa din dreapta, a intrat, fără să se uite în jur, şi a aprins lampa cu petrol. În hol, pe jos, s-a conturat un pătrat mai deschis la culoare. Ea l-a strigat pe bunicu' şi abia atunci a păşit şi el peste prag. Atât cât putea să vadă, locuinţă era goală, tot mobilierul consta doar dintr-un pat lat, un dulap şi o masă cu scaune. Era ceva extraordinar pentru bunicu', fiindcă niciodată nu mai văzuse atâta loc liber.

Se aşteptase ca acolo să fi trăit şi muncit îngrămădiţi zece, cincisprezece oameni; să fi răsucit ţigări, să fi cusut pantaloni sau să fi făcut flori artificiale pentru pălăriile femeilor din nordul oraşului. Dar ar fi trebuit să-şi dea seama: lipsea atât zumzetul maşinilor de cusut cât şi mirosul de tutun.

— E ce-mi permit, a zis ea, ca şi cum i-ar fi citit gândurile. De-ajuns am trăit într-o hrubă jegoasă. Ai vreun nume, băiete?

— Băiete ajunge.

— De unde eşti?

Iarăşi tuşea îngrozitor.

— De pe lună, a răspuns el îndărătnic.

— Bine, fie, vii de pe lună. Am să fiu sinceră cu tine. Medicii mi-au mai dat câteva luni, cel mult jumătate de an. Singurul lucru care mă mai ajută, zic ei, e aerul proaspăt şi

rece. Stau acolo sus zile şi nopţi întregi, pe orice vreme. Până pe acoperiş mai ajung, dar nu mai pot să cobor patru etaje. Nici fetele mele nu-s în stare. Am aici o afacere care merge bine, dar îmi trebuie cineva care să ne ajute.

— Unde-s fetele alea? a întrebat bunicu', uitându-se nedumerit în jur.

— Nu-s aici, ci în locuinţa de-alături. Oricum, niciuna dintre noi nu reuşeşte, fiindcă treptele sunt prea abrupte şi alunecoase. Totuşi avem nevoie de hrană, de îmbrăcăminte, de cumpărături de tot felul. Fetele mele mănâncă mult, înfulecă tot. Apoi trebuie să ne spălăm hainele, la urma urmei suntem femei. Dar cişmeaua e jos, în curte. Avem nevoie de petrol pentru lămpi, uneori, de câte-un ziar. Trebuie dus gunoiul, avem nevoie de lemne şi cărbuni. Pe scurt, avem nevoie de un băiat sprinten ca tine. Eşti sănătos?

— Adesea-s flămând, dar sănătos sunt, a zis bunicu' intimidat. Tot nu înţelegea despre ce afacere era vorba.

— Nu mai am nimic în casă. Uite jumătate de dolar. Cu asta poţi să cumperi picioare de porc, cartofi, varză murată, macaroane şi gin pentru nouă persoane.

— Dar câte fete aveţi?

— Uneori cinci, uneori zece. Adesea şi mai multe. Acum, doar irlandeze şi italience. Nu-s mofturoase. Evreicele sunt mai dificile, ele nu mănâncă decât cuşer.

— Şi toate-s la fel de bolnave ca dumneavoastră?

Ea a căscat ochii şi a râs.

— Nu, nu-s la fel de bolnave ca mine, sunt bolnave altfel. Boala pe care o au trece după nouă luni. Vino, am să li te prezint. Dar nu pot să merg decât până în prag, ca să nu le molipsesc. Şi poţi să-mi zici *Maam*.

Opt femei tinere, însărcinate, şi-au întrerupt conversaţia când *Ma am* s-a dat deoparte şi l-a împins înăuntru. Opt burţi rotunde sau ascuţite păreau să-l cerceteze din cap până-n picioare. Avea impresia că umpleau toată camera şi că o să-l strivească, dacă mai înainta un singur pas în încăpere. S-a speriat.

Văzuse o mulţime de femei însărcinate, italience, evreice, irlandeze, negrese. Ghetoul era plin de ele, multe erau însărcinate încă de la 14 sau 15 ani. Dar opt gravide dintr-odată erau o privelişte pe care trebuia s-o descrie numaidecât celorlalţi băieţi din pivniţa de cărbuni.

Trei sau patru dintre ele erau numai în lenjerie de corp şi se spălau deasupra unei căzi de tablă, tremurând de frig. Putea să le vadă nu numai gleznele, ci şi pulpele, braţele, gâtul, aproape totul. Le vedea atât de limpede pielea şi şoldurile că l-au apucat ameţelile. Prin deschizătura halatului, a zărit coapsele strânse, slabe, ale uneia dintre femei, care şedea în balansoar, şi pe cele dolofane ale alteia, care se învelea într-o pătură, tocmai când trecea el pragul. Se uita ţintă la umeri fără cusur pe care se revărsau plete roşcate, blonde sau brune. Vedea subsuori unde creştea păr cârlionţat.

Abia după ce a văzut toate astea, dar fără să priceapă ceva, le-a privit feţele. Ele îi observaseră uimirea şi stânjeneala şi nu se mai puteau opri din râs. Toate erau tinere, fără excepţie, niciuna peste douăzeci de ani.

— E drăguţ băiatu'\ *Ma'am*. Păcat că-i aşa de tânăr, a comentat una.

Bunicu' şi-a dat seama că nu toate fetele erau la fel de vesele. Una zăcea în pat, palidă, şi ochii îi erau cufundaţi în orbite. Alta privea absentă pe fereastră şi avea sub ochi pungi mari, întunecate. Iar o a treia era atât de sleită de puteri încât abia a reuşit să se ridice puţin pe

salteaua de pe podea ca să-l vadă.

— Mai ştii să faci şi altceva sau numai să te holbezi? a întrebat o femeie măruntă şi vânjoasă.

— Vând ziare.

— Asta poate oricine.

— Fac cizmele să strălucească într-o clipă.

— Nici asta nu-i mare lucru.

— Ştiu să cânt.

Asta li s-a părut tuturor minunat şi l-au îndemnat să le cânte ceva pe loc. L-au tras în cameră şi i-au arătat unde să stea, apoi s-au aşezat fremătând. Dar el s-a lăsat rugat, fiindcă nu mai cântase niciodată în faţa atâtor femei. Şi pentru ele era ceva nou şi frumos, într-un loc rece, înghesuit, care le ţinea prizoniere. Unde îşi tot povestiseră vieţile, până ce nu mai rămăsese nimic de spus. În cele din urmă şi-a scos căciula, s-a înfipt în faţa lor şi a început să cânte:

I have come to say goodbye, Dolly Gray

It’s no use to ask me why, Dolly Gray

There’s a murmur in the air, you can hear it everywhere

It is the time to do and dare, Dolly Gray

Don’t you hear the tramp of feet, Dolly Gray

Sounding through the village street, Dolly Gray

Tis the tramp of soldier true in their uniforms se blue I must say goodbye to you, Dolly Gray…

Hear the rolling of the drums, Dolly Gray Back from the regiment comes, Dolly Gray On your lovely face se fair, I can see a look of fear For your soldier boy’s not there, Dolly Gray

For the one you love so well, Dolly Gray In the millst of battle fell, Dolly Gray With his face towards the foe, as he died he murmured low „I must say goodbye and go,

Dolly Graye (

S-a oprit, convins că fusese de-ajuns şi a privit în jur. Însă chipurile fetelor erau cât se poate de grăitoare. N-aveau să-i dea drumul prea repede nici lui şi nici glasului său, care le aducea într-o stare pe care n-o mai cunoscuseră de multă vreme. După o clipă de tăcere, l-au potopit cu rugăminţi să continue. A prins curaj, şi-a dres glasul de câteva ori şi a început următorul cântec.

O Father dear, I ofien hear you speak of Erin’s Isle Her lofty scenes, her valleys green, her mountains rude and wild They say it is a lovely land where a saint might dwell Oh why did you abandon it? The reason to me tell.

O son, I loved my native land with energy and pride Til a blight came over my crops, my sheep and cattle died My rent and taxes were too high, I could not them redeem And that’s the cruel reason that I If old Skibbereen.

O well de I remember the bleak december day The landlord and the sheriff came to drive us all away

They set my roof on fire with cursed English spleen And that’s another reason that I left old Skibbereen…

Bunicii a tot trebuit să se oprească, fiindcă unele dintre femei plângeau încetişor sau cu sughiţuri şi el nu ştia ce ar fi fost bine să facă. Dar niciuna nu l-ar fi întrerupt din cauza asta. Dimpotrivă, ele îl încurajau din priviri să nu cumva să se oprească. El tot trăgea cu ochiul spre *Ma am*, care se sprijinea de tocul uşii, dar şi ea privea, cuprinsă de visare, într-o lume invizibilă pentru el.

— Ştii şi cântece de dragoste? l-a întrebat una dintre fete şi l-a mângâiat pe păr.

— Bineînţeles că ştiu! De pildă *Daisy Bell*. Oricine îl ştie. Dacă vreţi, puteţi să cântaţi cu mine.

There is a flower Within my heart.

Planted on one day By a glancing dart.

Planted by Daisy Bell!
Whether she loves me Or loves me not.
Sometimes it’s hard to tell;
Yet I am longing to share the lot – Of beautiful Daisy Bell!

Acum s-au înălţat şi glasurile tinerelor femei – întâi şovăitoare, apoi tot mai puternice şi mai încântate – şi refrenul l-au cântat împreună.

Daisy, Daisy.
Give me your answer de!
Fm halferazyy AII for the Iove ofyou!
It won’t be a stylish marriage.
I can V afford a carriage
But you 7/ look sweet upon the seat
Of a bicycle made for two.

Chiar când se pregătea să înceapă o nouă melodie a fost întrerupt de strigătele unei femei care se purta ca ieşită din minţi. Înainte ca uşa să se fi închis în urma lui, a mai văzut cum celelalte încercau să o ţină pe loc.

Maam l-a tras deoparte:

— Fugi repede pe Essex Street 90, caută-l pe medicul Will Maloy şi spune-i c-a sosit clipa. Să se grăbească. Alături ai să găseşti o prăvălie care vinde şi cărbuni. Cumpără din banii pe care ţi i-am dat atât cât poţi să cari. Trebuie să încălzim multă apă. Hai, du-te odată!

Însă bunicu’ avea socotelile lui. Fata şi durerile ei nu-l priveau. Lumea asta pe al cărei prag stătuse nu era a lui. Era doar vina lui *Maam* că-i dăduse atâţia bani unuia ca el. Şi mai era şi bolnavă de moarte. Văzuse mulţi oameni murind de oftică şi nu dorea să fie următorul. Vaporul morţii n-avea decât să-l mai aştepte o vreme.

A urcat din nou pe acoperiş ca să pună jumătatea de dolar în pungă, lângă celelalte monede. Spaţiul din spatele

hulubăriei era atât de strâmt – nici măcar de-o palmă –, că *Ma'am* sigur n-ar fi avut cum să ajungă la banii lui. Asta dacă mai reuşea vreodată să urce până acolo.

Un sentiment neclar, cald, urca în el. Se simţea ca un magician. A urcat pe parapet, a depărtat picioarele, a ridicat braţele şi din gâtlejul lui şi-a croit drum un singur cuvânt. Glasul îi zbura pe deasupra acoperişurilor şi pe străzile ghetoului, pătrundea în locuinţele croitorilor şi ale celor care răsuceau ţigări, în prăvăliile cizmarilor şi ale brutarilor şi în adăposturile şi bordelurile de pe Allen Street. Ecoul se franjura spre Bowery şi a fost acoperit de zgomotul metalic al liniilor suspendate. „Houdini!"

— POVESTEŞTE-MI VIAŢA TA, BERL! L-A RUGAT bunicu'.

— Dar ţi-am mai povestit-o de-o sută de ori. Şi nici nu mă pricep la fel de bine ca Chiorul, a şoptit Beri.

— Povesteşte-mi-o, totuşi. Patul e prea moale, nu pot s-adorm.

— Şi tot n-aş vrea să mă întorc în pivniţa de cărbuni, în noaptea asta.

Căpătaseră locuri de dormit pe Duane Street, în căminul pentru băieţii cu ziare. Bunicu' plătise pentru amândoi, îi plăcea Beri, era singurul băiat în care chiar puteai să ai încredere. Fiecare căpătase o bucată de săpun şi un prosop şi se spălaseră pe faţă, la subraţ şi pe picioare. Apoi bunicu' mai plătise o dată şi primiseră chiar şi o masă ca lumea.

Ianuarie nu fusese o lună profitabilă. Fără războaie, fără catastrofe, doar o crimă în Chatham Square, în spatele căreia se bănuia că fusese banda lui Monk Estermann. Nici Chiorul nu mai era de găsit. S-a aflat, dacă ţineai morţiş să afli ceva, că într-o zi primise o scrisoare de la tatăl lui şi că îl urmase în vest. După multă

vreme, ieşise şi el pentru prima oară din pivniţa de cărbuni. Alţii erau de părere că plecase din pivniţă, într-adevăr, dar numai ca să meargă la misiunea Five-Points, care plasa cu regularitate copii la familiile din Vestul Mijlociu.

Se zicea că fusese examinat cu de-amănuntul şi că îl găsiseră nepotrivit: prea în vârstă, prea necioplit, prea şmecher. Dar şiretul Paddy tot găsise o cale. O făcuse pe cucernicul, căzuse în genunchi, citase din Biblie, se agăţase de picioarele funcţionarului şi se milogise, până când acela a fost nevoit să cedeze. În cele din urmă l-au pus pus împreună cu cei de şapte şi opt ani şi, însoţit de un educator, tot grupul luase trenul spre Kansas City.

Cică în fiecare gară s-ar fi înşiruit pe peron şi ar fi cântat cântece bisericeşti şi unele familii din oraşele cu pricina şi-ar fi ales copiii potriviţi. Grupul s-a tot micşorat până când n-a rămas decât el. Nimeni nu-l dorise. În cele din urmă se statornicise în Kansas City şi i se pierduse urma. Erau şi unii care ziceau că ar fi sub pământ, numai că de data asta pentru totdeauna.

Oricum, bunicu' şi Beri nu mai aveau angajator. Bunicu' ajuta pe South Street la descărcatul navelor şi împărţea cărţi de vizită şi prospecte de hoteluri şi restaurante, pe partea cu râul Hudson, când ancora vreun vapor din Europa. Curăţa cizmele bărbaţilor înstăriţi care îşi aşteptau în Union Square nevestele sau iubitele ieşite la cumpărături, în magazinele de modă din împrejurimi. Curăţa şi încălţările actorilor din teatrele de acolo. Aşa putea să adune aproape în fiecare zi suma care îi garanta – uneori şi lui Beri – un pat şi o farfurie plină.

Alăturaseră paturile şi stăteau ghemuiţi unul într-altul, aşa cum erau obişnuiţi din pivniţa pentru cărbuni.

— Care e primul lucru pe care ţi-l aminteşti, Beri?

— Că mama îmi linge ochii, care erau umflaţi şi lipiţi, îi era teamă să nu orbesc.

— Chiar aşa făcea? Şi al doilea?

— Lisko, în Galiţia.

— Ga-li-ţi-a, a şoptit bunicu’ şi a plescăit, ca şi cum tocmai ar fi gustat dintr-o mâncare bună.

— Locuiam la doar câţiva kilometri de oraş. Ah, da, şi-mi aduc aminte şi de Carpaţi. Ăştia-s nişte munţi foarte aproape de Lisko. Ai văzut vreodată un munte?

— Încă nu. Nădrag a povestit odată că-n Manhattan ar fi existat pe vremuri dealuri şi râuri şi lacuri, înconjurate de păduri dese. A cunoscut un băiat, un indian al cărui bunic ştia aşa ceva. Dar despre munţi n-a zis niciodată nimic. Poţi să-ţi imaginezi aici, la noi, nişte păduri care să fie atât de mari, încât să te pierzi în ele? Eu nu.

— Nici eu, a răspuns Beri. Dar chiar aşa arăta în jurul oraşului Lisko. Mi-aduc aminte că se zicea că tot oraşul arsese cu câţiva ani înainte de naşterea mea, pentru că nu erau decât case de lemn. Şi casa noastră era de lemn şi era pe un drum care ducea de la Lisko la munţii Carpaţi. Într-o cameră locuiam noi, într-alta închidea tata oile iarna ca să nu îngheţe. Îmi aduc aminte cum miroseau.

— Poţi să-ţi aminteşti mirosul lor?

>

— Pot să-mi amintesc mult mai multe. Aveam o cârciumă, chiar lângă casa noastră. Toată lumea de pe-acolo venea la noi să bea. Iarna se îngrămădeau, jucau cărţi, fumau şi beau. Vara, ferestrele şi uşile erau larg deschise şi-i auzeam pe clienţi râzând şi cântând, chiar şi din patul meu. Tata turna rachiu de cartofi şi vin unguresc. Avea chiar şi vişinată. De Roş Haşana o servea împreună cu turtă dulce. Îmi aduc aminte de cârnaţii cuşer, care

atârnau deasupra tejghelei.

— Acu le simt şi eu mirosul… Mai povesteşte!

— Într-o zi a intrat în cârciumă un bărbat îmbrăcat într-un costum grozav. S-a aşezat la tejghea, a băut ceva şi a scos din buzunar o monedă de aur. Pretindea că în America găseai aşa ceva la fiecare colţ de stradă. Le-a arătat celorlalţi nişte fotografii cu o statuie pe care o numea „Statuia Libertăţii”. A zis că, pentru evrei, America e cea mai bună ţară din lume, fiindcă acolo nu trebuie să fii sărac sau să-ţi fie frică. Nu-i nevoie decât să nu fii prost şi să nu-ţi petreci toată viaţa într-o vale uitată de Dumnezeu. Fiindcă lumea

se arăta neîncrezătoare, a citit din două scrisori de la oameni care îi erau recunoscători că-i convinsese să emigreze. Şi a dat plicurile ca să le vadă cu toţii şi pe ele erau nişte timbre şi ştampile străine. Şi nişte fotografii în care oamenii închinau un pahar de bere, într-o grădină de vară, sau în care se vedeau nişte case drăguţe de periferie cu mici grădini în faţă. Totul părea să fie în ordine, aşa că-n cele din urmă a fost crezut. Cine vrea în America, să-şi cumpere bilete la agenţia lui navală din Lisko, aşa a zis.

— Şi atunci tatăl tău s-a dus la agenţie?

— Nu încă. Mai întâi au început ziarele să scrie lucruri rele despre evrei. Apoi, un preot a susţinut că evreii îi otrăvesc pe creştini cu alcool şi a organizat o procesiune cu cruci şi icoane. Au înălţat o cruce în faţa cârciumii noastre şi au spart toate ferestrele. Abia atunci a ştiut tata că trebuie să plecăm în America.

Beri a făcut o pauză.

— De la Lisko s-a întors cu bilete până la Oświęcim, fiindcă banii n-au ajuns pentru toată călătoria. Aşadar a vândut cele trei capre ale noastre şi vaca şi a plecat din

nou în oraş, dar şi de data asta banii au ajuns doar pentru trei bilete până la Hamburg. Încetul cu-ncetul, tata a vândut tot: casă, pământul, cârciuma, calul, căruţa, a doua pereche de ghete, costumul cel bun. Aşa a adunat, bucată cu bucată, călătoria noastră spre America.

— Acum poţi să te opreşti. Îndată mi se închid ochii.

— Chiar acu vrei să mă opresc? Nu vrei să mai auzi cum am ajuns la Oswiţcim şi cum biletele nu erau bune de nimic?

— Mai încolo.

— Cum la sosirea în New York un funcţionar de la imigrări a scris cu cretă un „H” pe paltonul lui tata şi cum el, după aceea, n-a avut curajul să întoarcă paltonul pe dos? C-a fost considerat bolnav de inimă şi c-a fost trimis înapoi? Că mama şi cu mine nu l-am mai revăzut niciodată?

— Mai bine îmi povesteşti mâine toate astea. Dar ia zi-mi, ce-ai face dacă ai avea atâţia bani câţi au cei din neamul Vanderbilt sau Astor?

— Eu? Atâţia bani? a zis el speriat şi a chibzuit. M-aş duce la Lisko şi aş cumpăra înapoi tot ce-a vândut tata. Dar tu?

— Eu nici nu vreau atâţia bani. Vreau doar să devin un mare cântăreţ.

N-a durat mult şi toţi din sală dormeau. O sută de băieţi stăteau sub pături groase şi, pentru o noapte, erau în siguranţă. Timp de câteva ceasuri erau departe de tot ce le primejduia şi le pustia viaţa. Ceea ce n-avea cum să ştie bunicu’ era că asta fusese ultima oară când îl vedea pe Beri în viaţă.

Apoi tot n-a reuşit să adoarmă, spatele nu-i era obişnuit cu atâta confort. A încercat să-şi închipuie că locul acela în care trăiau, murdar, urât mirositor, zgomotos, era o insulă neatinsă încă, unde copacii erau la fel de deşi ca şi

clădirile de cărămidă din ghetou. Nu mai văzuse niciodată atât de mult verde, până la Central Park nu ajunsese niciodată. În port, pe unde se învârtea el cel mai adesea, se înălţau spre cer numai catarge.

Nu putea să-şi imagineze lupi şi urşi şi lacuri cu apă proaspătă, bună de băut, în mijlocul insulei Manhattan. Şi un ţinut mlăştinos, mereu inundat de East River, în locul ghetoului. Şi iarbă înaltă până la genunchi, care îţi gâdila picioarele. În piaţa Longacre, care avea să fie numită mai târziu Times Square, se adunaseră cândva apele din trei pârâuri. Cică ar fi fost foarte mult loc liber şi el încerca să şi-l închipuie. Se întindea în iarbă, în gând, dar n-avea nicio idee ce simţeai atunci.

Cel mai greu îi venea să-şi imagineze liniştea, calmul de pe vremea când încă nu exista nimic din tot ce alcătuia viaţa lui, şi numai vântul mişca frunzele copacilor. De pe vremea când nu exista nici atelierul fotografului Charles

Eisemnann de pe Bowery Street, unde îşi turtea el nasul de geamul vitrinei ca să vadă pozele cu Emma Norris, femeia albinoasă, cu musculosul Peter Samson, cu surorile siameze Millie şi Christine, cu fraţii Robinson, care aveau doi metri treizeci înălţime, cu femeia cu un piton pe umeri şi cu bărbatul cu faţa acoperită în întregime de păr.

Fotografiile lui Eisemnann îi treziseră pofta de a aparţine şi el acelei lumi a scenelor de teatru şi a aplauzelor frenetice. Chiar ar fi fost păcat dacă Bowery sau Union Square rămâneau doar o grămadă de copaci. Cu asemenea gânduri în minte, bunicu’ a adormit, în cele din urmă.

Union Square era un loc special pentru bunicu’. Nu exista altul mai potrivit pentru curăţatul ghetelor. La fiecare minut, şirul nesfârşit de trăsuri, tramvaiele şi

trenurile urbane scuipau din ele oameni. Bărbaţi care voiau să meargă de la Broadway la Madison Square, ca să le cumpere soţiilor haine ultima modă şi bărbaţi – destul de des, aceiaşi – care se întorceau apoi ca să se distreze pe Bowery cu nişte femei care nu erau soţiile lor.

Deşi vremurile de glorie ale pieţei trecuseră deja în 1899, tot mai erau destule teatre, restaurante şi magazine prin zonă, care să dea de lucru unui lustragiu vrednic – chiar mai mult decât putea el duce. Acolo era restaurantul Liichow's, unde era chemat adesea să văcsuiască cizmele clienţilor. Acolo era teatrul I4th Street, al lui Tony Pastor, unde pentru un dolar sau doi puteai să vezi un vodevil de cea mai bună calitate.

Bunicu' citea numele celebrităţilor pe stâlpii cu afişe din faţa intrărilor în teatre. Vedea chiar şi vedete, intrând şi ieşind. O dată sau de două ori a fost printre ele şi Lottie Gilson, numită „micul magnet", ale cărei cântece le cânta şi el când avea prilejul. La fel şi Lottie Collins, cea despre care i se spusese la orfelinat, pe vremuri, că ar fi mama lui. Îndrăznise doar o singură dată să intre până în holul teatrului şi se băgase, după un spectacol, în rândul celor care aşteptau acolo, fiindcă proprietarului de teatru i se dusese vestea că e un om generos.

Tony Pastor, care se înveşmânta ca un director de circ, împărţea publicului maşini de cusut, saci de cărbuni, veselă, rochii de mătase şi pălării de damă. Bunicu' prinsese o sticlă de ulei de Macassar şi o vreme a fost socotit cel mai bine y frizat lustragiu din Union Square, fiindcă îşi ungea părul cu el, ca o vedetă de cinema.

Bunicu' nu urcase decât o singură dată pe o scenă. Fusese noaptea amatorilor în Miner's Bowery Theater şi el îşi zisese „micul Caruso", fiindcă auzise că unul pe care-l cheamă Caruso topea inimile femeilor din Europa. Însă în

Miner’s nimerise prost de la bun început, fiindcă în public erau numai bărbaţi. Fusese adus în faţă către miezul nopţii, dar după un cântec şi jumătate n-a mai vrut nimeni să-l asculte. Stătea nehotărât acolo, cu pumnii strânşi, în vreme ce fluierăturile se înteţeau.

Şi-a onorat porecla, fiindcă şi-a ales un bărbat din primul rând, care îl huiduia cu zel, şi s-a năpustit. I-a dat drumul victimei abia când Beri, care îl însoţise, a început să tragă de el. Au fost daţi afară amândoi, pentru că publicul avea voie să atace un artist, dar invers nu se putea. În drum spre pivniţa de cărbuni Beri îi spusese: „Ai nevoie de un costum bun. Nu te respectă nimeni dacă apari în aşa nişte zdrenţe. Trebuie să arăţi respectabil. Respec-tabil”, a repetat el cuvântul pe care-l prinsese pe undeva.

În Union Square exista şi Huber’s Museum. Ceea ce îl deosebea de alte teatre ieftine de varieteu era Profesorul Hutchinson. Ar fi putut să fie o atracţie în sine, fiindcă bunicu’ nu mai văzuse niciodată un om atât de bătrân. Era maestrul de ceremonii şi, înainte de fiecare spectacol, intra maiestuos şi în aplauze furtunoase în sala de curiozităţi.

Acolo se aşeza în faţa scenei, apoi îi săreau doi nasturi de la vestă, ca din întâmplare, şi burta enormă i se revărsa. Şi tot ca din întâmplare, un copil din sală îl întreba de ce are o burtă atât de mare. „Pentru că îi mănânc pe toţi artiştii proşti”, răspundea el. „Stau toţi în burta mea şi fac gălăgie. Dar nicio grijă, cei pe care îi veţi vedea imediat sunt crema”.

Pentru fiecare pitic, sălbatic, dresor sau ventriloc, Profesorul găsea câte o vorbă bună, adesea chiar două-trei. Cu puţini ani în urmă o prezentase şi pe „Little

Egypt”, femeia care care adusese dansul din buric în America, şi pe Frederick Cook, bărbatul despre care până şi bunicu’ strigase: „Cook întors de la Polul Nord! A adus cu el eschimoşi!” Dar ca să apară în faţa Profesorului Hutchinson, bunicu’ chiar avea nevoie de un costum.

Într-o zi blândă de februarie din anul 1899, piticul pe care îl văzuse bunicu’ în port, cu două luni înainte, a ieşit din Huber’s Museum, a traversat strada şi l-a chemat la el ca să-i cureţe ghetele. Bărbatul nu purta decât o cămaşă, iar bunicu’ îşi scosese paltonul. Oamenii se bucurau de razele soarelui, fără să ştie că spre oraş se furişa deja o furtună de gheaţă care urma să-l îngroape sub un strat gros de zăpadă şi să-i omoare cu zecile, peste numai o săptămână. Care avea să paralizeze viaţa metropolei săptămâni întregi.

— Vă cunosc, domnule.

— Mergi des la varieteu?

— Aproape toţi cei pe care-i cunosc merg. Am văzut cum v-aţi dus soţia moartă pe vapor. Am văzut-o pe soţie pe scenă, înainte, şi mi-am zis: e cea mai frumoasă femeie mică pe care-o ştiu. Gata, domnule, face doi *penny*.

— Nu eşti ieftin.

— Nici viaţa nu-i, sir. Dar pentru dumneavoastră merge şi-un *penny*.

— Uite totuşi doi, pentru că ai considerat-o pe soţia mea cea mai frumoasă pitică. În realitate era destul de urâtă.

De-asta a şi funcţionat numărul nostru douăzeci de ani. Era atât de urâtă încât neapărat te-ntrebai dacă nu cumva tocmai de aceea era aşa de frumoasă. Ştii, nu contează cine eşti, ci doar cine pretinzi că eşti. Dacă tu eşti convins, vor fi şi ceilalţi curând.

— Domnule, eu nu pretind doar că ştiu să cânt bine.

Chiar o şi fac. Femeile plâng când mă ascultă. N-ar fi o pierdere de vreme dacă Profesorul Hutchinson m-ar cunoaşte.

Piticul l-a privit cercetător.

— Bine, am să te prezint Profesorului, dar pentru asta ai nevoie de un costum bun. Dacă te ia, jumătate de an primesc jumătate din leafa ta.

Bunicului i se părea că toate intrau pe-un făgaş bun. Avea să-l întâlnească pe Profesorul Hutchinson şi cariera lui avea să-nceapă. Şi mai ştia şi de unde putea să împrumute un costum: la „Misfit – costume care stau bine” de pe Delancey Street, chiar lângă tutungeria unde era statuia unui indian în faţa uşii. Numai fotografiile de la Eisemnann îl atrăgeau mai mult decât statuia aceea. Proprietarul gras, scund, l-a întâmpinat bănuitor pe bunicu’.

— Vrei să şterpeleşti ceva de-aici?

— Cum aşa, domnule? Am nevoie de un costum.

— Costă cinci dolari. Ai atâţia bani?

— Nu vreau să-l cumpăr, doar să-l împrumut.

— Pe tine nu te mai văd eu, aşa că ori cumperi, ori las-o baltă.

— E ultimul cuvânt?

— Da.

Bunicu’ şi-a făcut rost de tutun de mestecat şi s-a retras în încăperea din spate a unei prăvălii Cheap-Charlie. La tejghea, nişte băieţi repetau un număr cu care voiau să apară curând la Miner’s. Mulţi copii din ghetou aveau acelaşi vis ca bunicu’. Cineva cu glasul lui Beri cânta în faţa intrării, dar bunicu’ n-a verificat. Avea lucruri mai importante de făcut, trebuia să chibzuiască. Trebuia să existe o cale prin care să-şi poată începe noua viaţă aşa

cum se cuvine. Fără să fie nevoie să fure, poate cel mult cu o mică ameninţare. În noaptea aceea, vitrina magazinului de modă pentru bărbaţi s-a spart. În dimineaţa următoare, bunicu' era din nou în magazin şi-i zâmbea proprietarului.

— Şi dacă o să chem poliţia?

— Poliţia nu vă poate păzi vitrina în fiecare noapte.

— Acum ce mai vrei?

— Ce-am vrut şi ieri. Dar azi închiriez costumul pe jumătate de dolar.

Furtuna de gheaţă nu mai era decât la câteva zile depărtare de New York. Deja ninsese în timpul nopţii, dar soarele topise iar tot. Nişte zăpadă nu era ceva care să impresioneze metropola şi nimeni nu bănuia ce urma să se întâmple cu oraşul. Acesta se lăsa în continuare în voia atracţiei lui pentru viteză, plăcere, păcat. Omnibuzele, trăsurile şi tramvaiele circulau zi şi noapte, totul se îmbulzea înainte, fără încetare, în căutarea următoarei fericiri, a următoarei buimăceli. Milioane de picioare tropăiau optimist prin noroi şi mocirlă, zorindu-se în întâmpinarea unui viitor luminos.

În dimineaţa sâmbetei următoare a scos costumul din dulapul pe care îl închiriase la căminul pentru băieţii vânzători de ziare. Ceilalţi, care aruncau cu banul pe hol, au râs de el şi au scornit că avea o întâlnire. Îşi dorea să fi fost şi Beri cu el ca să-i spună cum arăta şi să-l sfătuiască. Dar nu-l mai văzuse pe Beri de mai multe zile. Şi-a pus un şal în jurul gâtului, şi-a înfundat căciula pe cap şi a ieşit.

Pe străzile din Manhattan adia o boare rece, dar asta n-avea cum să-l impresioneze pe un băiat ca el, care vindea ziare şi la minus zece grade şi curăţa cizme, cu mâinile îngheţate, făcându-le să strălucească. În drum spre Huber's i-a ieşit în cale un băiat cu ziare care striga că Vestul Mijlociu era sub un strat gros de zăpadă. Că se

aşternuse gheaţă până şi-n portul de la New Orleans şi în delta fluviului Mississippi.

Însă în inima bunicului era cald. Acolo şedea un profesor bătrân, în frac, îl asculta cum cântă şi-şi legăna vârful ghetei în ritmul melodiei. Bunicu' mergea, fluierând, în întâmpinarea fericirii lui.

Când a întrebat de pitic, uşierul i-a spus să urce scara. În clădire nu era nicio mişcare, nu se auzea niciun zgomot, încă nu începuse năvala de marinari, băieţi de ziare, vânzătoare, muncitori, bărbaţi mai mult sau mai puţin respectabili şi femei uşoare. La primul etaj, în sala de curiozităţi, şezlongul Profesorului Hutchinson stătea lângă scena pe care urmau să se petreacă în curând cele mai incredibile lucruri, în faţa ochilor uluiţi ai spectatorilor.

Oameni fără picioare aveau să sară, oameni fără mâini, să tragă cu arma. Alţii urmau să se tot sucească până când încăpeau într-o cutie. Unul avea să apară jumătate bărbat şi jumătate femeie, iar cel care ar fi reuşit s-o facă să râdă pe femeia cu chip de piatră ar fi avut intrare gratuită data următoare. În altă încăpere, unde era întuneric, de după o cortină urma să apară şi să culeagă câteva fluierături de apreciere glezna unei femei. Un murmur avea să străbată şirurile de privitori nu mai târziu de ivirea pulpei.

La al doilea etaj, în fiecare colţ, erau animale exotice împăiate, iar în spatele unor vitrine de sticlă se vedeau şerpi şi veveriţe. Erau fotografii cu pigmei şi indieni, fonografe care îţi cântau o melodie abia perceptibilă, pentru un *penny*, şi kinetoscoape unde, printr-un vizor, vedeai pulsând marele oraş: mulţimi de oameni în continuă mişcare sau tramvaie de neoprit, care se năpusteau spre tine.

Într-o vitrină se afla o scrisoare pe care chipurile i-o scrisese Lincoln unei femei care îşi pierduse cei patru fii în Războiul Civil. Apoi mai găseai acolo nişte nisip din Africa, pene de struţ şi figurile de ceară ale unor ucigaşi şi sinucigaşi vestiţi. Însă cel mai preţios obiect era o aşchie din crucea lui Iisus, pe care o păzeau nişte bărbaţi fioroşi.

Huber's era un loc de pelerinaj şi lumina zilei pătrundea domol în încăperi, ca prin ferestrele unei biserici. Se aşternea atât de subtil până şi pe chipul de ceară al unui ucigaş cu otravă, încât nu-ţi rămânea decât să-l consideri frumos şi măreţ.

La capătul scării înguste, bunicu' a auzit glasuri şi râsete. Nu îndrăznea să meargă mai departe, însă cineva care se apropiase tiptil l-a apucat brusc de ceafa şi l-a lipit de uşă. Din spatele unor cearşafuri şi pături, folosite ca draperii şi împărţind spaţiul în nişe pentru locuit, au apărut şi cei care trăiau în pod. Oameni cocoşaţi sau orbi, cititori de gânduri, imitatori, acrobaţi. Pentru toţi se găsea întotdeauna un loc în varieteu. Totuşi, când dispărea vreunul, nimeni nu-i ducea lipsa. Erau foarte mulţi alţi cocoşaţi, orbi şi nebuni care să umple sălile. Şi mereu s-ar fi găsit câte un ucigaş admirat, pentru al cărui chip se facă comandă.

Dacă ar fi avut ochi pentru aşa ceva, bunicu' ar fi observat priciurile şi boarfele sărăcăcioase, zdrenţele atârnate la uscat pe frânghii. Însă el a băgat instinctiv mâna în buzunarul unde îşi ţinea briceagul.

— Scoate laba din buzunar, a ordonat bărbatul din spatele lui. L-am prins afară. Sigur voia să fure ceva.

— Să fure ceva de la noi? Tare disperat trebuie să mai fi, dacă ai de gând aşa ceva, a zis altul.

— Poartă un costum mult prea elegant ca să fie hoţ, a spus al treilea.

— Nu vreau să fur, vreau la pitic! a strigat bunicu'.

În clipa aceea a fost tras la o parte un cearşaf şi a apărut piticul. Ţinea în mână haina de la uniformă pe care tocmai o cârpea.

— V-am curăţat cizmele acum câteva zile! a strigat bunicu'.

— Posibil, a răspuns omul indiferent.

— Aţi promis că mă prezentaţi Profesorului Hutchinson, dacă am să port un costum bun.

— Mi-aduc aminte.

— Iată, acum sunt îmbrăcat cu el. Aş putea să-i cânt ceva Profesorului chiar acum.

— Bine. Înţelegerea noastră e valabilă.

Cu două etaje mai jos, piticul, pe care îl chema Paul, i-a făcut semn să se oprească, apoi a tras cu urechea la o uşă. A bătut şi, pentru că de cealaltă parte nu se întâmpla nimic, a deschis-o şi au intrat. Profesorul părea să fi fost smuls din somn, avea picioarele umflate, bretelele îi atârnau şi burta i se revărsa peste betelia pantalonilor. A încercat de mai multe ori să se ridice şi a dat cu piciorul într-o sticlă de pe jos. Când a terminat cu înjurăturile şi-a îndreptat privirile spre bunicu'!

— Ce te uiţi aşa ca prostu, băiete? s-a stropşit el. Crezi că aş suporta toate astea fără puţin *brandyi* Da' cine-i ăsta? l-a întrebat pe Paul.

— Pretinde că poate să cânte în aşa fel de încep femeile să plângă. Poate c-ar trebui să-l ascultaţi. Cum te cheamă, de fapt?

— „Micul Caruso", sir. Există marele Caruso dincolo, în Europa, şi cel mic, aici. Ăsta-s eu. Ştiu cântece de război, de despărţire, cântece romantice, tot ce doriţi să ascultaţi.

— Ia şi cântă ceva, a zis bătrânul.

Bunicu’ a cântat mult timp, fără ca ei să-l întrerupă. A pus mult suflet în reprezentaţia lui, era prima, singura, cea mai mare şansă. A cântat cu dăruirea pe care o simte şi un condamnat la moarte, când i se dă ultima masă. Îl prindea în mrejele lui pe Profesor ca pe o iubită. Bătrânul l-a privit îndelung, fără să scoată un cuvânt, şi apoi i-a cerut să se apropie. I-a poruncit să se întoarcă, să se aplece şi să se întindă, ioo părea să caute ceva anume. Nemulţumit i-a întors spatele şi şi-a tras şosetele.

— Ai un glas promiţător, băiete. Oricum, ai trecut de schimbarea vocii. Ultimul lucru de care am eu nevoie aici e un cântăreţ în schimbare de voce.

I-a făcut cu ochiul lui Paul şi amândoi au izbucnit în hohote de râs.

— Totuşi n-am ce face cu tine. Ai crescut prea drept. N-ai nicio boală, nicio cocoaşă, nicio deformaţie. Eşti prea normal, iar cântăreţi am destui. Am un orb care cântă ca un înger, un olog pe care îl cărăm special înăuntru, numai ca să cânte, şi un surd care îşi zice „Beethoven al artei cântatului”. Uneori cântă chiar şi Paul. Du-te acasă şi nu mai veni, înainte să-ţi crească o cocoaşă.

Cu asta i-a întors spatele bunicului, care ar fi rămas acolo multă vreme, ca prins în rădăcini, dacă Paul nu l-ar fi luat de braţ şi nu l-ar fi tras după el.

— Dar eu nu vreau să fiu cocoşat, eu vreau să cânt, a protestat el în timp ce coborau.

— Atunci trebuie să te duci la vodevil. Acolo poţi să fii cine vrei.

ÎN ZIUA URMĂTOARE, BUNICU’ ŞI-A PUS IAR VEchile zdrenţe, a dus costumul înapoi şi a luat din maşina de la *The World* un pachet de ziare pentru care a fost nevoit să se bată cu un băiat negru. A început să caute ştiri de senzaţie şi a observat imediat că în ziua aceea nu era

decât un singur titlu important. În toată America de Nord era atât de frig încât în Texas muriseră oameni, iar în Ohio, animalele pe câmp. În Washington zăpada era atât de mare încât copiii erau legaţi cu frânghii ca să nu se piardă.

Bunicu' era furios, fiindcă nu i se dăduse nicio şansă, şi striga în gura mare în vântul îngheţat: „Cine n-are grijă o

IOI

să îngheţe! Citiţi ce puteţi să faceţi! Citiţi *The Worldi* Furia îi ţinea de cald, ceasuri întregi n-a simţit frigul. În plus, era şi în căutarea lui Beri, care parcă se topise.

Dacă cineva l-ar fi întrebat cum de-i păsa atât de mult de băiatul acela palid, bolnăvicios, ar fi avut imediat un răspuns. Orice băiat al străzii avea nevoie de un prieten bun care să-l ajute la necaz. Beri făcuse chiar mai mult de-atât: el îl învăţase pe bunicu' să citească şi să scrie puţin şi îl ajuta mereu când nu înţelegea textele cântecelor pe care voia să le cânte.

A căutat prin toate adăposturile de pe Bowery unde băieţii ca Beri sau bunicu' erau lăsaţi să şadă pe-un scaun – oricum, fără să aibă voie să adoarmă. Trebuia să-ţi mişti mereu un braţ sau un picior ca să dovedeşti că erai treaz. Monedele care ţi se strecurau din când în când ajungeau în buzunarele proprietarului. Pentru ele primeai un sandviş şi ultima înghiţitură dintr-un butoi de bere. Beri pretindea chiar că putea să doarmă şi să mişte piciorul în acelaşi timp.

Era deja întuneric când a distribuit şi ultimele exemplare şi şi-a luat partea cuvenită. Pe Beri nu-l găsise nicăieri şi între timp se făcuse atât de frig încât trebuia să-şi caute de urgenţă un adăpost. Nici măcar furia nu mai avea efect în faţa vremii geroase. Peste tot pe unde a bătut la uşă a fost alungat. Toate hotelurile şi localurile ieftine,

toate speluncile erau pline de oameni care îşi căutaseră un refugiu din calea viscolului şi până la Duane Street n-avea cum să mai ajungă. Era deja târziu când, căutând într-o curte o intrare de beci, s-a trezit deodată în faţa unui şopron care părea liniştit şi nelocuit.

Înăuntru era mai cald şi pământul era acoperit cu paie. Cei doi cai au întors capul spre el, dar l-au lăsat în pace. În lumina slabă, bunicu' a desluşit trupurile animalelor care stăteau acolo ca o pereche de nedespărţit şi ascultau furtuna. A mai zărit şi contururile unui obiect care îi era foarte cunoscut: caruselul cu cai al unui italian. De câte ori nu se urcase bunicu' în el şi nu făcuse câteva ture pentru un *penny*!

S-a învelit în două pături pe care le-a găsit acolo şi s-a îngropat în fân, între animale. Ele nu l-au luat în seamă, fiindcă erau obişnuite cu oameni care căutau ocrotire în adăpostul lor. Acum ciuleau urechile toţi trei şi ascultau natura dezlănţuită.

Nu putea să spună cât timp moţăise, când a început cineva să tragă de pături şi el a sărit în picioare ca să se apere. Era o femeie bătrână – sigur peste treizeci de ani, după părerea lui –, care-şi căuta un refugiu. După ce i-a mai cedat ceva din ginul ei, a fost şi el gata să împartă păturile cu ea. Din cauza frigului nu puteau decât să aţipească scurt, aşa că ea a început să-şi spună povestea.

Venise din Irlanda şi foamea ei irlandeză continuase în East Side. În noaptea dinaintea plecării ei, lumea stătuse de veghe, ca şi cum ea ar fi fost o moartă încă vie. Se dansase, se băuse şi se tăcuse. Se plânsese şi se făcuseră promisiuni de revedere. Asta fusese cu cincisprezece ani în urmă.

Ştia urmarea, de parcă ar fi trăit-o chiar el. A fost luat un vapor şi s-au dus lupte pentru un loc bun de

dormit, pe puntea din mijloc, lângă hublouri sau aproape de locul unde bucătarul punea zilnic un cazan plin cu terci. Unii, bărbaţi şi femei, s-au apropiat atât de mult în timpul călătoriei încât n-ar mai fi încăput nicio foaie de hârtie între ei. Nu înţelegeau avertismentul de pe perete – „Se interzic relaţiile sexuale la bord. Încălcarea dispoziţiei duce la pierderea raţiei de hrană” –, fiindcă cei mai mulţi nu ştiau să citească. În schimb ştiau să se iubească bine, nici măcar perspectiva înfometării nu i-ar fi oprit. O serie întreagă de copii ai străzii era de părere că aşa fusese zămislită.

Când se îmbolnăveau şi mureau în timpul traversării, imigranţii erau aruncaţi în mare. Exista o mică armată de morţi irlandezi scufundată în ocean. Dar dacă totuşi ajungeai, atunci începea foamea americană, la fel de ucigătoare ca şi cea irlandeză.

Caii ascultau şi ei, dar aveau să păstreze tăcerea despre cele auzite. Erau discreţi. Proprietarul lor era italian, ţara foametei lui era pietroasă şi predispusă la malarie. Pentru el nu conta o insulă celtică verde cum era Irlanda. Treptat bunicu’ şi femeia s-au apropiat tot mai mult. Ea şi-a petrecut braţele în jurul lui, pe la spate, şi s-a lipit strâns de el. O căldură necunoscută, aţâţătoare s-a răspândit înăuntrul lui, ca un foc bun, purificator. Bunicu’ avea să-şi amintească toată viaţa glasul ei, dar nu şi chipul.

În ziua următoare gerul se simţea pe piele ca nişte împunsături de cuţit. Era aproape imposibil să respiri şi să înaintezi, vântul se dezlănţuise şi frigul îi silea pe oameni să se retragă în cele mai ascunse şi cele mai calde unghere din casele lor, să lase sobele şi căminele să ardă întruna şi să verifice îngrijoraţi rezervele de lemne. Stâlpii de telegrai se prăbuşeau, acoperişurile de lemn se îndoiau sub greutatea zăpezii, străzile erau acoperite cu un strat

gros de gheaţă. În port, ţurţuri uriaşi atârnau pe balustradele vapoarelor. New York se prefăcuse într-o lume bizară, tăcută, pustie.

După ce căutase un loc lângă sobă în câteva spelunci şi adăposturi, dar fusese alungat de fiecare dată, bunicu' şi-a amintit de curtea unde se afla pivniţa de cărbuni a poştei. Pe vremea lui Paddy, cei care aduceau cărbunii lăsau mereu trapa deschisă, poate că avea noroc de data asta. Deja nu-şi mai simţea de-o vreme degetele de la mâini şi de la picioare şi nu mâncase nimic de mai mult timp. A sărit de câteva ori în sus şi-n jos, cuprinzându-se cu braţele. A găsit rampa spre beci încuiată şi tocmai dădea să plece, când i-a atras atenţia o mică movilă acoperită de zăpadă.

A dezgropat cu mâinile goale trupul ghemuit, cu gândul la hainele mortului, ca şi cu câteva săptămâni în urmă. Era un copil care se acoperise cu mai multe straturi de ziar, într-o ultimă încercare inutilă de a se apăra. Bunicu' a desfăcut încet mormântul de ziare îngheţate şi cu cât îi sporea bănuiala, cu atât mai grăbite îi erau mâinile. În lumina amurgului a văzut chipul de ceară al lui Beri.

L-a privit îndelung, până când propriul lui trup l-a anunţat că e în primejdie. Îşi pusese paltonul peste Beri, ca şi cum ar fi vrut să-i încălzească cadavrul. Fiindcă nu ştia cum se roagă evreii, a murmurat în grabă Tatăl Nostru, şi-a făcut cruce cu stângăcie şi s-a îndepărtat. Era deja pe stradă când şi-a adus aminte de palton. S-a întors, l-a îmbrăcat la loc şi a lăsat leşul lui Beri neacoperit, în seama vremii, a veşniciei, a lui Dumnezeu.

Acum alerga orbeşte, fără ţintă, de colo-colo. Aşa cum era el un copil al nimănui, Beri îi fusese totuşi singurul prieten. Băiatul acela firav pe care îl apărase de-

atâtea ori de ceilalţi băieţi, care cântase, cerşise şi făcuse foame împreună cu el, care îi povestise nopţi în şir despre Galiţia, Carpaţi şi despre o familie pe care el n-o avusese niciodată.

Deodată bunicu' s-a trezit în Union Square şi l-a căutat pe Gustav. Spera că bătrânul birjar îşi va mai aminti de promisiunea făcută. Dar pe drum nu era niciun om, nicio trăsură, niciun tramvai. S-a sprijinit de un felinar să se odihnească şi s-a cufundat în zăpadă până la genunchi, dar amintindu-şi de vaporul morţilor a prins forţe noi.

În cele din urmă, picioarele l-au purtat din nou spre est, pe I4th Street, care era foarte animată în celelalte zilele, dar acum părea cu totul pustie. Apoi picioarele au ales o altă direcţie şi l-au dus pe Delancey Street. După câţiva paşi s-a regăsit pe Orchard Street, a recunoscut casa femeilor gravide, a împins uşa şi a urcat câte trepte putea deodată, înainte să cadă, sleit de puteri.

Capitolul patru

LA SULINA, ANOTIMPUL CALD ÎNCEPEA CU SIN uciderea păsărilor. Prepeliţele se adunau în fiecare primăvară la vărsarea fluviului şi în amurg zburau în cercuri largi deasupra apei şi a plajei. Unele păsări se răzleţeau şi se îndreptau direct spre farul verde. Acesta se afla la capătul unuia dintre cele două diguri care tiveau fluviul câteva sute de metri în plus, intrând în Marea Neagră. Dunărea cea bătrână şi incontinentă nu trebuia să lepede direct la mal ce avea în măruntaie şi să înfunde vărsarea.

De fapt, existau două faruri, dar numai cel din dreapta devenea o capcană pentru păsări. Ele se izbeau de sticlă cu toată forţa şi fie cădeau fără cunoştinţă în apă, fie mai reuşeau să ajungă până pe ţărm. Marea, care îşi schimba culorile de la verde la negru, era calmă şi netedă

ca oglinda.

Oamenii veneau din oraş mereu în acelaşi moment al zilei ca să privească spectacolul macabru. Femeile îşi întorceau capetele, îşi ţineau mâinile la ochi, dar şi ele voiau doar să se uite, de fapt. Numai copiii erau neprefăcuţi. Ei pescuiau păsările din apă sau le adunau în nisip şi le zdrobeau capetele sau le rupeau gâturile. Le băgau în saci şi-şi făceau socoteli, cât aveau să câştige de pe urma lor.

Nepăsător, farul îşi trimitea raza deasupra mării, în larg. În depărtare se zăreau vapoarele care trebuiau să aştepte până a doua zi ca să intre în port. Zgomotul unei lopeţi uriaşe care scormonea în fluviu, de pe o şalandă, acoperea glasurile amatorilor de plimbare, sirenele vapoarelor, strigătele pescăruşilor, care le tăgăduiau copiilor drepturile asupra prepeliţelor moarte, cum acoperea şi gândurile mamei.

Zi de zi, omul adâncea acolo albia fluviului. Nu-i era îngăduit să-şi domolească zelul şi efortul cu care ţinea liberă trecerea apei. Dacă ar fi cedat, dacă maşinile lui n-ar mai fi funcţionat, atunci gura fluviului s-ar fi închis. Omul ştia asta şi o ştia şi fluviul. Era o întrecere şi-o luptă în care voiau să arate care e mai iute. Care îl amăgea mai iscusit pe celălalt. Era prima şi ultima linie de apărare a omului în faţa naturii covârşitoare.

Locuitorii Sulinei se năşteau şi mureau cu zgomotul acela rece şi strident în auz. Indiferent dacă oraşul lor avea să înflorească vreodată din nou sau să decadă definitiv, ceva rămânea mereu la fel: melodia metalică de pe ultimii metri ai fluviului ostenit, înainte să se înece în mare.

Într-un loc ca Sulina erau foarte iubite ştirile. Oamenii şi le doreau cu patimă. Cu cât aparţineai mai

puţin lumii, cu atât mai multe doreai să afli despre ea. Vapoarele şi marinarii care povesteau despre lumea largă erau aşteptaţi cu nerăbdare. Şi chiar dacă poveştile vaporenilor semănau între ele şi adesea nu erau decât o înşiruire de nume ale porturilor în care băuseră şi se dedaseră desfrâului, şi asta îi atrăgea pe ascultătorii curioşi din oraş.

Se adunau în cafenelele de pe chei de îndată ce lumina farului se făcea verde, ceea ce însemna „intrare liberă” La scurt timp după inspecţie, ofiţerii şi marinarii aveau să se amestece printre ei, să caute femei disponibile şi, printre altele, să le potolească şi setea de ştiri. Cu cât scorneau mai multe, cu cât mai senzaţionale păreau povestirile lor, cu atât mai des primeau ceva de băut.

Puţinii dintre ei care aveau talent puteau trăi bine din asta. Îşi împodobeau descrierile şi se îndreptau cu iscusinţă spre punctul culminant, fără să ajungă acolo înainte de al nouălea sau al zecelea pahar. Ceilalţi, mai puţin deprinşi cu povestitul, mai pripiţi, trebuiau să se îmbete pe propria cheltuială.

Cealaltă cale pe care puteai să ajungi la ştiri era aceea a ziarelor care soseau în oraş de două ori pe săptămână. Mulţi dintre locuitorii oraşului erau nedeprinşi cu cititul sau nu-şi puteau permite ziare, aşa că la mesele cafenelelor se citea sârguincios cu glas tare. Dar locul unde se făcea asta cu cea mai mare patimă era frizeria lui Ahile.

Acolo, ştirile din ziare erau mai importante decât tunsoarea proastă pe care ţi-o executa Ahile. „Dacă nu plătiţi, nici eu nu-mi dau silinţa”, se apăra el mereu. Dar nu se plângeau prea mulţi, fiindcă alt frizer nu exista. În schimb, clienţilor lui le plăcea mult de tot să se plângă de cum mergeau lucrurile în lume. Şi în multe părţi ale lumii

1937 nu era un an care să fi fost socotit sărac în jale şi durere.

Când şi-a preluat mama slujba, la începutul lui mai, clienţii frizeriei mai trăiau cu amintirile ultimelor ştiri din >

Spania. Masacrul din Malaga, cu zece mii de morţi, bătălia de la Guadalajara. Bombardarea oraşului Durango, atacul aerian de la Guernica. Toate astea se întâmplaseră doar între februarie şi aprilie – atât de multe evenimente de te putea apuca ameţeala. Ei repetau numele, Durango, Guernica, Guadalajara şi fiecare dintre ei le pronunţa altfel. Numai numărul morţilor rămânea mereu acelaşi.

Puseseră o hartă mare a Spaniei pe peretele salonului şi înregistrau pe ea desfăşurarea războiului. Existau chiar şi două tabere: republicanii convinşi şi franchiştii. În timp ce Ahile spăla, friza şi parfuma capetele femeilor şi ale bărbaţilor dintr-un târg îndepărtat din acel capăt al Europei, în spatele lui se urmărea desfăşurarea situaţiei din celălalt capăt. Din nişte locuri care ar fi rămas la fel de necunoscute ca şi Sulina, dacă nu li s-ar fi impus o înmiită moarte. Însă Ahile era mereu tăcut şi rămânea un democrat convins: le tăia părul tuturor, chiar şi celor care nu aveau o părere personală.

Existau şi ştiri neutre din punct de vedere politic, care îi uneau pe toţi prin uluirea pe care o stârneau. Imaginea cu granulaţie mare a dirijabilului Hindenburg cuprins de flăcări, atingând un stâlp de ancorare din New Jersey. Încercarea unei femei pilot, în martie 1937, de a înconjura lumea cu un Lockheed Electra. Howard Hughes reuşise să parcurgă cu un avion distanţa dintre Los Angeles şi New York în numai şapte ore şi jumătate. Ştirile despre zboruri erau deosebit de palpitante pentru ei, care se pricepeau numai la vapoare şi bărci. În cele şapte ore

de care avusese nevoie un excentric bogat pentru un continent, ei n-ar fi reuşit să dovedească cu barca mai mult de-un sfert din Deltă.

Însă ştirea care îi preocupase cel mai mult fusese cea despre descoperirea nailonului. Nu din cauza undiţelor şi a periuţelor de dinţi care li se prezentau în perspectivă, ci fiindcă îşi închipuiau picioarele femeilor în nailon.

Mama – încă mi-e greu s-o numesc aşa – era tăcută şi învăţa repede. Ahile avea toate motivele să fie mulţumit, fiindcă socotea că are mai multă clientelă masculină de când era ea acolo. Nu era frumoasă, dar era blondă, înaltă şi vânjoasă şi asta era de-ajuns să facă din ea o atracţie. Le plăcea să-i spele pe cap şi să le săpunească obrazul. Era răbdătoare şi modestă, n-avea nevoie de prea multe şi ştia să spună câte o vorbă bună fiecăruia, în vreme ce Ahile doar mârâia şi bombănea.

9

Se vedea că salonul cunoscuse şi vremuri mai bune. O chiuvetă de faianţă şi un scaun care putea fi înălţat şi coborât şi nişte canapele late, cu pielea sfâşiată, pentru clienţii care aşteptau. Zeci de sticle goale de parfum şi apă de păr, pe care le lăsase acolo cel dinainte. Dacă în Sulina timpul se scurgea oricum mai încet, la Ahile aproape că se oprise.

În fiecare lună, Vanea aducea cele trei găleţi cu peşte. Nu-l vedeai niciodată, lăsa peştii în faţa uşii, încă înainte de răsăritul soarelui. În prima jumătate de an, mama îl vizitase regulat la Uzlina, după cum promisese. Mama îşi schimba hainele în casa bunicii, dar când voia să vorbească cu ea primea răspuns abia când scotea nişte bani din buzunar şi îi punea pe pat.

— Sigur ai ce să faci cu ei.

— Câţi?

— Destui cât pentru nişte sticle de rachiu. Iarăşi zac deja câteva pe aici.

Apoi le strângea şi făcea curat în casă şi-n curte. La sfârşit se aşeza pe marginea patului şi o privea pe bunica mea cea urâtă şi buhăită.

— De cât timp bei?

— Nu te priveşte. Vrei să mă dojeneşti?

— Ai dreptate, nu mă priveşte. Unde-i tata?

— La cimitir.

— Nu ăla. Unde-i Vanea?

— Ăla nu-i tatăl tău. E doar un sărăntoc fără minte.

— Ştiu adevărul de multă vreme. Nu-i nevoie decât să mă uit în oglindă. Deci, unde e?

— Nu mai apare pe-aici.

De la băiat, care între timp avea şi el barca lui, o casă şi mai mulţi copii, a aflat că Vanea nu mai fusese văzut de multă vreme prin sat. Cică trăia afară, pe plauri, insulele plutitoare de stuf. N-aveai cum să ştii unde apărea din nou, fiindcă vântul n-avea orar.

Se zicea că rătăceşte prin Deltă şi că împarte locul cu vidrele, nurcile, vulpile, mistreţii, bizamii şi jderii care, şi ei, no preferau micile insule plutitoare. Apărea când ici, când colo, ca o nălucă, abia îl zăreai în stuf că se şi făcea nevăzut. De fiecare dată te întrebai dacă văzuseşi ceva cu adevărat. Dar cel mai rău era, adăugase băiatul, că el chiar semăna tot mai mult cu o fantomă.

Băiatul vâslea, purtând-o pe canale, iar la intrarea în iazuri şi lacuri lăsau barca să plutească în voie, ca să-l poată striga pe Vanea. La un moment dat au fost cât pe ce să se întoarcă, şi atunci s-a auzit glasul stins al lui Vanea, venind din desişul de pe malul fluviului. Însoţitorul mamei, care nu voia să se apropie de Vanea, a luat-o din loc, vâslind spre largul lacului, ca să pescuiască acolo şi s-o

aştepte.

— Rămâi unde eşti. Vanea e bolnav.

— Arată-te! Ce-i cu tine? Te duc la Sulina. Sigur la spital te pot ajuta.

— Niciun medic nu poate s-ajute.

Ea a continuat să-i vorbească, încercând să-l convingă, a făcut chiar câţiva paşi spre locul unde era ascuns, dar avertismentele lui au devenit mai insistente. Mama s-a ghemuit speriată pe singurul petic de pământ pe care l-a găsit în desiş. Nu ştia ce să facă. Vanea era unicul om pentru care simţea ceva ce semăna a iubire. Fusese mereu prezent pentru ea. Nu trăise încă pierderea cuiva important, nu fusese nevoită vreodată să-şi ia rămas bun de la cineva. Să se despartă de mama ei, când se mutase la Sulina, fusese simplu.

A trecut mult timp, fără ca vreunul dintre ei să mai rostească vreo vorbă. Băiatul se apropiase de mai multe ori să vadă ce face.

— Vanea? a şoptit ea. Tată?

Dar i-au răspuns numai păsările. Băiatul insista deja să plece, aşa că ea a sărit înapoi în barcă şi, în timp ce se îndepărtau încet, a privit ţintă, până în ultima clipă, locul acela din stuf, sperând să-l mai zărească o dată.

DE LA VANEA AU MAI VENIT SEMNE DE VIAŢĂ încă o jumătate de an. Cele trei găleţi de peşte ajungeau la timp, la sfârşitul lunii, la uşa gazdelor ei, dar nu mai erau la fel de pline ca înainte. Cu timpul, cele trei găleţi au devenit două, apoi una, dar şi aceea era doar pe jumătate plină.

Aşa şi-a dat ea seama că era tot mai slăbit. Îl căutase de mai multe ori, împreună cu băiatul, dar nu-l mai găsise. Câteodată li se păruse că erau urmăriţi, dar oricât ar fi pândit, n-au reuşit să descopere pe nimeni. Apoi şi-a

propus să stea toată noaptea trează şi să vegheze când aducea găleţile, dar mereu adormea înainte.

Gazdele ei erau nemulţumite, i-au cerut mai mulţi bani, ea plătea şi flămânzea. Apoi, spre mijlocul anului 1938, când livrările lui Vanea au încetat cu totul, a ştiut că murise sau că era atât de bolnav încât nu mai era în stare de nimic. A căutat din nou mai multe zile în şir prin desişul de stuf, fără să găsească însă vreo urmă.

— Poate l-a luat Dunărea, zicea băiatul.

— Nu, nu l-a luat! a strigat ea şi şi-a înteţit căutările.

— E mai bine aşa. Era foarte bolnav, zicea şi bunica.

— Vanea nu moare!

Când a trebuit totuşi să accepte că probabil murise, şi-a dorit să fi putut fugi. Dar nu exista scăpare din Sulina. În spatele casei în care locuia începeau deja dunele de nisip, iar din toate celelalte părţi oamenii erau ţinuţi prizonieri de fluviu şi de mare. În privinţa asta colaborau foarte bine. Îşi împărţiseră zonele de influenţă şi formau împreună Delta, fiecare în felul său.

Cel mai vizibil semn al unirii lor se putea vedea la faruri, la capătul digurilor. Acolo, apa Dunării, tulbure, maronie, curgea în cea mult mai limpede a Mării Negre. Într-acolo a fugit mama şi plânsul ei a fost acoperit de zgomotul şalandei.

Cu ajutorul titlurilor din ziare, mama descoperise că exista o Spanie. Când omorul a mai slăbit acolo, a izbucnit în China. Au apărut noi nume: Tianjin, Pingxingguan, Nanking. Noi câmpuri de bătălie, noi morţi – nu se mai termina. Ca să oprească înaintarea japonezilor, chinezii aruncaseră diguri în aer. La Ahile, toţi repetaseră zile în şir numărul morţilor: un milion.

Nici în Europa situaţia nu arăta bine. Austria

aparţinea brusc Germaniei, aceleiaşi Germanii care ocupase Cehoslovacia şi care trimisese acasă 12.000 de polonezi. Dar Polonia nu voia să-i primească, aşa că ei trăiau în „ţara nimănui”.

dintre cele două ţări.

— Ce înseamnă tara nimănui? întrebase mama.

y

— Ţara nimănui este cum e aici la noi, i se răspunsese şi urmaseră râsete amare.

În România, fasciştii căpătaseră putere şi asta îi bucurase pe destul de mulţi. Apoi regele îşi luase puterea absolută şi asta li s-a părut de laudă celorlalţi. Ştirile ajungeau cu o întârziere de zile sau de săptămâni, ca un ecou al unor evenimente îndepărtate; ca un val, care se născuse afară, departe, în mijlocul mării, şi se spărgea de mai abia după ore întregi. Când ştirile astea îi agitau pe prizonierii Deltei, istoria trecuse de multă vreme mai departe.

Însă după dispariţia lui Vanea mama a început să afle tot mai multe despre America. Părea să fie singura pe care te mai puteai bizui. Roosevelt declarase că ţara lui n-avea să se amestece într-un eventual război; că în America lumea era în siguranţă, că acolo nimeni n-avea să moară din cauza domnului Hitler, care la sfârşitul anului 1938 a fost ales omul anului de *The Times*. America aducea şi un fel de nesocotinţă în lume. Numai acolo oamenii erau atât de smintiri încât să

vrea să înconjoare pământul. Până şi femeile erau de-ajuns de îndrăzneţe ca să încerce aşa ceva.

Americanii construiau tuneluri pe sub râurile lor şi, pe deasupra, nişte poduri cum nu se mai văzuseră până

atunci.

Ei sculptau capetele preşedinţilor lor în stânci. Chiar şi când erau negri, îi făceau k.o. pe boxerii germani, încă din prima rundă. Sau declarau la radio că marţienii vor să cucerească pământul. Ca şi cum Hitler nu era de-ajuns ca să-i sperii. Erau ciudaţi, nesocotiţi, ţicniţi, dar dacă le rămânea atât de mult timp pentru asemenea prostii, înseamnă că n-avea cum să le meargă foarte rău. Şi americanii îl aveau pe Irving Berlin.

Un bărbat în vârstă, oaspete zilnic la Ahile, luase într-o dimineaţă vaporul spre Tulcea. Nimeni nu ştia de ce. Poate pentru că bordelurile erau mai bune acolo. Poate pentru că voia să scape de strâmtoarea Sulinei. Două zile mai târziu a coborât din nou din nava poştei şi în urma lui veneau doi hamali care cărau ceva ce semăna cu o mobilă. Au străbătut oraşul până la frizerie şi şi-au depus povara acolo. Clienţii, Ahile şi mama au ieşit, bucuroşi de mica noutate.

— Ce vrei să faci cu asta? a întrebat unul.

— Ce vreau să fac cu asta? Staţi puţin. Mă întorc imediat, a zis bătrânul şi a urcat strada spre casa lui.

Ceilalţi se priveau nedumeriţi. Câteva minute mai târziu, bărbatul a apărut din nou, strângând la piept coperta unui disc de patefon. Dintr-o despărţitură aflată în spatele mobilei a scos un cablu şi l-a pus în priza din frizerie. Oamenii bănuiau deja ce avea să urmeze. Emoţionat, ca unul care îşi dezbracă mireasa în noaptea nunţii, a scos discul, apoi a deschis compartimentul unde se afla patefonul.

— E un aparat Braun. Tehnologie germană. Ultima variantă sau, oricum, cea mai nouă care se poate găsi la Tulcea. Şi ăsta-i un disc pe care mi l-a trimis fiul meu de la New York. Doar îl ştiţi cu toţii pe băiatul meu, Petru. Sigur

a uitat că n-am patefon. A şi scris: „Ascultă asta. Asta-i America”. Aşa că haideţi s-ascultăm.

Muzica lui Irving Berlin, ritmul Americii, a pătruns în viaţa lor atât de direct, de puternic, încât le-a tăiat respiraţia.

Cheek to Cheeky Lets Face the Music and Dancey Puttin on the Rit Zy Blue Skies şi multe altele pe care ei nu le mai auziseră niciodată. Ahile a uitat să mai tundă părul şi mama, să mături. Nemulţumiţii au uitat să se plângă, bătrânii, să se jeluiască de toate beteşugurile lor, cei sănătoşi, să se laude cu sănătatea lor şi bărbaţii, să se uite după femei.

Melodiile se revărsau pe străzi şi prin curţi. Au luat prin surprindere pe toată lumea, pe grecoaicele bătrâne care tocmai ieşeau din biserica lor, pe doi-trei băieţi de lipoveni, care cârpeau pe chei o barcă cu vâsle, şi pe gazda mamei, care, negru de ulei de motor, se întorcea acasă de la o intervenţie pe o navă turcească; pe jucătorii de şah din cafeneaua mică de lângă hotelul Internaţional sau pe un bolnav de moarte, care a auzit cântecele lui Berlin prin fereastra deschisă şi şi-a dat duhul zâmbind, cu muzica lui în urechi.

Pe-un căpitan de navă maritimă, voinic şi vesel, care se întorcea pe vapor de la ultima lui cucerire feminină; pe câţiva şcolari gălăgioşi şi pe nişte precupeţe care îşi lăudau marfa în gura mare şi care au tăcut imediat şi au ascultat. A amuţit şi o pereche care se certa şi căreia nimic nu-i ajutase până atunci. Clienţii lui Ahile au ascultat discul toată ziua şi de fiecare dată se găsea careva să suspine şi să murmure: „Asta-i America”.

Bătrânul tot explica fericit:

— Eu n-am să mai văd America, dar fiul meu a devenit un american adevărat. Ce carieră! De la pescar

undeva la capătul lumii, până la primul chelner din vestitul Moskovitz & Lupowitz din New York! Serveşte mâncărurile cu tacâmuri de argint şi cu mănuşi albe. Numai de l-aş şti fericit, înainte să mor.

— Dar nu-i?

— Îi lipseşte o femeie. Scrie că americancele nu-s bune de nimic. Prea independente. Vor să se mărite, dar să nu facă mâncare. Vor copii, dar se gândesc numai la distracţie.

America însemna mai mult decât muzică. Ţara mai primea doar puţini emigranţi, dar măcar se putea câştiga cum se cuvine, dacă reuşeai să ajungi acolo. Ziarele scriau că Roosevelt impusese o plată generală de douăzeci şi cinci de cenţi pe oră şi o săptămână de lucru de patruzeci şi patru de ore. Cifrele nu-i spuneau nimic mamei, însă ceilalţi le comentau cu atâta mulţumire încât le-a luat drept ceva bun. Erau mulţi şomeri, e adevărat, dar cine avea de lucru şi se străduia putea să-şi cumpere maşină după numai câţiva ani. Şi un patefon ca al bătrânului chiar şi mai repede.

Fără Van ea prin preajmă, nimic nu o mai ţinea pe mama în Sulina. Era un loc blestemat pentru oameni tineri ca ea, în care nu existau decât miriade de ţânţari, arşiţa din timpul verii şi vântul îngheţat, iarna. Oraşul era mort, fiindcă era fie prea cald, fie prea frig. Arătătoarele erau lipite de cadranul ceasului. îmbătrâneai fără ca timpul să treacă. Multele relatări, fotografiile din New York, pe care bătrânul le arăta tuturor, îi treziseră dorinţele.

Bătrânul căra mereu cu el un album în care lipea cele mai noi fotografii din New York pe care i le trimitea fiul său. Găsea mereu oameni doritori să le vadă, pentru că tuturor le plăcea să viseze. Aşa văzuse mama Statuia Libertăţii, depozitele şi debarcaderele de pe East River,

oameni bine îmbrăcaţi plimbându-se pe Fifth Avenue, piaţa de peşte de pe Fulton Street, unde îşi găsise Petru de lucru la început, mulţumită locului de unde venea. Broadway, cu teatrele şi reclamele lui de neon, la pastă de dinţi, apă de păr, mărci de maşini şi filme. Capătul din sud al insulei, văzut dinspre Brooklyn. Coney Island şi promenada de pe ţărm, cu o roată uriaşă şi un *montagne russe* în fundal, pe care Petru îl numea „Cyclone”. Şi pe aproape toate fotografiile se putea vedea un tânăr şters, care se uita cu un aer serios în obiectivul fotografului ambulant.

Mama a chibzuit nopţi întregi până i s-a destăinuit Aurei. Aura nu dorea să plece, un ofiţer secund, cu care mergea adesea în stuf, îi promisese că se va însura curând cu ea şi c-o va lua cu el la Tulcea. Mai trebuia să aştepte numai un an sau doi. Nu-l iubea, iar când i se dăruia în barca cu vâsle îi simţea respiraţia mirosind a tutun şi, ca să-şi abată gândurile, îşi imagina cum îşi va aranja casa. Sau se uita la apă, iar peştii uimiţi îi întorceau privirile.

Bărbatul ăsta sau altul avea s-o ducă într-o bună zi de acolo, de asta era sigură. Nu trebuia să fie neapărat America.

Dar dacă mama voia să-şi încerce norocul şi dacă avea să >»

ajungă până acolo şi dacă apoi avea să cunoască acolo un american cumsecade şi arătos, care punea preţ pe un bust considerabil, şolduri late şi un şezut cărnos, Aura era gata să se mai gândească o dată.

Mama şi-a adunat tot curajul şi, într-o după-amiază liniştită, când Ahile adormise în scaunul de frizerie, i-a vorbit bătrânului. El ţinea albumul pe genunchi, ca de obicei, şi, din când în când, se plesnea peste obraz şi ceafa, să scape de ţânţari. Apoi îşi ştergea sudoarea cu o batistă bine călcată. Ea s-a aşezat sfioasă lângă el.

— Ţi-am arătat deja ultimele fotografii?

— Mi le-aţi arătat, domnule Groza. Aveţi un fiu vrednic.

— Ultima oară a scris că îşi caută o cameră in Queens. Dumnezeu ştie unde-i asta, dar îi doresc să-şi găsească. E harnic, dar foarte nefericit.

— Îmi daţi voie să mă mai uit o dată?

Domnul Groza i-a dat albumul.

— Şi e chipeş. Chiar nu găseşte pe nimeni acolo?

— Niciuna care să fie bună de ceva.

— Dar ce-ar trebui să ştie să facă o fată ca să-i placă? Cum ar trebui să fie?

Bărbatul a privit-o nehotărât.

— Ca o femeie, aşa să fie. Să ţină gospodăria şi să fie mai trupeşă… cam ca prietena ta, Aura. Şi evlavioasă mai trebuie să fie.

Mama a trecut la atac.

— Câţi ani are?

— Douăzeci şi cinci. La vârsta lui eu aveam deja trei copii.

— Domnule Groza, a zis ea şovăitor, de ce nu-şi ia fiul dumneavoastră o nevastă de aici? Una care să vorbească aceeaşi limbă ca şi el, care e vrednică, de casă şi cucernică.

A întors capul spre ea şi a privit-o pătrunzător.

— Te gândeşti la cineva anume?

— La mine, domnule Groza. Eu vreau să plec de-aici, el caută o nevastă. Se potriveşte.

— La tine? Dar câţi ani ai?

— Douăzeci, în curând. Dar ştiţi că femeile sunt mereu puţin înaintea bărbaţilor.

— Şi ce ştii să faci?

— Curând o să pot să bărbieresc singură şi să fac tunsori la modă. Acolo se caută sigur aşa ceva.

— Nimeni nu caută aşa ceva acolo.

— Şi să fac copii, domnule Groza. Pot să fac şi copii. Asta vrea, nu? Sunt iute şi harnică. Îmi place să învăţ tot ce e nevoie. Şi sunt şi destul de veselă.

— Veselă? Tu? Abia dacă te-aude careva vorbind.

— Aşa o să fac de-acum.

— Vrea o femeie casnică.

— Atunci am să fiu casnică.

— Una care să creadă în Dumnezeu.

— Atunci am să cred în Dumnezeu şi am să merg la biserică.

— Asta nu merge aşa, pur şi simplu. Trebuie să pornească din inimă.

— Am o inimă mare, domnule Groza. E destul loc acolo pentru Dumnezeu, pentru câţiva copii şi pentru fiul dumneavoastră. Vă rog să-i scrieţi… Spuneţi-i că aici e o femeie tânără care…

— Ia ridică-te, copilă. Hm, eşti mult prea subţire. Una ca Aura…

— Dar Aura nu vrea să plece, eu da. Scrieţi-i. Va căpăta tot ce-şi doreşte. Dacă vrea să fiu grasă, am să mănânc până mă fac grasă.

— Şi dacă vrea o brunetă şi nu una blondă?

— Atunci am să-mi vopsesc părul.

Bătrânul a început să râdă, apoi a devenit iarăşi serios.

— Sigur n-o să poată iubi o sfrijită ca tine. Aici îmi seamănă întocmai.

— Nu-i nevoie să mă iubească, trebuie doar să vrea.

La început, bătrânul a fost nehotărât, dar după numai

câteva zile domnul Groza a apărut în frizeria lui Ahile fluturând un plic.

— I-am scris despre tine şi acum duc scrisoarea la poştă. Apoi nu mai avem decât de aşteptat. I-am scris că nu eşti o frumuseţe, e drept, dar că eşti cumsecade. Că nu ştii să faci nimic şi că eşti slabă ca o mătură. Dacă asta nu-l sperie, e al tău.

— Pot să am o fotografie de-a lui ca să mă uit la el când vreau?

Fără să aştepte vreun răspuns de la New York, s-a pornit să mănânce tot ce-i cădea în mână. Se îndopa cu mare patimă. Mergea la biserică, se aşeza acolo şi-i observa pe ceilalţi. Nu ştia să-i vorbească lui Dumnezeu – nici mama ei, nici Vanea n-o învăţaseră aşa ceva –, dar putea să facă ce făceau toţi. Îngenunchea în faţa altarului, îşi făcea cruce, săruta icoanele şi aprindea lumânări.

A luat vaporul spre Crişan şi a căutat-o pe Babă, care între timp ajunsese foarte bătrână. Şedea lângă soba caldă şi îşi mângâia pisica pe care o ţinea în poală. Degetele ei murdare, îngălbenite, dispăreau în blana animalului. Baba a apucat-o pe mama de încheietura mâinii şi a tras-o spre ea.

— Am cunoscut-o pe mama ta. Cum îi merge?

— Nu mai ştiu nimic de ea, de multă vreme.

— Şi tatăl tău?

— A murit imediat după naşterea mea.

— Vreau să zic, cel adevărat. Eşti bucăţică ruptă din el.

— A murit de puţină vreme… cred.

— Ce-a avut?

— Nu ştiu. S-a retras tot mai mult în stufăriş până când, într-o bună zi, a dispărut cu totul. Nu voia să-l văd.

— Ah, o boală dintr-asta, a oftat Baba şi brusc şi-a

tras mâna înapoi. Şi l-ai atins?

— N-am putut să-nţeleg de ce n-a mai vrut, uite-aşa, de pe-o zi pe alta. Şi doar am mâncat adesea din aceeaşi farfurie. Am ştiut foarte repede că-i tatăl meu. Era ca un copil, dar era tata. Orice-a avut, nimic n-ar fi contat pentru mine.

— Crede-mă, fetiţo, ar fi contat. Ai grijă să n-atingi nimic de pe-aici. Şi de ce-ai venit?

— M-am săturat să fiu prizonieră în Deltă. Vreau să plec de-aici. Am găsit un bărbat care trăieşte în America. Unul de-aici. Nu-i frumos, dar mama zicea întotdeauna că un bărbat trebuie să fie doar un pic mai frumos ca dracu'. Şi el sigur e aşa. Am cu mine o fotografie de-a lui. Uite-o. De-acum să vrea şi el, cum vreau eu.

— Pune-o pe masă.

— Vanea zicea mereu că ştii vrăji pentru toate împrejurările vieţii. Ai ceva şi pentru asta?

Bătrâna a râs.

— La mine vin femei care s-au săturat de bărbaţii lor sau unele care-şi doresc unul. Şi câteodată apar femei care mai întâi găsesc unul şi apoi vor să scape de el cât mai repede.

I aşa fotografia aici, du-te acasă şi aşteaptă. Baba e bătrână, dar descântecele mele ajung până în America. Cum ai de gând să mă plăteşti?

Mama s-a întors voioasă la Sulina şi a început să aştepte. C Continua să mănânce atât de mult de parcă gura i-ar fi fost intrarea spre un sac fără fiind. Se ducea la biserică şi se ruga, asculta muzica lui Berlin, privea fotografiile bătrânului de nenumărate ori, tot de-atâtea ori îi lăuda fiul şi, de fiecare dată când omul apărea dimineaţa la capătul străzii, simţea că i se strânge inima de frică. O ajuta pe gazdă să spele sau să ardă hainele bărbatului ei, o

urmărea cum găteşte şi a învăţat tot ce mama ei n-o învăţase. La Ahile făcea progrese, se arăta harnică şi doritoare să ştie.

Într-o zi, la frizerie, când şi-a prins mâna într-un sertar şi-a dat seama că nu mai simţea durerea în locul acela. Acasă şi-a trântit peste mână o uşă de dulap, dar era insensibilă. Cu acelaşi rezultat şi-a ţinut degetele şi braţul deasupra unei lumânări aprinse.

O lună mai târziu, la sfârşitul anului 1938, a venit şi mult doritul răspuns. Petru îşi anunţa sosirea pentru vară. Concepuse o filă în plus pentru ea, cu scrisul poticnit, copilăresc, al tuturor pescarilor care nu merseseră la şcoală mai mult decât era nevoie. Îi povestea mamei că între timp locuia in Queens, o zonă cu şiruri de case care aveau în faţă o mică peluza şi uneori chiar şi o maşină. O maşină cum va avea şi el curând, cu siguranţă.

Îşi dorea să aibă, în sfârşit, destui bani pentru patru pereţi ai lui! Dar aşa, era nevoit să locuiască la o poloneză bătrână care îi făcea uneori câte un borş zdravăn şi îi povestea seri întregi despre fiul ei pe care îl pierduse într-un accident de mină, în Pennsylvania. Scria şi că până în Manhattan avea de mers peste o oră cu un metrou a cărui staţie era la o distanţă de numai câteva cvartale. Mama nu-şi putea imagina nimic când citea „metrou” şi „cvartale” Nu ştia cât drum puteai să străbaţi în New York într-o oră. În Deltă timpul era măsurat mereu în jumătăţi de zile.

Dacă într-adevăr se potriveau, Petru promitea să-i găsească un loc de muncă la Moskovitz & Lupovitz. Poate că mai întâi ca spălătoare de vase, la bucătărie, după aceea, după ce ar fi învăţat puţină engleză, la casă. Dar, dacă aveau să aibă copii, fireşte că va trebui să rămână acasă. Aşadar, îi era îngăduit să spere şi asta era cel mai important pentru mama.

La începutul lui 1939 starea ei s-a înrăutăţit. Mâna nu-i era doar amorţită, ci abia dacă mai putea să şi-o mişte, ca şi cum ar fi fost paralizată. Mama era tot mai obosită, se simţea istovită şi fără putere, iar când Ahile îi dădea ceva de făcut uita imediat ce anume. Uneori era atât de încinsă de febră încât grecul o trimitea înapoi acasă. Au apărut dureri mari de cap şi din cauza lor îi era imposibil să se ridice în picioare.

Însă în zilele bune era aproape ca înainte, se zorea printre clienţi încoace şi-ncolo ca să-şi facă treburile, iar seara se plimba cu Aura până la far şi vorbea entuziasmată despre Petru şi New York. Curând, prepeliţele aveau să vină iarăşi în Deltă şi să se îndrepte spre turn, în amurg. Multe dintre ele urmau să moară, dar tot acolo se întorceau şi-n anul următor.

LA ÎNCEPUTUL VERII I-AU APĂRUT PE BRAŢE ŞI pe gât primele pete cafenii-violet, pe care le ascundea cât putea de bine. Era tot mai rar în stare să lucreze toată ziua şi să ţină în mână o mătură sau un brici. Ahile, care încă îi plătea toată leafa, i-a cerut să meargă la doctor, dar ea amâna. Şi gazdele ei o priveau bănuitoare şi nu-i mai dădeau voie să intre în casă, doar în camera ei, unde se putea ajunge direct din verandă.

A mai durat o vreme până când a trebuit să recunoască faţă de sine că are nevoie de ajutor. Răspundea conştiincios l. i fiecare scrisoare pe care o trimitea Petru, chiar dacă îi venea greu. Îi povestea despre mama ei şi despre Vanea, dar în viaţa ci nu erau multe lucruri pe care el să trebuiască să le ştie. Şi pe care el, copil al Deltei fiind, să nu le fi ştiut oricum.

Aşa că îi povestea despre cum îşi imagina locuinţa lor, ce fel de mobilă voia să aibă, despre cum îşi vor petrece timpul liber. Şi fireşte că nu uita să pomenească cu

câte kilograme se îngrăşase de la ultima scrisoare şi că se ruga cu regularitate şi din adâncul inimii pentru el şi pentru ei amândoi. Scria despre ce mâncăruri minunate avea să-i gătească. Hra sigură că acolo, în misteriosul Queens, lui îi lăsa gura apă. Şi-n timpul ăsta îşi sprijinea mâna dreaptă, bolnavă, cu stânga.

În ziua în care s-a dus în cele din urmă la spital nu ştia că se afla la doar câteva clipe distanţă de a doua ei viaţă. O viaţă care avea să fie atât de diferită şi de dureroasă cum nimeni nu-şi putea închipui.

A fost condusă într-o sală de consultaţie de la parterul spitalului, amenajată sărăcăcios, unde a trebuit să aştepte până când a intrat bărbatul neprietenos, adus de spate, pe care toţi îl cunoşteau bine în Sulina, fiindcă era – cu excepţia medicului din port – singurul din toată zona care putea fi numit „doctor” Ceilalţi doi sau trei care fuseseră acolo cândva părăsiseră oraşul de multă vreme. N-avea concurenţă, cum s-ar zice. O ştia şi nu-şi dădea deloc silinţa să-i şi iubească pe oamenii pe care îi trata.

Aducea pe lume copiii oraşului şi le dădea morfină celor care aveau dureri. Avusese parte de copii morţi la naştere şi de câteva sinucideri. Nişte înecaţi şi împuşcaţi. Nişte accidente de muncă, care schilodiseră oameni. Cancer care se răspândise în tot trupul. Însă când a ascultat-o pe mama descriindu-i simptomele s-a posomorât tot mai mult. Când i-a arătat petele de pe braţe şi umeri, a sărit în picioare şi s-a îndreptat spre ea, dar s-a oprit la o distanţă sigură.

A pus un ac pe birou şi ea a trebuit să-l ia şi să şi-l plimbe de-a lungul braţului. A întrebat-o despre degete, care erau strâmbe şi ţepene ca nişte gheare. Apoi i-a spus să se ducă la fereastră ca să-i poată observa mai bine coloraţia pielii.

— Rămâneţi aici, dar să nu atingeţi nimic! a poruncit el şi a ieşit pe coridor, de unde au început să răzbată murmure agitate.

Mama l-a auzit pe medic spunându-le celorlalţi cu glas scăzut – dar nu destul de scăzut – ce bănuială avea: boala Hansen. Cineva a fost trimis să aducă jandarmii, în caz că ea s-ar fi opus. Altcineva era de părere că trebuie izolată, până când erau siguri definitiv.

— Ce nu-i în ordine cu mine? a întrebat ea speriată, când doctorul a intrat din nou în sala de examinare şi s-a aşezat gânditor la birou. Ce-i boala Hansen?

— Staţi liniştită. Încă nu-i nimic sigur, trebuie să mai facem nişte teste, a spus el rece.

Ea a făcut un pas spre el.

— Nu vă apropiaţi!

— Ce-i boala Hansen? Spuneţi-mi! Trebuie să ştiu.

— E lepră. Aici, în Sulina, n-a mai existat niciun caz de ani de zile. Dar în Deltă molima tot apare. Toţi cei infectaţi sunt duşi într-o secţie de izolare, în apropiere de Tulcea. Dacă aveţi ceea ce bănuiesc, va trebui să vă petreceţi tot restul vieţii acolo.

Ea se clătina.

— Dar peste două săptămâni vine Petru să mă ia cu el în America. Trebuie să fiu aici, pentru el.

— Dacă într-adevăr aveţi lepră, nu vă veţi mai putea întâlni cu nimeni. Îmi pare rău.

— Vă pare rău? Trebuie să plec în America, domnule doctor. Petru vine ca să ne cunoaştem. Ne vom plăcea, de asta sunt sigură. Ştim deja foarte multe unul despre celălalt. Domnule doctor, trebuie să plec acolo. Nu rămân aici toată viaţa. Daţi-mi medicamente, iau tot ce vreţi.

— Mă tem că nu veţi ajunge în America. Trebuie să vă luăm sânge şi să mai aşteptăm puţin. Dar simptomele

sunt clare. Nici măcar în Sulina nu veţi mai putea rămâne. Secţia de izolare e singurul loc din lume care vă mai primeşte.

Şi-a dres glasul.

— Ştiţi cumva cum v-aţi molipsit? Trebuie să-l găsim pe omul acela. Cineva care a avut aceleaşi simptome?

A deschis ochii larg. Nu putea să răspundă, era preocupată să-şi înţeleagă situaţia. Medicul a mai încercat o vreme s-o convingă, până când şi-a pierdut răbdarea:

— Dacă nu vreţi să-mi spuneţi mie, trebuie să le spuneţi jandarmilor.

Ea a privit în jur, a văzut fereastra deschisă şi dintr-un salt a fost acolo.

— Să nu faceţi asta! Rămâneţi aici!

— Şi cum vreţi să mă împiedicaţi?

DE DOUĂ LUNI, MAMA TRĂIA PE UN BANC URIAŞ de nisip, lung de mai mulţi kilometri, care se formase acolo unde se întâlneau Dunărea şi Marea Neagră. Pe el era un sat şi, când erau oameni în apropiere, ea se retrăgea mai adânc în pădurea de stejari şi frasini. Altminteri stătea pe mal, tăia cozile lungi ale frunzelor de nuferi albi şi le aduna. Când se întorcea în pădure, mânca nişte fructe numite în Deltă „smochine de apă”. Ascunsă în iarba înaltă de pe mal, pescuia scrumbii.

Nu mai fusese niciodată în partea asta a Deltei şi copacii pe care se încolăceau liane îi erau străini. Odată se trezise în timpul nopţii şi se speriase, fiindcă sălciile scorburoase, putrede, aruncau o lumină gălbuie, fosforescentă. Creşteau pe marginea bancului de nisip, acolo unde uscatul era adesea inundat. Rădăcinile lor erau groase cât un om şi alcătuiau pe sol nişte modele ciudate.

Altă dată dăduse peste nişte dune de nisip înalte, după care peisajul se transforma din nou într-un fel de

stepă. Acolo păşteau nişte cai sălbatici care au simţit-o de la distanţă şi s-au neliniştit. Un armăsar închis la culoare se apropiase de ea până la douăzeci-treizeci de metri, lovise cu copitele şi o avertizase.

Într-o zi, toată herghelia se pusese în mişcare şi galopase spre mama, fără ca ea să se fi putut mişca din loc. Închisese ochii şi se rugase cât de bine ştia: „O, Tată din ceruri, fa-n aşa fel încât să fie repede şi să nu sufăr!” Când a deschis ochii din nou, herghelia se despărţise în două şi trecuse mai departe, pe lângă ea.

Pe întinderea largă, neroditoare, pe care creşteau grăunţi de nisip, păiuşe, cârcei şi aproape nimic altceva, păşteau vitele slabe ale sătenilor. Când era foarte flămândă, îndrăznea să iasă seara din ascunzişul ei, se culca sub o vacă şi bea cu nesaţ laptele slab. Sau se furişa cu precauţie în sat. Era locuit mai ales de lipoveni şi casele vopsite în albastru erau cu latura îngustă spre drum. Curţile erau acoperite cu viţă-de-vie şi, de cele mai multe ori, în spate se afla o grădină cu legume.

Adesea găsea ce îi trebuia încă de la primele curţi din marginea satului: un cuţit, o undiţă, cizme, chibrituri. Fura şi peşti din afumători, legume, mere. Câinii o simţeau şi lătrau ca scoşi din minţi, dar nu mai ieşea nimeni când era întuneric. Prea mare era frica de diavol sau de spiritele rele în locul acela singuratic.

Odată se apropiase atât de mult de un pescar şi fiul lui încât reuşise să asculte ce vorbeau. Tatăl îi povestea băiatului despre somnul uriaş care vieţuia în canale şi despre cum se şi ia că era foarte aproape, când se stârneau valuri mari, aşa, din senin. Dacă pescarii sau copiii căzeau din barcă, el îi înghiţea, cum făcea şi cu lebedele, pelicanii, ba chiar şi cu viţeii care se adăpau în apa puţin adâncă. Odată, când fusese găsit şi tras la mal

un asemenea exemplar, în burta lui se descoperise o căruţă întreagă, cu tot cu cai şi căruţaş.

Stătea ghemuită în spatele şopronului cu unelte şi plângea încet, fiindcă Vanea îi spusese aceeaşi poveste, când era mică, ca să nu meargă prea departe în apă. Totuşi băiatul a răspuns neînfricat: „Dacă un monstru dintr-ăsta ar vrea să mă înghită, ar avea de-a face cu tine, care le poţi pe toate, nu-i aşa?” Tatăl a râs şi l-a dus înapoi în casă.

Într-un sac gol pentru cartofi băgase în grabă nişte pâine, mere şi brânză, îndesase în el chiar şi o sticlă cu vin şi-l târâse anevoie peste câmp, până în pădure. Mâncase lacom, ca un animal, care mereu se aşteaptă să i se ia dreptul la pradă. Cu sticla de vin sub braţ s-a întors cu greu înapoi, la marginea pădurii. Pe cer se vedea fâşia de lumină de la unul dintre farurile din Sulina. După ce a golit sticla, s-a lăsat pe spate şi a rămas lungită acolo.

Ceva mai departe, sălciile au început să lumineze, ca o nălucire. Nu se putuse obişnui cu ele, frica rămăsese mereu mai mare. Îşi tot spusese că nu sunt decât nişte copaci. Dar prea era copil al Deltei ca să nu creadă şi altceva.

S-a trezit, fiindcă se mişcase ceva prin preajmă. Îi era teamă de mistreţi şi de şerpi, numai că de data asta era doar o scroafă obişnuită, cu puii ei. Porcii de casă, lăsaţi liberi pe acolo, ca şi vitele, o vizitau uneori. Se hrăneau cu pui de păsări, melci, peşti morţi aduşi de apă la mal, rădăcini de pipirig sau ciulini. Abia înainte de tăiere, sau cel târziu toamna, erau adunaţi acasă, hrăniţi cu porumb şi cartofi, ca să nu aibă un gust prea puternic de peşte. Pentru porci, mama devenise cu timpul o veche cunoştinţă, ei continuau să caute netulburaţi ghinde şi rădăcini.

Încercase să prindă unul, însă animalele fuseseră mai iuţi. Între timp nu se mai temeau de ea, pricepuseră că de

la omul ăsta nu venea nicio primejdie. Când a mai încercat o dată să se ridice şi să-şi arunce haina peste unul dintre purcei, doar s-au mai îndepărtat puţin, fără să se uite la ea. A tot şchiopătat în urma lor, dar niciodată n-a avut noroc.

Mai mult succes avea la prins măcălendri şi corle, care îşi făceau cuiburile în nisip. Se furişa încet, cu o infinită răbdare, şi uneori chiar prindea câte o pasăre. Dacă nu, prăda cuibul. Rareori avea destul cât să se sature. Febra şi slăbiciunea o sileau adesea să rămână culcată undeva, printre rădăcinile vreunui stejar, acoperită cu mai multe rânduri de haine. Se tot se gândea la Vanea care la final trăise la fel de izolat ca şi ea.

În zilele mai bune se târa până în sat, dar putea să care tot mai puţin. În zilele rele, şedea în ascunzătoarea ei, de unde putea să vadă tot, dar fără să fie descoperită. În vreme ce privirile îi rătăceau prin peisajul monoton, gândul că nu-i nimeni care s-o apere devenea tot mai intens. Era singură.

Când sărise în stradă, pe fereastra spitalului, fugise pe ţărm, ca să se liniştească şi să cugete. Abia după-amiază îndrăznise să se întoarcă iarăşi în oraş şi alergase la casa gazdelor ei. Bărbatul se spălase până la brâu, la pompa din curte, în aer plutea un fum negru şi, într-un colţ, pe o vatră improvizată a zărit o grămadă uriaşă de cenuşă şi bucăţi de mobilă şi cârpe care nu erau încă arse.

Prima care a văzut-o pe mama a fost nevasta. Din casă, i-a strigat ceva bărbatului şi el a privit în jur. A luat o scândură şi s-a dus direct lângă poartă. Trupul lui, altminteri puhav, acoperit cu păr jilav, ca al unui câine plouat, era încordat.

— Rămâi unde eşti! Dacă te-apropii sunt nevoit să te omor. Au fost jandarmii pe aici şi ne-au povestit totul. Ni s-

a ordonat să ardem tot ce era la tine în cameră. Cu patul, salteaua şi rufăria am terminat aproape. Acum vin hainele tale la rând…

— Nu puteţi să faceţi aşa ceva! E tot ce am!

— Ne mai datorezi o mulţime de bani, fato. Iar acum mai suntem şi în carantină. Crezi că mă interesează dacă tu mai ai ceva?

Ea a pus mâna pe poartă, a deschis-o şi a intrat.

— Îmi iau ce-i al meu.

Bărbatul îşi luase avânt, câinele începuse să latre şi să tragă de lanţ. Până şi el o trădase, deşi îl hrănise adesea. Bărbatul agita scândura deasupra capului, dar din casă a ieşit deodată nevasta lui, cu un geamantan în mână. A aruncat bagajul la distanţă, şi-a scos mănuşile, a traversat curtea şi le-a aruncat în foc.

— Ia tot şi dispari, nenorocito. Până acum am fost săraci, dar curaţi. Acum poate că-şi pierde serviciul din cauza ta.

Arăta cu capul spre soţul ei.

— Munca mea e sigură. N-or să găsească pe nimeni care să vrea s-o facă, a mormăit el.

— Tu să taci. Până acum am fost răbdaţi în oraş, dar acum o să fim goniţi de-aici. Oamenii vorbesc, în câteva ceasuri află toţi. Iar tu, cară-te, altfel asmut câinele!

Mama a căutat protecţie la Ahile, dar el a alungat-o, fără măcar s-o lase să intre în frizerie. A bătut la uşa domnului Groza, dar nu i-a deschis nimeni. Din stradă a văzut că perdeaua s-a dat puţin deoparte. A căutat mângâiere la popă, care locuia chiar lângă biserica ortodoxă, dar, de cum a auzit despre ce era vorba, el i-a închis uşa în nas.

A bătut cu pumnii în ea, dar uşa nu s-a mai deschis. Să se roage şi să fie încredinţată că Dumnezeu nu i-a

trimis fără motiv o boală atât de grea, i-a strigat popa înfricoşat. Nu pe Dumnezeu să-l ia la întrebări, ci pe sine. Să nu vrea să înţeleagă, ci să creadă. Apoi s-a făcut linişte.

Avea de ales între mlaştinile din spatele dunelor de nisip şi vechiul cimitir. A ales cimitirul, care se afla în afara Sulinei, la jumătatea drumului spre ţărm. Şi cimitirul văzuse vremuri mai strălucite, când acolo erau îngropaţi italieni, greci, englezi, nemţi sau ruşi. Proprietari de magazine, negustori din perioada de înflorire a oraşului, vizitatori care se îmbolnăviseră brusc şi muriseră, consuli şi reprezentanţi comerciali. Marinari de pe nave care se scufundaseră la ţărm. Căpitani şi ofiţeri secunzi. Doamne distinse şi slujnicele lor, nobili şi netrebnici. Oameni cumsecade, aşezaţi, care nu cunoscuseră decât Sulina toată viaţa. Când le sosise vremea, plecaseră repede din oraş ca să se întindă în groapa săpată, rămânând în raza vizuală a micii lumi în care locuiseră.

După o viaţă provincială molcomă, în care adesea abia dacă se petrecuse ceva, ei osteniseră, iar la urmă nu mai avuseseră de mers decât o bucată scurtă de drum. Cei câţiva metri cuprinşi între veşnicia necontenitei aşteptări să se întâmple ceva şi veşnicia definitivă.

Printre mormintele adesea măcinate de vreme şi acoperite cu muşchi era un dric scos din uz pe care îl descoperise înainte, în plimbările ei dinainte. Mama a petrecut multe ore în el şi când venea careva să vadă de morţii lui, ea se întindea pe podeaua dricului. Altminteri rătăcea pe ţărm şi era mereu pregătită să se ascundă în spatele unei dune.

Îi era sete întruna, dar apa de la fântâna cimitirului era prea sărată. Adesea nu era în stare să se ridice de jos. Avea mâinile umflate. Pe ele şi pe picioare se înmulţiseră petele violet şi pe alocuri apăruseră inflamaţii. Două zile

mai târziu, foamea, setea şi dorul de noutăţi au mânat-o din nou în oraş. A aşteptat în întuneric să ajungă Aura acasă şi apoi a ciocănit la fereastra ei.

— Arăţi îngrozitor, a şoptit Aura.

— Nu m-am mai spălat de zile întregi.

— Nu de-asta. Petele. Mă tot gândesc dacă acum nu trebuie să-mi fie teamă pentru mine.

— Ai să-mi dai ceva de mâncare şi de băut?

Aura s-a întors repede cu o sacoşă plină.

— Ia asta şi zi-mi unde eşti, am să-ţi mai aduc.

— Caută-mă în cimitir. Încă o-ntrebare…

— Spune repede, altfel intră gazda la bănuieli.

— Ce ştii de Petru? Mai vine? Vaporul ar trebui să sosească curând.

— Tu tot mai speri. Nu, Petru nu mai vine. Tatăl lui i-a trimis o telegramă. Şi-acum fa bine şi pleacă, te mai vede careva şi atunci îmi vine şi mie rândul.

În dricul prăfuit, plin de nisip, mama a plâns toată noaptea. Până şi ea îşi socotise dorinţa imposibilă, dar tot mai sperase că Petru o s-o ia cu el şi că în America s-ar şti vreun leac. Totul părea cu putinţă în America, chiar şi izbânda asupra leprei.

Aura n-a venit la cimitir, în schimb au venit jandarmii. Mama se îndepărtase puţin ca să se uşureze şi atunci i-a văzut pe oamenii în uniformă înaintând de-a lungul drumului îngust. A mai reuşit doar să-şi ia geamantanul şi să se facă nevăzută pe poarta din spate. Bine ascunsă între dune, i-a privit de departe pe oameni cum o căutau după fiecare tufiş şi copac, în dric şi în capelă.

Iarba înaltă, decolorată, prin care umblau încoace şi-ncolo oamenii în uniformă, creştea din piepturile morţilor care fuseseră îngropaţi în pământul nisipos. Vântul purta până la ea înjurăturile oamenilor, dar mai ducea ceva:

numele ei.

— Elena, ştim că vă ascundeţi aici! Sigur vă e foame şi sete, avem apă. Nu puteţi să supravieţuiţi aici singură. Boala o să se tot înrăutăţească. Fiţi cu judecată!

— Elena, a strigat altul, avem ordin să vă împuşcăm dacă vă găsim şi vă împotriviţi! Dar dacă veniţi de bunăvoie nu vi se-ntâmplă nimic.

Apoi vântul şi-a schimbat direcţia şi n-a mai auzit decât ţipătul pescăruşilor. S-a gândit la trădarea Aurei.

Dacă Petru nu mai venea, nu mai avea niciun rost să aştepte în Sulina. Şi-a ascuns petele sub îmbrăcăminte pe cât era cu putinţă, şi a pornit spre debarcader încă înainte de răsăritul soarelui. Spre mirarea ei, a reuşit să urce fără greutate pe nava poştei. În timp ce vaporul trecea pe lângă casele de pe chei şi soarele colora în roşu apa fluviului, ea nu bănuia că n-avea să se mai întoarcă niciodată la Sulina.

La Crişan a căutat-o pe Babă, dar aceea îşi petrecea acum aproape tot timpul în coliba de pe lacul Bogdaproste. Mama a cumpărat două sticle cu rachiu şi a dăruit una unui pescar ca s-o ducă până acolo. A coborât chiar în faţa cocioabei, dar pescarul s-a împotrivit să vină pe uscat şi i-a promis c-o aşteaptă afară, pe lac. Când a intrat în coliba întunecoasă şi a văzut trupul bătrânei prăbuşit, amorţit de alcool, mama şi-a zis ceva ce avea să-şi repete de nenumărate ori în deceniile următoare: „Nu am voie s-o ating”.

A găsit într-un colţ nişte hârtie de ziar şi şi-a înfăşurat-o pe mână, apoi a zgâlţâit îndelung trupul sfrijit. Baba s-a ridicat într-un cot, ţinând cealaltă mână la ochi, ca să poată vedea mai bine.

— Sfântă Fecioară, unde sunt? Sunt în iad?

— Dumneata, nu, a răspuns mama. Ţi-am adus rachiu. Aştept afară. Am nevoie de ajutorul dumitale.

Când a ieşit în cele din urmă, clătinându-se, bătrâna a arătat spre pescarul de pe lac.

— El te-a adus aici? Ăştia nu ţin la mine. Le e frică de

mine şi atât. Vin numai când au nevoie, iar pe la spatele meu îşi fac cruce, de parcă aş fi diavolul. Şi-a îndreptat privirea spre mama şi a cercetat-o atent. Făcea eforturi să-şi aducă aminte, apoi faţa i s-a luminat:

— Da' te ştiu. Eşti fata care voia în America. N-ai reuşit? Acu vrei banii înapoi? Ai ghinion, nu mai sunt.

— Nu, nu de-asta am venit.

— Unde-i rachiul?

— Am pus sticla acolo pe pământ.

— De ce acolo?

— N-am voie să mai ating nimic.

— Dar ai atins sticla.

— N-am voie să mai ating pe nimeni.

— Dar pe mine m-ai atins.

— Nu mai ştiu de mine.

Privirea bătrânei a devenit mai tăioasă. A făcut câţiva

paşi spre sticla cu rachiu şi a plescăit, de parcă ar fi controlat deja în gând calitatea conţinutului. Dar s-a oprit nehotărâtă în faţa ei.

— Cine ţi-a zis asta?

— Doctorul. Zice că nu se mai poate face nimic.

Bărbia mamei tremura, apoi a izbucnit în plâns.

— Dumneata eşti ultima mea speranţă. Ajută-mă!

— Nu pot. Asta nu poate niciun om. Pentru ce ai tu doar Dumnezeu sau diavolul sunt răspunzători. Mama ta a trimis prea târziu după mine sau idiotul a fost prea încet. Oricum, descântecele mele nu te-au mai putut ocroti. Te-ai

născut neocrotită. Asta e. Aici nici Baba nu mai poate să facă ceva.

— Dar ceva trebuie să se mai poată face! a zis mama deznădăjduită.

— Ai doar trei posibilităţi. Fie te bagi curând în apă şi te îneci, fie te predai şi ei te duc în colonia leproşilor, de unde nu mai ieşi; fie îţi cauţi în Deltă un loc retras, unde încerci să supravieţuieşti, cum am făcut eu aici. Eşti tânără, viaţa nu s-a terminat, chiar dacă aşa pare acum.

Baba a aşteptat până ce mama şi pescarul au dispărut. S-a apropiat la câţiva centimetri de sticla cu un conţinut ispititor. S-a aplecat de mai multe ori, dar tot n-a luat-o. Numai că setea a fost mai mare. A mormăit: „La naiba cu ea!”, a apucat sticla, a scos dopul cu dinţii şi a băut lacom până când a căzut iar în nesimţire.

AJUNSĂ PE BANCUL DE NISIP, MAMA ÎŞI DORISE la început să moară. Se pusese în calea cailor, dar caii o cruţaseră. Coborâse în fluviu, dar nici fluviul n-o primise. Nu-şi retrăsese piciorul când se târâse o viperă peste el. Dar şi vipera o lăsase în viaţă. Asta până când a hotărât că nu mai voia să moară.

Cândva, prin august, starea i s-a înrăutăţit. De slăbiciune abia dacă mai putea să se ridice şi să caute mâncare. Pe piele îi apăruseră inflamaţii care sângerau şi dureau. Nu-şi mai simţea braţele şi mâinile, iar degetele înţepenite nu reuşeau să mai apuce ceva decât anevoie.

Credea că de-acum avea să moară oricum şi, într-o dimineaţă, când s-a trezit din visele pricinuite de febră şi a văzut doi jandarmi aplecaţi deasupra ei, s-a simţit aproape uşurată. Nu se privise de multă vreme într-o oglindă, dar feţele celor doi bărbaţi erau destul de grăitoare.

Mama a fost dusă mai întâi la Tulcea, cu barca jandarmeriei, şi apoi – bine ascunsă de curioşii care se

strânseseră pe chei – a fost băgată într-o ambulanţă. I se poruncise să-şi ţină mereu mâinile sub braţ. Şoseaua plină de cotituri trecea pe lângă suprafeţe mari cu stuf, pe care Dunărea le inunda cu regularitate. De cealaltă parte se înşirau, unele după altele, câmpuri de porumb şi de floarea soarelui, iar în spatele lor se ondula domol un lanţ de dealuri. Drumuri de câmp prăfoase duceau spre cutele şi încreţiturile lor ca spre o lume tainică. Mama reuşea să vadă toate astea doar înceţoşat, prin mica fereastră murdară.

După mai mult de o jumătate de oră de drum au încetinit. În dreapta a văzut pentru ultima dată întinderile dunărene, apoi în stânga a apărut o cruce albă, semnul pentru o aşezare de leproşi. Maşina a cotit, urmată de aceea a jandarmilor. Au mai mers doi kilometri pe un drum cu pietriş şi s-au oprit. L-a auzit pe şofer vorbind cu cineva de-afară, apoi a scârţâit o poartă ruginită, au trecut prin ea şi în urma lor s-a auzit din nou scârţâitul.

A fost lăsată singură cu geamantanul, o saltea, o pătură şi un pachet cu alimente. Jandarmii refuzaseră să coboare şi şoferul ambulanţei îi explicase că acum trebuia să-şi caute un loc în colonie. Că din când în când avea să vină un medic ca să consulte rănile şi să le cureţe. Ca să amputeze degete, nasuri, mâini şi picioare, la nevoie. Să aducă pansamente şi medicamente. Câteodată avea să vină chiar şi un popă, ca să consoleze. Pentru toate celelalte trebuia să se înţeleagă cu locuitorii coloniei.

— Mult noroc, îi urase omul şi-i întinsese automat mâna.

Însă ea îşi ţinea mâinile la subsuoară. N-a mai durat mult şi a rămas singură pe un teren cu pietriş din mijlocul unei aşezări de barăci, care fusese construită pe fundul unei văi înguste şi împădurite. În stânga şi-n dreapta se

înălţau abrupt pereţii dealurilor şi, la capătul terenului, care era totodată şi capătul văii, se afla o biserică încă neterminată. În cealaltă parte, cea de unde venise, fusese înălţat un gard de sârmă ghimpată. În lumina amurgului l-a zărit pe paznic, care tocmai îşi aprindea o ţigară.

Totul era atât de liniştit şi de pustiu, încât s-a gândit că nu mai era nimeni acolo în afară de ea. Dar se înşela. Ca şi cum abia ar fi aşteptat să rămână între ei, locuitorii, creaturile văii, au început să se arate. Mama era încercuită. Parcă dealurile ar fi prins viaţă, aşa viermuia acum locul de oameni care locuiau undeva mai sus, în pădure, iar acum fuseseră treziţi din letargie.

Se îmbulzeau de peste tot ca să arunce o privire la nou-venită, în ciuda luminii tot mai slabe. Unii erau sfioşi şi şovăitori, alţii îndrăzneţi, să tot fi fost vreo două sute de oameni. Colonia fremăta, rar se primeau vizite, şi mai rare erau cele ale cuiva care trebuia să rămână acolo pentru totdeauna. Cei noi erau aduşi de câteva ori pe an, printre ei chiar şi copii înfricoşaţi sau bătrâni. La unii nu se vedeau încă semnele foarte clare ale bolii, alţii erau deja însemnaţi. În schimb, rareori vedeai o femeie tânără ca ea.

În întunericul care se lăsa îi era greu să-şi dea seama cine venea către ea şi ce voiau de la ea toţi acei oameni. Vedea nişte siluete strâmbe, şchiopătânde, care se sprijineau în bastoane sau cârje. Câţiva se târau în genunchi, fiindcă le lipsea partea de jos a picioarelor, alţii erau conduşi, fiindcă erau orbi, iar alţii, la rândul lor, erau căraţi de cei care mai aveau destulă putere. Dar cei mai mulţi erau piele şi os şi vlăguiţi.

Cercul din jurul ei s-a strâns tot mai mult, însă bolnavii nu păreau să fie primejdioşi, ci numai curioşi. Abia când au ajuns la numai câţiva metri a putut să-i vadă mai bine. Uneori, nasurile şi urechile le erau reduse la nişte

cioturi, sprâncenele şi buzele lipseau, orbitele erau goale. În clipa aceea a început să plângă îngrozitor şi atunci o femeie s-a desprins din mijlocul celorlalţi şi i-a împins înapoi pe curioşi.

— Ia lăsaţi biata fată în pace. O speriaţi! a strigat ea.

Femeia se înşela, fiindcă nu frica o adusese pe mama în starea aceea. Brusc şi iremediabil ea îşi dăduse seama că în faţa ochilor i se înfăţişa propriul ei viitor.

— Vino cu mine. În camera mea mai e un loc de dormit, a continuat femeia.

Mama a plâns toată noaptea şi în zilele care au urmat. Se ascundea în colţul ei şi nu se lăsa consolată de tanti Maria.

Îi privea ţintă trupul plin de răni sângerânde pe care şi le curăţa cu lână de oaie, mâinile aproape fără degete, care nu puteau să apuce nimic şi totuşi încercau să încheie o fustă, să spele vasele şi să ţină în ordine şi curăţenie încăperea strâmtă, întunecoasă, în care locuiau.

— N-ai decât să te uiţi, nu-mi pasă. În câteva săptămâni ai să te obişnuieşti. Tuturor ne-a fost la fel, la început. Ai să vezi, cândva ai să te simţi liberă aici, fiindcă eşti la fel ca toţi ceilalţi.

— Eu nu-s ca voi, a murmurat mama.

— O, ba da, eşti. Crezi că-ţi merge rău, dar o să-ţi meargă şi mai rău. Poate că o să-ţi cadă degetele de la mâini şi de la picioare. Poate că ai să orbeşti. Dumnezeu nu se-ndură de noi. Singurii care vor fi atunci alături de tine suntem noi. Aşa că mai bine te obişnuieşti cu ideea că aici eşti acasă.

Tanti Maria îi aducea zilnic de mâncare. Cu cioturile mâinilor, ea ţinea cu grijă o strachină de tablă, luată de la bucătărie, care se afla de cealaltă parte a terenului cu pietriş. Puţin terci şi două felii de pâine uscată, puse

deasupra. Se tot oprea la fiecare câţiva paşi, ca să nu verse nimic. De fiecare dată era nevoită să-i alunge pe cei care se adunaseră la intrare ca s-o cerceteze pe cea nouă sau ca să pună mereu aceleaşi întrebări: „Ai adus ţigări? Ţi-au zis când o să ne dea drumul? S-a găsit vreun leac împotriva bolii? Când ne-aduc să mâncăm şi noi nişte carne, în sfârşit? Afară se ştie că existăm? Ce se întâmplă acum în lume?”

Strădaniile lui tanti Maria s-o protejeze erau inutile, fiindcă, după câteva minute, oamenii erau iarăşi în cadrul uşii. Şirul nesfârşit, monoton, de întrebări la care nu existau răspunsuri se pornea din nou. Mama nu reuşea să vadă bine, având lumina în faţă, dar ce bănuia era destul de cumplit. Cei mai mulţi n-aveau dinţi, foarte puţini mai aveau picioarele şi mâinile intacte.

I se părea că toată suferinţa lumii, toată hidoşenia ei, se arăta în locul acela. Întinderile Deltei, lumina strălucitoare, toate dispăruseră. Peştii, care se ascundeau în fluviul tulbure de şiretenia omului. Păsările, care îşi petreceau toată viaţa într-un picior. Caii sălbatici, nervoşi şi fluturii de noapte uriaşi. La fel şi culorile: casele albastre ale lipovenilor, nuferii albi şi galbeni, iazurile verzi şi fluviul cu luciri maronii. Necontenita larmă a vieţii care pulsa, lupta, era flămândă, se împerechea şi se temea.

Femeia aceea, care era cu câţiva ani mai mare decât mama, încercase să dea puţină căldură încăperii cu nişte covoare de perete şi feţe de masă brodate, ceramică şi fotografii. În timp ce şedea pe marginea patului şi golea castronul neatins al mamei, ştergându-se apoi la gură cu mâneca, ochii ageri ai lui tanti Maria urmăreau fiecare mişcare a tinerei femei.

— Te uiţi la covorul de pe perete? Mi l-a adus soră-

mea în 1935. Şi tacâmurile, bărbată-miu. De-atunci n-am mai auzit de ei. M-au uitat, dar nu-mi mai pasă. Nici eu nu mi-i mai amintesc. Nu mi-ar conveni deloc să mă vadă aşa. Mai bine să trăiască viii cu viii şi morţii cu morţii.

Femeia a povestit zile în şir, pe când mama nu se încumeta să iasă din cameră. A aflat că în colonie lipseau toate cele şi că oamenii erau nevoiţi să-şi bandajeze rănile adânci şi carnea putrezită cu lână de oaie, fiindcă n-aveau pansamente.

A aflat că aveau oi, pisici, păsări şi câini şi că fiecare ţinea în casă un animal pe care îl îngrijea şi cu care vorbea, în chip de alinare. Pe niciunul nu-l lăsa inima să-l omoare sau să-l mănânce, chiar dacă mereu duceau lipsă de carne. Boala lor cerea hrană multă şi bună, dar tocmai asta era o raritate.

Unii începuseră să-şi facă grădini de legume, dar era greu să desţeleneşti pădurea fără nişte mâini care să poată apuca. Biserica avea să fie gata curând. Când veneau muncitorii în colonie erau nevoiţi să rămână zile-n şir închişi în camerele lor. Popa se anunţase deja, ca să sfinţească biserica. După aceea voia să vină o dată pe lună, să ţină liturghia. Tanti Maria avea de gând să nu se ducă la ea. Dacă Dumnezeu îngăduise aşa ceva, atunci să rămână şi el singur.

Unii primeau vizite din când în când, alţii deloc, de zeci de ani. Nu exista radio în colonie, tot ce ştiau despre mersul lumii erau doar frânturile de amintiri ale rarilor vizitatori. Sau ce le povestea paznicul. Auziseră că existau un Hitler ţi un Mussolini şi că fasciştii se răzvrăteau în propria lor ţară. Ştiau că avea să înceapă un război, dar erau prea puţini cei cărora să le pese de-aşa ceva.

Ei aveau să fie acolo şi războiul afară, de cealaltă parte a sârmei ghimpate. Dacă era vorba să fie război, ei

se aflau în cel mai sigur şi mai paşnic loc din lume. Nicio armată – nici cea proprie, nici cea vrăjmaşă – n-avea să cuteze să vină acolo.

— Armatele nu, dar foamea da, comentase tanti Maria. Dacă n-or mai avea ce să mănânce în ţară, noi o să murim de foame aici.

Ştiau că în America se construiau case până la nori şi poduri de oţel; că, între timp, până acolo zburau avioane şi mergeau vapoare de pasageri uriaşe. Câte unul se visa acolo, însă ceilalţi râdeau de el.

— Încetează, ne faci poftă şi nouă. Vise dintr-astea nu-s bune de nimic, i se spunea apoi.

Marele râs era urmat mereu de marea tăcere, fiindcă fiecare spera. Fiecare era în drum spre un fel de Americă.

— O să ne vindecăm vreodată, tanti Maria? a întrebat mama într-o seară, pe când stăteau lungite în pat.

— Nu cred. Aici trăim, aici rămânem. Aici o să ne primească pământul. Dar nu mai e chiar atât de rău, fiindcă ne-am găsit una pe alta.

La două săptămâni după sosirea mamei a fost o discuţie însufleţită la gardul de sârmă ghimpată. Tanti Maria şi mama, care cerceta zona pentru prima oară, au văzut cum paznicul băga ţigări prin ochiurile de gard. Dar asta nu era nimic deosebit, nu ăsta era motivul agitaţiei. Cu o zi înainte izbucnise războiul în Polonia, ca un trăsnet.

Tanti Maria nu s-a dat dusă de lângă mama. I-a arătat unde era coteţul găinilor, unde era bucătăria şi i-a explicat reperele vieţii ei viitoare. I-a alungat pe bărbaţii insistenţi, fiindcă tot bărbaţi rămăseseră, oricum ar fi fost. Treptat i-a făcut cunoştinţă cu toţi locuitorii coloniei de leproşi. La fel de treptat a fost acceptată şi mama.

Într-o seară a luat-o pe mama ca să-i arate sala de mese unde mâncau cei care se mai puteau târî până acolo.

Tanti Maria era de părere că ar fi fost mai bine să mănânce şi ea acolo şi nu în camera strâmtă. Un singur bec lumina slab platforma îngustă când au traversat-o. Mama o sprijinea pe femeie, însă înaintau foarte încet. Durase o veşnicie până ce tanti Maria îşi bandajase picioarele şi reuşise să-şi pună pantofii. Mama se uitase şi apoi intervenise, fără o vorbă. Femeia acceptase ajutorul, tot fără o vorbă.

De cealaltă parte a platformei cu pietriş, la fereastra de lângă bucătărie, ardeau nişte lumânări. Au străbătut holul îngust, luându-se după lumină. Era o lumină caldă, gălbuie, dar prea slabă ca să lumineze bine întreaga încăpere. Pe pereţi vibrau umbre neliniştite. Zece, doisprezece oameni se adunaseră acolo şi aşteptau ceaunul aburind. Fiecare avea în faţă castronul de tablă, dar lipseau tacâmurile.

Când două bucătărese, mai puţin schiloade, au adus ceaunul, cineva a strigat:

— Avem carne, în sfârşit?

— Azi sunt chiar şi oase, a răspuns una dintre femei şi a râs. Erau flămânzi şi lacomi, dar s-au stăpânit până când i-a fost umplut castronul cu fasole şi oase şi ultimului dintre ei. Apoi însă şi-au lăsat deoparte reţinerile. În timp ce unii îşi sprijineau castroanele pe braţe şi le duceau la gură, ceilalţi şi-au cufundat feţele direct în fiertură. Unul se învăţase să ţină lingura cu degetele de la picioare.

Plescăitul şi mormăiala nu se mai sfârşeau. Mama a dat să fugă, însă tanti Maria a ţinut-o pe loc:

— Mai bine uită-te. Curând va trebui să faci şi tu la fel.

Ea s-a uitat şi, odată cu ea, s-au uitat şi umbrele de pe perete. Dar umbrele erau mute, niciodată n-aveau să-i trădeze pe oameni.

UN AN MAI TÂRZIU, DOUĂ EVENIMENTE AU întrerupt traiul invariabil domol al mamei. Colonia a hotărât să-i încredinţeze o bucată de pământ pentru o grădină de legume şi să-i dăruiască o oaie. În ziua următoare a venit popa din Crişan ca să sfinţească biserica terminată. Spre uimirea tuturor celor care se adunaseră deja în faţa bisericii, el a cerut să i se arate mai întâi unde locuiau mama şi tanti Maria. îmbătrânise foarte mult între timp, era şi mai neîngrijit, mai gras, mai nemulţumit şi mai zgârcit.

A şovăit, apoi a intrat totuşi şi a trimis-o afară pe tanti Maria. Răsuflând greu, s-a lăsat pe un scaun cu toată greutatea trupului şi a credinţei sale. La început, mama şi el doar s-au privit, fără să scoată o vorbă.

— De ce te ascunzi aici? Se sfinţeşte biserica. Nu vrei să te rogi?

— Şi la ce foloseşte?

— Ce spui acolo? a exclamat el.

— Spuneţi-mi, părinte, cu ce mână să-mi fac cruce, când n-o să mai am degete?

Omul îşi mângâia barba.

— Tu nu mă ştii, dar eu te ştiu pe tine. Am binecuvântat-o pe mama ta şi casă, după ce te-ai născut. Eu te-am botezat. Mama ta nici nu voia s-audă de Dumnezeu şi asta-i pedeapsa. Dar nu de-asta sunt aici. Mama ta a murit. S-a spânzurat în casa voastră.

Tăceau amândoi şi popa cerceta cu ochii lui mici şi răi efectul vorbelor lui.

— N-ai nimic de zis? A fost o păcătoasă, dar a fost şi mama ta.

— Aproape că n-am cunoscut-o pe femeia aceea. Din partea mea, putea să se spânzure şi mai devreme.

Ca şi cum abia ar fi aşteptat un motiv potrivit, popa a

sărit în picioare şi a început să strige furios.

— Ce fel de oameni sunteţi? Sunteţi ca animalele. Delta asta vă distruge! Superstiţiile vă distrug! Pângăriţi întruna faptele Domnului cu neştiinţa voastră, cu lenea, cu inimile voastre de piatră!

S-a repezit la uşă unde a strigat peste capetele celor care aşteptau:

— Voi nu-l iubiţi pe Dumnezeu! Nu vă vedeţi decât pe voi, cu suferinţa voastră. Dar ca să vă mântuiască Dumnezeu de ea, trebuie să-l slujiţi din toată inima. Preacurviţi şi vă îmbătaţi, trăiţi în glod. Mereu vreţi ca Dumnezeu să facă ceva pentru voi, dar voi ce faceţi pentru el? Sunteţi nişte barbari. O gloată nerecunoscătoare. Credeţi că Dumnezeu e vinovat de starea voastră. Da, Dumnezeu vă poate pedepsi, poate să vă dea chiar şi lepră. Vă poate schilodi, vă poate face să pierdeţi pe rând bucăţi din trupurile voastre. Dar nu El poartă vina, ci voi, cu faptele voastre. Cu împotrivirea voastră de a-L primi în inimile voastre. Fiindcă Dumnezeu poate să vă pedepsească, dar poate să vă şi salveze. De cincizeci de ani propovăduiesc asta, dar mesajul meu dă doar peste urechile surde ale unor pescari proşti.

S-a întors spre mama şi a făcut câţiva paşi.

— Şi tu? Cine ştie cu cine ţi-ai făcut de cap, ca să capeţi o asemenea boală. Oricum, maică-ta a preacurvit şi taică-tu. i băut. Dar ce zic eu, „taică-tu”? Tatăl tău adevărat a fost un idiot. Acum s-a spânzurat maică-ta. Mai bine. Aşa se întâlneşte mai repede cu diavolul. Biserica oricum nu poate să facă nimic pentru sinucigaşi. Vă urăsc! Vă urăsc!

După aceea popa n-a mai fost în stare să vorbească. Se sprijinea de spătarul scaunului şi respira greu. Afară nimeni nu îndrăznea să întrerupă liniştea. Doar mama îl

ascultase cu uimire crescândă şi vedea în el un om care încerca să-i tulbure pacea pe care începuse s-o simtă de scurtă vreme. Care încerca să pună stăpânire pe lumea ei, fără să fi fost poftit s-o facă.

Popa se pregătea să iasă, dar apoi şi-a amintit ceva, a băgat mâna în buzunarul straiului său şi a scos un plic. L-a aruncat pe pat.

— Asta îţi trimite un oarecare domn Groza din Sulina. Preotul de acolo mi l-a dat.

— Când mai veniţi data viitoare, a zis mama calmă şi hotărâtă, o să-mi facă plăcere să vă ating cu mâinile mele de leproasă. Atunci o să puteţi rămâne la noi şi să ţineţi liturghia în fiecare zi.

Din plic au căzut câteva bancnote. Mama a aflat că bătrânului îi mergea bine, la fel şi lui Ahile şi tuturor celorlalţi pe care îi ştia de la frizerie; că teama să nu se fi infectat de la ea fusese foarte mare, dar că între timp lumea mai mult o compătimea decât o judeca. Omul n-avea voie să pună la îndoială hotărârile lui Dumnezeu. Şi Petru, fiul lui, era fericit, continua bătrânul. Venise la Sulina şi tot îşi găsise o mireasă. În locul mamei, pe chei îl aşteptase Aura. Chiar se potrivea mai bine cu el, se plăcuseră pe loc. Erau deja dincolo, in Queens, New York. Curând urmau să facă nunta în restaurantul evreiesc, chiar dacă nu erau evrei. îi trimiteau salutări. Ea să-şi pună credinţa-n Domnul.

Mama a rupt mecanic scrisoarea în bucăţele.

— Ce scria în ea? a întrebat tanti Maria.

— Nimic ce să mai conteze acum. Ştii, cred c-am găsit un nume potrivit pentru oaia mea.

— Care?

— Aura.

A început să râdă şi nu se mai putea opri. Râdea şi

tanti Maria, uşurată la gândul că protejatei ei îi mergea atât de bine. Din grota lor mică, întunecoasă, izvora un râs vesel, răspândindu-se peste platformă şi trezind un câine jigărit, care dormea acolo. Se hotărâse să trăiască printre leproşi încă de pe când era pui.

Mama avea să aibă noroc în viaţă de două ori. Când a întâlnit-o pe tanti Maria care i-a devenit însoţitoarea de nedespărţit. Li se zicea mereu „surorile”. Apoi în 1960, când s-a îndrăgostit şi a căpătat o fiică.

Pe mine, Elena a treia.

Capitolul cinci

BUNICU’ NU S-A TREZIT ÎN LOCUINŢA GRAVI delor sau a femeii ofticoase. S-a trezit în patul unui evreu bătrân şi prietenos, care îl îngrijise atent zile în şir. Chipul zbârcit îi apăruse deasupra, mâna lui dusese lingura cu supă *krupnik* la gura bunicului. Măcar pentru gustul de carne şi ciuperci, de pătrunjel şi ceapă, şi tot merita să supravieţuieşti.

Când ieşea uneori la suprafaţa viselor lui febrile, omul acela era mereu acolo. Destul de des era întors cu spatele la el şi părea să se roage, aplecat peste pâinea şi paharul cu vin de pe masă. Purta pe cap ceva ce semăna cu un şal cu nişte ciucuri în cele patru colţuri, iar pe braţul drept avea înfăşurată de mai multe ori o curea de piele. În jurul lui plutea puf cenuşiu şi alb, ca nişte fire de praf.

Bunicu’ era prea slăbit ca să se mai întrebe dacă toate astea erau reale. Se ridica puţin, sprijinindu-se pe braţe, dar apoi se lăsa să cadă înapoi pe pernă. O dată i s-a părut chiar că era acolo şi *Ma \am*, cea cu tuşea. Slăbise şi mai mult, era aproape scheletică şi îl privea cu reproş.

— Unde sunt? a întrebat în prima seară când a putut să stea din nou în capul oaselor.

— La evreul Herschel eşti. Te-am găsit pe trepte, pe

jumătate mort.

— Pe Orchard Street?

— Chiar vizavi de locuinţa femeilor rotunjite, pe care le-ai cunoscut deja. Le-ai frânt inima atunci, cu cântatul. Trăiesc acolo îngrămădite ca gâştele din beciul meu.

— Gâştele?

— Am jos o crescătorie de gâşte. Le hrănesc şi le cresc ca pe copiii mei. În fiecare dimineaţă de joi şi de vineri şi întotdeauna înainte de Hanuka vine măcelarul cuşer, după ce clientele mele şi-au ales păsările. Îmi iubesc gâştele, dar ce să-i faci? Din ceva trebuie să trăiască fiecare. Le vând evreilor polonezi, ruşi, nemţi, unii vin special în ghetou chiar şi din Yorktown. Asta mi-aduce destul ca să nu fiu nevoit să-mi iau cinci chiriaşi. Ca vecina mea, are şi ea o afacere foarte profitabilă.

— Dar care-i, de fapt, afacerea ei?

— Mă tem că ai să afli destul de curând. Deşi aş prefera să nu te duci acolo. De dragul bătrânului Herschel.

— Am fost foarte bolnav?

— Credeam c-o să fiu nevoit să spun rugăciunea pentru morţi, deşi nu ştiu dacă eşti evreu. Şi nici n-am verificat. Dormi acum şi vino-ţi iar în puteri.

Data următoare când a deschis iarăşi ochii, a primit un *cholent* fierbinte, pe care l-a mâncat cu poftă.

— E bine, e bine. Cine poate să mănânce aşa nu mai moare.

Herschel a aşteptat o clipă, apoi a întrebat:

— Ai şi un nume?

Bunicu’ s-a oprit din mestecat. Chiar şi în starea lui îi era limpede că multe depindeau de răspuns. Se putea ca numele lui să hotărască dacă avea să-şi petreacă restul iernii într-un loc cald şi să mănânce asemenea mâncăruri ca acum sau dacă avea să fie alungat.

— Chibrit, a răspuns el.

— Nimeni nu se cheamă aşa. Ai şi un nume normal?

— Beri! s-a auzit de data asta din gura bunicului, fără ezitare şi cu multă convingere.

— Ah, vasăzică eşti totuşi evreu. De unde vii?

— De pe lângă Lisko. Tata avea o cârciumă la jumătatea drumului spre Carpaţi. Ăştia-s nişte munţi.

— Ştiu ce sunt Carpaţii. Unde-i tatăl tău?

— A fost trimis înapoi, din cauza inimii, şi n-am mai auzit nimic de el.

— Cât pe ce să mi se întâmple şi mie la fel, din cauza ochilor inflamaţi. Ai şi o mamă?

— Se zice că a înnebunit şi că s-a aruncat în faţa unei căruţe. Abia împlinisem cinci ani pe-atunci.

— Bietul de tine, înseamnă că-ţi porţi singur de grijă.

— Da, domnule, puteţi s-o ziceţi cu toată gura. Singur de tot.

Herschel nu părea deloc nefericit să audă asemenea veşti. Şi-a turnat nişte vişinată şi a murmurat:

— Acum mă ai pe mine. Mai culcă-te puţin.

Când s-a trezit a treia oară, era întuneric afară şi el era singur în locuinţă. În aer plutea şi mai mult puf de gâscă, ca şi cum ar fi nins în locuinţa lui Herschel. În a doua încăpere, cea în care dormea bătrânul, erau mai mulţi saci umpluţi cu pene, câteva perne neterminate şi, de asemenea, o maşină de cusut, sfeşnice cu şapte şi opt braţe şi mai era acolo şi un şal ciudat, cu ciucuri în cele patru colţuri. Pe un raft erau nişte cărţi răscitite, aşa cum văzuse adesea în mâinile evreilor credincioşi, în faţa sinagogilor, iar într-un dulap erau mai multe costume, cămăşi şi o a doua pereche de pantofi. Cărţile nu-l interesau, în schimb hainele îi spuneau ce trebuia să ştie. Gazda lui numai rău n-o ducea.

De plictiseală, s-a aşezat pe marginea patului şi a început să îndese pene în feţele de pernă. Era atât de concentrat, încât nici n-a observat că Herschel intrase şi îl privea atent. A sărit în picioare şi a scăpat totul din mâini.

— Continuă, Beri. E bine că vrei să fii de folos. Dumnezeu îl răsplăteşte doar pe cel harnic. Ştii idiş? E drept că vorbesc engleza, dar prefer idiş.

— Ce-am reuşit să mai prind pe stradă, sân trombenik, ljubtschey nafkehy schmegeggey ganefi schlimast.

Bătrânul râdea.

— Ei, oricum, ce-i mai important, nu-i aşa? Dar un *schlimast* nu eşti, altminteri acum ai fi sub pământ. Şi nu-mi mai spune *yysir*\ zi-mi „Herschel”. Apoi s-a dus în camera din faţă şi a început să pună masa.

— N-aveţi o soţie care să facă asta, domnule Herschel?

Gazda lui s-a făcut că n-aude.

— Gâscă e cea mai bună prietenă a evreului din est, la fel cum câinele este cel mai bun prieten al *goilor*. Dormim bine cu penele ei. Ştiu oameni din ghetou care abia de au ce mânca, dar dorm în pene de gâscă. Unii şi-au adus pernele din Galiţia. Şi ficatul de gâscă e o delicatesă. Toate restaurantele, nemţeşti, evreieşti, irlandeze, mi-l cumpără. Dar ceva ne place numai nouă, evreilor: untura de gâscă. N-avem ce face cu grăsimea de porc. Untura de gâscă o vând în piaţa Hester.

Herschel a despachetat mâncarea pe care o adusese şi a pus totul pe farfurii, apoi l-a chemat pe Beri.

— Ascultă, băiete, zicerile de laudă ale evreilor, spuse înainte de cină. Poate că odată şi-odată vei vrea să le rosteşti şi tu: „Lăudat fii Tu, Nepieritorule, Dumnezeul nostru, Cârmuitor al lumii. Tu scoţi pâinea din pământ. Tu

ai creat fructul viţei-de-vie şi roadele pământului. Lăudat fii Tu, cel prin al cărui cuvânt sunt create toate!”

Apoi s-au aşezat.

— Dar nu ţi-am spus încă partea cea mai bună din foloasele aduse de gâscă. Iarna, la Hanuka, evreilor din est le place să mănânce gâscă. Ai socotit vreodată câţi evrei din est trăiesc în New York? Nu treaba o să ni se termine nouă vreodată, mai curând gâştele, a zis Herschel. Vreau să spun, dacă vrei să preiei afacerea, cândva. Mănâncă tot, Beri! Femeia care ne găteşte nu-i deloc ieftină.

Beri nu s-a lăsat rugat de două ori.

Mai târziu, Herschel l-a chemat iarăşi la el.

— Ascultă acum rugăciunile de noapte, băiete. Poate că odată vei vrea să le rosteşti şi tu: „Lăudat fii Tu, *Hashem*, Dumnezeul nostru, Regele lumii, care laşi legătorile somnului să coboare pe ochii mei şi toropeala, pe pleoapele mele. Plăcut fie-ţi să-mi îngădui să găsesc tihna în pace şi întru pace să mă trezesc din nou, să nu mă sperie închipuiri, vise rele şi zvâcniri vătămătoare ale sufletului, luminează-mi ochiul, să nu adoarmă întru moarte”. Nu-i aşa, Beri, că nimeni n-are rugăciuni aşa de frumoase ca evreii?

Beri a încuviinţat din toată inima.

Herschel era un om foarte ocupat. Îndopa gâştele, cu ajutorul unor femei, ducea păsările moarte clienţilor şi pe cele vii măcelarului cuşer, dacă acela nu putea să vină să le ia. Jupuia gâştele şi le încingea pielea pe plită, îndesa untura în cutii şi o vindea la piaţă. Căuta întruna clienţi pentru pernele pe care Beri le umplea cu pene, iar el le cosea la maşină, însă în ciuda sau tocmai din cauza sârguinţei lui, Herschel părea tot mai şubred şi Beri trebuia să-l ajute să ducă sus cumpărăturile, mâncarea,

sacii cu pene.

Seara, după ce ajungea în locuinţă, după ce se spălase cu apa pe care o cărase Beri până sus, după ce binecuvântase mâncarea pe care trebuiau s-o aducă de la o vecină Beri sau el, după ce mâncaseră, iar el îşi îngăduise şi un pahar de vişinată cuşer, Herschel începea un lung monolog. Îi povestea băiatului despre cele 613 porunci şi oprelişti ale evreilor şi pe Beri îl apucau ameţelile. Pentru un băiat al străzii, cum era el, şi o singură poruncă era prea mult.

Povestea că în curând aveau să sărbătorească Anul Nou, că, dacă te gândeai bine, evreii celebrau Anul Nou de două ori, primăvara, la Pesah, şi toamna. În aprilie aveau să mănânce pâine nedospită, pe care o luaseră evreii cu ei, când fugiseră dintr-o ţară de care bunicu' n-auzise niciodată. Beri a aflat tot felul de lucruri ciudate: marea se despărţise în faţa strămoşilor lui Herschel şi se închisese la loc, peste capetele urmăritorilor. Încerca să-şi închipuie aşa ceva lângă Coney Island, pe când căzuse din lună pe pământ. Tare l-ar mai fi durut, şi-a zis el, în vreme ce bătrânul evreu continua să-l lămurească, plin de râvnă.

A auzit ceva şi despre un bărbat foarte important pe care îl chema Moise şi despre multele chinuri cu care îi pedepsise Dumnezeu pe duşmanii evreilor. A aflat că, înainte de sărbătoare, aveau să ardă toate resturile de pâine din casă. El era împotriva acelei risipe şi nu s-a lăsat până când Herschel nu l-a asigurat că avea să rămână destulă hrană, fiindcă evreii preţuiau mult mâncarea. Abia asta l-a îmbunat iarăşi pe Beri şi l-a împăcat cu credinţa salvatorului său, care îi cerea să mănânce pâine nedospită şi să rostească întruna binecuvântări, în loc să se năpustească pur şi simplu la mâncare.

Cele mai multe griji şi le făcea Beri în legătură cu ce

avea să i se întâmple în septembrie. Faptul că Herschel sărbătorea Anul Nou de două ori pe an era în ordine, chiar dacă nu pricepea ce rost are. Însă îl neliniştea că atunci nu trebuia doar să arzi pâine, ci să-l şi rogi din inimă pe Dumnezeu să-ţi ierte păcatele. Fiindcă în scurta lui viaţă se adunaseră deja destul de multe de care putea să se căiască. Numai că ce însemna să te căieşti din străfundul inimii?

Între timp ajunsese să ţină mult la Herschel, care nu-l bătea, nu-i lua nimic, ci mereu îi dădea câte ceva: peşte umplut, de şabat, rufărie călduroasă, sfaturi. Încă n-avusese prilejul să ţină cu adevărat la cineva, în afară, poate, de micul Beri. În felul lui îi plăcea şi credinţa aceea ciudată, dar nu din motive care să fi fost pe placul lui Herschel. Nu pentru că voia să se căiască din străfundul inimii, nu fiindcă voia să-l venereze pe Dumnezeu, ci pentru că mâncarea era gustoasă.

La fiecare câteva săptămâni mai era câte o sărbătoare religioasă, îţi tăiai părul sau îl lăsai să crească la loc; îţi îmbrăcai şi dezbrăcai iarăşi cămaşa de mort; te temeai şi apoi te bucurai iarăşi şi dansai în sinagogă ca scos din minţi. Toate sărbătorile astea erau complicate faţă de serbările lui, care fuseseră foarte simple: bere, tutun de mestecat, dat cu zarul şi cântat. Şi totuşi, perspectiva delicioaselor felii de măr cu miere, toamna, şi a unui piept de gâscă fraged şi *latkes*, iarna, era mai mult decât plăcută.

Deşi toate astea promiteau un viitor bun, Beri şi-a propus să rămână la Herschel cel mult până la sfârşitul verii şi apoi, când se apropia căinţa din străfundul inimii, s-o şteargă. Beri nu bănuia ce mai avea Dumnezeu de gând cu el şi că, până în septembrie, lista lui de păcate urma să devină considerabil mai lungă. Că în curând Dumnezeu

avea să-l ia pe Herschel la el.

ERAU VREMURI BUNE PENTRU BERL. ATÂT DE bune, încât ar fi putut chiar să se şi obişnuiască cu ele. Nu era nevoit să se dea peste cap ca să-şi potolească stomacul. Nu mai era nevoit să stea mereu la pândă. Viaţa de pe stradă era departe. Doar uneori, când îl însoţea pe Herschel în piaţa de pe Hester Street, când se cufunda în forfota ghetoului, împingând roaba cu mormanul de cuşti pentru gâşte, lumea de dinainte era iar prezentă.

Gâştele gâgâiau disperate, ca şi cum şi-ar fi ştiut soarta. Sau uneori căra sacii plini cu păsări moarte şi cutii cu untură, în vreme ce Herschel se înţelegea la preţ cu negustorii. Dimineaţa primea la masă un pahar cu lapte bătut şi o bucată de pâine, şi seara, un borş săţios. În rest, avea voie să mănânce cât dorea pâine cu untură. Nu pricepea de ce avea Herschel atâta grijă de el, dar îi convenea de minune.

Totuşi mai exista ceva ce, pe lângă bunătatea lui Herschel, îl lega pe Beri şi mai mult de casa de pe Orchard Street. Şi acel ceva era locuinţa femeilor rotunjite. Încă din primele zile după însănătoşire cutreierase clădirea, uneori de plictiseală, alteori fiindcă trebuia să mai aducă din beci rezerve pentru perne. Două femei grase îndopau acolo gâştele.

De pe palier putea să le vadă coapsele puternice care ţineau strâns păsările. Erau acolo la orice oră, ca şi cum ar fi trăit împreună cu animalele. Prin ferestrele înguste pătrundea doar foarte puţină lumină, în clădire se răspândea mirosul urât şi se auzea gâgâitul revoltat.

Câteodată se juca cu mingea în curte, dădea cu zarul în faţa intrării şi urca pe acoperiş, ca să-şi verifice ascunzătoarea. Herschel îi povestise că între timp *Ma am* se şubrezise mult prea tare ca să mai facă faţă drumului

până sus. El se învârtea prin faţa uşii în spatele căreia dispăreau femeile gravide, după ce urcaseră anevoie treptele istovitoare. Toate ţineau în mână un bilet cu numele şi adresa lui *madame*.

Exista şi o a patra uşă pe hol. În spatele ei se năştea cu râvnă zi şi noapte, strigătele de durere erau uneori atât de puternice, încât Herschel şi Beri nu puteau să doarmă. Beri n-auzise niciodată nişte ţipete mai pătrunzătoare decât cele ale unei femei care năştea. Totuşi ceva lipsea în toată povestea asta: copiii. Beri nu văzuse niciodată vreunul, îi auzise doar puţin cum plângeau. Când plecau iarăşi, unele uşurate, altele zdrobite, femeile n-aveau sugari în braţe.

— Unde-s copiii? l-a întrebat Beri pe Herschel în şoaptă, pe când stăteau în pat şi ascultau.

— Vine un băiat şi îi ia de aici, imediat după naştere. Mai multe nu vreau să ştiu.

Într-o zi s-a întâmplat s-o întâlnească pe *Maam* pe hol. Ca să ajungă până la uşa de vizavi de ea a trebuit să se ţină de pereţi şi de balustrada scării.

— Îmi datorezi bani, băiete. Tuşea din greu şi îşi ţinea la gură un şervet. Mai poţi să cânţi sau pneumonia ţi-a stricat vocea?

— Cred că încă merge bine.

— Eşti sănătos?

— Sunt.

— Atunci hai cu mine alături. Poţi să mai câştigi nişte bani buni cu noi.

Beri a reînceput să cânte. Cânta cât îl ţinea gâtlejul pentru femeile cele noi, fiindcă dintre cele pe care le văzuse acolo înainte nu mai era niciuna. Dar şi astea l-au primit cu entuziasm. Plângeau, cântau şi ele, îl strângeau în braţe şi îl sărutau după fiecare strofa. Printre ele erau

unele bolnave şi sleite, ca şi înainte, dar erau şi multe pline de viaţă, trupeşe, cu pielea alb-rozalie, care plesneau de sănătate.

De-atunci încolo, Beri şi-a petrecut serile cu Herschel, iar zilele, cu femeile. Bătrânul îi povestea şi mai mult despre porunci şi interdicţii, despre sărbătorile triste şi cele vesele ale evreilor, despre nesfârşita strădanie a celor ca el de a se ţine fără păcate. Un efort mare, inutil şi fără perspective, după cum i se părea lui Beri. Fiindcă la el ziua aparţinea păcatului. De fiecare dată când Herschel părăsea casa şi o cotea pe Delancey Street, el dădea fuga la locuinţa gravidelor, unde era întâmpinat cu mici suspine şi exclamaţii.

— Uite-l, micul nostru Caruso! strigau unele. Uite-l, e bărbatul care aduce fericirea! strigau celelalte.

Aşa îl botezase Betsy, o irlandeză scundă şi roşcată, care, i-a să se facă scăpată de ruşine, nu trebuise decât să traverseze câteva străzi de la ea de acasă, de pe Elisabeth Street. „Bărbatul care aduce fericirea!” Lui îi suna chiar mai bine decât orice *krupnik* sau orice *cholent* cu care îl răsfăţase Herschel.

Totuşi nu pricepea cum de femeile, care adesea plângeau la cântatul lui, se simţeau totodată şi fericite. Dar şi-a amintit de vorbele Chiorului care şi în privinţa asta îi întrecuse pe toţi. „Femeile sunt nişte fiinţe ciudate. Niciodată nu poţi să te încrezi în lacrimile lor. Odată plâng fiindcă sunt triste, altă dată, pentru că au dureri, şi apoi, iarăşi, de fericire”. Parfumul femeilor îl urmărea prin magazinele în care cumpăra săpun, ciorapi, cafea, ceai, miere, lumânări, ţigări, gin şi alte o mie de lucruri. Erau înnebunite după mâncare: plăcinte cu carne tocată, stridii – care pe-atunci erau o hrană pentru toată lumea –, blinii umplute cu hering, brânză, sardele sau smântână, picioare

de porc, varză.

Când era gata cu târguielile, cânta. Dacă Profesorul Hutchinson l-ar fi văzut în mijlocul femeilor, precis ar fi regretat că nu-i dăduse nicio şansă. Ele iubeau cântecele triste, ca să poată să plângă, în sfârşit. Cântece despre despărţirea de Irlanda, despre mame moarte în Irlanda, cântece despre irlandezi care veniseră în America, doar ca să fie nefericiţi în continuare:

Im a decent boy just landed From the town of Ballyfad I want a situation, yes.

And want it very bad.

I have seen employment advertised.

„It sjust the thing \ says I.

But the dirty spalpeen ended with „No Irish Needăpply”.

Însă femeile îşi doreau şi cântece vesele, la care puteau să bată din palme şi să cânte şi ele. Bunicu’, care între timp renunţase la sfială, nu se lăsa mult rugat.

Oh! The night that I struck New York.

I went out for a quiet walk;

Folks who are „on to” the city say.

Better by far that I took Broadway;

But I was out to enjoy the sights.

There was the Bowery ablaze with lights;

I had one of the deviâs own nights!

Aici începeau toate să cânte refrenul, aşa cum îl ştiau din cârciumi, unde cântecul era foarte popular:

The Bowery, the Bowery!

They say such things.

And they de strânge things On the Bowery! The Bowery!

În asemenea clipe râdeau şi-l sărutau şi-l îmbrăţişau, el era un pic copilul tuturor; cântăreţul care putea să le

întristeze şi să le facă fericite, uneori amândouă la un loc. Băiatul faţă de care nu se sfiau să plângă sau să râdă ca scoase din minţi. Care prin cântecul lui le aducea aminte că încă erau în viaţă. Şi când le mai cânta şi despre iubire, trăsăturile li se muiau, feţele le deveneau visătoare şi-l îngânau, chiar dacă nu ştiau versurile.

When first I saw the love light in your eye I dreamt the world held nothing but joy for me And even though we drifted far apart I never dream, but what I dream of you…

Când Betsy l-a tras spre ea şi l-a întrebat care îi era numele adevărat, a răspuns fără să şovăie „Paddy”, iar când o italiancă a vrut să ştie acelaşi lucru, a fost „Pasquale” pentru ea, şi „Beri”, pentru o evreică. Îi era indiferent dacă fetele îşi dădeau seama că le minţea, iar fetelor părea să nu le pese de minţitul lui. Minciuna era acolo cel mai mărunt păcat.

Pentru italiencele aflate acolo cânta fragmente dintr-un cântec napolitan pe care-l prinsese de pe undeva. Le povestea cum moşierul din Pietramelara venea în sat o dată pe an, de Crăciun, călare pe armăsar, şi cum le arunca bucăţi de carne ţăranilor. Cum tatăl lui îl vânduse unui om care îl dusese din port în port, de la Neapole la Genova, de la Genova la Marsilia, şi îl silise să cânte pe stradă. Drumul până în America şi-l câştigase pur şi simplu cântând.

Fiindcă le dureau sânii umflaţi, femeile au început să-i dea lapte. Laptele li se scurgea în pârâiaşe pe piele şi n-aveau pe nimeni care să le despovăreze. Trupul îşi îndeplinea statornic menirea, dar funcţionarea lui nu servea la nimic. Betsy fusese cea dintâi. S-a întâmplat simplu şi firesc. Avea nevoie de o gură care să sugă şi prima la îndemână a fost a lui Paddy. O gură care putea să cânte atât de bine putea cu siguranţă să şi sugă la fel de

bine.

Seara trăia viaţa evreului Beri, însă în timpul zilei bea lapte irlandez, italienesc, evreiesc şi uneori şi german. Era alăptat cu laptele unor fete evreice, care fuseseră ademenite în America cu promisiuni grozave, doar ca să ajungă acolo nişte *nafkesy* nişte prostituate. Cu laptele unor negrese care munceau în Washington Square, în casele bogaţilor, şi stăpânul le lăsase gravide. Cu laptele unor femei care aveau deja doi sau trei copii şi care nu-şi mai puteau permite alţii.

Era Beri, Paddy sau Pasquale, după dorinţă. Laptele mamelor fără copii curgea în el. Ţâşnea din multe izvoare şi îl hrănea, adesea i se făcea somn, ca unui nou-născut, şi aţipea. Unele îl strângeau blând la piept, altele cu furie şi simţindu-se vinovate. Se certau pentru el şi pentru timpul care le era îngăduit cu el. Prea mult nu era, oricum, fiindcă la trei-patru zile după naştere erau nevoite să părăsească locuinţa. Dar înainte îl alăptau şi laptele lor se amesteca, devenind în el un unic lichid dulce, dătător de viaţă.

Herschel, la rândul lui, îl lua la sinagogă, ca să se obişnuiască pentru mai târziu. Acolo l-a auzit Beri pe bătrân rostind cu patos „Rugăciunea pentru rouă”. Acasă au mâncat *matza*, pâinea evreiască a libertăţii, şi au ars chiar şi nişte bucăţi de pâine veche. Fiindcă în vremuri străvechi muriseră 24.000 de discipoli ai unui anume rabin Akiva, Beri n-a avut voie o lună să-şi taie nici cele câteva fire din barbă şi nici părul de pe cap. În noaptea de *tikkun* i-a privit cu uimire pe evreii care se rugau în sinagoga Norfolk, citind din fora şi discutând cu patimă. Abia în zori – osteniţi, dar mulţumiţi – s-au îmbrăţişat şi au plecat înapoi acasă.

A auzit că fiecare evreu s-a aflat la muntele Sinai când Dumnezeu dăruise Tora acestui popor ciudat.

Încetase de multă vreme să se mai mire. Lui Herschel i se părea normal să trăiască acum, dar să se fi aflat atunci pe munte.

— Dumnezeu a încheiat legământul cu noi toţi. Cu fiecare în parte, i-a explicat Herschel.

Beri credea şi totuşi nu credea.

Între timp Herschel a început să-l privească bănuitor şi nemulţumit. Mirosea de departe viaţa dublă a lui Beri, fiindcă parfumul ieftin al femeilor se impregna în hainele şi părul băiatului. îl cerceta atent la fiecare cină şi părea să ducă o luptă cu sine, până într-o zi, când a izbucnit:

— Să nu crezi că nu ştiu pe unde umbli! Se simte mirosul încă de pe Delancey Street.

— Şi-acum să plec?

— Nu, asta nu. Să devii un bun evreu. Părinţii tăi sigur asta ar fi vrut.

A şovăit puţin.

— Beri, băiete, ascultă-mă. Nu vrei să devii fiul meu? Sunt convins că Dumnezeu te-a adus la mine.

Abia după ceva timp a prins curaj şi a continuat.

— Nevasta mea n-a putut să facă copii, dar am rămas alături de ea, deşi un evreu ar trebui să încerce mereu să aibă copii. A murit cu zece ani în urmă, pe drumul încoace, şi de atunci nu mi-am mai căutat altă femeie. Am crezut că nu mai vreau să mă obişnuiesc cu cineva, până când te-am găsit pe scară, pe jumătate mort.

S-a oprit.

— Beri, asta-i o afacere grozavă pentru tine. N-am să mai trăiesc mult, o simt limpede. Când a murit Rifke, am crezut c-o să mor de inimă zdrobită, dar uite că mai ţine, după zece ani. Beri, am nevoie de un fiu, care să ţină *shiva* şi să rostească vreme de unsprezece luni rugăciunea pentru morţi. Tu trebuie să-l îmbunezi pe Dumnezeu,

pentru că şi eu am păcătuit. În schimb, poţi să preiei afacerea cu gâştele şi mai am şi nişte bani la bancă. Ce zici, băiete?

Herschel îl privea pe Beri nerăbdător, dar Beri n-a răspuns nici în clipa aceea şi nici mai târziu.

Perspectiva unui tată evreu şi a vreo zece mame care să se tot schimbe era ademenitoare, dar prefera să tacă. Noaptea au ascultat din nou vaietele, gemetele şi ţipetele. Fiindcă tot stăteau treji, Herschel i-a povestit pentru prima oară despre viaţa lui de cizmar şi croitor ambulant, lângă Horodenka, în Galiţia.

Vara, Herschel peticea cojoacele miţoase din blană de oaie şi cizmele ţăranilor, iar iernile cârpea găurile din îmbrăcămintea de vară. Avea mereu la el şi mărfuri importante pentru ţărani: foarfeci, cuţite, ace de cusut, nasturi, alifii pentru răni uşoare.

Aducea cu el ştiri despre războaie care începuseră sau se încheiaseră. Despre regi care se căsătoriseră sau muriseră, despre atentate, recolte proaste şi multe alte catastrofe. Ţăranii nu se mai saturau de ele, ca şi cum ar fi vrut să-şi confirme că nu doar lumea lor e rea.

Le povestea şi câte ceva despre America, tot ce prinsese în timpul lungilor lui drumuri. Preoţii şi rabinii îi îndemnau pe oameni să-şi pună viaţa în mâinile Domnului, dar nu spuneau niciodată pentru cât timp. Aşa că mulţi dintre ei îşi luau iarăşi viaţa în propriile mâini şi porneau la drum. Cândva a ajuns şi el să creadă în asta.

Pe Rifke n-o vedea cu săptămânile. Dacă avea ghinion, primea de mâncare numai nişte terci. Dacă avea noroc, şi o bucată de brânză sau nişte miere pe care o putea vinde în vreo piaţă. Când avea foarte mult noroc, primea ca plată şi nişte bănuţi. Când era din nou acasă, trebuia să-şi cârpească propriile ghete. Treptat a început

să-i vorbească şi nevestei cu entuziasm despre America. Multă vreme ea s-a făcut că n-aude, apoi, că aude greu. Herschel nu putea să-şi ierte vreodată că o convinsese să emigreze pe o fiinţă atât de şubredă şi de bolnăvicioasă cum era ea.

Drumul spre America a fost lung şi pavat cu cadavre. Mai întâi, lângă Wierzbowce, dăduseră peste grămezi de cai împuşcaţi sau înjunghiaţi, care nu mai putuseră fi hrăniţi de ţărani după marea secetă din 1889. Cadavre de cai jupuiţi, care atrăgeau câini sălbăticiţi, porci, ciori şi ulii. Animalele se băteau pe hoituri, se luptau între ele pentru carnea putrezită. Fiindcă ştiau că mirosul avea să atragă şi lupii, Herschel şi Rifke au încercat să iasă repede din valea aceea.

Nu ajunseseră încă prea departe de casă şi aveau doar puţine lucruri la ei: sfeşnicul cu şapte braţe, şalul de rugăciune, câteva fotografii, foarfecă de croitor, rufărie de schimb, înaintau repede, două săptămâni mai târziu se aflau deja pe ţărmul german. Data următoare când Herschel a văzut cadavre a fost la Hamburg unde holera făcea ravagii printre emigranţi. A treia oară a fost cadavrul soţiei lui. Cu glas tremurat, bătrânul şi-a încheiat povestea aici.

În dimineaţa următoare, Herschel a verificat îmbrăcămintea şi ghetele lui Beri. Cu spatele la el, murmură:

— Azi trebuie să-ţi cârpesc pantalonii şi ghetele.

S-a oprit.

— Să-mi spui ce crezi despre propunerea mea. Dacă o accepţi, poţi să rămâi aici. Trebuie să te hotărăşti repede, ca să te iau cu mine imediat la rabin şi să te poţi căi pentru păcatele tale chiar în toamna asta, de Roş Haşana. Dar, dacă nu vrei, trebuie să pleci. Atunci trebuie

să găsesc pe altcineva care să se roage pentru mine.

Între timp se făcuse deja mijlocul lui iulie şi arşiţa apăsa oraşul şi oamenii. Nu reuşeai să scapi de ea, cu atât mai puţin în ghetou unde totul era strâmt şi sufocant. Nu se simţea nicio adiere zile în şir şi lumea leşina pe stradă. Noaptea, platformele scărilor de incendiu erau pline cu oameni adormiţi, care fugiseră de zăpuşeala din locuinţele strâmte.

Beri trebuia să care mai des apă pentru femeile însetate şi pentru *Ma am* cea cuprinsă de febră. Ea nu-şi mai părăsea camera, dacă avea nevoie de ceva îl chema pe Beri. Câteodată îi strecura câte un bănuţ şi îl privea cu ochi stinşi. Când cânta, glasul lui trecea prin pereţi, traversa holul şi umplea cu muzică şi locuinţa ei.

Pentru Beri asta era cea mai bună viaţă pe care o avusese vreodată, la etajul al patrulea dintr-o clădire oarecare, de cărămidă, cum existau cu sutele în oraş. Chiar şi de sărbătoarea Anului Nou avea să se-nvoiască şi să facă smerit *teshuva*. Se va căi din străfundul inimii, pe cât se putea, şi apoi va face *tashlihy* va merge la East River, îşi va goli buzunarele şi aşa va scăpa de păcate. În răstimp se convinsese că Dumnezeu va închide amândoi ochii în faţa celor câteva păcate de copil.

Fiindcă Dumnezeu nu era Chiorul, el era îndurător. La urmă, Beri avea să mănânce pâine cu miere, cât avea poftă, şi să se bucure de bucuria lui Herschel. Dar s-a întâmplat altfel.

Într-o zi *Ma'am* l-a chemat la ea. Nu era singură în cameră. La o distanţă sigură de pat stătea un bărbat scund, dar robust, cu barbă cenuşie. Au tăcut când a intrat Beri, iar el încerca să-i distingă mai bine în lumina slabă. Când vizitatorul a aprins lampa cu petrol, Beri l-a recunoscut pe căpitanul care ducea morţii ghetoului pe

insula Hart, de două ori pe săptămână. Omul a scos un pieptene şi l-a trecut prin barbă, fără să-l scape din ochi pe Beri. Apoi şi-a dat cascheta pe ceafă.

— Băiete, ăsta-i un prieten de-al meu. Are să-ţi facă o propunere, aşa că ascultă-l bine, a zis *Ma am*.

Bărbatul n-avea riduri şi nici vârstă, era imposibil să spui dacă e tânăr sau bătrân. Nu se grăbea, s-a uitat la ceasul de buzunar şi şi-a umplut o pipă. Abia apoi s-a înfipt în faţa bunicului şi i-a întins o cutie cu tutun.

— Fumezi? Bineînţeles că da. Toţi băieţii străzii o fac. Sau mesteci tutun. Am ceva pentru tine, un mic dar, ca să zic aşa, a spus şi a scos din buzunarul de la pantaloni o cutiuţă cu tutun.

— Mulţumesc, sir.

— Am să trec direct la subiect, ca să nu pierdem timpul. Am nevoie de un nou curier. Cel vechi a şters-o şi irlandeza cea tânără poate să nască oricând.

— Un curier pentru scrisori?

Bărbatul s-a oprit, apoi a râs zgomotos.

— Nu, nu pentru scrisori. Ce-ai avea tu de livrat ar fi nou-născuţii nefericitelor ăstora. Tu trebuie doar să primeşti copilul la uşă şi să-l duci la o adresă pe care am să ţi-o dau. Restul rezolv eu.

— Copiii ajung în familii bune, *sirt*

Bărbatul rânjea.

— În familii foarte bune. Ne străduim întruna.

— *Sir*, asta nu-i o treabă pentru mine. Îmi merge bine aici…

Bărbatul s-a apropiat ameninţător, bunicu’ îi simţea respiraţia îmbibată de fum.

— Locuieşti la evreul Herschel, nu-i aşa? Un om credincios, dragul de Herschel. Pune mare preţ pe Dumnezeu şi pe toate aiurerile-astea. Crezi că i-ar plăcea

să afle pe unde umbli tu în timpul zilei? Crezi c-ar continua să te hrănească?

— Deja ştie, sir.

De data asta rânjea bunicu'!

— Te crezi isteţ. Cum te cheamă?

— Beri, sir.

— Aşa deci, Beri. Dar eu am auzit că te cheamă Pasquale sau Paddy. Chiar eşti evreu?

În clipa aceea, braţul căpitanului l-a lipit de uşa. Bunicu' a încercat să se apere, dar degeaba. Cu cealaltă mână, bărbatul i-a descheiat bunicului pantalonii, care au lunecat în jos. I-a tras chiloţii, apoi a făcut câţiva paşi înapoi, a apucat lampa şi a luminat sexul bunicului.

— Cum mi-am închipuit. Un escroc. Asta-i va frânge inima lui Herschel. Oare ce-o să facă, când află? Dar poate că-i spun şi c-ai rezolvat deja ceva treburi pentru mine. Sunt un bun povestitor, ştii? Acu e încă vară, dar curând se face din nou iarnă. Ai să îngheţi şi ai să flămânzeşti şi, dacă ai ghinion, curând ajungi într-un sicriu, în drum spre insula Hart.

Brusc, vocea i-a devenit mai caldă şi mai prietenoasă. L-a luat pe bunicu' de braţ şi s-a aplecat uşor spre el.

— Beri, eu nu-s un om rău. O să-ţi meargă bine la mine. Ai să primeşti mereu câţiva cenţi, câteodată voi lăsa să-ţi pice chiar şi juma de dolar. Cred c-o să ne înţelegem. Tu preiei serviciul de zi, când Herschel e plecat, eu, pe cel de noapte.

BUNICU' A ÎNCEPUT SĂ OMOARE COPII LA SFÂRşitul verii lui 1899. Mai întâi i-au fost doar predaţi la uşa celei de-a patra locuinţe. Primul a fost copilul lui Betsy. L-a dus în grabă la adresa care îi fusese dată, dar a făcut greşeala să dea deoparte învelitoarea de pe capul minuscul, zbârcit, roşu. N-avea să mai uite niciodată ochii

aceia. Apoi a respectat sfatul să-şi ţină mâna apăsată pe gura sugarului şi să nu i se uite niciodată în ochi.

— Dacă te uiţi în ochii lor, o să te-ndoieşti, şi îndoiala e ultimul lucru de care avem nevoie, spusese căpitanul.

Uşa se deschidea mereu doar de-o palmă, uneori putea să vadă în spatele ei femeile asudate, istovite, care întindeau neajutorate mâinile după copiii lor. Apoi, cu bocceaua în braţe, o lua la fugă cât de repede putea, mereu urmărit de spaima că Herschel ar putea să vină mai devreme acasă. Până atunci nu-i dăduse niciun răspuns şi bătrânul nu-i mai ceruse vreunul. Se obişnuiseră prea mult unul cu celălalt pentru ca Herschel să-şi dorească o hotărâre definitivă.

Bunicu' ducea sugarii într-o clădire cu locuinţe de închiriat, şi mai mizeră decât cea în care stătea el. Pe holuri dormeau adesea cerşetori şi beţivi şi trebuia să fie atent să nu se împiedice de ei. În spatele uşilor se auzeau oameni certându-se şi iubindu-se, mirosea a varză, peşte şi ceapă prăjită. La al doilea etaj bătea uşor la o uşă care se întredeschidea şi două braţe de femeie se întindeau să ia copilul. Uşa se închidea la loc şi el rămânea singur. Îşi alunga proasta dispoziţie gândindu-se că în Vestul Mijlociu sigur erau multe familii care îşi doreau cu patimă copii.

În acea primă lună a livrat copiii multor fete. Simţea trupurile mici, nespălate, ascunse în pânză. Vedea cum dădeau din picioare şi le ţinea şi mai strâns. Din boccea apărea uneori un pumn minuscul, uneori un picior. Dacă era să fie întrebat, fusese instruit să spună că ducea copilul bolnav la medic. Dar n-a fost oprit niciodată. Nu i-a păsat nimănui niciodată de un băiat cu un nou-născut în braţe.

Ghetoul era plin de copii mici. Unele femei ieşeau iar la cerşit, cu sugarul în braţe, la câteva ceasuri după ce

născuseră. Mulţi nou-născuţi erau abandonaţi în casa scărilor, în prăvălii sau curţi interioare, doar cu un bilet pe care scria: „Vă rog, aveţi grijă de copilul meu. Eu nu pot”. Cei mai mulţi dintre copiii găsiţi ai ghetoului n-aveau nume.

Spre sfârşitul lui august au murit, unul după altul, *Maam* şi Herschel. Bunicu’ l-a găsit căzut peste masă, cu capul pe una dintre cărţile lui sfinte. L-a privit îndelung, apoi l-a ridicat. A rămas liniştit lângă el, până s-a întunecat, şi apoi şi toată noaptea. Herschel nu trăise destul ca să aibă un fiu care să rostească pentru el rugăciunea pentru morţi, care să-i susţină cauza în faţa lui Dumnezeu. Dumnezeu fusese de altă părere.

Însă Beri putea să ţină *shiva*. Cu foarfecă pe care bătrânul o adusese din Galiţia, şi-a tăiat o bucată din îmbrăcăminte, aşa cum învăţase de la Herschel. Beri a stat o noapte, o zi şi încă o noapte şi a ţinut doliul după un om a cărui inimă cedase în arşiţa nesfârşită, apăsătoare, a unei veri americane. Chiar şi la cei cincisprezece ani ai lui el a înţeles că îi datora asta, însă să ţină *shiva* o săptămână întreagă – aşa ceva îi era peste putinţă.

Herschel nu apucase să se căiască pentru păcatele lui, fiindcă murise înainte de Roş Haşana. Dumnezeu trebuia să fie îngăduitor. Gâştele pe care Herschel le ţinuse încuiate, le chinuise, le îndopase şi ucisese în beciul întunecos ar fi avut, cu siguranţă, mai puţină înţelegere. Nici de căinţa bunicului nu s-a ales nimic, odată cu moartea lui Herschel.

După moartea lui *Ma am* afacerea căpitanului a decăzut. Veneau tot mai puţine fete, iar unele dintre cele care erau deja acolo şi-au făcut bagajele şi au plecat. Etajul 4 s-a golit treptat şi a apărut proprietarul clădirii care le-a cerut lui Beri şi ultimelor două gravide să dispară

de-acolo. Spunea că are chiriaşi noi. Beri a luat pentru ultima oară un nou-născut, a tras uşa locuinţei lui Herschel în urma lui pentru ultima oară şi a alergat în josul scării putrede.

La intrarea în casă şi-a croit drum prin mulţimea de noi emigranţi, care aştepta ca o turmă să fie lăsată să intre. Curând aveau să se pună maşini de cusut în încăperile lor, să se procure baloturi de pânzeturi şi, de dimineaţă până seara, etajul 4 avea să se umple, ca toate celelalte, de forfotă plină de sârguinţă şi de zumzet de maşini. Spinările muncitorilor aveau să doară, vederea, să le scadă, aveau să mănânce puţin şi în grabă. Într-o bună zi, tuberculoza urma să-i secere, dar în faţa uşii de la intrare aveau să stea deja următorii chiriaşi.

Comerţul ambulant era în plină desfăşurare. Pe cărucioare şi standuri improvizate, în coşuri şi pe jos, sute de vânzători ofereau tot ce era de folos în ghetou. Ochelari, bretele pentru pantaloni, îmbrăcăminte de calitate inferioară, pălării de fetru sau pentru femei, încălţări. Legumele veştede erau stropite cu apă ca să pară mai proaspete. Bucăţile de carne stricată erau îmbunătăţite cu puţină culoare. Cartofii vechi erau ascunşi sub un strat subţire de marfa bună. În ghetou se cumpărau şi ouă spâne, la bucată, sau câte o pulpă de pasăre.

Era chiar şi un cântăreţ la orgă care cânta la instrumentul lui valsuri, balade irlandeze sau tarantele din sudul Italiei. Maimuţica lui dresată se căţăra pe faţade, pentru orice bănuţ pe care voiau să i-l dea gospodinele. Animalul acela era capitalul omului, când maimuţa era bolnavă o îngrijea mai atent decât pe copiii lui.

Beri şi-a văzut de drum nestingherit, a urcat cu ultima lui livrare şi a bătut la uşa cunoscută. De data asta, în locul femeii i-a deschis chiar căpitanul. L-a tras tăcut

înăuntru, i-a luat copilul şi i l-a dat femeii, o fiinţă uscată, cu basma şi d privire goală. Chipul înăsprit de vreme şi mâinile butucănoase arătau că fusese cândva ţărancă. A pus bocceaua pe masă şi a desfăcut-o până la nivelul capului minuscul.

Căpitanul l-a dus pe bunicu' la masă.

— Trebuie să fii iute, fiule. Nu te gândi şi nu te uita în ochii lor. Ia perna, eu am să-ţi îndrum mâinile. Aşa e bine.

Labele uriaşe ale căpitanului s-au aşezat peste mâinile nedeprinse ale bunicului.

ODATĂ ÎNCHEIATĂ TREABA, CĂPITANUL L-A luat pe bunicu' într-o cârciumă unde a putut să comande tot ce voia. Bunicu' s-a supus fără împotrivire, mecanic, şi s-a lăsat condus acolo. Nu-şi amintea cum ajunseseră şi nici mâna grea a căpitanului pe spinarea lui. Şi-a revenit abia când bărbatul l-a zgâlţâit zdravăn şi în faţă i-au fost puse nişte mâncăruri aburinde.

— Ai să te obişnuieşti tu şi cu asta, a mormăit căpitanul între două îmbucături. Şi-acu*, mănâncă!

După ce s-au săturat şi căpitanul şi-a umplut o pipă, trăgând mulţumit din ea, când fumul albastru s-a împrăştiat în separeul în care şedeau, omul a început să vorbească:

— Nu-mi pare rău după postul meu de căpitan de vapor. Din asta nu se mai câştigă nimic, fiindcă în ghetou sunt tot mai puţini morţi. Nici afacerea cu gravidele nu mai aducea mare lucru. Voiau să plătească tot mai puţin. Toate-şi închipuie că acum copiii lor sunt undeva prin Oklahoma City. Dar noi doi, fiule, avem planuri noi. Pe moarte nu te mai poţi baza. Laptele e mai puţin contaminat, carnea nu mai e aşa stricată ca pe vremuri şi apa-i mai curată. Tot mai puţini morţi trebuie împărţiţi la

tot mai mulţi ciocli.

A luat o înghiţitură zdravănă de bere şi l-a îndemnat pe bunicu’ să facă la fel, fiindcă şi el avea în faţă o stacană mare. S-a şters de spumă satisfăcut, în vreme ce bunicu’ şedea tăcut, privindu-şi ţintă mâinile şi ascultându-l cu capul plecat.

— Îi ştiu pe câţiva care oferă servicii de înmormântare şi care ar plăti bine dacă ar avea mai multă clientelă. Îşi aduc aminte cu nostalgie de ultima epidemie de holeră sau de gripă. Noi doi, Berl-Paddy-Pasquale, ştim însă că nu putem da ceasul înapoi. Dar cu puţină îndemânare o să reuşim totuşi să scoatem un profit. Nu-i aşa?

Bunicu’ a reacţionat abia când căpitanul i-a dat un bobârnac.

— Da, aşa-i, sir.

— Ei, vezi?

Bărbatul îl mângâia pe cap aproape cu tandreţe.

— Săracii dau oricum mult pentru o înmormântare bună, dar pentru copiii lor dau totul. Aşa că noi o să ne ocupăm de copii.

A tăcut, a rupt o bucată de pâine şi a înmuiat-o în sosul rece de la friptură, apoi şi-a îndesat-o în gură.

— Ştii ce-i mai important pentru oamenii ăştia, după copii? Ia ghiceşte, a zis el cu gura plină.

— Nu ştiu, sir.

— Scrisorile din vechea patrie. Scrisorile de la familia de-acasă. Dacă am dreptate cu asta înseamnă că deja avem noua noastră afacere, băiete. Vom proceda după un plan, niciodată două case din aceeaşi zonă, în aceeaşi zi. Eu rămân jos în stradă şi tu urci. Cu cât mai sus, cu atât mai bine. Cei mai săraci dintre ei au şi copiii cei mai bolnăvicioşi şi locuiesc sus, chiar sub acoperiş. În plus, le

trebuie mai mult ca să coboare şi să urce înapoi. Ai tot timpul din lume. Ştiu nişte medici care-o să-mi spună unde locuiesc copii bolnavi. Înţelegi ce zic?

— Da, sir.

— Ah, nu-mi mai tot spune „sir”. Zi-mi „căpitane”, îmi place mai mult.

Şi-a umplut a doua oară pipă.

— Apoi, când deschid uşa, îţi smulgi căciula de pe cap şi faci o faţă miloasă. La asta trebuie să lucrăm. Întrebi dacă acolo stă familia cu copilul bolnav. Dacă zic că nu, îţi ceri scuze şi cobori. Nu-ncerci a doua oară în aceeaşi casă. Dar, dacă nimereşti bine, le zici că jos aşteaptă tatăl tău cu o scrisoare de-acasă. Că, din păcate, are un picior beteag şi nu poate să urce, dar că vrea să le înmâneze scrisoarea personal. Dacă te-ntreabă de unde ştii de copilul bolnav, le zici că ţi-a spus cineva din clădire, când te-ai interesat de ei. Mă urmăreşti?

I-a tras bunicului un ghiont în coaste.

— Dăm turele-n timpul zilei ca s-avem mai multe şanse să fie numai mama acasă. Din păcate, aici doar puţini au de lucru cu adevărat. Dar, dacă-i numai un părinte singur cu copilul, ai noroc. Spui că poate să se ducă liniştit la tatăl tău, pe stradă, şi că tu ai vrea să te rogi la patul bietului suflet. Că tu şi tatăl tău sunteţi foarte credincioşi. Când eşti condus la bolnav, cazi în genunchi şi te rogi din Rozariu. Te rogi din toată inima. Poţi?

— Nu m-am rugat încă niciodată din toată inima.

— Am să te-nvăţ cum se face. Spui Tatăl Nostru sau altă neghiobie. Apoi, când oamenii se grăbesc să coboare, iei o pernă, cum am făcut mai înainte. Sau apeşi pe gură şi pe nas. Copiii sunt aşa slăbiţi, n-o să se poată apăra, poate că nici n-o să-şi dea seama. Dacă totuşi îşi dau, apeşi mai tare. Ce faci?

— Apăs mai tare.

Căpitanul a băgat mâna în buzunar şi a scos câteva plicuri mototolite.

— Am scrisori falsificate din Italia, Irlanda şi Galiţia. Oamenii ăştia nu ştiu să citească, aşa c-o să trebuiască să le citesc eu. Şi asta o să dureze. O să le povestesc exact ce vor ei să audă, fiindcă înainte o să-i descos puţin. În momente din astea sunt atât de emoţionaţi, că nici n-o să-şi dea seama. Dacă aşteaptă veşti despre o mamă bolnavă, atunci o să le spun că mama s-a făcut bine. Dacă-i vorba de naşterea unui copil, atunci copilul a venit sănătos pe lume. În caz că vor să ştie dacă lumea mai face foamea acasă, dacă recolta-i din nou proastă, o să afle că toţi sunt sătui şi mulţumiţi, în sfârşit, şi că ogoarele şi-au dublat recolta. Am scrisori pentru orice situaţie, pentru moarte şi naştere, pentru nuntă şi divorţ. Sunt maestrul povestitor, băiete, nici Shakespeare nu mă întrece. Tu însă, după ce ţi-ai terminat treaba, alergi pe scări în jos şi ţipi că bietul suflet a murit. Atunci încep eu să jelesc şi să consolez părinţii. Şi pentru că sunt un atât de bun creştin, nu vreau să-i părăsesc în cel mai greu moment din viaţa lor. N-o să-i lăs o secundă singuri, până ce te-ntorci. Pentru că-ntre timp tu îi anunţi pe partenerii noştri de afacere. Ăştia o să fie ori cioclul irlandez, ori cel italian, ori evreul. Însă eu nu ştiu idiş şi am şi puţine scrisori în idiş. Aş fi nevoit să improvizez, aşa că mai bine ne concentrăm pe morţi italieni şi irlandezi.

— Ştiţi italiana, căpitane?

— Ştiu destul. Am petrecut mult timp cu un *dago* într-o celulă.

— Şi dacă mai există şi un al doilea adult sau nişte fraţi?

— Atunci rogi să ţi se dea ceva de mâncare şi de

băut. Nu-i vor refuza unui băiat flămând o bucată de pâine, când propriul copil e pe moarte. Dacă fraţii sunt foarte mici, tot îl ucizi. Te apleci uşor peste pat astfel încât ei să nu poată vedea. Şi chiar dacă văd, tot n-o să-nţeleagă ce faci. Dacă sunt mai mari, îi trimiţi afară ca să te poţi ruga singur. Dacă nu merge nimic, te laşi păgubaş.

— Şi dacă ştiu să citească şi văd că scrisoarea nu-i pentru ei?

— Atunci mă scuz cât se poate de politicos. Dar teatrul ni-L ducem totuşi până la capăt, la urma urmei, copilul e mort, şi noi vrem să câştigăm ceva din asta. E bine că gândeşti, băiete. Dar, în general, lasă asta în seama mea.

— Căpitane, de ce nu împărţim, pur şi simplu, cărţi de vizită cu cei cu servicii funerare?

Omul a lovit cu pumnul în masă.

— Arăt eu ca unul care-şi doreşte-n viaţă să-mpartă cărţi de vizită? De-asta am venit în America? Vreau s-ajung departe. Vreau să devin întreprinzător, fie şi cu servicii funerare. Adun în câţiva ani banii care-mi trebuie şi, dacă eşti harnic, te fac partener. Ce părere ai de „Căpitanul şi fiul. Pentru o înmormântare specială”?

S-a lăsat pe spate şi a râs.

— Ai cumva idee câţi ciocli sunt în New York? Sute. Toţi se bat pe aceiaşi morţi, dar noi ne batem cu mai multă pricepere. Noi ne batem cu un ţel precis. Asta-nseamnă capitalism: râvnă şi o idee strălucită. Cărţile de vizită n-aduc nimic, oamenii nu păstrează-n casă asemenea cărţi de vizită, ca pe cele de la restaurantele bune. Nimeni nu vrea să i se amintească întruna de propria înmormântare. În schimb, noi primim comision pentru fiecare mort pe care putem să-l mijlocim. O să trăim de pe urma morţilor şi o să trăim bine de pe urma lor. Poţi să capeţi tot ce-ţi

doreşti dacă-ţi dai silinţa. Dacă nu, îţi rup oasele.

Mai târziu, când au ajuns în camera pe care căpitanul o închiriase de la o văduvă bătrână şi fiecare era deja întins pe patul lui, bunicu' n-a putut să adoarmă. S-a zvârcolit întruna şi nu-şi găsea liniştea. La un moment dat s-a ridicat şi a privit spre căpitan al cărui trup se contura vag în lumina slabă.

— Deci eu trebuie să omor copii? a şoptit el.

— Cum adică să omori, băiete? Tu nu omori pe cineva. Tu îl ajuţi doar să moară. Oricum ar fi mort, câteva ceasuri mai târziu, dar Dumnezeu ştie în ce dureri şi chinuri. Tu-l mântuieşti. Da, aşa-i. Tu eşti mântuitorul!

AICI BUNICU' TĂCEA ÎNTOTDEAUNA, CÂND ÎMI spunea povestea lui, multe decenii mai târziu. A început s-o facă în 1964, când aveam aproape aceeaşi vârstă ca el atunci când îi cunoscuse pe Herschel, pe *Ma am* şi pe femeile însărcinate. Nu-i păsa că auzeam lucruri pe care nici măcar adulţii nu trebuiau să le audă. Câteodată nu eram sigur că îi păsa în vreun fel dacă-l ascultă sau nu cineva. Buzele începuseră să i se mişte şi voiau să ajungă la capăt cu povestirea, înainte să amuţească pentru totdeauna.

Stăteam noapte de noapte în camera întunecoasă din locuinţa noastră sărăcăcioasă de lângă Manhattan Bridge, în vreme ce mama primea oaspeţi în camera ei. Poate că povestea şi ca să-mi abată atenţia de la glasurile de alături. În general, viaţa lui se reducea la acel an 1899. În 1967 a murit, iar eu pierdeam tot ce iubisem vreodată.

Totuşi, dacă mai insistai cu întrebările, era posibil să spună mai multe. Când fusese trimis prima oară de căpitan fugise imediat pe ieşirea din spate. Nici n-ajunsese bine în curtea din spate, că l-a şi apucat o mână puternică, care l-a pus la pământ şi l-a altoit cu lovituri grele. Câteva femei au

apărut la ferestre, speriate de zgomot.

— E-un spărgător, dar l-am prins la timp, le strigase căpitanul şi o nouă ploaie de pumni s-a abătut asupra bunicului.

— Să chemăm poliţia?

— Nu-i nevoie. E fiul meu, am eu grijă de el. De-aţi şti câte am pătimit deja din cauza lui!

— Mie-mi spuneţi? a răspuns cineva.

— *Am* să-l rup în bătaie. Să se-nveţe minte!

— Numai să nu fie prea scurtă!

De câteva ori, bunicu' a încercat să-l găsească pe Gustav la Union Square, dar n-a reuşit. Dacă Gustav l-ar fi primit, imediat s-ar fi ataşat de el. Însă un birjar i-a povestit cândva că Gustav era mort de vreo nouă luni. În ajunul Anului Nou, în ultima seară, răcise atât de rău, încât nu se mai pusese pe picioare. Trăsura lui fusese vândută de multă vreme, calul îl primise măcelarul. De fiecare dată, bunicu' s-a întors la locuinţa văduvei şi, astfel, la căpitan.

Într-o zi, în vara ploioasă a lui 1902, bunicu' a călătorit pe lună. Tocmai mânca în Dolan's, când a intrat un băiat cu ziare şi a strigat: „Senzaţional! Senzaţional! Pe Coney Island puteţi să zburaţi pe lună! Nu rataţi povestea din ziar!"

Coney Island era un loc plin de contradicţii. În est, în Manhattan Beach Hotel, puteai să mănânci din veselă de porţelan chinezesc şi cu tacâmuri de argint, pentru patru sau cinci dolari. Puteai zăbovi pe verande de lemn, lungi, umbroase, iar seara, devreme, te plimbai de-a lungul unor splendide straturi cu flori, înainte să dansezi în marea sală de bal.

Femei mirosind a parfum, care purtau jachete elegante şi pălării minunate se plimbau pe promenadă, în răcoarea serii, la braţ cu baroni ai oţelului, magnaţi ai

căilor ferate şi speculanţi la bursă. Bluzele pe talie şi fustele strâmte, eşarfele, mantourile şi mănuşile erau făcute din stofe de care bunicu' nu mai auzise. Oricâţi ar fi omorât, tot n-avea să-şi poată permite niciodată haine scumpe.

Când oceanul şi-a făcut loc până la câţiva metri depărtare de el, hotelul a fost împachetat, bucată cu bucată, în 120 de vagoane de cale ferată şi mutat spre interior, pe uscat. Nu se spărsese nici măcar un geam. Titlul acela făcuse ocolul oraşului New York.

y

Coney Island era şi locul pentru curse de cai. La sfârşit de săptămână, agenţi de pariuri, jucători şi jochei ocupau toate hotelurile mai bune din partea de est. Era pe vremea când calul lui Diamond Joe, *Golden Heels*> câştiga aproape fiecare cursă. Proprietarul lui, care îşi scotea banii din afaceri dubioase, era aproape la fel de des pe prima pagină ca şi calul său.

Chiar dacă mulţi socoteau cursele de cai, pariurile şi necumpătarea nişte păcate destul de serioase, ce se întâmpla în vestul insulei erau păcate de neînchipuit. Acolo se aflau cele mai mizerabile dughene şi spelunci, cărora nimeni nu le-ar fi dus dorul dacă le înghiţea oceanul. Beţia, plăcerile trupului şi patima jocului înfloreau. Acolo erau tripouri şi văgăuni ale morfinei, hoteluri pentru scurte întâlniri amoroase şi cabarete. Dansatoarele dansau şi chelneriţele serveau muşteriii, însă adevărata muncă începe abia apoi, în spatele perdelelor de la separeuri sau în vreo cameră de deasupra localului.

Ca să jupoi un bărbat care voia să se amuze acolo exista o metodă simplă şi una complicată. Cea simplă era când chelnerii nu mai aduceau restul. Dacă protestai, erai bătut şi scos afară, la aer. Metoda complicată însemna să

găseşti doza corectă de cloral ca să adormi un client, fără să-l şi omori. Dacă-i puneai numai puţin prea mult în băutură rămâneai cu un cadavru în casă.

Lumile astea se amestecau doar când bărbaţii bogaţi din estul insulei – plictisiţi de lux, de nevestele lor şi de baluri interminabile – se duceau în vest. La graniţa dintre aceste lumi se afla şi parcul de distracţii Steeplechase; acolo voia bunicu' să meargă, de când auzise ştirea despre călătoria pe lună.

A coborât din tramvaiul cu cai în Brooklyn, la Prospect Park, şi a luat-o pe Ocean Parkway. Voia să economisească banii de bilet şi, pe lângă asta, era o zi minunată, una dintre puţinele fără ploaie. Era un drum frumos, lat, tivit cu copaci, cu multe grădini în faţa caselor, cu întinderi de floarea-soarelui şi ciripit de păsărele. Şi era mult loc. Aşa ceva nu putea să vadă în Manhattan şi de aceea nu se grăbea.

A părăsit Parkway şi a pătruns mai adânc în cartier. În grădini, oamenii îşi îngrijeau florile şi straturile cu legume, stăteau la gard şi vorbeau cu vecinii. Totul răspândea o pace pe care bunicu' n-ar fi crezut-o posibilă. Se uita în stânga şi-n dreapta, fluiera întruna plin de admiraţie şi a fost cât pe ce să fie călcat de o trăsură, fiindcă se oprise în mijlocul drumului.

S-ar mai fi minunat el pe-acolo dacă nu i-ar fi fost teamă că se face prea târziu. A început să alerge, uitându-se deja după ocean şi primii pescăruşi. Pe ultima bucată de drum a sărit pe o platformă de vagon de pe linia Culver, care l-a dus direct la Coney Island.

Auzise atâtea poveşti despre Coney Island, încât picioarele i-au găsit singure drumul spre ocean. A traversat Surf Avenue, a trecut de turnul de fier, de pe a cărui platformă de sus puteai să vezi până în Manhattan, a

ajuns la promenadă şi a alergat până departe, pe debarcaderul lat, lung, unde veneau de-obicei navele de croazieră. S-a oprit cu puţin înainte de capăt. Un gol atât de mare nu mai văzuse niciodată. Un spaţiu în care nu era nimic în afară de apă.

După ce s-a săturat de privit, stomacul zgomotos l-a dus la Feltman’s unde a stat încântat în grădina berăriei, lăsându-se servit de chelneri care cântau. Roiau în jurul lui, iar el era spălat, mai bine îmbrăcat ca înainte şi dădea bacşişuri generoase. Cântau aceleaşi cântece pe care le cânta şi el şi bunicu’ şi-a dat seama repede că ăştia erau bani câştigaţi uşor, chiar şi pentru un cântăreţ mediocru. Cu atât mai mult pentru unul care avea de ce să-şi spună „micul Caruso” Trebuia doar să rezişti şi să nu-i iei în seamă pe beţivi. Avea de gând să-şi amintească de toate astea, dacă se mai întâmpla vreodată să aibă nevoie de-o muncă, apoi a mers mai departe.

Pentru un băiat ca el erau atât de multe de făcut şi de văzut pe Coney Island, atât de multe minuni şi lucruri de senzaţie, încât o vreme a şi uitat motivul excursiei lui. A cheltuit mulţi bani pe dulciuri şi la dughenele de tir, pe carusele şi *montagne russe* – o mică avere pentru băiatul cu ziare care fusese cândva. Abia odată cu lăsarea serii şi-a adus aminte de intenţiile cu care pornise şi a alergat la intrarea parcului Steeplechase. I s-au cerut douăzeci de cenţi şi a fost asigurat că în schimbul lor putea să vadă toate atracţiile, însă gândul lui era la o singură atracţie, una din categoria de senzaţie.

Parcul se golea încetul cu-ncetul şi se aprinseseră lămpile electrice. De departe se auzea muzică de dans. Cursele mecanice de cai îl interesau la fel de puţin ca şi canalele veneţiene, turnul pentru dirijabile sau pavilionul în care se aflau nişte ciudăţenii, ca de pildă ruleta cu

oameni, scara care se cutremura, tunelul iubirii sau Razzle-Dazzle, la care, cu puţin noroc, îţi cădea o fată în braţe.

El însă n-avea ochi decât pentru o construcţie uriaşă, rotundă, în faţa căreia se strângeau, pe o platformă, ultimii muşterii ai zilei, ca să se aventureze în zborul spre lună. Erau emoţionaţi, fiindcă până atunci nu părăsiseră pământul de sub picioare decât ca să urce în locuinţele lor. Sau să traverseze East River, o dată sau de două ori pe an.

Au urcat la bordul unei nave cu două catarge care, pe lângă pânze, avea şi nişte aripi asemănătoare cu cele de liliac. Nu ştiu dacă vă puteţi imagina aşa ceva, dar chiar şi atunci trebuie să fi părut ceva cam demodat. Şi măcar la fel de absurd ca şi ghiuleaua lui Jules Verne, pe care a pus-o să zboare spre lună. Dar în privinţa asta oamenii erau la fel de inocenţi ca nişte copii, le plăcea să se lase ademeniţi, uluiţi, speriaţi.

Căpitanul i-a salutat din cabina lui.

— Bun venit pe *Luna*, doamnelor şi domnilor! Călătoria noastră durează 20 de minute. Ţineţi-vă bine, s-ar putea să ameţiţi la decolare. De asemenea, în drumul nostru, vom trece prin furtuni puternice care zguduie cosmosul. Apoi, după ce vom fi aterizat pe lună, să staţi împreună. Fiinţele selenare sunt prietenoase, dar nu poţi fi sigur niciodată. Tot mai sunteţi dornici să ne însoţiţi? a strigat el.

Un cor de şaptezeci de glasuri a confirmat zgomotos şi, cu încântare, bunicu' a strigat şi el „Da!”, foarte convins, fiindcă era şansa lui de a afla, în sfârşit, cum era acolo sus, de unde poate că venise.

— Ţineţi-vă bine pălăriile, doamnelor şi domnilor, altminteri vor cădea pe pământ şi-i mai omoară pe vreun ţăran neghiob din Ohio sau pe soacra dumneavoastră, în

Brooklyn, a continuat căpitanul.

Mulţimea a râs agitată şi, în vreme ce femeile şi copiii s-au aşezat, bărbaţii au rămas în picioare, lângă balustradă. Au fost întinse pânzele şi aripile roşii au început să bată din ce în ce mai tare. Corabia a fost străbătută de o smucitură şi câţiva pasageri au ţipat.

— Nu vă fie teamă. Deocamdată, cel puţin. Am ridicat ancora şi acum urcăm încet. Priviţi pământul de sub picioare.

Abia atunci a observat lumea că fundul corăbiei era de sticlă şi că dedesubt Coney Island se tot micşora, la fel şi Brooklyn, Manhattan şi toată Coasta de Est. Au apărut Apalaşii şi nişte păduri uriaşe, o cascadă mare, căreia căpitanul îi zicea „cascada Niagara”, râuri şi lacuri, ferme şi oraşe, care deveneau tot mai mici pe măsură ce nava câştiga în înălţime. Imaginile, pictate pe nişte bucăţi mari de pânză şi luminate, se derulau tot mai repede pe sub ei. Unii pasageri se clătinau şi era cât pe ce să cadă dacă n-ar fi fost ţinuţi.

Un vânt puternic, care s-a înteţit în timp ce străbăteau pătura de nori, a umflat pânzele. S-au pornit fulgere şi tunete, o furtună de lumină, o „furtună electrică”, a explicat căpitanul. Acum treceau imagini pe lângă ei şi pe deasupra lor. Furtuna zgâlţâia corabia atât de tare, încât unele femei şi copiii au început să plângă. După ce au lăsat norii în urmă, au zburat printr-o mulţime de stele şi toţi erau uluiţi de atâta frumuseţe.

Totul a devenit calm şi paşnic când corabia s-a îndreptat spre lună, care se făcea tot mai mare dinaintea lor. Distingeau vulcani stinşi, văi şi albii de râuri. Căpitanul a explicat că pregătea coborârea, a fost aruncată ancora şi ea s-a agăţat în rocile de pe lună. Cu o nouă smucitură s-au oprit lângă un crater şi au coborât, însoţiţi de doi marinari

cu pistoale.

— Doamnelor şi domnilor, îndată veţi fi primiţi de locuitorii lunii. Sunt liliputani şi se numesc „seleniţi” Vă vor duce în oraşul lor unde veţi putea vizita castelul bărbatului din lună. Nu vă grăbiţi, uitaţi-vă bine în jur, puţini oameni au păşit deja în acest loc, înaintea dumneavoastră. La sfârşit veţi fi conduşi de nişte femei de pe lună într-o sală cum n-aţi mai văzut niciodată. Pereţii ei sunt făcuţi dintr-o delicioasă brânză verde. Cereţi să vi se împacheteze din ea pentru acasă. Nu trebuie să vă temeţi, marinarii noştri sunt ţintaşi buni.

S-a aprins un şir lung de lămpi. Luminau o cărare al cărei capăt se pierdea la orizont, unde licăreau luminile unui orăşel. Din întuneric au apărut brusc nişte pitici cu o îmbrăcăminte ciudată, verde. Verdele era foarte îndrăgit pe lună. Câteva femei s-au lipit mai strâns de însoţitorii lor, iar cei doi marinari şi-au armat pistoalele. Dar locuitorii lunii erau paşnici, căpitanul nu se înşelase. Fiecare dintre ei a luat de mână un om şi aşa au pornit spre aşezare.

Bunicu’ a fost surprins să vadă că una dintre fiinţele străine îl privea fix şi că l-a salutat când a ajuns în preajma lui. Când s-a uitat mai bine, l-a recunoscut pe Paul, piticul de la Huber’s Museum, care i-a făcut semn să meargă mai încet. Aşa au ajuns să vorbească.

— Eşti micul Caruso, nu-i aşa? Mai cânţi?

— Lucrez în domeniul înmormântărilor.

— Pare profitabil, a comentat Paul, arătând spre hainele bunicului.

— Aşa-i. Şi tu?

— Pe mine m-a concediat Profesorul Hutchinson. Dintr-odată a avut prea mulţi pitici. Aici câştig binişor şi am şi o cameră. Unele dintre femeile de pe lună îmi mai ţin de urât, când şi când. Se poate spune că mi-am găsit

norocul pe lună.

Fusese una dintre cele mai frumoase zile din viaţa bunicului, dar nu s-a sfârşit frumos. După închiderea parcului, Paul l-a dus pe bunicu' într-o speluncă unde a tot comandat gin şi brandy şi a adus la masă nişte femei drăguţe. De acolo au mers altundeva şi, de fiecare dată când bunicu' voia să-şi ia rămas bun, Paul îl convingea să mai rămână. În Silver Dollar Saloon au stat la o bere Milwaukee şi s-au uitat la dansatoare pe jumătate goale, iar la Perry's, la femei care s-au dezbrăcat până la jartiere, într-un separeu. Şi-au încercat mâna şi la cărţi, jucând faraon. Pe stradă au cântat împreună cântecele la modă pe-atunci.

În dimineaţa următoare bunicu' s-a trezit într-un şanţ de pe o stradă care dădea în Surf Avenue. Îi vâjâia capul şi a avut nevoie de ceva timp să priceapă că fusese jefuit. A alergat până la capătul cheiului, s-a aşezat şi a stat acolo toată ziua, legănându-şi picioarele şi gândindu-se. Seara l-a pândit pe Paul, l-a urmărit până la locuinţa lui, i-a forţat uşa, l-a ridicat şi l-a zvârlit pe pat, fără să ia în seamă explicaţiile liliputanului.

S-a aplecat deasupra lui şi, în vreme ce îl ţinea strâns cu o mână, cu cealaltă căuta ceva. A luat perna şi a ţinut-o ridicată un moment. S-a uitat adânc în ochii speriaţi ai lui Paul şi a stat aşa o idee prea mult. A aruncat perna, şi-a băgat portofelul în buzunar şi a plecat.

De-o bucată de vreme, afacerile căpitanului mergeau prost. Aveau să meargă şi mai prost în 1903, fiindcă epidemia de gripă făcea toată treaba. Iarăşi erau morţi din abundenţă şi ciocli fericiţi, care aveau muşterii din belşug. Trăsurile lor huruiau zi şi noapte prin ghetou, zdrăngănind roţilor pe pietrele de pavaj se auzea neîntrerupt. Nu puteai să zăgăzuieşti zgomotul nici măcar când îţi astupai

urechile. Şi, într-o zi, la fel de brusc cum apăruse, a dispărut şi căpitanul din viaţa lui Chibrit.

Vreme îndelungată am crezut că povestea asta era ultima care mai avea importanţă în viaţa bunicului, deşi încă din copilărie am bănuit că trebuie să fi fost mai mult. Dar el a refuzat cu îndârjire să povestească mai departe. Abia în 1967, la puţin timp după moartea lui, am aflat de la mama că a existat ceva poate încă şi mai important şi mai nimicitor decât tot ce fusese până atunci. Şi că ceea ce ştiam deja nu era decât o etapă premergătoare, o lungă uvertură pentru acel eveniment din 1911, care avea să-l amuţească şi să-i schimbe viaţa pentru totdeauna.

Capitolul şase

MAMA TOT A REUŞIT SĂ AJUNGĂ ÎN AMERICA, în 2001, într-un borcan. îl spălasem bine, dar mirosul de castraveţi muraţi rămăsese. La Tulcea, în drum spre gară, apoi în trenul de Bucureşti şi, de acolo, în taxiul spre aeroport, scosesem borcanul din geamantan, îl băgasem în poşetă şi apoi îl scosesem iarăşi. Încercasem să găsesc nişte răspunsuri convingătoare la întrebarea de ce aveam la mine un borcan plin cu cenuşă umană. Nu găsisem niciunul, dar nici nu m-a întrebat nimeni.

Înainte de aterizare, avionul a făcut câteva ture deasupra oraşului. Dacă mama şi cu mine ne-am fi priceput, am fi recunoscut din aer Narrows, strâmtoarea care ducea la portul New York, urechea de ac prin care trebuiau să treacă toţi cei care soseau cu vaporul, indiferent dacă erau săraci sau bogaţi. Un col uterin.

Primul lucru pe care îl vedeau mereu toţi pasagerii era Coney Island şi marea Wonder Wheel. Ai spus că pe vremea bunicului tău roata fusese îmbrăcată cu becuri şi că lumina până departe, pe mare. Ea trimitea în larg mesajul unei vieţi mai bune, încă înainte să se poată vedea

pământul. Mai exista şi un *montagne russe* Cyclone, care în anii ’20 şi ’30 era cea mai mare atracţie. Când am zburat pe deasupra, mama şi cu mine, nu prea mai era folosit, era o relicvă din vremuri uitate.

— Ştiţi cimitirul din Brooklyn? am întrebat când am urcat în taxi, la aeroportul Kennedy.

— *Lady*, ăsta nu-i un sat oarecare din Virginia. Sunt multe cimitire aici, chiar şi în Brooklyn, a răspuns şoferul.

— Ştiţi vreunul?

— Sunt hindus. De ce-aş şti cimitirele? Acolo-s îngropaţi numai evrei şi creştini.

Mi-a privit în oglindă faţa nedumerită.

O vreme am dus-o pe-o doamnă în vârstă la Calvary. Dar ăla-i la hotarul cu Brooklyn, in Queens. Să vă duc acolo?

— Calvary sună bine.

Am mers mult prin nesfârşita dezolare asfaltată din sudul Brooklynului. Dezvelisem borcanul şi, pierdută în gânduri, mângâiam capacul ca pe un cap de copil. Cât pe ce să aţipesc din cauza monotoniei peisajului. Cu mai bine de douăzeci şi patru de ore în urmă eram încă la marginea Deltei şi Dunărea curgea calmă prin faţa ferestrelor mele, prin faţa blocului fără ornamente, din prefabricate. Unul dintre nenumăratele blocuri care fuseseră construite de comunişti, pentru o viaţă umilă, fără pretenţii.

După ce aflasem prin tanti Maria de moartea mamei, am rămas o lună la Tulcea ca să hotărăsc ce să se întâmple cu cenuşa. În viaţa mea existaseră multe asemenea blocuri. La nouă ani venisem din orfelinatul din Tulcea la Bucureşti, la o familie – ea, directoare de şcoală şi el profesor, amândoi nişte tovarăşi merituoşi. Când au avut propriii lor copii am fost trimisă imediat la Braşov, la o pereche de muncitori, apoi la Bacău, la o ţărancă bătrână.

În cele din urmă, la optsprezece ani, am ajuns la Timişoara, unde am primit primul meu loc de muncă, într-o fabrică de textile. Trebuia să cos haine ieftine, comuniste, pentru omul nou. Cei la care îmi petrecusem copilăria n-au fost răi: unul, poate, nemulţumit şi închistat, celălalt, beţiv şi palavragiu, al treilea invidios şi acrit, al patrulea lăudăros şi vorbind în lozinci – cu toţii nişte oameni de mijloc tipici.

Până într-al optsprezecelea an de viaţă trecusem deja prin multe locuri. Din când în când le trimiteam tuturor haine din fabrica noastră. Nişte pantaloni la Bucureşti, o cămaşă la Braşov, un pulover la Bacău.

Cimitirul Calvary se desfăşura de ambele părţi ale şoselei. Nu-l puteam compara cu nimic din ce văzusem până atunci. La noi acasă, cimitirele se cheamă mari când sunt late cât una-două străzi. Chiar şi un cimitir sătesc poate fi mare, dacă nu-l cuprinzi dintr-o singură privire şi intră în câmp, de nu mai ştii exact unde începe şi unde se termină. Însă Calvary era cu mult prea mare. Un cimitir al superlativului. Cum să găsesc pe cineva aici? m-am întrebat.

— Chiar după colţ e o poartă şi un birou. Să vă las acolo? a întrebat taximetristul, care voia să scape repede de mine.

Mormintele ajungeau chiar până la gard, morţii puteau să urmărească ce se petrece, aveau parte de puţină distracţie. De şirul de case simple ale celor vii îi despărţea doar o şosea circulată moderat, care trecea pe sub autostrada Queens Midtown. De aproape două secole stăteau aşa, faţă-n faţă, înfruntându-se sau, în cel mai bun caz, fiind indiferenţi unii faţă de alţii. Apa cară pământul cimitirului pe şosea numai la ploi puternice sau după o iarnă bogată în zăpadă, aşa ai zis. Tu încă te mai duci la

mormântul bunicului tău, în partea cea nouă din Calvary.

Lângă o florărie şi magazinul unui pietrar era poarta de intrare, larg deschisă, iar în spatele ei se înălţa o clădire roşie.

— Nu plecaţi. Nu mă lăsaţi singură aici, l-am implorat pe şofer.

Am înconjurat clădirea de mai multe ori şi am bătut la uşi şi ferestre, dar n-a apărut nimeni. Strângeam la piept poşeta în care era cenuşa mamei, însă geamantanul îl lăsasem în maşină. N-avea decât să se piardă, dar nu şi mama, din nou.

— Nu-i nimeni? a întrebat indianul, prin fereastra deschisă a maşinii. N-aţi vrea să mă plătiţi, să pot pleca?

— Aşteptaţi!

Chibzuiam.

— Se poate merge cu maşina prin cimitir? Mereu vezi aşa ceva prin filmele americane.

— Orice se poate, dacă mă plătiţi.

— Am bani.

— Dar pe cine căutaţi?

— Un bărbat şi o femeie.

— Atunci puteţi să rămâneţi aici anii care vin.

Am râs amândoi.

Multe morminte se piteau, joase, neînsemnate, adesea era numai o piatră plată, pusă pe pământ. Altele erau masive, ocupau mult loc, năzuiau spre înalturi. Coloane cu cruci, obeliscuri şi îngeri: zgârie-norii morţilor.

Am trecut prin sectoarele şapte, opt şi nouă, pe lângă mormintele familiilor Palmieri, La Roşa şi Mazzarella, Walsh, Savage şi O'Neill. Moartea irlandeză se amesteca cu cea italiană. Erau morminte vechi, cele mai multe din secolul al XIX-lea, cele mai noi, din anii '20. Emigranţi ai primului ceas. Flămânziseră umăr la umăr şi acum zăceau

acolo, tot umăr la umăr.

Coleman, McCollum, Petrocelli, Ruggieri, Coppola, Fitzpatrick, Keegan, Grosso, Syracuse, rareori se amesteca printre ei vreun Dombrowski, un Homeniuk sau un Teubner. Dar n-am descoperit niciun nume care să-mi fost familiar. Mereu îl puneam pe şofer să oprească şi alergam la câte o piatră de mormânt, dar de fiecare dată mă întorceam dezamăgită. De multe ori am mers în faţa maşinii care mă urma la pas.

— Cum îi cheamă pe oamenii pe care îi căutaţi? Poate vă pot ajuta şi eu.

— E un nume care se termină în – *eseu*, ca multe nume din ţara mea. Ar trebui să iasă în evidenţă printre toate numele astea italieneşti şi irlandeze.

— Cum se cheamă ţara din care veniţi?

— România. Aţi auzit de ea?

— Nu încă, dar sunt o mulţime de lucruri de care n-am auzit niciodată. Conduc taxiul paisprezece ore pe zi. Trebuie să-mi plătesc autorizaţia. Mult timp nu-mi mai rămâne.

Terenul se înălţa şi morţii erau acum cu faţa spre Manhattan, de parcă ar fi vrut să comunice cu viii de acolo. Erau şi morminte care se abăteau de la alee, ca şi cum ar fi căutat soarele, ca să se încălzească cei dinăuntru. Louis Bonsignore, Emma Behrens, Joseph Caruso, Luisa del Mondo, Bridget Hamilton, Ignazio di Raimondo. Sectorul 48 oferea o vedere bună spre Midtown. Printre morţi, ei erau cei privilegiaţi.

Îmi pierdeam tot mai mult speranţa, observasem de mult că acolo nu putea fi niciun – *eseu*. Niciunul care să fi fost înmormântat în anii ’70. Ajunşi în punctul cel mai înalt, l-am rugat pe şofer să oprească sub un copac. Blocurile din Manhatttan se vedeau în depărtare ca o

continuare a cimitirului. Nu se putea distinge o graniţă, o porţiune intermediară, un loc de trecere, şi nici East River.

Bărbatul a coborât, a scos două sticle cu apă din portbagaj şi mi-a întins una. Am luat-o fără să scot un cuvânt. Abia acum, când stătea în faţa mea, mi-am dat seama cât de scund era. Avea nevoie de două perne pe scaun ca să poată vedea bine prin parbriz.

— Mai aveţi familie în India?

— Familie mare. Dar sunt singur aici.

— De ce-aţi venit încoace?

— Toţi vor la New York. Şi dumneavoastră sunteţi aici. Părinţii mei voiau să devin călugăr. M-au băgat într-o mănăstire, dar n-aveam talent pentru aşa ceva. Prea puţină disciplină. Am fugit de acolo şi cândva am ajuns aici.

— Şi părinţii? Ei ce-au zis?

— Au avut multe cheltuieli ca să pot rămâne în templu. Acum am eu cheltuieli cu ei. Trebuie să trimit regulat bani acasă. Hrănesc jumătate de sat. Mi-au promis că-mi caută o soţie, dar nu pot să-mi permit o nuntă. Autorizaţia pentru taxi are prioritate.

Am tăcut.

— Unde sunt îngropaţi morţii în India?

— Hinduşii îşi ard morţii. Nu ştiaţi? Mă pricep la cenuşă. Pe cine duceţi acolo, în borcan?

— O femeie.

— Ce-a avut?

În clipa aceea a apărut un om, singurul pe care-l văzuserăm până atunci în cimitir. Morţii nu mai erau obişnuiţi cu vizitele. Îşi ţineau de urât unii altora. Era grădinarul cimitirului, care conducea un mic camion pe care pusese o maşină de tuns iarba. Când a ajuns în dreptul nostru, taximetristul l-a oprit şi m-am dus la el.

— N-o să găsiţi morminte noi, a zis el, după ce m-a ascultat. Asta e vechiul Calvary. Mai e unul de cealaltă parte a şoselei. Când am început să lucrez aici, în anii ’bo, ultima înmormântare fusese cu patruzeci de ani înainte.

Când am dat să urc iarăşi în maşină, a strigat în urma mea:

— Erau catolici cei pe care-i căutaţi? Dacă nu, nu-i cazul să vă mai osteniţi. Aici nu-i nici măcar un suflet necatolic. Ceilalţi sunt în cimitirul Greenwood.

— Mergem la Greenwood? a întrebat şoferul.

M-am gândit.

— Da, mergem.

— O să vă coste ceva.

— Ştiu. Trebuie.

Nici la cimitirul Greenwood n-am găsit pe nimeni sau, altfel spus, n-am mai găsit pe nimeni. Am aflat că într-adevăr fuseseră înmormântaţi acolo doi oameni cu acel nume, amândoi deodată, în anul 1978. Cauza morţii nu era trecută. De atunci mormântul mai fusese folosit o dată.

— Se pare că n-am să pot să-mprăştii cenuşa azi, am zis când m-am întors la maşină. Nu mai ştiu ce să fac cu ea. Duceţi-mă la hotel, lângă Central Park.

După ce am coborât dealurile cimitirului, după ce am lăsat în urmă o pădurice şi am intrat pe aleea care ducea spre ieşire, în depărtare au început să se contureze clar blocurile înalte din partea de sud a insulei Manhattan. Erau ca o turmă de animale care voiau să se adape la râu.

— Nu-i o privelişte frumoasă, *ladyi* a întrebat hindusul.

— Frumoasă, am răspuns, cu gândurile aiurea.

— Acolo-s Turnurile Gemene. Cele mai înalte clădiri din oraş.

— Turnurile Gemene, am repetat mecanic.

— Sus, pe turnul sudic, e o terasă de unde se vede totul. Priveliştea-i fantastică. În zilele senine vezi până la o distanţă de 80 de kilometri.

— N-am venit aici să vizitez oraşul.

— Nu sunteţi atentă la ce vă spun. Acolo sus e o terasă. Deschisă în întregime. Jos primiţi un permis de vizitator, luaţi ascensorul, mai luaţi unul, şi în câteva minute sunteţi la 400 de metri deasupra oraşului. Ce faceţi acolo o să decideţi singură. Puteţi să savuraţi priveliştea sau să risipiţi cenuşa femeii peste New York. Ea sigur nu va avea nimic împotrivă. Acum înţelegeţi?

Am întors încet capul spre el. Înţelesesem.

ÎN DIMINEAŢA URMĂTOARE MTAM ÎNCEPUT drumeţia spre cele două turnuri. Când am ajuns la Columbus Circle, soarele răsărea şi colora în roşu ferestrele blocurilor înalte. Clădiri îmbrăcate în sticlă stăteau alături de turnuri de piatră şi de marmură, albe ca neaua, clădiri de birouri, serbede, alături de blocuri cafenii, locuite. Mi se spusese: „Când ajungeţi la Columbus Circle, luaţi-o pe Eighth Avenue şi mergeţi în jos pe o distanţă de cincizeci de cvartale. La un moment dat o să vedeţi Turnurile Gemene. Sau luaţi metroul”.

Hotărâsem să merg pe jos, chiar dacă n-aveam nicio idee cât însemnau „cincizeci de cvartale”, mai ales pentru o femeie la patruzeci de ani, deja puţin îmbătrânită, puţin cam plină şi greoaie şi care începe repede să gâfâie. Voiam să mă apropii pe furiş de turnuri, să le am tot timpul în faţă şi să le văd cum deveneau tot mai mari şi mai clare.

Voiam să câştig timp, singurul timp pe care puteam să-l petrec cu mama. Pe cât mă grăbisem să-mi rezolv misiunea cu o zi înainte, pe-atât de puţin mai conta asta acum. Îmi rezervasem zborul de întoarcere abia peste câteva zile.

M-am învârtit în loc de mai multe ori, clădirile îmi creşteau deasupra capului. Asemenea clădiri nu mai văzusem niciodată. Central Park, a cărui intrare era direct peste drum, şi imobilele de locuinţe care îl încadrau într-o aliniere perfectă îmi aminteau de acasă. Deşi în Tulcea nu există nimic care

să poată semăna cu New York.

Oraşul creşte pe câteva coline pleşuve şi, când plouă tare, apa curge pâraie peste străzile prost asfaltate din cartierele mărginaşe. Acolo unde începe să se destrame centrul, nu departe de promenada de pe cheiul Dunării, înfăţişarea lui este deja rurală. În spatele gardurilor de lemn latră câinii şi viţa-de-vie face umbră prin curţi. La distanţă de numai câteva străzi, Tulcea arată a oraş, în timpul zilei domnesc zgomotul şi agitaţia, dar după apusul soarelui se lasă şi acolo liniştea, de parcă te-ai afla la capătul lumii. Dunărea este mereu prezentă, chiar şi în întuneric. Ea trece fără zgomot, ca să nu-i tulbure pe locuitori.

În luna pe care am petrecut-o acolo, reuşeam să văd fluviul, dincolo de strada de pe ţărm – Strada Isaccei –, dincolo de instalaţiile de pe chei, de navele turistice şi de puţinele cutii de beton care fuseseră construite pe promenadă. De cealaltă parte a panglicii întunecate a fluviului e hăţişul verde în care dispare aproape în întregime satul Tudor Vladimirescu. Un sat care se fereşte de oraş şi se camuflează. E inundat adesea. Ajungi acolo numai cu barca cu vâsle sau cu bacul, care are de învins mai întâi curentul puternic. Doar o biserică se mai înalţă semeţ în locul unde fluviul viguros face o buclă spre stânga.

Era o nebunie să vezi în Central Park replica acelei

păduri sălbatice, misterioase, de plopi şi sălcii, de pe malul Dunării. Când eram copil, mereu îmi lungeam drumul de la şcoală la cămin. Mă uitam dincolo şi îmi închipuiam că acolo trăiau părinţii mei. Pe o limbă de pământ care nu mai ţinea de oraş, dar nici de Deltă. Un fel de rezervaţie pentru părinţi pierduţi. Erau nevăzuţi şi totuşi niciodată departe. N-aveam nici cea mai vagă idee cine mă făcuse, ca şi mulţi alţi copii din cămin.

La fel de absurd era să compari linia perfectă pe care o formau blocurile din prefabricate de pe strada Isaccei cu aceea a clădirilor care se înşiruiau la Central Park şi care erau negreşit nişte minuni ale arhitecturii; scăldate în lumină, elegante până la cea din urmă protecţie pentru ţevi. Ele le dădeau locuitorilor lor sentimentul că duc o viaţă plină de farmec şi de însemnătate, în vreme ce într-un bloc din Tulcea te simţeai cel mult dat deoparte. Deoparte faţă de tot ce ar fi trebuit să fi văzut şi trăit într-o viaţă scurtă.

Poate că era ridicol, dar cine ar fi putut să ştie dacă în spatele ferestrelor largi, luxoase, nu era cumva un copil care se uita afară, închipuindu-şi că părinţii lui trăiesc ascunşi undeva în parc.

Am pipăit borcanul prin pielea poşetei, apoi am făcut, în sfârşit, câţiva paşi pe Eighth Avenue. Încă de la primul colţ m-a întâmpinat o clădire ciudată – avea faţada strâmbă ţi îndoită în mai multe locuri – care fusese ridicată pe altă construcţie de piatră. Nu puteam s-o compar cu nimic din ceea ce ştiam. În fiecare colţ al intersecţiei ţâşneau nişte turnuri subţiri ca pentru a susţine cerul. Sau pentru a-l ţine la distanţă.

Mi-am adus aminte de o poveste în care urcai până la cer pe tulpina unei plante uriaşe, iar nişte fiinţe

neobişnuite coborau tot pe acolo. Exact pentru aşa ceva erau potrivite clădirile din jurul meu. De-atâta uimire era cât pe ce să fiu călcată de un camion pe care scria *Make the better move*. Într-o vitrină se oferea frumuseţe şi tihnă non-stop. Citeam nume precum Wendy's, Starbucks şi City Bank, Duane Reade, Gotham Pizza, HSBC de care n-auzisem niciodată; am descoperit o parcare cu mai multe etaje şi un Matt's Grill pe partea stângă şi un bloc de locuinţe înalt, fără balcoane, în dreapta.

Mi-au venit în minte faţadele colosale ale construcţiilor din prefabricate din intersecţiile Bucureştiului. Semănau cu nişte stânci turnate în ciment ale unui ţărm de care se izbea viaţa oraşului. Care erau bune doar de-un singur lucru: să atârni pe ele reclame mari, care lăudau frumuseţe, maşini, whiskey şi ţigări. Le răpeau locuitorilor din spatele lor lumina, vederea, raţiunea.

Însă ce le lipsea zgârie-norilor din New York erau balcoanele. În spatele hublourilor oamenii locuiau ca pasagerii unei nave care trebuia să-i ducă de-acolo şi care totuşi nu se mişca din loc.

Exista şi un Cosmic Diner şi o Worldwide Piaza, un Express-Wash-and-Blow cu tratamente cu ceară şi extensii pentru gene, apoi un Bikram Yoga, Vishara Video, Bar and

Grill, chiar lângă New York Sightseeing: Hop-On and Hop-Off-The only way to see Big Apple. Era un Babei de nume care nu-mi ziceau nimic.

Printre ele apăreau mereu relicve ale unor vremuri mai îndepărtate: case de cărămidă roşie în care se închiriau tot felul de prăvălii care doreau să ofere ceva oamenilor singuri, flămânzi, însetaţi, bolnavi, osteniţi, dornici să scape de gândurile negre: farmacii, delicatese, *steakhouses*, baruri, magazine de spirtoase.

Oricât mă uitasem spre orizont, spre locul unde trebuia să se termine Eighth Avenue, tot nu reuşisem să descopăr încă cele două turnuri, singurele care contau pentru mine. Pe 44th Street am mers o bucată spre Seventh Avenue, fiindcă descoperisem acolo nume de teatre scrise cu litere mari: Schubert, Majestic, Helen Haynes şi am presupus că mă aflu la numai o stradă distanţă de acel buric al lumii pe care toţi îl numeau *Times Square*. M-am întors pe Eighth Avenue.

Îmi doream un loc unde să stau jos – o biserică deschisă, de pildă – şi mă jucam cu gândul să pun borcanul cu cenuşă pe altar şi s-o şterg de-acolo. Dar pe Eighth Avenue bisericile erau rare, aşa mi s-a părut. Am găsit doar una, pe o stradă laterală ce ducea la Hudson River, care se înălţa între Burger King şi Donkin Donut, de-o parte, şi un loc de parcare, de cealaltă parte. Biserica Sfintei Cruci era închisă.

Pe lângă mine a trecut un autobuz pe care se putea citi: *„You can win the biggest prize în game show history”* Pe un altul: *„We’ll takeyou anywhere”* De la 30th Street încolo am început să las treptat în urmă prăpastia de clădiri şi bulevardul s-a transformat, devenind mai deschis şi mai larg.

În stânga era o faţadă neîntreruptă, formată din clădiri de fontă şi case de cărămidă, în dreapta erau blocuri de locuinţe maronii, modeste. Fireşte că niciodată nu mi-ar fi trecut prin minte să le numesc aşa, fiindcă după înfăţişare şi curăţenie păreau să fie cu mult mai bune decât orice ştiam cu de acasă. Abia de acolo am putut să zăresc în depărtare un turn, înălţându-se cu mult peste toate celelalte, şi cineva mi-a confirmat că era unul dintre Turnurile Gemene.

Aveam picioarele umflate, eram asudată şi mă

simţeam greoaie. M-a cuprins o oboseală ciudată, care mă împiedica să înaintez, şi am hotărât s-o iau curând înapoi. Aveam să mă apropii de turnuri treptat, ca un animal de pradă care ajunge pe furiş lângă vânat. Însă m-am străduit să mai avansez cu câteva cvartale. La un colţ de stradă o reclamă de deasupra unei cofetării lăuda cel mai bun *cheesecake* din lume şi peste drum, la primul etaj al unei clădiri, se afla New York Sports Club. Cu ochii la reclame, oamenii ajungeau iar în formă. Totul era un circuit etern, de neînvins.

Când s-a terminat Eighth Avenue am mai mers o vreme pe Hudson Street, care era mărginită de depozite cu zece etaje, case joase şi copaci. Din turnuri mai vedeam din când în când un vârf, apoi dispăreau din nou, doar ca să apară iar puţin mai târziu. Parcă voiau să se joace cu mine şi să mă ia în râs. Acolo mi-am întrerupt definitiv pelerinajul şi m-am întors cu metroul la hotel. M-am întins pe salteaua îngustă, subţire, şi, înainte să adorm, m-am gândit la prima mea întâlnire cu tanti Maria.

CU CÂTEVA SĂPTĂMÂNI ÎNAINTE NICI NU ŞTIU sem că mama mai trăia. Cândva încetasem să mă mai gândesc la asta. Duceam o viaţă liniştită, previzibilă, de textilistă care putea să coasă lenjerie, fuste, bluze, jachete, pantaloni, paltoane – de fapt, orice. Lucram de douăzeci şi trei de ani şi îmbrăcasem deja jumătate de ţară.

Duminica umblam mereu prin oraşul mort, fiind convinsă că viaţa aceea monotonă îmi pria. Cine s-o vrea pe una ca mine, care nu cruţa pe nimeni, şi cel mai puţin pe sine. Care era atât de strictă cu orice şi în primul rând cu adevărul. Care evita lăudăroşenia, trăncăneala, vorbele goale, devenind astfel, cu timpul, mai tăcută, mai îndărătnică şi mai neîndrăgită. Am urât dintotdeauna ceea ce era vital pentru alţii – să se amăgească în legătură cu

propria situaţie şi propriile performanţe. Ştiam că stricteţea, neînduplecarea asta mi se vedea şi în trăsăturile feţei.

Apoi, când am primit scrisoarea din colonie, ea mi-a adus în viaţă, dintr-odată, nelinişte, îndoială şi foarte multe întrebări. Nici acum n-am idee cum mă găsise tanti Maria. Am avut nevoie de ceva timp până să iau trenul spre Tulcea. Am înnoptat acolo şi, în dimineaţa următoare, am luat un taxi spre colonie.

Poarta era deschisă, primitoare, dar mă temeam şi n-am dat mâna cu nimeni, chiar dacă taximetristul îmi explicase că bolnavii nu mai erau contagioşi, de când li se dădeau medicamentele potrivite. Am aşteptat-o în sala de activităţi, slab luminată, şi sora medicală mi-a explicat că volumele de pe rafturi şi mobila fuseseră donate cu mult timp în urmă.

Am constatat că şi aici marea atracţie era televizorul în >

faţa căruia se strânseseră înainte de prânz câţiva locuitori ai coloniei. Le vedeam doar contururile, nu reuşeam să le disting rănile şi diformităţile, în schimb puteam cu-atât mai mult să mi le închipui. Şi atunci, chiar când mă pregăteam să răsfoiesc o carte, a fost adusă într-un scaun cu rotile. Îmi amintesc foarte bine. Nu-i mult de atunci.

— Aici n-a mai citit nimeni cărţi, de multă vreme. N-avem degete ca să le deschidem şi să le răsfoim, a zis ea. Eu sunt tanti Maria. Tu trebuie să fii fata Elenei.

— Aşa mi-aţi scris.

— Hai cu mine, te rog, aici îi deranjăm pe ceilalţi.

Apoi, când am ajuns în curte, a zis:

— Te-am aşteptat mai devreme. Mama ta a murit acum o săptămână.

— N-am putut să vin mai repede.

— Nici când ţi-am scris că-i pe moarte?

— Doar am spus că n-am putut mai repede. Şi de unde ştiu eu c-a fost chiar mama mea?

— Eşti Elena, născută pe 26 august 1960. Ai crescut în casa de copii de la Tulcea şi apoi într-o familie strictă de comunişti, la Bucureşti.

— Şi apoi la nişte muncitori îngăduitori şi apoi la o pereche nesimţitoare de ţărani. Am avut parte de toate. De douăzeci de ani îmbrac lumea, comunişti şi necomunişti, denunţători şi denunţaţi. Oameni a căror viaţă nu-i decât vorbărie. E plină de ei ţara asta. De când au fost daţi jos comuniştii, lucrurile s-au mai îmbunătăţit puţin, dar trăncăneala şi falsitatea au rămas la fel de nesuferite. Uneori mi se face rău când mă gândesc cine poartă hainele făcute de mine. Da, eu sunt. Dar asta nu dovedeşte nimic.

Era uimită şi derutată de duritatea mea, mi-am dat seama bine, şi ezita să continue.

— Semeni cu ea.

— Înainte sau după ce-a devenit un monstru?

Voiam s-o provoc, s-o jignesc, dar se purta ca şi cum n-auzise.

— Ai vrea să afli ceva despre mama ta?

— Am patruzeci de ani. De ce să mai vreau aşa ceva? A fost o absenţă, pur şi simplu. Asta-i mai mult decât de-ajuns.

— Nu trebuie s-o judeci. Comuniştii nu ne-au dat voie să ne ţinem copiii aici. I te-au luat cu de-a sila într-o frumoasă şi răcoroasă dimineaţă de duminică, îmi aduc foarte bine aminte. Purtau îmbrăcăminte de protecţie şi mănuşi. Tu aveai doar un an. Ea s-a agăţat de tine cât a putut, dar îi lipseau degetele, încă de pe-atunci. A şchiopătat în urma maşinii până la gard. Mai târziu l-a pus

pe unul, care încă mai putea să scrie, să facă nişte scrisori către autorităţi, dar n-a primit niciun răspuns. A încercat totul, crede-mă.

I-am evitat privirile.

— Să zicem.

Apoi am tăcut amândouă mult timp.

— Mama ta a avut două mari dorinţe. Să te revadă şi să ajungă în America.

— Şi nu i s-a îndeplinit niciuna. De ce m-aţi chemat încoace?

— De la căderea comuniştilor am tot insistat să ia legătura cu tine…

— Nu-mi povestiţi! Nu vreau să ştiu!

— Dar îi era frică. Nu voia s-o vezi aşa.

— Încetaţi!

Şi-a aplecat capul şi şi-a privit cioturile mâinilor, care se odihneau pe o cutie din poală. Îmi venea să plâng, dar întotdeauna am ştiut să mă stăpânesc.

— Spuneţi-mi doar de ce m-aţi chemat aici. Numai ca să mă vadă, înainte să moară?

— Nu, nu numai pentru asta. Trebuie să-i îndeplineşti ultima dorinţă. Evident că eu nu pot.

— Şi care i-a fost ultima dorinţă?

— Să ajungă în America.

— America? Eu? Cu ea?

— Nicio grijă. Am incinerat-o, aşa cum a vrut. A urât Biserica şi pe popă, care mereu ne spunea că suntem aşa cum suntem numai din voia lui Dumnezeu. Că suntem nişte păcătoşi şi că trebuie să ne acceptăm soarta. Nu ne-avea la inimă şi nici noi pe el. Când a murit popa cel bătrân, l-a înlocuit unul tânăr, dar şi el vorbea ca şi primul. În credinţa noastră incinerarea e interzisă, însă i-a plăcut

ideea că Biserica n-avea s-o aibă nici după moarte. Aşa că tu n-ar trebui decât să iei cu tine cenuşa mamei tale. Am mai strâns şi nişte bani.

Apoi a ridicat cutia şi mi-a întins-o.

— Din păcate n-am găsit ceva mai potrivit.

— Nu plec nicăieri şi nu ating aşa ceva! am strigat. Cum vă trece prin minte să fac una ca asta? După atâta timp?

Îmi aduc bine aminte cum am bătut din picior şi cum am fugit până la gardul scund de lemn din faţa bisericii. Am deschis poarta, am intrat şi m-am aşezat în iarbă. Ce fel de iad mai era ăsta? m-am întrebat. Aşa cum mă uitam eu uimită la cele câteva zeci de locuitori ai coloniei, la fel de uimiţi se uitau şi ei la mine. Toţi întorceau capul să mă vadă.

— Eşti fata Elenei? m-a întrebat unul.

— Nu, nu-s fata nimănui!

— Ah, mi-am închipuit eu, fiindcă Elena n-ar fi intrat niciodată în grădina bisericii, a răspuns omul.

Taxiul m-a lăsat la gară, eram ferm hotărâtă să plec, însă în schimb am rămas în sala de aşteptare. Am chibzuit mult timp – acolo şi, mai târziu, în camera de hotel, chiar lângă promenadă. M-am uitat la Dunăre şi la ţinutul cufundat în hăţiş, de pe celălalt mal, până s-a făcut întuneric.

În dimineaţa următoare am trecut fără să şovăi pe poarta coloniei, am întrebat unde aş putea s-o găsesc pe tanti Maria şi m-am oprit doar în faţa casei ei. Mai ştiu că stătea de vorbă cu un bărbat cu picioare purulente şi sângerânde, pe care încerca să şi le cureţe cu nişte vată şi cu pansamente vechi şi să şi le bandajeze.

— Ne lipsesc din toate, a zis ea în treacăt, fără să se plângă, ca şi cum tocmai ar fi constatat că pământul încă

se învârte. Medicamentele-s puţine, n-avem deloc pansamente şi, mai ales, n-avem speranţă. Trăim din ceea ce ni se dăruieşte şi dintr-o pensie mică.

— Unde-i tatăl meu?

— Zace-n cimitirul nostru, chiar în coasta dealului, în şirul al treilea. A murit pe la începutul anilor ’70, cred.

— Cum îl chema?

— Gheorghe. Ca pe braţul fluviului, pe care se află satul mamei tale.

— Ce ştiţi despre el?

— A fost un om bun, pescar din zonă. A iubit-o foarte mult.

— Era şi el… Vreau să zic, avea şi el…

— Vrei să ştii dacă avea şi el lepră? Cum să nu, bineînţeles, cine s-ar fi atins pe-atunci de mama ta, dacă nu tot unul ca ea?

Mi-a povestit că fusese adus cam la şaptesprezece ani după mama. Se mutaseră cu o căsuţă mai sus şi, cât au mai putut să muncească, au avut propria lor grădină de legume. Tanti Maria zicea că au fost fericiţi împreună.

— Şi de ce tocmai America?

— Mama ta a urât Biserica, dar şi mai mult a urât ţara asta. Am fost daţi deoparte, aduşi aici şi uitaţi, nimeni n-avea grijă de noi, în afară de un medic, care trecea pe-aici din când în când. Ea zicea mereu: „Când o să mor, nu vreau să zac sub pământul ăsta”. Până la capăt şi-a dorit să plece, vie sau moartă, cum se zice.

— De ce America?

— Aşază-te lângă mine, copilă.

— Nu-i nevoie. Stau foarte bine în picioare.

— Fă cum vrei. Când era tânără, mama ta voia să plece din Deltă. Voia să plece în lume. Pe vremea aceea se povesteau multe despre America şi toate sunau foarte

ademenitor în urechile ei. Găsise şi un bărbat cumsecade, unul din Deltă, ca şi ea, care trăia la New York. Şi-au scris mai multe scrisori şi ea chiar s-a şi îndrăgostit puţin de el. Aşa-s tinerii. Apoi i s-a declanşat lepra şi prietena ei a pus mâna pe bărbatul acela bun. Şi-a botezat oaia după femeia aceea. Când oaia a îmbătrânit, am tăiat-o şi am mâncat-o. A fost foarte gustoasă.

Tanti Maria a început să râdă atât de tare cu gura ei ştirbă, că n-a mai fost în stare să vorbească.

— Mult timp i-a urât pe amândoi, dar cu vremea s-a mai îmbunat. Mai ales de când ei au început să-i scrie şi să-i trimită pachete cu conserve, ţigări şi ciocolată. Ţigările le-am dat mereu paznicului ca să ne cumpere haine groase. Mereu îngheţam de frig, să ştii. Mulţumită lor, nouă – adică ei şi mie – nu ne-a mers chiar foarte rău aici. Au avut grijă de noi de la distanţă, şi asta-i uneori mai mult decât face cineva care-ţi doarme-n pat. Când în ţară se găseau tot mai puţine şi totul se cumpăra numai pe cartelă de alimente, noi tot mai aveam îndeajuns. La un moment dat, ura mamei tale s-a stins. Chiar la început zisese: „Dacă mor înaintea ta, să ai grijă ca cenuşa mea să ajungă la New York, să n-aibă ei doi ultimul cuvânt”. Mai târziu, când a aflat că muriseră amândoi, şi-a dorit ca cenuşa să-i fie împrăştiată pe mormântul lor. „Aşa-s şi eu cu ei şi nu le dau pace”. Şi când spunea asta râdea.

— Cum îi chema?

A scos cu greu un bilet din buzunarul puloverului.

— Aici e numele, sunt într-un cimitir din Brooldyn, acolo unde au trăit la urmă. Nu ştiu cât de mari sunt cimitirele americane, dar precis ai să-i găseşti.

În taxiul spre Tulcea am pus cutia de pantofi lângă mine. Cât a durat drumul o tot împingeam cu câţiva centimetri mai departe de mine, apoi o trăgeam iarăşi mai

aproape. Când strada era desfundată, puneam mâna pe capac.

La Tulcea am închiriat o mică locuinţă mobilată şi am sunat la fabrică, să-mi iau concediu fără plată. Cutia am pus-o pe masă, apoi într-un dulap, şi mai târziu, pe balcon.

În săptămânile care mi-au trebuit ca să iau o hotărâre, cutia şi-a schimbat mereu locul. Câteodată mă apuca furia şi, cu ea sub braţ, traversam Strada Isaccei şi duceam cenuşa la fluviu. Dar mai departe n-am mers. Mă întorceam acasă şi plimbarea cutiei prin mica locuinţa o lua de la capăt. După trei săptămâni am cumpărat un borcan cu castraveţi şi, la puţin timp după aceea, un bilet de avion spre New York.

ÎN ZIUA URMĂTOARE AM CĂPĂTAT MAI MULT curaj şi iniţiativă. Am schimbat traseul şi-am luat-o pe Tenth Avenue şi curând am dat peste un bărbat care stătea lângă un Cadillac vechi, oferind tururi prin oraş pe urmele starurilor. Avea în ofertă vedete moarte şi vii, din lumea filmului, a sportului şi a muzicii.

Ceva mai departe, o dublură Monroe mi-a explicat că exact în locul acela fusese Madison Square Garden, unde Marilyn îi cântase o serenadă de *Happy Birthday* preşedintelui american, răpindu-i somnul, dar nu numai lui, ci şi multor alţi bărbaţi. Nu mai auzisem de-aşa ceva. Ea îmi > >

promitea o călătorie spre locurile celor mai vestite infidelităţi din oraş. Altcineva a vrut să-mi ofere fărădelegi notorii. Am fugit de ei, cu poşeta strâns lipită de trup, ca şi cum ar fi fost vorba de nişte propuneri ruşinoase.

Mai spre sud am dat iar peste nişte clădiri vechi, joase, în care, dacă-mi aduc bine aminte, erau prăvălii cu nume ciudate: *Happy Joy – Chinese Food*, *Happy Pet* şi *Happy Lamb – Prime Choice Meat*. Mi-aduc aminte că am

râs, rareori vezi atâta fericire la un loc. Deasupra ferestrei unui Deli se mai distingea „Facta – o jumătate de cuvânt. Provenea din vremuri când în Hell’s Kitchen – cartierul pe care îl cutreieram fără s-o ştiu – erau fabrici unde se producea îmbrăcăminte ieftină; de către muncitori care, la patruzeci de ani, erau uzaţi, bătrâni şi curând şi morţi, după cum am aflat de la tine.

Pe 50th Street am dat peste o biserică bulgărească care arăta ca bisericile noastre – primul lucru familiar, după ceasuri întregi. Însă în timp ce la noi bisericile prind viaţă după-amiază şi sunt asaltate de un şuvoi constant de oameni care se roagă, asta era părăsită. Era încadrată în stânga şi-n dreapta de două case înguste, de cărămidă, care o sprijineau ca pe un bătrân. Sau ca pe un beţiv care se clatină.

Am continuat să cobor pe Tenth Avenue şi turnurile tot nu se vedeau. Cu cât mă apropiam de ele, cu-atât se retrăgeau. Acum nici nu mergeam direct spre ele, ci hoinăream, de parcă aş fi fost unul dintre plimbăreţii rătăciţi prin vestul oraşului. Nimeni nu construia zgârie-nori în Heirs Kitchen, erau doar câteva blocuri-turn izolate, în rest, doar case de cărămidă, baricadate şi deteriorate, din penultimul secol.

Aveam timp. Era prima şi ultima plimbare din viaţa mea cu mama. Ca şi cum am fi făcut împreună o călătorie într-un loc necunoscut. Am intrat şi pe străzile transversale şi am mers pe ele până la Hudson River, ca să mă odihnesc puţin acolo şi să chibzuiesc.

Pe 43rd Street, într-o mică anexă construită lângă un depozit era Market Diner. Deasupra tejghelei vechi, a cărei suprafaţă era lustruită de la atâtea pahare, sticle şi coate, luminau nişte globuri de sticlă portocalii. Scaunele din separeuri erau tapiţate cu piele de şarpe artificială, negru

cu alb. N-ai petrecut tu acolo nopţi întregi în anii ’70 Şi n-ai cântat pe câţiva bănuţi pentru păsările de noapte din oraş, pentru patrulele de poliţie, pentru pungaşii din New Jersey şi taximetriştii osteniţi?

— *Lady*> ce căutaţi aici? m-a întrebat chelnerul bătrân şi zbârcit. Rareori se rătăcesc turişti pe la noi.

— Nu-s turistă. Am ceva de rezolvat aici.

— Credeţi-mă, cu poşeta asta mare şi cu privirea asta pierdută arătaţi a victimă perfectă. N-aţi citit în ghidul de călătorie că nu-i bine să umbli de unul singur prin Hell’s Kitchen?

Fără să aştepte un răspuns, a continuat:

— Oricum, nu mai e chiar la fel de rău ca înainte, în anii ’70 şi ’80. Pentru noi, acelea au fost cele mai bune vremuri. Aici stăteau zi şi noapte Francis Featherstone şi banda lui. Gangsterii dădeau nişte bacşişuri a-ntâia şi, când aveau de reglat conturi între ei, se duceau în parcare, ca să nu ne facă probleme. Poliţişti, ucigaşi, politicieni, târfe – toţi veneau aici şi eu i-am servit pe toţi. N-au decât să zică ce-or vrea despre noi, dar au fost nişte vremuri în care noi eram centrul oraşului, după miezul nopţii. Nu ca acum, când mai servesc doar trei clienţi pe zi, a zis bărbatul, privind în gol. Aici îşi bea Featherstone ginul, după ce îi făcea bucăţi pe cei care nu-şi plătiseră datoriile.

A început să râdă, văzându-mi faţa.

— Cum am mai zis, azi e ceva mai liniştit. Vedeţi fotografia de pe perete? îl recunoaşteţi? Da, l-am servit pe Sinatra, în camera din spate, care era mereu rezervată pentru el. Nu oricine poate să se laude cu aşa ceva. Şi Giuliani, primarul nostru, a fost la noi, ia uitaţi-vă. Şi o grămadă de travestiţi. Dar azi stau aici ore-n şir şi mă uit pe fereastră.

Părea să şovăie, neştiind dacă să continue. Nici

măcar nu-i păsa dacă îl înţelegeam sau nu.

— Arătaţi ca un om căruia nu i-ar strica puţină companie, îmi plac femeile tăcute, celelalte îmi dau doar dureri de cap. Beau un pahar cu gin şi deja îmi vorbesc fără oprire. Şi chiar că nu-s prea multe de zis între bărbaţi şi femei. Toată trăncăneala e un drum ocolit care duce ori în pat, ori la plictiseală. Dar dumneavoastră păreţi altfel.

— Aşteptaţi să beau primul pahar.

— Dacă mai aveţi puţin timp… îndată am liber şi nu locuiesc departe de-aici.

Am lăsat mâncarea, m-am ridicat şi am plătit. Înainte să fi închis uşa în urma mea, am mai auzit o dată glasul chelnerului:

— Credeţi-mă, ăsta nu-i un loc pentru aşa o doamnă. Se simte de departe că vă e frică. Şi asta atrage de minune dulăii din zonă. Întoarceţi-vă pe Tenth Avenue sau mergeţi chiar mai departe. Acolo unde vă e locul.

M-am întors în prag.

— Numiţi „mâncare” ce serviţi aici? Nu-i de mirare că magherniţa stă goală. Gangsterul de care vorbeaţi ar fi putut foarte bine să-şi otrăvească victimele cu ea.

Am trântit uşa cu putere în urma mea şi m-am îndepărtat grăbită.

În ciuda avertismentului, am luat-o de data asta pe Eleventh Avenue, am trecut pe lângă parcări goale, şine de tren, depozite şi foste fabrici. Era o lume rămasă departe de agitaţia şi forfota din partea de est a metropolei. Nu mă simţeam ameninţată, dimpotrivă, m-am liniştit. Mi-am adus aminte de intenţia de a mă duce la Hudson şi am mers într-acolo pe o stradă laterală, pe lângă depouri de vagoane, garaje, parcări supraetajate şi rampe de livrare deteriorate.

Când am ajuns în sfârşit pe malul râului, m-am

aplecat peste balustradă şi m-am uitat în jos la ostenitul, bătrânul Hudson, care nu mai avea decât câteva mile până la mare. Am scos borcanul din poşetă şi, pierdută în gânduri, am desfăcut capacul şi apoi l-am pus la loc. Râul întunecat, străin, despre care nu ştiam absolut nimic, nu-mi voia cenuşa. În schimb Dunării i-aş fi încredinţat-o imediat pe mama, dar ea îşi dorise altceva.

M-am întors pe Tenth Avenue unde am dat peste altă biserică închisă, lipită de clădirile alăturate. Credinţa mai ajungea doar până la zidurile ei, apoi urmau magazine, saci de gunoi, întregul bazar al vieţii. Biserica era strâns încadrată şi păzită de construcţiile învecinate. Încă i se mai recunoşteau drepturi de oaspete.

În hoinăreala mea spre sud am trecut de un depou de cale ferată, lung cât două cvartale, şi de o bucată dintr-un pod sau viaduct vechi suspendată deasupra bulevardului. În locul unde scheletul negru se pierdea în adâncurile unei străzi laterale, doi negri păzeau o grămadă de scaune de birou scoase din uz. Şedeau pe două dintre ele şi se învârteau întruna în jurul propriei axe. Veneau apoi suprafeţe abandonate, gropi de gunoi împrejmuite, depozite cu camioanele trase la rampă, case de cărămidă deteriorate, din vremuri de mult trecute, cu uşile şi ferestrele bătute în cuie.

Deasupra unui Deli scria: *Open soon*. Se simţea însă că zona aceea înfrunta vremuri ale nimănui. Case dărăpănate, înguste, alternau cu clădiri de depozite masive, cu mai multe etaje. Un bărbat cu mâinile umflate, încovoiat, împingea un cărucior de cumpărături în care-şi ducea tot avutul. O femeie cu părul alb ca zăpada şi o pălărie cu boruri largi se uita ţintă la ruinele industriale.

Înaintam foarte încet, ca şi cum o forţă tainică m-ar fi ţinut acolo. Îmi căutam motive să-mi întârzii călătoria. Era

cald, prea cald pentru anotimpul acela şi oraşul zăbovea sub o cupolă de lumină intensă. Fiecare bancă, fiecare bar, fiecare petic verde era un bun pretext să mă opresc şi să amân iarăşi clipa în care mă voi despărţi de mama.

Am cumpărat o bucată de pizza cu 99 de cenţi şi mestecam cât puteam de încet. Trăgeam de timp aşa cum fac unii cu ciocolata, lăsând-o să se topească în gură. Când am vrut să pun portofelul la loc, mi-a căzut şi câteva monede s-au rostogolit pe asfalt. Un bărbat cu părul încâlcit şi mirosind urât le-a cules de pe jos. Căra pe el tot ce avea, ca un melc: peste o cămaşă îşi trăsese un pulover, deasupra, o jachetă subţire şi apoi şi un palton. Era înarmat pentru orice anotimp.

Privirile ni s-au încrucişat. Îmi ţineam poşeta strâns, fiindcă aş fi preferat să dau banii decât cenuşa mamei. A băgat monedele în buzunar, dar portofelul mi l-a întins.

— Cât mai e până la turnuri? l-am întrebat ca să-mi ascund agitaţia.

— Turnuri sunt aici o grămadă.

— Vreau să spun, Turnurile Gemene.

— Ah, alea!... Şi ce-mi daţi să vă zic?

Gura lui ştirbă îmi rânjea.

— Deja v-aţi luat, am răspuns.

— Numai pentru un turn. Pentru două n-ajunge.

Am râs.

— Unde e unu-i şi celălalt.

— Credeţi? Ei bine, oricum n-am cum să v-ajut. Eu îmi fac veacul numai pe-aici. N-am mai văzut turnurile de mulţi ani. Poate că-s doar un zvon.

Am schimbat bulevardele, am umblat fără ţintă printr-un cartier cu străzi neasfaltate, peste ale căror pietre de pavaj păreau să fi trecut de curând trăsurile secolului al XIX-lea şi primele camioane din secolul XX. în

faţa gurilor mari, negre, ale halelor joase şi degradate erau parcate maşini frigorifice. Prelatele grele de plastic erau date deoparte şi pe rampă erau aduse cantităţi mari de carne tranşată cu precizie şi bine ambalată. Din camioane se scoteau jumătăţi de porci şi de vite, care erau apoi împinse în găurile întunecoase. Parcă pentru a hrăni un monstru invizibil.

Pe un perete era un afiş pe care erau trecute toate produsele din carne de vită pe care le putea livra firma Zucker. Uneori apărea câte un muncitor, gros îmbrăcat, cu căciulă, mănuşi, pulover, ghete de munte şi halat alb, şi fuma. Luis Zucker era specializat în carne de porc şi de vită, John Williams în carne de miel şi London Meat în carne de pasăre. De-acolo era hrănit oraşul. Fiecare cunoştea exact tipul de carne prin care îşi trecea cuţitul.

În ziua aceea am ajuns doar până la colţul unde se întâlneau Sixth Avenue şi I3rd Street. Acolo m-am oprit, fermecată de turnurile uriaşe, formidabile, pe care în sfârşit le zăream în depărtare. M-am uitat spre stânga, pe I3rd Street, şi am descoperit acolo câţiva copaci umbroşi. Dar încă nu m-am îndreptat spre ei, altminteri aş fi găsit, la nicio sută de metri de intersecţie, teatrul din subsol, unde tu tocmai te pregăteai pentru spectacolul de seară.

Când am ajuns înapoi în cameră, am pus cenuşa pe masă. Am verificat capacul borcanului, fiindcă se desfăcuse puţin. Am dat drumul la televizor, care era prins de tavan. Pentru ziua următoare se prognozau furtuni. Fără să-mi dau seama, am început să vorbesc cu mama. Înainte să adorm am murmurat: „Mâine sigur soseşte clipa. Mâine îţi îndeplinesc dorinţa”.

În cea de-a treia zi, puţin înainte de prânz, m-am oprit la Rudy’s, unde un mic afiş din vitrină promitea câte un hotdog la fiecare bere. În încăperea întunecoasă şedeau

sau stăteau în picioare negri, albi, chinezi, marea sete îi strângea la un loc, îi unea, o grămadă de oameni adunată la întâmplare. Când apărea un client pe care-l cunoşteau era salutat în gura mare, dar pe mine nu m-a luat nimeni în seamă. Paharul plin era deja pe tejghea, înainte ca nou-venitul să se fi aşezat. Şi Rudy – sau cine o mai fi fost la tejghea – povestea că Sinatra şi încă peste zece alte celebrităţi, de care eu nu auzisem niciodată, trecuseră pe la el. Tot atât de puţin ştiam şi ce fusese prohibiţia despre care a început să vorbească.

— În vremea prohibiţiei am avut aici cel mai prost alcool, dar şi cea mai bună clientelă, le-a strigat el câtorva băutori matinali.

— Vrei să zici că erai aici şi pe vremea aia? Ce chestie! s-a mirat unul şi ceilalţi au râs de el.

— Nu eu, ci tata. Ia şi bea mai departe. Când eşti beat vorbeşti şi tu mai cu cap.

— Noi nu ţi-om fi destui de buni, de tot visezi la vremurile de demult? a zis altul. Să trecem de-acu pe vin roşu şi să parlăm franceză?

— Buni sau nu, principalul e că beţi.

— Aşa-i!

Au ciocnit.

Eram în sfârşit hotărâtă să-mi pun în aplicare intenţiile. Am căutat prima staţie de metrou şi am mers până la Chambers Street. Însă, în loc să mă îndrept direct spre turnul sudic, am cutreierat zona din jurul turnurilor. Le făceam curte. Ştiam ce joc jucam. Nu voiam să dau cenuşa aşa, cu una cu două.

Am mers pe străzile laterale din *downtown* şi de la fiecare colţ trăgeam cu ochiul înspre turnuri. Deseori se vedeau foarte bine, chiar dacă numai treimea de sus. Uneori se interpuneau alte clădiri de birouri şi îmi blocau

vederea.

M-am retras pe West Broadway şi Greenwich Street, m-am îndepărtat chiar şi mai mult, până în locul de unde le zăream conturându-se fantomatic pe cer. Cu puţin înainte de Washington Market Park s-au văzut iarăşi mai bine. În ciuda numeroaselor blocuri înalte, tot mai erau clădiri de cărămidă ale căror scări de incendiu înlocuiau decoraţiunile şi ornamentele unor clădiri mai de soi. Doar ele împodobeau locuinţele oamenilor săraci. În schimb clădirile din prefabricate din ţara mea erau golaşe, fiindcă nu se prevăzuseră nici ornamente, nici căi de evacuare.

Din South Street m-am cufundat în pântecul oraşului, în partea mai joasă din *downtown*. Prin Ann Street se urca din nou, ieşindu-se astfel la lumină, ca printr-un uter. Şi străzile învecinate erau înguste şi întunecoase, tivite cu palate de sticlă cu nervuri de oţel, neornamentate şi ostile vieţii. Cutreieram prin măruntaiele oraşului. Pe drumul scurt, în sus, spre Broadway, îmi tot şopteam: „Nu vă văd. Unde sunteţi?”

Dar şi în pântecul Manhattanului se trăia. Era acolo un spa, 7 Eleven, un bărbier şi un *smoke-shop*, manichiură cu gel la 20 de dolari, Ricky’s Halloween: cel mai mare magazin de costume din oraş – *Holiday with Personality – shop now*. Şi acolo, în prăvăliile mici, sufocante, exista un Salomon care repara încălţăminte şi promitea luciu. Am descoperit salonul de coafură Daniela’s şi atelierul de croitorie al lui Alex, precum şi un loc unde se puteau cumpăra aur şi diamante. Văzute dinspre East River, de pe mal, turnurile cu birouri păreau să se iţească din spatele altor blocuri-turn, ca să poată arunca o privire spre o zonă deschisă. Ca să poată respira liber, în sfârşit.

După ce am lăsat în urmă prăpăstiile adânci din *downtoum*, unde nu pătrundea lumina soarelui, am

observat cât de mult se întunecase cerul. Pe Liberty Street, când am întrebat pe cineva unde e intrarea spre turnul din sud, a tunat prima oară. Când am traversat piaţa în colţul de sud-est al Gemenilor, s-a auzit a doua bubuitură şi a început să plouă imediat, cu nişte stropi mari, grei, strălucitori, care semănau cu metalul topit.

Am căutat adăpost la Charly's care oferea *burger*, *steaks* şi *burritos*. Ai zis că e una dintre puţinele clădiri care a supravieţuit distrugerii cartierului, de la sfârşitul anilor 'bo, când urma să fie construit ceva măreţ acolo, ceva monumental. Ceva ce trebuia să salveze *downtown*, de unde plecau tot mai multe magazine şi firme: Turnurile Gemene.

Te văd la şaisprezece ani cum trebuia să împingi zilnic scaunul cu rotile al bunicului tău pe Radio Row, fiindcă bătrânul voia s-o mai vadă, înainte să fie dărâmată.

După o vreme, ploaia s-a potolit. Am intrat prin Liberty Street în holul turnului sudic. De data asta furtuna m-a împiedicat să urc până la etajul no, unde se afla platforma, şi să-mi îndeplinesc în sfârşit misiunea. Terasa *Top of the World* fusese închisă pentru tot restul zilei.

La căderea serii, când Manhattanul se întuneca din nou, eram deja pe drumul de întoarcere. În dimineaţa următoare aş fi avut ultima şansă, dacă terasa avea să fie deschisă. Altminteri poate că trebuia să-mi vină în ajutor unul dintre cele două râuri. Dar nu-mi puteam imagina niciunul dintre ele ca ultim loc de odihnă pentru mama, care trăise o viaţă întreagă pe malul unui fluviu atât de puternic ca Dunărea.

Mi-ar fi luat puţin, doar câteva secunde, şi precis aş fi găsit un loc potrivit pe unul dintre cheiuri, unde nu m-ar fi stânjenit nimeni. Dar mi se părea prea puţin, prea banal, prea superficial. Platforma de sus a uneia dintre cele mai

înalte clădiri din lume, cu nimic altceva deasupra decât cerul gol şi cu neliniştea omenească dedesubt, ar fi fost încoronarea unei vieţi în care visele nu se împliniseră.

Când am ajuns la colţul dintre Sixth Avenue şi I3rd Street, ca şi cu o seară înainte, a izbucnit o furtună şi mai puternică. Am recunoscut şirul de copaci, care era la numai câţiva paşi de capătul străzii şi am vrut să mă adăpostesc acolo. Coroanele copacilor nu făceau faţă ploii furioase, aşa că m-am uitat în jur după un adăpost mai bun, am descoperit mica marchiză a teatrului şi m-am dus sub ea. Însă ploaia şi rafalele de vânt m-au urmărit şi acolo.

Am coborât cele câteva trepte şi, prin singura fereastră, colorată, m-am uitat în subsol, care era foaierul micului teatru. În celălalt capăt tocmai se închidea o uşă care ducea în sala de spectacole. Într-o vitrină de lângă intrare am descoperit un afiş, de pe care mă privea radios un bărbat cu capul uşor plecat şi nişte ochi mari, albaştri, copilăroşi. Ridica uşor o pălărie plată de pai, ca şi cum ar fi salutat trecătorii.

„Astă seară la noi: Bărbatul care aduce fericirea. Nu-l U

rataţi!

De-aşa un bărbat am nevoie azi, mi-am zis. M-am şters de apă în hol, am deschis încet uşa din spate şi m-am aşezat în ultimul rând din încăperea întunecoasă. Am pus cu grijă poşeta pe scaunul de lângă mine. Deasupra mea, pe o platformă de lemn, spre care ducea o scară îngustă, am auzit nişte paşi şi pe cineva dregându-şi uşor glasul. Apoi s-a aprins un reflector şi următorul lucru pe care l-am auzit a fost glasul tău.

Capitolul şapte

CÂND AM AUZIT UŞA DESCHIZÂNDU-SE ÎNCET şi

pe cineva intrând, eram pe platformă, ocupat cu luminile. Un spectator mai mult n-are cum să strice, mi-am zis.

— Doamnelor şi domnilor, am strigat, el este regele imitatorilor, magicianul printre comici, dansatorul pe care însuşi Gene Kelly l-ar invidia. După multe spectacole cu casa închisă în Orlando, Atlantic City şi Las Vegas el este din nou în oraş!

Cele trei conuri de lumină ale reflectoarelor pe care le manevram se mişcau de colo-colo pe scenă, căutând ceva.

— Salutaţi-l pe bărbatul pe care şi-l doreşte toată America şi care, într-o seară atât de furtunoasă, va aduce râsul pe buzele voastre, ca prin farmec. Voi, bărbaţi, ţineţi-vă strâns femeile, fiindcă inimile lor vor zbura spre el. Aplaudaţi-l cum se cuvine pe bărbatul care aduce fericirea!

Am reglat reflectoarele în aşa fel încât unul să lumineze centrul cortinei, care despărţea de culise partea din spate a scenei. A doua rază de lumină cădea pe un casetofon şi un morman de casete, iar a treia pe un cuier plin cu recuzită. Apoi, când am coborât scara îngustă, am trecut pe lângă tine, dar te-am văzut doar neclar pe ultimul rând de scaune, îmi aduc aminte că m-am gândit că-mi datorezi preţul biletului de intrare. Situaţia financiară nu-mi îngăduia să nesocotesc nici măcar un dolar.

Am ajuns în spatele scenei printr-un pasaj strâmt, camuflat, şi de acolo am început să vorbesc pe diferite glasuri, ca şi cum după cortină s-ar fi aflat mulţi artişti. Întâi am murmurat, apoi am vorbit mai tare, iar la sfârşit am făcut un zgomot infernal. Trebuia să se audă ca şi cum nişte artişti vanitoşi se certau care să iasă primul pe scenă. Apoi mi-am pus pălăria pe-o parte, m-am privit într-o mică oglindă de pe perete, mi-am şoptit, ca de-obicei, „Străluceşte, tinere, străluceşte!” şi am băgat capul prin

crăpătura cortinei.

După aplauzele anemice mi-am dat seama că în sală nu erau mai mult de şase, şapte spectatori, dar în ultimele seri fuseseră şi mai puţini. Vremea caldă, de vară târzie, îmi stricase socotelile, cum o făcuse şi furtuna acum.

— E mare zbucium în spatele scenei, mi-am început monologul. Numai vedete şi toate vor cel mai bun loc din program. De-o sută de ani nu s-a schimbat nimic. Mai daţi-mi un minut, apoi revin şi rămân cu dumneavoastră!

Mi-am retras din nou capul şi în culise a izbucnit iarăşi cearta. Îţi mai aduci aminte?

— V-aude publicul! am zis cu glasul meu obişnuit. Sunteţi răzgâiaţi ca nişte copii, geloşi ca nişte proaspăt îndrăgostiţi şi certăreţi ca un cârd de soacre. Jack, lasă-l în pace pe Al. Vine şi rândul tău, dacă vrea publicul să te vadă. Şi tu, Al, la fel. Publicul e cel care decide întotdeauna.

— Dar publicul vrea mereu să mă vadă! a răspuns glasul lui Al. Eu sunt spectacolul!

— Ah, mai ţine-ţi gura! s-a stropşit Jack.

Încetul cu-ncetul s-a făcut linişte în culise, mi-am aşternut pe chip cel mai frumos râs şi am păşit în faţă, împiedicându-mă de un obstacol nevăzut. Am înaintat până la marginea scenei şi am început:

— Doamnelor şi domnilor, ştiu că nu-i foarte original să te împiedici la intrarea în scenă. Milton Berle, care e de asemenea în culise, s-a împiedicat de multe ori la apariţiile sale. Mama lui îl sfătuise să facă aşa, ca să atragă dintr-odată atenţia publicului. Omul numit mai târziu *Mr. Television* a fost considerat la început un idiot. Dar mama lui şi el s-au dovedit foarte tenaci. În anii ’50, oamenii îşi cumpărau televizoare numai ca să-l vadă. Bunicul meu îl numea „hoţ de glume proaste”, fiindcă îi plăcea să

folosească materialul altora. Ah, ce poveşti v-ar spune bunicu'!

M-am întors cu spatele la sală.

— Milton, eşti acolo? Nu vrei să saluţi publicul?

— Salut, public!

— Public, salută-l călduros pe Milton!

— Salut, Milton! au strigat spectatorii.

— E-adevărat că ai furat glume?

— Eu şi furatul! Eu doar am găsit ce altminteri s-ar fi pierdut.

— Nu-i aşa că-i incorigibil? m-am adresat din nou publicului. Doamnelor şi domnilor, cu mai mult de un secol în urmă s-a născut distracţia, şi anume aici, în America. Sau, mai bine: aici, în New York. Era numită „vodevil". Au fost construite teatre cum nu se mai văzuseră, pentru mii de spectatori, şi spectacolul nu mai contenea, de dimineaţă până seara. Proctor, unul dintre marii impresari ai vremii lui, a născocit zicerea: „După micul dejun, du-te la Proctor, după Proctor, du-te-n pat". Vestitul Hippodrome Theater de pe Sixth Avenue avea o scenă cu trapă şi un rezervor de apă, cu pereţi de sticlă, ca să poată fi priviţi înotătorii subacvatici. Acolo, Houdini a făcut nevăzuţi nişte elefanţi cu tot cu dresor. Houdini a cerut chiar să fie cufundat în East River sau să fie atârnat cu capul în jos de-o macara. Mereu scăpa cu viaţă. Insă-n final a murit de la lovitura de pumn a unui admirator, care l-a nimerit în stomac. A vrut să dovedească deseori cât de bine era antrenat, dar o dată tot s-a depăşit măsura, până la urmă. A urcat o ultimă oară pe scenă, cu dureri, ca să nu-şi dezamăgească publicul. Câteva ore mai târziu era mort. Marele Houdini, cel pe care-l iubea atât de mult bunicul meu. Ah, bunicu', ce poveşti v-ar putea spune el!

M-am întors iarăşi cu spatele la public şi m-am dus

până la cortină.

— Hai, gata, tinere! am spus iarăşi cu glasul lui Jack. N-o să ne stricăm toată seara cu Houdini. Vrem s-ajungem odată în lumina reflectoarelor!

Am revenit în faţă.

— Nu-i ascultaţi, sunt foarte capricioşi. Dar au dreptate. Să nu vorbim mai întâi de moartea vedetelor, ci despre viaţa lor strălucită. Fiindcă, de fapt, ele nu mor niciodată. Sunt doar într-o pauză. Au făcut să râdă generaţii întregi. Au luptat pentru cel mai bun loc de pe afiş şi acela era mereu, pe-atunci, la mijlocul programului. La varieteu, primul loc era un moment de trecere, de stânjeneală, până se aşezau şi ultimii sosiţi. Ultimul act trebuia să fie slab, pentru ca lumea să mai şi plece. De fapt, îmi amintesc doar de un singur număr slab, care a devenit un succes. Cherry Sisters cântau atât de prost, încât impresarii împărţeau ouă şi roşii spectatorilor. Surorile s-au îmbogăţit, lăsându-se date afară cu fluierături. Locul din mijloc a fost mereu cel pe care şi-l doreau toţi artiştii. Şi ce anume le trebuia ca să dea perfecţiune iluziei?

Am arătat spre cuier.

— Puţin talent la dansat şi cântat. Un fel de-a fi cuceritor. Excentricitate. Entuziasm. Fiindcă, atunci când nu ştiai să faci nimic, dar apăreai pe scenă plin de entuziasm, publicul îţi ierta aproape orice. Olga Petrova…

Iarăşi m-am întors.

— Ţine-ţi gura şi lasă-ne să începem odată! am spus, de data asta cu glasul lui Ed Wynn.

— Ăsta a fost Ed. Răbdare încă o clipă! îndată începem!

Acum am şoptit:

— Olga Petrova, care era, de fapt, englezoaică, dar se

pretindea o mare cântăreaţă rusoaică, a zis cândva: „În varieteu doar un escroc gălăgios are succes”. Şi Eddie Cantor spunea: „Cu adevărat indispensabile sunt un costum, nişte cărţi de vizită şi un număr bun”. Oricum, le trebuia ceva care să-i facă inconfundabili. Chaplin avea mustaţa şi bastonul, Groucho Marx, sprâncenele stufoase şi mersul aplecat, cu mâinile la spate. Buster Keaton, o pălărie turtită, de fetru, şi faţa împietrită, Ed Wynn, o pălărie minusculă şi nişte ochelari rotunzi, iar Al Jolson, mănuşile lui albe. Era nevoie de un amănunt, fie şi doar împiedicatul. Dar gata cu toate astea! mai bine las vedetele să vorbească. Sunt toate aici, în spate, şi au emoţii ca nişte începători. Să nu le mai lăsăm să aştepte. Domnule, dumneavoastră, din rândul întâi. Cum vă numiţi?

— Doug.

— De unde eşti, Doug?

— Din Missouri.

— Şi ce cauţi la New York?

— Mă distrez.

— Atunci, aici te afli în locul potrivit. Doug, pe scaun ai găsit o listă cu nume celebre. Aruncă o privire pe ea. Pe cine ai vrea să vezi mai întâi?

— Pe Al Jolson, fireşte!

— Tare se va bucura Ai. Până la moartea lui, în anul 1950, a fost cel mai mare animator american. Asta s-a auzit precis şi până-n Missouri, nu-i aşa, Doug? Doamnelor şi domnilor, cam cu o sută de ani în urmă, mii de emigranţi care veniseră în America şi trăiau în ghetou au învăţat din nou să râdă şi să viseze. I-au îndrumat artiştii care vor apărea îndată. Nu de puţine ori erau ei înşişi emigranţi sau copiii acestora. Şi-au schimbat numele, ca să se potrivească mai bine cu noua viaţă americană. Pe Al Jolson îl chema, de fapt, Aşa Yoelson. Dar cui îi mai pasă, când ei

ştiu să ne distreze atât de bine? Jolson a fost un fenomen. Convingeţi-vă singuri.

M-am întors în spatele cortinei, mi-am suflecat pantalonii ca să mi se vadă mai bine şosetele albe. M-am uns cu vopsea neagră pe faţă şi cu albă în jurul gurii. Mi-am pus mănuşi albe şi apoi am alergat pe scenă şi m-am oprit abia la marginea ei, cu braţele larg desfăcute. Îmi legănam un picior ca în ritmul unei melodii neauzite. Următoarele zece minute am fost Al Jolson.

— Sigur vă miră înfăţişarea mea, dar pe la 1900 asta nu era deloc ieşit din comun. Chiar şi negrii mă iubeau. La 20 martie 1911 am apărut cu faţa înnegrită în Winter Garden Theater. Am dansat, am tropăit, am strigat, am plâns şi am cântat. Jumătate de an mai târziu eram deja vedetă. Un alb care se dă drept negru şi este de fapt evreu – asta este America. Uneori strigam către public: „Vreţi să mă vedeţi pe mine sau restul spectacolului?” Şi toţi voiau să mă vadă doar pe mine. Aveam electricitate în vene, alergam întruna pe scenă, cădeam în genunchi, mă prindeam cu mâinile de piept şi cântam *Mammy*. Publicul plângea. Oamenii se ridicau în picioare şi-mi strigau numele: Jolson! Jolson! Odată, la 59th Street Theater, am avut treizeci şi şapte de ridicări de cortină. Vibram, ardeam cu vâlvătaie. Pentru jazzul timpuriu şi pentru muzica ragtime eu am fost ce-a însemnat mai târziu Elvis pentru rock’n’roll. În 1909 am cântat *Helloy My Baby* în Colonial Theater. Se spune c-ar fi fost primul număr fierbinte pentru sex telefonic. Fie şi-aşa.

Al a pus caseta cu acompaniamentul instrumental şi a început să cânte:

Hello, ma baby!
Helloy ma honey!
Hello, ma ragtime gal!

Send me a kiss by wirey
Baby, my heart is on fire
Ifyou refuse me, honey, you îl lose me
Then you îl be lefi alone
Se telephone and teii me, I’m your own.

Mi-am întrupat vremurile ca nimeni altul: ca-ntr-un galop, mereu în mişcare, mereu la viteză maximă. Ritmul oraşului modern, ritmul New York-ului. Fără mine n-ar fi ieşit nimic din Gershwin. Tot un evreu care şi-a schimbat numele. Într-o zi, la o petrecere, m-a luat deoparte un tânăr pe care încă nu-l ştia nimeni. Mi-a pus în mână partitura de la *Swanee*. S-a vândut în două milioane de exemplare după ce-am cântat-o eu. Să-l văd pe altul că face la fel.

Tata îmi băga chibrituri în gură ca să învăţ să cânt tare şi clar. Visa să devin cantor la sinagogă. Şi am şi devenit, dar în felul meu. Când cânt, eu mă rog. Mereu mi-a fost frică înainte de spectacole. În spatele scenei era întotdeauna o găleată, ca să pot vărsa, la nevoie. Ca să mă destind, mi se trimitea adesea câte-o dansatoare la cabină. Nu-i ăsta cel mai neplăcut lucru. Am murit la San Francisco, jucând cărţi. Ultimele mele cuvinte au fost: „O, mă duc”. Pe Broadway au stins luminile timp de zece minute, ştiau ce-mi datorau. Să nu vă faceţi prea multe speranţe c-am plecat pentru totdeauna, fiindcă poate că fac doar o pauză. Doamna din ultimul rând, pe cine-aţi dori să vedeţi, după mine? Dar nu v-aşteptaţi la prea mult, toţi sunt slabi.

— Eu? ai răspuns tu, din ultimul rând, nevenindu-ţi a crede. Nu ştiu pe nimeni de pe lista asta.

— Atunci puneţi degetul pe unul, la întâmplare.

În seara aceea l-am imitat şi pe Ed Wynn, care îşi zicea *the perfectfool*, pentru ca interpreta mereu roluri de

neghiobi, îşi purta pălăria minusculă în amintirea tatălui său care-şi dorise să-l facă pălărier pentru femei. Când a auzit asta, Ed a fugit de-acasă. Odată a spus: „N-am vrut niciodată să fiu o persoană reală”. De aceeaşi părere eram şi eu, încă de copil.

Apoi l-am întrupat pe Joe Frisco şi am dansat *Frisco-Shuffle*. Tatăl lui Frisco a aruncat pantofii de dans ai fiului său, aşa că Joe a luat primul tren şi nu l-a mai văzut pe bătrân decât la înmormântarea lui. Am fost şi Jack Benny, vestit pentru felul cum îşi doza timpul. Înainte să ajungă la poanta unei glume aştepta câteva secunde. „Banii sau viaţa?”, l-a întrebat odată un tâlhar dintr-un număr de varieteu. Jack zăbovea. „Ei, ce-i?” „Tocmai mă gândeam”. Jack Benny a apărut la NBC. îi cunoşteam chiar şi pe sponsorii spectacolelor lui: „*Fly Eastern*! *Number one to the sun*. *Quiet as a library*. *America’s favorite way to fly*”.

Jimmy Durante, la rândul lui, a fost numit „Schnozzola” din cauza nasului ca un cartof. Făcea glume pe socoteala lui: „Nasul meu e atât de colosal, încât ar trebui expus într-un muzeu”. Dacă îl întrebai cum de ajunsese *entertainer* răspundea: „Cu aşa o faţă nu puteam s-ajung decât infractor sau *entertainer*”. Avea program mereu sâmbătă seara, la ora 9.30, la NBC. Dar mai întâi erau reclamele: „*Halo*, *the Shampoo*, *that gbrifies your hair*! / *Colgate*, *it cleans your breath*, *while it cleans your teeth*! / *Palmolive*, *for smoother*, *confortable shaves*/”.

Lumea a dorit să-l vadă şi pe Buster Keaton. Mi-am tras pe frunte pălăria plată a lui Buster şi am adus din spate câteva planşe pe care le ridicam pe rând:

„Rugăm aplauze! / Leneşilor! mai tare! / Ăsta-i un film mut, dar eu tot pot să aud. Mai tare! / E mai bine. / Mă cheamă Buster. / Aplauze! / Când eram copil, tata obişnuia să mă arunce în public. / Era numărul nostru, lumea îl

iubea. / Eram omul-pisică, mereu cădeam bine. / Nu şi când tata rata momentul. / Asta se întâmpla adesea, era un beţiv irlandez de nădejde. / Dar mie nu-mi păsa. / Eram *in show-business*. / Trebuia să rişti. / Aplauze! / Până când am trecut la film. / Atunci mi-am făcut singur cascadoriile. / Am devenit vestit fără să scot o vorbă. / Al Jolson n-o să imite prea repede aşa ceva. / Aplauze! / Mai multe! / Acum sunt fericit. / Dacă îmi daţi voie să vă îmbrăţişez, spun cu glas tare un cuvânt".

Am coborât de pe scenă şi l-am îmbrăţişat pe bărbatul din Missouri şi încă doi-trei spectatori. Am ridicat o planşă: „Moment istoric. Buster vorbeşte". Am întredeschis uşor buzele. „Aţi auzit? / Nu? / Ghinionul vostru".

Am fost toţi artiştii ăştia şi încă mulţi alţii. Trăiau cu şi prin mine. A fost una dintre cele mai bune seri ale mele şi am ţinut publicul cu sufletul la gură timp de două ceasuri. Am povestit şi câte ceva despre moartea unor artişti de vodevil. Joe Jackson, care făcea acrobaţii pe bicicletă, a murit pe scenă, după ce publicul îl rechemase de cinci ori să-şi repete numărul. Ultimele lui cuvinte au fost: „Doamne, tot mai aplaudă". Omul cu muşchi, Eugene Sandow, a avut un atac cerebral în timp ce trăgea o maşină dintr-un şanţ cu apă. Magicianul Chung Ling Soo, de fapt W.E. Robinson, un irlandez get-beget, a fost împuşcat din greşeală pe scenă când o armă s-a descărcat prea devreme.

Imitatorul de femei Bert Savoy a fost nimerit de trăsnet în timpul unei plimbări pe ţărm, la scurt timp după ce observase norii negri şi zisese: „Azi Dumnezeu ne-a pus gând rău". Şi Nora Bayes, bolnavă de moarte, dată uitării deja de multă vreme, l-a rugat pe impresarul vestitului „Palace" să-i expună fotografiile, o noapte întreagă, pe

peretele de sticlă al teatrului şi să lase luminile aprinse. A fost dusă acolo şi a privit fotografiile vechi, prin fereastra deschisă a maşinii; după câteva zile era moartă.

Eram atât de in vervă, încât aproape că nici n-am auzit glasul unui băiat din sală:

— De ce imitaţi numai morţi?

Mi-am pus un braţ la piept şi cealaltă mână pe obraz, aşa cum ar fi făcut Jack Benny. Am aşteptat cele câteva secunde obligatorii.

— Pentru că morţii nu mă pot da în judecată.

În seara aceea s-a râs şi s-a aplaudat mult. Cu puţin înainte de încheiere te-ai ridicat şi te-ai strecurat afară, la fel de încet cum intraseşi. Îmi aduc aminte că mi-am spus: „Şi iar s-au dus douăzeci de dolari”. Nu m-aş fi aşteptat să te cunosc doar o zi mai târziu.

Când au plecat ultimii spectatori, am încuiat uşa, m-am spălat în cabina minusculă, am mâncat resturile din frigider şi m-am culcat pe o saltea. Se mai încheiase o zi, câştigasem o sută patruzeci de dolari, după plata chiriei pentru sală avea să-mi rămână jumătate. În zilele următoare puteam măcar să-mi permit câteva mese calde şi nişte beri.

Dinspre stradă nu pătrundea niciun zgomot în subsol. Ca şi cum oraşul n-ar fi existat, ci numai scena, şirurile de scaune, eu şi sentimentul că am avut un spectacol bun.

CÂND S-A TERMINAT SPECTACOLUL TĂU ŞI AM ajuns din nou pe stradă, furtuna încetase, dar aveam picioarele atât de grele, tot trupul meu cerea somn, aşa că mi-am permis din nou un taxi. În camera mică, înăbuşitoare – mai curând o celulă de închisoare – m-am lăsat să cad pe pat şi am adormit. Cenuşa mamei m-a vegheat toată noaptea.

În dimineaţa următoare, când am luat-o spre metrou,

la Columbus Circle, lumina era atât de curată, că puteai s-o bei. Aveam s-o trec pe mama pe ascuns pe lângă paznici, să urc cu cenuşa no etaje şi apoi s-o împrăştii, în sfârşit. Fulgii ar pluti şi ar fi purtaţi de vânt până la cele două râuri sau chiar până în Brooklyn. Puţin din ea ar ajunge chiar şi până în New Jersey.

Mama ar fi dusă de adiere prin străzile din *downtown*, ar coborî în pântecul oraşului, pe cheiuri, pe buclele copiilor şi pe capetele pleşuve ale bătrânilor. Un câine ar încerca s-o apuce şi mama ar intra în zbor în botul lui. O pereche de turişti ar lua feribotul spre Staten Island şi mama şi-ar găsi drumul în husa aparatului de fotografiat. Ar ajunge în Japonia sau doar până în Colorado.

S-ar roti prin aerul răcoros al dimineţii de septembrie şi apoi s-ar aşeza ca o pată minusculă, cenuşie, pe faţa fardată în grabă a unei femei aflate în drum spre iubitul ei. S-ar aşeza pe costumele la două rânduri ale agenţilor de bursă, dar şi pe uniformele poliţiştilor, uşierilor şi femeilor de serviciu. Ar călători încoace şi-ncolo prin oraş, în interiorul unui taxi – aşa ar ajunge în locuinţele mici ale săracilor din Bronx sau la adrese de soi, din Murray Hill.

Ar cădea pe pământ şi s-ar cufunda tot mai mult în el. Ar avea nevoie de secole întregi ca să străbată cei câţiva metri până la stratul de ardezie din care e făcută insula. Acolo s-ar depune pe piatra cenuşie şi s-ar instala pentru vecie. Însă într-o zi ar auzi zgomote de lovituri şi de sfredel. Curând lumina ar pătrunde până la ea şi, la puţin timp după aceea, deasupra ei s-ar înălţa un nou turn, cu un vârf ascuţit deasupra. Ca şi cum cineva şi-ar fi dorit să străpungă pântecul cerului, ca să apere pământul de el.

Oraşul ăsta a supus vântul. L-a dirijat pe căile lui. A supus râurile, le-a smuls luncile şi le-a acoperit malurile,

ca să se poată extinde. În cele din urmă, supune zilnic pământul în al cărui pântec se scobeşte întruna, pentru un nou tunel, un nou garaj subteran, un nou zgârie-nori. Doar cerul se mai fereşte. Dar, dacă într-o bună zi i-ar veni ideea să se apropie, s-ar putea sprijini pe multele spinări care i se oferă.

Turnul sudic a cedat cu puţin înainte de ora zece. Tocmai ieşisem din gura de metrou şi m-am trezit între ruine. Pământul era presărat cu oţel, sticlă, beton, ghips şi zdrenţe de hârtie, cu plastic şi bucăţi de covoare, porţiuni de faţadă, fragmente de birouri şi de computere. Mirosea a ars, pe faţade se prelingea kerosen. Explodau maşini. Am văzut nişte roţi de avion şi scaune, un propulsor, un trunchi omenesc răsucit, o mână carbonizată. Deasupra mea, sus, în ambele turnuri se căscau găuri imense şi se înălţau ziduri de flăcări.

Am văzut ce n-ar fi trebuit să văd niciodată. Am văzut că şi alţii vedeau ce n-ar fi trebuit să vadă niciodată: prăbuşirea unor oameni, care dura zece secunde. Zece secunde de ultimă, definitivă, ireversibilă libertate. Am auzit trupurile izbindu-se de pământ. Aşa ceva nu poţi să-ţi imaginezi. Zgomotul acela înfundat, puternic.

Am deschis mecanic poşeta şi am pipăit borcanul, ca şi cum aş fi vrut să dau mâinilor mele ceva de făcut. Ca şi cum aş fi vrut să mă ţin bine de mama. Apoi turnul a fost străbătut de nişte trosnete şi pocnituri uscate, în pereţi au apărut crăpături şi cineva a strigat: „Se prăbuşeşte! Fugiţi!” Am luat cu mine o ultimă imagine pe când fugeam: sticla care se prăvălea ca apa unei cascade. Singurul lucru la care mă puteam gândi era să scap cu viaţă. Pur şi simplu nu te gândeşti la altceva. Orice altceva vine mai târziu. Am încercat să alerg cât de repede puteam, dar n-am ajuns departe.

Deja la următorul colţ de stradă am fost ajunsă din urmă de cenuşă. Era un zid cenuşiu, mut, care venea pe urmele mele. Îi mâna pe oameni şi înainta, venind din toate părţile. Am vrut să urc scările unei biserici ca să găsesc adăpost înăuntru, dar n-am fost destul de iute. Cu puţin înainte să mă cufund în nor picioarele mi-au cedat şi am căzut. Un bărbat m-a tras în spatele unei maşini de pompieri şi s-a lăsat protector deasupra mea. Am spus rugăciuni. Mi se-ntâmpla pentru prima oară în viaţă.

Am mai zăcut un timp acolo, şi după ce bărbatul dispăruse, şi abia puteam să mai respir. Greutatea lui mi-o voi aminti mereu. M-am ridicat la loc, m-am înecat şi era cât pe ce să vărs. Cenuşa îmi ajungea până la glezne. Se vedeau fulgerând lumini roşii şi albastre şi auzeam alarme stridente. Mi-aduc aminte că soarele lumina lăptos şi anemic prin praful de beton.

Mi-am ridicat mâinile şi le-am privit. Erau de-un cenuşiu pal, ca de altfel toată îmbrăcămintea şi picioarele. Simţeam că mă strânge în piept şi ochii au început să mă usture. Pe lângă mine a trecut un bărbat care sprijinea o femeie sleită de puteri. Un bătrân îşi ţinea o cârpă la nas şi pipăia atent pământul, ca şi cum ar fi pierdut ceva. Asta mi-a amintit de poşetă, dar n-am găsit-o şi, panicată, m-am lăsat în genunchi şi am început s-o caut.

Alunecase sub maşina pompierilor, am tras-o şi am observat că borcanul se rostogolise din ea, iar capacul se desfăcuse. Cenuşa mamei se răsturnase pe stradă. Mă uitam ţintă la borcanul pe jumătate gol şi nu ştiam ce să fac. M-a străbătut un fior abia când un poliţist mi-a strigat: „Nu staţi pe loc!” Am rostogolit iar borcanul în locul unde fusese şi am început să mătur cu mâna cenuşă de pe stradă ca să-l umplu.

Cu borcanul strâns la piept, am mers pe Chamber

Street până la capăt, dar poliţia m-a alungat, fiindcă acolo era totul blocat. Am văzut oameni murdari, osteniţi, tăcuţi, mergând spre nord şi m-am alăturat lor, deşi nu ştiam încotro să mă duc. O lucire portocalie, lumina soarelui, străbătea fumul tot mai subţire.

Mai spre nord, lumea se strânsese în jurul unor maşini şi asculta radioul. La Union Square, mulţi se opreau şi priveau neclintiţi ecranele de la Virgin Megastore, şi-au dat seama de unde veneam şi, muţi, mi-au făcut loc ca să pot trece. Un şofer de taxi mi-a întins o sticlă cu apă. Când am ajuns la colţul unde se întâlnesc Sixth Avenue şi I3rd Street, ca şi cu o zi înainte, m-am uitat mecanic spre dreapta şi am recunoscut marchiza teatrului.

Eram atât de obosită cum nu mai fusesem în toată viaţa mea. Trebuia să mă odihnesc într-un loc sigur şi nu mai voiam să stau afară. M-am uitat în urmă pentru o ultimă oară, ca şi cum aş fi vrut să mă asigur că turnurile nu mai erau la locul lor. Chiar şi pentru mine, care nu trăisem în umbra lor, care nu trecusem zilnic pe lângă ele, golul acela căscat pe cer era năucitor. Nu era ţara mea, nu era oraşul meu, nu era istoria mea şi totuşi devenisem o parte din toate astea.

Cu borcanul în mâini, m-am îndreptat iar spre acel teatru cu un mic foaier. Era locul ideal de retragere. Sigur că aveam să pot oferi un motiv bun dacă eram întrebată ce caut acolo.

ÎN ZIUA ACEEA DE SEPTEMBRIE, CÂND AI VENIT pentru a doua oară în teatru ca să cauţi apărare şi să te odihneşti, eram pe scenă şi repetam pentru un spectacol pe care nu-l mai jucasem de-o vreme.

Trebuie să ştii că-mi place mult mai mult să fiu imitator decât cântăreţ. Aş putea să imit chiar şi o piatră care aşteaptă să fie măcinată de vreme. În copilărie imitam

tot ce vedeam la televizor. Erau singurele momente în care bunicul râdea şi asta mă îmboldea, până ce cădeam epuizat. Am făcut-o pentru el până la moartea lui, în 1967.

Îmi place să mă pun în pielea altuia, să întrupez un nou personaj. Şi când reuşesc într-adevăr, efectul e ca acela al unui drog: e ca şi când aş avea două, trei, multe vieţi. Şi dacă acel altul e o vedetă, multele mele vieţi sunt pline de miracole şi măreţie.

În anii ’90 am realizat un *show* pe care îl numisem

„Predicile bărbatului care aduce fericirea” Un titlu trebuie să fie limpede, simplu şi precis, dar altceva mai bun nu mi-a venit în minte. Cu spectacolul ăsta am trecut, în serile libere, prin Orlando şi mai târziu prin vreo şase alte oraşe, în care am locuit, înainte să mă întorc definitiv la New

York. Richard Burton murise de curând, dar Burt Lancaster şi Karl Malden încă mai trăiau. Pentru ei mi-am încălcat)

regula de a imita numai morţi. Ei ţinuseră cele mai bune predici din filme, din cele pe care le ştiam eu.

Am dat spectacolul prin baruri, cafenele şi mici teatre şi am lăsat publicul să decidă ce vrea să audă. Uneori mă urcam pe tejghea, alteori mă puneam în genunchi, spectacolele mele erau mereu un succes. Un timp domnea o linişte deplină, în locurile acelea altminteri atât de zgomotoase, şi de fiecare dată culegeam aplauze din plin.

Burton mă impresionase ca preot beţiv în *Noaptea iguanei*. Ascultătorilor lui, veniţi numai ca să-l vadă eşuând, le striga din amvon:

„Legaţi-mă de stâlpul de tortură! Ascuţiţi-vă cuţitele de scalpat şi scalpaţi-mă. Nu vreau, nu pot să mai ţin şi nici nu voi mai ţine aici slujbe în cinstea unui bătrân

mânios, pedant, în care credeţi cu atâta înverşunare. Cu toţii l-aţi părăsit pe Dumnezeul iubirii şi l-aţi pus în locul lui pe delincventul ăsta cu inimă de piatră, senil, care îi face pe oameni răspunzători pentru propriile lui greşeli. Zăvorâţi-vă ferestrele, zăvorâţi-vă uşile, zăvorâţi-vă inimile în faţa singurului Dumnezeu adevărat!”

Însă predica pe care o îndrăgeam cel mai mult era aceea din *Elmer Gantry*. Elmer a fost cel mai bun rol al lui Burt l. ancaster. Era cel mai şarmant şi mai neruşinat escroc, cel mai grozav seducător pe care l-am văzut în film. Când ai venit la mine, tocmai mă pregăteam să repet chiar scena asta. Nu mai eram la fel de subţire şi de sprinten ca înainte, nici nu mai aveam părul la fel de des, însă păstrasem o febrilitate care semăna cu a lui. Încă mai puteam să-l interpretez bine, numai să fi repetat puţin. Fiindcă putinţa de a imita e ca un muşchi pe care trebuie să-l antrenezi mereu.

— Credeţi că religia e doar ceva pentru nechibzuiţi, pentru proşti, pentru bisericoşi? Credeţi că Iisus a fost un făţarnic? Ce idee! Iisus ar fi intrat în cârciuma asta sau în orice alt loc de distracţii ca să predice Evanghelia. Iisus n-a fost laş. Voi credeţi că acel centru înaintaş de pe perete e un tip grozav. Vreau să vă spun ceva: azi Iisus ar fi de departe cel mai bun centru înaintaş din câţi există. Într-un ring de box el ar câştiga azi o avere. Şi ştiţi de ce, prieteni? Din iubire. Iisus avea iubire în ambii pumni… Ascultaţi aici, păcătoşilor. Nu se poate să vă rugaţi „Vie împărăţia Ta” şi să staţi în cârciumă şi să jucaţi pocher. Şi tu, mamă, nu poţi să-ţi rosteşti psalmii şi-n acelaşi timp să-l priveşti pe Dumnezeu prin fundul unui pahar de bere. Sau să faceţi cine ştie ce afaceri necinstite. Ne găsim calea spre Tine, Doamne! Ne găsim calea spre casă! Aleluia!

Când am terminat de jucat scena gâfâiam. Nu te

auzisem când ai intrat. Când m-am uitat în jur, în sala slab luminată, te-am zărit doar nedesluşit în lumina crepusculară, însă mi-am dat seama că erai acoperită din cap până-n picioare cu un strat cenuşiu. Păreai să fi apărut dintr-un coşmar sau să fii încă în mijlocul unuia. Te ţineai strâns de borcanul cu cenuşa mamei tale.

— Teatrul e închis. Dacă vreţi să mă vedeţi, veniţi la şapte. Nu veţi regreta, ţi-am strigat.

Ai rămas tăcută.

— *Lady*, nu m-aţi auzit?

Ai continuat să taci.

— Bine, dacă vreţi să rămâneţi aici, rămâneţi.

Nu voiam să-ţi mai dau atenţie, dar brusc mi-a venit o idee.

— Arătaţi ca un om care ar avea nevoie de un *show* bun. Voi juca numai pentru dumneavoastră. Tot e mai bine un spectator decât deloc. Eu sunt bărbatul care aduce fericirea. Sigur pot să fac să apară, ca prin farmec, un zâmbet şi pe fata dumneavoastră.

Mi-am dat toată silinţa, dar tu tot nu te-ai clintit. Am cântat un cântec după altul, am jucat un rol după altul, dar nu era nimic de făcut. Tăcerea ta îmi zgândărea ambiţia şi am continuat mai aprins. Auzeam de departe nişte sirene, dar nu le-am dat atenţie. Nu se născuse încă spectatorul căruia eu să nu-i fi putut găsi punctul slab.

Când eram deja gata să renunţ la speranţa că vei reacţiona sau că vei vorbi vreodată, ai început să gâfâi, apoi să scânceşti şi, în cele din urmă, să ţipi – era un ţipăt insuportabil, aproape neomenesc. Probabil că aşa ţipă femeile când nasc. Când îşi pierd copiii în război. Aşa ţipă cineva care-şi dă seama că-şi pierde minţile.

M-am oprit, am coborât de pe scenă şi am venit la tine. Ţi-am văzut groaza, ochii larg deschişi. Apoi ţi-am adus un pahar cu apă.

— Pot să vă ajut cu ceva?

— Pe mine?

— Vi s-a întâmplat ceva?

— Mie? Nu auziţi sirenele?

— Ba da, dar ăsta-i New York. Aici se întâmplă mereu ceva. Spectacolul nu poate să se-oprească din cauza asta.

— Chiar nu ştiţi?

Am ridicat din umeri

— Încă n-aţi ieşit azi?

— Mi-am cumpărat dimineaţă ceva de mâncare. Acum repet pentru diseară.

— Nu va fi niciun *show*.

— Câţiva o să vină, cu siguranţă. Chiar aşa rău nu poate fi.

— Nu vreţi să pricepeţi.

— Ce?

— Că totul se prăbuşeşte.

— N-o să se ducă lumea de râpă numai fiindcă aveţi nişte greutăţi.

— Ba da, asta face.

Am lipsit poate o oră, poate mai mult. M-am amestecat printre oamenii uluiţi, care stăteau de vorbă la colţul străzii, fără să le vină a crede. De câte ori închideam ochii şi-i deschideam din nou, turnurile nu mai erau la locul lor, pur şi simplu. Alergasem câteva cvartale spre sud, dar hotărâsem să mă întorc, când mi-am adus aminte că lăsasem teatrul nesupravegheat. La doar un colţ de stradă mai departe, spre nord, bulevardul fusese blocat.

M-am întors, convins că plecaseşi, dar tu şedeai în continuare în acelaşi loc şi păreai prea înfricoşată şi

derutată ca să mai mergi undeva. Ţi-am spus că poţi să rămâi cât vrei şi ţi-am arătat unde poţi să te speli şi să faci cafea.

Închiriasem teatrul pentru patru zile şi, în afară de câţiva spectatori seara – aşa speram –, n-avea să treacă nimeni pe acolo. Primele spectacole nu fuseseră dezamăgitoare. Ceva este dezamăgitor abia când tu priveşti lucrurile aşa, mi-a explicat odată bunicu'. „Băiete, de multe ori am apărut în faţa unor oameni care încă mai aplaudau după ce eu terminasem de mult, şi în faţa altora, care nici măcar nu observaseră că le-am cântat. Dezamăgit n-am fost niciodată, fiindcă mereu am iubit ceea ce făceam".

Poţi să pui pe picioare un bun *Ojf-Ojf-Broadway-Sho Wt* poţi să dai anunţuri în *Village Voice*, eşti pregătit la secundă, dar tocmai atunci se deschide cerul şi toarnă cu găleata. Apoi iarăşi faci tot posibilul, iarăşi eşti pregătit şi iarăşi ţi se pune careva în cale. Nişte smintiţi care se izbesc cu avionul de Turnurile Gemene. Plătisem prea mult pentru chirie ca să nu sper că totuşi aveau să apară câţiva oameni.

Mulţi voiau să plece din sudul Manhattanului, aşa îmi zisese un poliţist. Dar câţi rămăseseră şi căutau pentru seară un loc unde să poată râde? Tocmai într-o asemenea zi? câţi s-ar bucura să-şi abată gândurile cu ce le puteam oferi eu? Eram hotărât să rămân.

Ţi-am pus în faţă un sandviş şi m-am întors pe scenă. Nu era televizor în teatru şi niciunul dintre noi nu părea să-i ducă lipsa. Până seara n-am mai vorbit unul cu altul, abia atunci m-am uitat să văd ce faci. Mi-am spus că probabil plecaseşi, dar mă înşelasem. Dormeai ghemuită pe o canapea. M-am întors în sală, am pus cuierul şi casetofonul, am verificat reflectoarele şi microfonul, am

îmbrăcat costumul şi mi-am pus pălăria, m-am aşezat pe marginea scenei şi am pândit foaierul, prin uşa deschisă.

Aşa a început lunga aşteptare a publicului. Nu mai contau câteva minute sau o jumătate de oră. În seara aceea eram gata să-i iert orice publicului meu. Indiferent ce se întâmplase, indiferent câţi oameni muriseră la numai câteva mile spre sud, cineva tot va dori chiar şi acum să vadă un spectacol bun. Dar după o oră nu venise nimeni.

Ai apărut în pragul sălii de spectacole, înfăşurată într-o pătură, şi ai făcut câţiva paşi spre mine.

— Nimeni?

— Pariez că azi n-a mers nimeni nici la operă.

— Am pierdut avionul.

— Prea curând nu mai zboară niciun avion din New York.

— Mi s-au terminat aproape toţi banii.

— V-a rămas viaţa.

Am tăcut amândoi.

— Unde voiaţi să plecaţi? am întrebat.

— Acasă.

— Unde-i asta?

— România. Aţi auzit de ea?

— Nu chiar. Cred că Edward G. Robinson era de-acolo. De fapt îl chema Emanuel Goldenberg. El a zis: „Când am ajuns în America, m-am născut a doua oară”. L-aţi văzut jucând vreodată? În Two Bridges, unde am crescut, el şi James Cagney erau eroii noştri. Să vă interpretez ceva de-al lor?

— Nu, vă rog să nu jucaţi nimic pentru mine.

— Chiar nu? Aş putea să improvizez ceva. Oricum trebuie să ne trecem noaptea cumva. Manhattan e blocat.

Ai tresărit, ai lăsat pătura să cadă şi ai fugit înapoi în foaier.

— Mi-a dispărut cenuşa! ai strigat.

— Cenuşa?

— Borcanul cu cenuşă. Ce-aţi făcut cu el?

— L-am pus pe masa din spatele canapelei, ca să nu cadă. Ce-aveţi de gând cu el?

Ai venit iar în faţă şi te-ai aşezat în primul rând, cu borcanul în poală.

— Voiam să risipesc cenuşa de sus, de pe turnul sudic.

— Umblaţi atât de atent cu borcanul de parcă aţi avea-o pe mama în el.

— Chiar ea e.

Am tăcut.

— Era bătrână?

— Era bolnavă.

— Ce-a avut?

— Era bolnavă, ajunge atât, ai spus apăsat.

— Aţi adus-o de dincolo?

— Exact.

— De ce un drum atât de lung?

— E o poveste lungă.

— Avem timp toată noaptea.

— E o poveste lungă, după cum am zis.

— Vă place să vă repetaţi.

— Sunteţi prea curios pentru cineva care nu destăinuie nimic despre sine! Nu spuneţi nimic despre dumneavoastră, ci numai despre nişte vedete, ca şi cum ar fi singurul lucru care ar conta.

— Dar chiar contează pentru mine.

— Vreţi să povestesc? Dar nu ştiu deloc cui…

Aici te-ai oprit.

— Îmi pare rău, uneori sunt imposibilă. Mă primiţi aici şi eu mă port aşa. Ieri am fost la spectacol. Vă mai

datorez preţul biletului. Iată cincisprezece dolari, e tot ce mai am. Trebuiau s-ajungă pentru biletul de tren până la aeroport.

— Nu-i nevoie.

Am tăcut amândoi.

— Unde aţi învăţat engleza?

— La mine în ţară, multe femei vor să câştige bani în străinătate, acolo se caută infirmiere. Mi s-a spus să învăţ engleză, aşa că asta am făcut în ultimii ani. Şi în fiecare an îngrijesc timp de o lună o bătrână din Sussex, ca să poată fiica ei să plece în concediu.

— Şi aţi învăţat ce trebuie să faceţi?

— Da, între timp. Ştiu să hrănesc şi să spăl oameni, să le tai unghiile, să-i iau cu vorba bună şi să-i liniştesc, când se trezesc noaptea şi nu mai ştiu unde sunt. Când mai reuşesc să-şi dea seama că-şi pierd memoria.

Atunci te-ai uitat la borcanul din poală.

— Nici nu mai ştiu dacă aici înăuntru e mama. Sau cât a rămas din ea. Când s-a prăbuşit turnul şi am fugit de-acolo, am căzut şi capacul s-a desfăcut. Am strâns la loc cenuşa, dar toată strada era plină cu aşa ceva.

— Nu mai ştiţi cine este în borcan?

M-ai privit lung, uluită.

— Nu ştiu cum să aflu.

— Oricum, mama dumneavoastră nu mai e singură acum.

— Aveţi dreptate. Cine ştie pe cine-am mai luat.

Apoi chipul ţi s-a destins.

— Povestiţi-mi ceva despre dumneavoastră.

— Nu-s multe de spus, dar despre bunicul meu sunt. Ce a trăit el ar ajunge pentru mai multe vieţi.

— Povestiţi-mi pur şi simplu, ca să-mi mai abat

gândurile.

— Pentru el, secolul trecut n-a început în 1900, ci la 25 martie 1911. Atunci s-a întâmplat ceva la New York, asemănător cu ce s-a petrecut azi. Sunteţi sigură că vreţi să ascultaţi? Dar trebuie să încep cu mult înainte. Trebuie să spun povestea bunicului de la început…

ÎN 1902, BUNICIT AVEA ŞAPTESPREZECE SAU optsprezece ani, foarte exact nu ştia nici el. După ce a cruţat viaţa piticului care îi furase banii, s-a întors în adăpostul lui din East Side. Căpitanul nu era acasă. Încă mai tremura, în el se stârniseră şi dorinţa, şi spaima. S-a uitat îndelung la mâinile cu care ucisese deja nenumăraţi copii.

Bunicu’ s-a dus la fereastră şi şi-a privit cartierul: vârfurile catargelor din port, fumul hornurilor şi al vapoarelor cu aburi, agitaţia zeloasă de pe străzi, unde îşi lăudau mărfurile vânzătorii ambulanţi, bătrânul încovoiat care striga: „Cumpăr haine!” şi zecile de copii care se jucau pe treptele de la intrarea caselor. S-a uitat la cer, unde nu se întâmpla nimic, şi apoi iarăşi spre pământ, unde zăcea un cal mort, la marginea străzii.

Gospodinele ieşeau în fugă din case, cu cuţite bine ascuţite, ca să poată pune mâna pe cele mai bune bucăţi. Concurau cu măcelarul, care îşi avea prăvălia la numai câţiva paşi. Beţivii ieşeau din cârciumi ca să privească spectacolul, la fel şi proprietarii de prăvălii, care vindeau mătănii, poze cu sfinţi sau menore. Copiii învăţau de la mame. Nimeni nu părea să ştie de unde apăruse calul acolo, însă o jumătate de oră mai târziu din animal nu mai rămăsese decât o baltă de sânge, pielea şi câteva oase.

Bunicu’ a luat o hotărâre, dar ca să şi-o ducă la îndeplinire a trebuit să aştepte până în 1903. Abia atunci a fost iarăşi un puhoi de morţi, din cauza unei epidemii de

gripă, şi serviciile căpitanului n-au mai avut căutare. El dispărea tot mai des şi pentru tot mai mult timp, până într-o zi când n-a mai apărut deloc. Bunicu' a găsit doar un bilet pe masă: „De-acum înainte trebuie să-ţi porţi singur de grijă". Ca şi cum n-ar fi făcut deja asta toată viaţa. S-a aşezat şi a aşteptat două-trei zile, apoi şi-a luat inima-n dinţi şi a început să-şi ducă planul la îndeplinire.

S-a spălat bine şi a fugit pe Orchard Street unde a găsit imediat casa în care locuise o jumătate de an. N-a trebuit decât să împingă puţin uşa ca să cedeze. Spre surpriza lui, mica pungă cu bani era încă în ascunzătoarea de pe acoperiş, împreună cu ce câştigase la căpitan se făcea o sumă frumuşică. S-a dus cu ea pe Delancey Street şi a intrat în magazinul cu haine bărbăteşti, în care mai fusese înainte. Deşi trecuseră câţiva ani, bătrânul vânzător l-a recunoscut şi s-a speriat.

— Iar vreţi să daţi o spargere?

— De data asta am destui bani. Am nevoie de un costum bun. Unul pe care să-l poarte un tânăr bărbat care vrea să se afirme.

S-a îmbrăcat pe loc şi şi-a vândut hainele vechi unui negustor, pe câţiva cenţi. Apoi a pornit fluierând şi s-a oprit abia unde începea West 28th Street, între Fifth şi Sixth Avenue. Era strada editorilor de muzica. L-a întrebat pe un tânăr la fel de bine îmbrăcat ca şi el dacă nu căuta nimeni pe-acolo un cântăreţ iscusit.

Tânărul s-a înfipt în faţa lui, cu picioarele depărtate, şi şi-a pus mâinile-n şold.

— Aici nu se mai caută. Aici sunt eu acum. Poţi să-ţi cauţi norocul în celălalt capăt al străzii.

— Trebuie să ştii să cânţi după note?

— Nu, trebuie să le poţi vinde. Şi să cânţi în locuri unde gloata râde, face gălăgie şi se distrează cu pileală.

— M-am gândit că un solist prezintă cele mai noi cântece doar unor clienţi aleşi.

Tânărul a început să râdă, dar bunicu’ l-a lipit pe loc de un zid.

— Potoleşte-te! Cine te crezi? Treaba bună o fac cântăreţii cu experienţă. Tu faci treburile murdare. Dacă ai noroc şi talent, în cinci, şase ani poţi să le cânţi ceva şi vedetelor.

— Aşa o să fac negreşit.

Bunicului i-au trebuit doar doi ani să ajungă solistul editurii muzicale Fischer & Sons, una dintre ultimele firme care încă nu se mutaseră. Zona care cuprindea partea vestică din 28th Street cunoscuse şi vremuri mai bune, când prin zeci de ferestre deschise se auzeau până afară sunete de pian. Compozitori plini de speranţe căutau un editor pentru cele mai noi cântece ale lor. Ce câştigau, cheltuiau apoi pe băutură, jocuri de noroc şi dezmăţ chiar după colţ, în Tenderloin.

Sub pasajul liniei Sixth Avenue, unde bunicu’ şi-a găsit curând o cameră, se aflau nenumărate spelunci, tripouri şi stabilimente pentru bărbaţi cu sau fără portofele bine căptuşite. Era un adevărat Babei al păcatelor. De pe Fifth Avenue, domnii respectabili n-aveau de mers spre vest decât un cvartal. Sau să ia trenul câteva staţii.

Zona devenise deja mai liniştită când a început bunicu’ să lucreze acolo. Negrii fuseseră izgoniţi spre nord, în Harlem, şi jocurile de noroc fuseseră alungate din cartier. Aproape că trecuseră cu totul vremurile când şi poliţiştii lucrau pentru lumea interlopă şi căutau clientelă chiar în faţa tripourilor. Se construiseră gara Pennsylvania şi noua poştă şi se aliniaseră corpurile de clădiri. Neîmblânzitului cartier i se smulgea inima, dar rămânea încă destul şi pentru bunicu’.

Mai întâi a fost trimis pe stradă ca să ademenească cumpărători. Se lua la întrecere cu băieţii de la celelalte firme, se bătea cu ei, îi intimida şi era intimidat de ei. Striga, la fel ca toţi ceilalţi: „Intraţi să ascultaţi cele mai noi minuni muzicale ale casei noastre!” Reuşea mereu să atragă clienţi, de câteva ori chiar şi celebrităţi ca Eva Tanguay sau Billy Murray.

Avea metoda lui. Nu încerca să forţeze pe nimeni, ci aştepta până când, enervaţi de insistenţele celorlalţi, oamenii o luau din loc şi atunci li se alătura. Le vorbea domol şi, de cele mai multe ori, nu trebuia să-i însoţească nici măcar o sută de paşi până când acceptau să intre la Fischer & Sons.

Mulţumită lui, firma a vândut mai mult ca oricând partituri şi cilindri de ceară cu cântece care nu erau ascultate doar >

duminica, în sufrageriile cetăţenilor de nădejde, ci şi în teatrele Victoria, Olympia sau Fifth-Avenue.

Apoi l-a însoţit pe compozitorul casei în localurile şi bordelurile din împrejurimi, ca să prezinte noile cântece. Între timp se ştia: dacă târfele începeau să plângă, te aflai pe cel mai sigur drum spre un şlagăr. Inimile singuratice ale acelor femei erau un barometru impecabil.

Femeile erau atât de fermecate de cântatul bunicului, încât nu-şi desfăceau doar inimile, ci şi corsetele. Lui bunicu’ îi mergea iarăşi la fel de bine ca-n vremea când gravidele îl luau la pieptul lor. Se putea trăi bine cu talentul lui.

Acum alţi băieţi cu ziare strigau ştirile zilei pe străzi, începutul secolului XX era liniştit. Dar bunicului nu-i păsa, fiindcă el n-avea decât un lucru în minte: să-şi înceapă în sfârşit cariera de cântăreţ.

Când Fischer, bătrânul şef al firmei, a vrut să-l

însoţească la Haymarket ca să se convingă de talentul lui, totul chiar a prins să semene cu un nou făgaş. Nu s-a lăsat intimidat de apariţia impozantă a angajatorului său, care purta mereu un melon scump şi un şal elegant şi, de asemenea, un baston cu măciulie aurită.

Bunicu' a dat spectacolul vieţii lui, le-a făcut pe doamnele de vânzare şi pe pretendenţii lor să tacă şi să suspine. Bătrânul a făcut cinste cu un gin şi i-a prezis un mare viitor, dacă avea să lucreze o vreme la el ca solist. După aceea urma să aibă el grijă ca bunicu' să intre cu succes în vodevil. Nu puţini dintre prietenii lui erau impresari de teatru.

— Dar documente ai, băiete? Ca solist trebuie să te angajez cu forme-n regulă.

— Am, a răspuns bunicu' fără să şovăie.

Ştia cât de uşor se pot falsifica legitimaţii în Tenderloin.

— Şi cum te cheamă, de fapt? a întrebat omul, căruia până atunci nici nu-i păsase de el.

— Paddy, sir. Paddy Fowley mă cheamă.

Aşa a devenit bunicul meu un bunic irlandez, aşa cum l-am cunoscut eu, care putea să vorbească engleza cu accent irlandez, italian sau chiar evreiesc. Bunicul care avea grijă de mine când mama primea clienţi, care dormea în aceeaşi cameră cu mine şi care, în nopţile fierbinţi de vară, mă ruga să deschid fereastra pentru ca apoi să-mi ceară imediat s-o închid la loc. Zgomotul metroului când trecea pe Manhattan Bridge semăna cu urletul unui monstru de oţel care se cabra deasupra noastră. Bunicu' şi eu. Bunicu', care susţinea că adoarme mereu cu un zâmbet pe buze, şi eu, care îmi propuneam mereu să rămân treaz ca să văd minunea asta, fără să reuşesc vreodată.

Paddy era prea bun ca să-l mai lase Fischer să plece.

Vânzările firmei s-au dublat în urma angajării lui. De fiecare dată omul îl ducea cu vorba, tot făcându-i promisiuni pentru anul următor şi apoi iarăşi pentru celălalt an. Vremurile erau dure, se vindeau tot mai puţine partituri şi tot mai mulţi cilindri de ceară sau chiar discuri de patefon. Însă în afacerea asta au luat-o alţii înainte, Mr. Edison, de pildă.

Când Paddy se despărţea de clienţi şi îi ruga să-i dea o recomandare, auzea mereu acelaşi lucru: „Rămâi la ce ai. Nici chiar atât de bun nu eşti". Sau: „Eşti al naibii de bun. N-am de gând să-mi bag duşmanul în casă". Până în 1910 Paddy a rămas ceea ce fusese deja de-o bucată de vreme: solistul talentat al unei edituri muzicale în declin, care avea în faţă un viitor luminos, care însă tot nu voia să înceapă.

Ceea ce unii numesc „destin" – însă bunicu' prefera să-i zică „un *timing* bun" – i-a arătat înţelegere încă o dată, o ultimă dată. Bunicu' s-a îndrăgostit. Într-o seară rece, umedă, de noiembrie, din anul 1909, a trecut, cu gulerul ridicat şi cu mâinile adânc înfundate în buzunare, pe lângă Cooper Union Hall. Auzise de ultimele tulburări din oraş, de nemulţumirea textilistelor faţă de soarta lor. Era prea tânăr ca să-şi aducă aminte de discursurile incendiare ale Emmei Goldman din Union Square. Dar chiar şi el ştia că acolo explodase o bombă, cu un an înainte, în timpul unei greve generale. Ştirea fusese pe prima pagină în toate ziarele.

Condiţiile din fabricile de confecţii tot insuportabile rămăseseră, italiencele şi evreicele tinere, prost plătite, care lucrau acolo arătau stoarse de vlagă şi îmbătrânite, după numai câţiva ani. Şi tot mai izbucneau regulat incendii care îşi croiau drum prin munţii de stofe, prin hainele muncitoarelor şi prin trupurile lor. Dar toate astea

nu-l priveau, fiindcă el era *in show-business*. N-ajunsese încă unde voia să fie, dar mult nu-i mai lipsea.

Câteva mii de femei ţineau o adunare în Union Cooper Hall. După discursuri nesfârşite, care le obosiseră pe toate, s-a ridicat o tânără evreică, a urcat pe scenă şi a spus în idiş, cu glas ostenit: *Mir iz nimesgevom fun dem geployder*, *lomir tsutreten dem shtrayk*. A durat câteva secunde până când vorbele ei au fost traduse, apoi au izbucnit nişte urale de nedescris. Toate erau de acord să intre în grevă generală. Cel puţin aşa i-a povestit Giuseppina mai târziu.

Un puhoi de femei prinse în discuţii, pline de speranţe, braţ la braţ, a năvălit în stradă. Unele aveau în jur de treizeci de ani şi erau deja ofilite, altele aveau abia şaisprezece sau şaptesprezece ani şi erau pline de acel optimism care te face să crezi că îţi ţii viaţa în propriile mâini. În atmosfera generală a plecării, Giuseppina îşi pierduse pălăria şi i-au trebuit câteva minute s-o găsească.

La rândul lui, bunicu' nu nimerise imediat casa clientului căruia trebuia să-i predea partiturile comandate. Dacă n-ar fi fost acele mici întârzieri, porţile de la Cooper Union s-ar fi deschis abia după ce bunicu' trecuse de ele. Sau altă fată i-ar fi strigat: „Hai cu noi, tovarăşe, oricine-i binevenit!" Dar aşa, Giuseppina a fost cea care a dat peste bunicu', când a păşit în sfârşit pe stradă.

Tovarăşii şi comunismul nu-l interesaseră până atunci, dar chiar şi el ştia că-i mai bine să nu contrazici o fată cu nişte ochi atât de vii şi de mari când îţi zice „tovarăşe". L-a luat de braţ şi l-a tras după ea într-o viaţă pe care n-o cunoscuse până atunci. În drum spre Union Square, cufundaţi într-o mare de trupuri, el a întrebat-o pentru ce demonstrau.

— Chiar nu ştii? a râs ea de bunicu'\ Pentru că şi noi

suntem oameni.

Fiindcă răspunsul n-a fost mulţumitor, a adăugat:

— Pentru o zi de muncă de opt ore. Pentru învoirea de a face pauze. Şi să rămână uşile deschise tot timpul, ca să putem fugi când e incendiu.

Când s-a terminat adunarea, la care strigase până răguşise, a întrebat dacă poate s-o conducă acasă.

— Asta nu. Dar mâine-dimineaţă poţi să m-aştepţi în faţa casei şi să mă ajuţi să duc maşina de cusut la fabrică. E prima mea zi de lucru. Am fost primită doar fiindcă am deja o maşină de cusut. Plătesc prost, dar măcar e o muncă.

Spre mirarea lui, aşa a făcut. Paddy avusese deja cele mai felurite femei: târfe de pe Allen Street sau din Tenderloin şi ibovnice de o moralitate ireproşabilă. Cliente care cedaseră şi se muiaseră din cauza cântatului său. Multe care nici măcar nu ştiau din ce categorie fac parte. Dar pentru niciuna n-ar fi dus nici măcar o foaie de hârtie, altfel decât ca să i-o vândă.

Acum, după ce devenise mai întâi evreu şi apoi irlandez, cât pe ce să ajungă şi comunist, îi căra maşina de cusut prin zăpada iernii din 1910 ori de câte ori era iarăşi concediată sau când găsea un nou loc de muncă. Când nu găsea de lucru mai mult timp, spăla hainele unui preot: paisprezece bucăţi pentru şaisprezece cenţi. Tot ea trebuia să plătească şi pentru cărbune, săpun şi apret. Atât preotul – la care lucrase şi mama ei –, cât şi hainele lui se măriseră întruna, numai plata rămăsese mereu la fel.

— Nu-i nimic, zicea ea, mama trebuia să caute şi în gunoaie ca să găsească păr şi să-şi câştige banii.

Împărţeau aceeaşi pătură subţire în camera lui de la mansardă din Tenderloin.

— Ştii care a fost prima mea muncă? a şoptit ea, când

s-au strâns mai aproape, zicându-şi că numai din cauza frigului. Stingeam lumina, de Şabat, la o evreică bătrână. Eram prea scundă ca să ajung la lampa cu petrol de pe masă, aşa că mă urcam pe un scaun. Pentru asta îmi dădea dulciuri şi nişte bănuţi. Într-o zi am găsit-o moartă şi m-am speriat grozav. Lumina îi cădea foarte ciudat pe cap. N-a vorbit niciodată cu mine, aşa că nu-mi pot aminti deloc glasul ei. Dar faţa, moartă, n-am să i-o uit niciodată. Şi tu? Ai văzut deja mulţi morţi?

*

Bunicu' a evitat răspunsul.

— În ghetou morţii trebuie să se întrebe dac-au văzut vreodată un om viu.

— Vezi? De-asta trebuie să luptăm. Ca să nu mai moară atât de devreme atât de mulţi dintre noi.

Giuseppina era o femeie scundă, vânjoasă, cu câteva pernuţe de grăsime, exact pe placul bunicului. A aflat de la ea că tatăl ei sărise în apă, de frica inspectorilor navali care urcaseră la bord, în portul din New York. Panica îi fusese mai mare decât judecata, fiindcă nu ştia să înoate şi s-a înecat.

Mai târziu, la întrebarea funcţionarului de la imigrări dacă are deja un loc de muncă în America, mama ei a răspuns „da". Credea că un om harnic, care n-ar fi o povară pentru nimeni, va fi lăsat să treacă. Dar răspunsul a fost greşit, nu se dorea să li se ia munca muncitorilor americani. Ea şi fiica ei au fost trimise înapoi cu primul vapor. O jumătate de an mai târziu era din nou în faţa ghişeului şi, de data asta, a răspuns:

— Nu, dar am o familie care-mi va purta de grijă.

Funcţionarul a ridicat privirea şi s-a uitat în ochii ei.

— Minţiţi, a zis el apoi în italiană.

— Mint doar pentru că încerc să supravieţuiesc

pentru copilul meu, a spus ea arătând spre mine.

A jucat totul pe-o carte şi a reuşit să treacă.

În aceeaşi iarnă, Fischer & Sons a dat faliment şi, brusc, Paddy n-a mai câştigat nimic. Giuseppina avea de lucru doar când şi când, aşa că-şi petreceau mult timp stând cu capul pe burta celuilalt şi ascultând furtuna foamei dinăuntru.

Sau se uitau îndelung în oalele goale şi îşi imaginau cele mai gustoase mâncăruri: falcă de porc cu varză, care le plăcea irlandezilor. *Cholent*, *krupnik* sau *shav* de la evrei. Mâncărurile italienilor din sud: *ziti al sugo*, *braciole*, *cartocci fritti*, *arancini di riso*. Şuncă din Cincinnati, stridii din Chesapeake Bay. Salată de hering cu pâine neagră. Ciulama de viţel cu găluşte. Mirosul de varză, ceapă şi cartofi le urca în nări şi le sucea minţile până când îi apuca ameţeala de foame.

Apoi Giuseppina ungea cu untură o felie de pâine şi i-o întindea. Sau muia pâine veche în lapte fierbinte, punea puţin unt deasupra şi o trecea prin zahăr. Fiindcă îl găsea prea slab, îl îndopa pe Paddy cu un amestec de ouă crude, lapte, zahăr şi Marsala, cum făcuse şi mama ei cu ea.

— În fiecare duminică, mama avea pregătite două pulpe de pasăre, în caz că am fi avut musafiri pe neaşteptate. Când aveai carne în casă însemna că reuşiseşi.

Când trebuia să povestească despre el, Paddy improviza şi însăila bucăţi din poveşti pe care le prinsese de pe undeva, însă adesea povestea lui semăna cu aceea a adevăratului Paddy Fowley, pe care bunicu' o ştia pe de rost. Nu voia să fie copilul nimănui în faţa Giuseppinei. Adevărul îl ţinea pentru mai târziu. Numai că fusese băiat de ziare şi lustragiu nu era nevoie să ascundă. Asta fusese aproape oricine.

La rândul ei, ea încerca să-l înveţe ce-i comunismul, însă el nu era un elev vrednic. Sânii ei îi plăceau mult mai mult decât domnia clasei muncitoare şi proprietatea asupra mijloacelor de producţie. În timp ce ea îi vorbea despre burghezia cea trândavă, el îi scotea cămaşa de noapte.

— Asta-i proprietatea mea privată, gâfâia el. Asta nu împart cu nicio clasă muncitoare.

— Burghez nenorocit, râdea ea. Dacă o ţinem tot aşa, o s-avem curând un copil.

Şi, odată, în aprilie 1910, când şi-a pus iarăşi capul pe burta ei, ea a şoptit:

— Curând ai să-l auzi acolo pe fiul tău, dând din picioare.

El şi-a ţinut respiraţia. A fost o fată. Mama.

La o lună după naşterea mamei, bunica Giuseppina a găsit iarăşi de lucru în fabrica Triangle Shirtwaist, la doar câţiva paşi de Washington Square. De data asta erau maşini de cusut, dar şi nişte proprietari de fabrică la fel de aspri şi de lacomi, care puneau să fie încuiate toate uşile ca să nu intre sindicaliştii şi să nu poată ieşi nimeni din ateliere înainte de terminarea programului.

Bunicu' o conducea adesea la fabrică şi, înainte de intrarea în clădirea cu zece etaje, ea îi întindea bocceaua cu copilul nou-născut. Seara, Paddy şi fiica lui veneau s-o ia pe Giuseppina. O vecină care avea lapte pentru mai mulţi sugari o hrănea între timp pe micuţă.

În după-amiaza zilei de 25 martie 1911, bunicu' a pornit iarăşi la drum s-o aştepte pe bunica. Numai că-şi consumase tot norocul. A ajuns acolo odată cu prima maşină de pompieri. Trâmbe de fum, groase, negre, învăluiau ultimele trei etaje ale clădirii şi, din când în când, o limbă uriaşă de foc se rostogolea în afară, prin ferestrele

sparte. Cele care lucraseră cel mai sus reuşiseră să se salveze prin acoperiş. Pentru celelalte nu era nicio speranţă, pentru că şi scările de incendiu erau stricate. Scara pompierilor nu ajungea decât până la etajul al patrulea, iar presiunea apei din furtune până la al şaselea.

Bunicu' stătea acolo cu fiica în braţe şi, pentru prima oară în viaţa lui, a început să se roage. „Dă, Doamne, Dumnezeule, să fi lucrat sus de tot. Mai bine ia-mi mie viaţa, dacă vrei să te răzbuni pe mine, fiindcă am păcătuit înzecit, ea însă, niciodată. Las-o să rămână în viaţă pentru fetiţa asta care are nevoie de mamă. Doamne, Dumnezeule, dacă trăieşte, mă duc la poliţie şi mărturisesc tot. N-au decât să mă spânzure. Dar ea să trăiască".

Însă Dumnezeu nu auzea. Un Dumnezeu orb, surd, diabolic şi-a retras mâna ocrotitoare pe care o ţinuse până atunci deasupra celor 140 de femei tinere. Cineva a strigat îngrozit: „Uite că sar!" Mulţimea a început să ţipe isteric, cerându-le să mai aştepte, dar focul nu le-a lăsat timp femeilor. Bunicu'* vedea grupuri de câte trei sau patru muncitoare, uneori doar două, care se luau de mână şi săreau.

A văzut cu ochii lui fete şi femei tinere păşind la fereastră – părul le ardea vâlvătaie –, făcându-şi cruce şi apoi sărind. Bunicul meu, minunatul meu bunic, care apoi a amuţit şi n-a mai putut să cânte, le-a însoţit cu privirea pe tot drumul lor scurt, lung, până jos. Îşi fâlfâiau braţele ca şi cum ar fi sperat să devină păsări.

Un reporter de lângă el murmura, în barbă, în timp ce-şi nota ceva: „Asta sună bine: «Azi am cunoscut un sunet nou. Sunetul trupurilor care se zdrobesc de pământ.»" Pe omul acela avea să-l urască toată viaţa şi de-atunci n-a mai atins niciun ziar.

Dar mai întâi a plâns până ce n-a mai putut să

plângă. Când mi-a povestit mama toate astea, după moartea bunicului, mi-am închipuit râuri de lacrimi care izvorau din ochii lui. În timp ce curgeau pe străzile din East Side şi din *downtown*, trecând pe lângă biserici şi sinagogi, zgârie-nori şi pieţe acoperite, pe lângă casele modeste ale săracilor şi trufaşele palate Astor şi Vanderbilt de pe Fifth Avenue, se făceau tot mai late şi mai puternice. Spălau mizeria, moartea, păcatul, înainte să se verse în East River.

Morţii pe care îi evacuează Manhattan ajung în Brooklyn. Ies din clădirile cu locuinţe mizere din East Side sau din Hell's Kitchen sau iau liftul din blocurile de sticlă sau în stil Art Déco din Midtown, ajung pe stradă, traversează East River pentru o ultimă oară, înainte să se întindă în cimitirul Calvary-Greenwood sau în Cyprus-Hill. Trag pământul deasupra lor, mai respiră o dată adânc, pentru ultima oară, apoi se odihnesc.

Doar morţii foarte bătrâni au loc pe insulă. Câţiva evrei, pe nişte parcele minuscule, în sud. Una dintre ele e la doar o aruncătură de băţ distanţă de cartierul cuprins între Brooklyn şi Manhattan Bridge, unde am crescut eu. Zona e numită „Two Bridges". Şi sute de sclavi şi-au găsit pacea veşnică în Manhattan. Pe o bucată de teren mlăştinos care li se cedase pe atunci, în afara palisadelor oraşului.

Dintre toţi, ei fuseseră cei mai osteniţi, fiindcă ei construiseră cheiurile, străzile şi temeliile oraşului şi descărnaseră navele. Îi hrăniseră pe stăpânii lor, avuseseră grijă de ei şi îi îmbogăţiseră. Apoi, când mureau, erau scoşi din oraş. „Iată-mă! Sunteţi şi voi aici?", striga de fiecare dată careva dintre urmaşi. „Aici suntem!", răspundeau ceilalţi prezenţi la înmormântare. „Te-am cunoscut. Dar acum ne-ai devenit strămoş. Trebuie să te lăsăm singur şi

să plecăm înapoi”. Azi, oasele sclavilor susţin un zgârie-nori. Încă mai sunt utili.

Colonia engleză crescuse repede. Se umflase şi nimicise totul în drumul ei spre nord. Au fost tăiate păduri, s-au secat râuri şi lacuri, dealurile au fost netezite. Omul îşi făcea lucrarea cu răbdare şi umplea cu clădiri parcelele goale, una după alta. Înălţa case, pava foste cărări indiene şi construia străzi noi, impunea peisajului unghiul drept. Lăsa apoi totul să decadă iarăşi şi reconstruia a doua şi a treia oară. Nimic n-avea voie să stea pe loc.

Dar, fiindcă se temea de Dumnezeu, omul tot mai ridica câte o biserică la fiecare câteva cvartale. Adăuga mereu câte o pauză şi aştepta să vadă dacă Dumnezeu se lăsa mituit. Dumnezeu s-a lăsat mituit, aşa că omul a continuat şi s-a oprit abia la marginea de sus a Manhattanului, la Spuyten Duyvil Creek. În Inwood. Avusese nevoie de aproape două sute de ani, dar tot reuşise să modeleze întreaga fâşie de pământ după chipul şi înfăţişarea sa. În sfârşit era acasă.

Şi miile de morţi de sub Washington Square – victime ale frigurilor galbene – au fost incluşi în comună. De-atunci înainte au fost şi ei newyorkezi. Pentru toţi ceilalţi morţi ai oraşului n-a mai fost loc pe insulă şi ei s-au mutat, dincolo, în Brooklyn. O armată invizibilă de chelneri, proprietari de saloane, croitori, bucătari, muncitori portuari, şomeri, pungaşi, târfe, speculanţi la bursă, politicieni şi aventurieri. Primii emigranţi, copiii lor, copiii copiilor lor. Pentru mulţi dintre ei, meritase să aleagă o viaţă americană. Pentru mulţi alţii, nu. America le-a luat şi ultimii bani, sănătatea, viaţa.

În ziua următoare, un poliţist a bătut la uşa bunicului şi i-a predat un inel de logodnă. Giuseppina se sufocase, fusese găsită chiar lângă uşa încuiată.

— Sigur s-a-ntâmplat repede, a zis omul stânjenit.

— Sufocată, a murmurat bunicu’ ca pentru sine.

Câteva zile mai târziu a dus-o pe Giuseppina peste râu, în Brooklyn. La groapa ei, cu inelul de logodnă pe care îl răsucea neajutorat în mână, s-a încheiat viaţa de până atunci a bunicului şi a început o altă epocă. Pentru el, schimbul de epoci s-a petrecut într-o după-amiază de sâmbătă, însorită, strălucitoare, din anul 1911. Până la moarte a fost convins că Dumnezeu avusese de încheiat o socoteală cu el.

NE MUTASERĂM DE MULTĂ VREME ÎN FOAIER şi ne aşezaserăm pe nişte canapele vechi şi uzate. Toate luminile erau stinse, cu excepţia veiozelor. Se apropiau zorile, în faţa ferestrei era linişte, nu se mai auzeau glasuri, paşi repezi, sirene. Eu ieşisem puţin pe stradă. Îţi venea să crezi că eşti cufundat într-un vis urât, dar trecător, care avea să dispară curând, ca şi întunericul. Numai dacă n-ar fi fost multele ferestre luminate, în spatele cărora oamenii vegheaseră toată noaptea. Şi mirosul înţepător de plastic ars. Ştiam că pentru mulţi asta devenise cea mai lungă noapte din viaţa lor.

Când m-am întors, tu încetaseşi să-i plângi pe Giuseppina, pe bunicu’\ pe mama ta şi pe morţii din New York.

— V-am plâns chiar şi pe dumneavoastră, ai zis.

— De ce să mă plângeţi? Doar n-am păţit nimic.

— Cineva trebuie s-o facă, fiindcă vreţi cu disperare să fiţi vesel.

— Puteţi să credeţi ce doriţi, dar viaţa mea e minunată. Am fost ridicat în slăvi în Orlando, Las Vegas şi Atlantic City, am avut spectacole cu casa închisă. Agentul mi-a spus chiar alaltăieri că e doar un moment de criză trecător. Ştiaţi că i s-a întâmplat şi lui Sinatra? Dar curând

pornesc spre noi ţărmuri. Pe mine n-are de ce să mă plângă cineva şi nici pe bunicu’. Viaţa lui a fost ca vremurile în care a trăit.

Am tăcut amândoi.

— Când v-a povestit că a ucis copii?

— Nu i-a ucis! am strigat. Practic erau deja morţi.

— Îmi pare rău. N-am vrut…

— N-a fost un ucigaş!

— Liniştiţi-vă.

— Să nu mai spuneţi asta niciodată!

— N-am s-o mai fac.

Te uitai stânjenită în jur şi iar s-a lăsat liniştea între noi. Am turnat cafea şi am împărţit în două ultimul sandviş pe care-l aveam.

— Am văzut cum au sărit oamenii. Asta n-o să uit niciodată.

— Nici bunicu’ n-a uitat, aşa mi-a zis mama.

— Când v-a povestit toate astea, dacă devenise atât de tăcut?

— Între două metrouri. Casa în care locuiam n-a fost demolată, fiindcă nu se putea construi nimic altceva atât de aproape de Manhattan Bridge. Când ne-am mutat acolo am găsit ziare vechi de zeci de ani, care fuseseră folosite ca tapet. Aveam două camere. În cea din spate dormea mama şi îşi primea clienţii, iar în camera de zi dormeam noi, bunicu’ şi cu mine. După ultima emisiune de la televizor, îl ajutam mereu să se ridice din scaunul cu rotile şi să-şi schimbe hainele. Avea nişte dureri foarte mari. Dormea pe o canapea extensibilă, iar eu, pe jos, pe o saltea subţire. La începutul anilor ’60, când aveam doisprezece sau treisprezece ani, a început brusc să vorbească. Când vuiau metrourile deasupra noastră făcea o pauză. Cred c-a vrut să povestească toate astea cuiva înainte să moară.

— De la el aţi învăţat să povestiţi atât de viu?

Am ridicat din umeri.

— De ce avea dureri? Ce s-a întâmplat?

— Şi aici am o poveste… După moartea bunicii n-a mai putut să cânte bine. A încercat pe Coney Island, la Feltman's, ca ospătar-cântăreţ. Era un restaurant respectabil, cu o berărie germană. Ducea la mese hotdogi, fripturi de porc şi bere şi în timpul ăsta cânta. Dar cântatul lui doar îi întrista pe oamenii veniţi acolo să se distreze. Încetul cu-ncetul, glasul lui şi-a pierdut forţa şi-n cele din urmă doar îl huiduiau. Apoi a încercat prin spelunci, dar acolo nu-l asculta nimeni, fiindcă toţi erau ocupaţi cu băutul şi cu doamnele plătite. Dar nici măcar pentru atât nu mai era destul de bun. Proprietarii localurilor îl chemau la ei încă din prima seară, îl plăteau şi-l concediau. „Tu ori întristezi clienţii, ori îi alungi", ziceau ei. A încercat chiar şi într-o prăvălie cu mărunţişuri din Washington Square, care se numea *Oasis*. Proprietarul angaja cântăreţi ca să atragă clientela în magazin, dar probabil că bunicu' îşi făcea treaba atât de prost, încât l-a luat de guler încă de-a doua zi şi l-a scos în stradă. „Tinere, ce vezi acolo, în dreapta, la marginea pieţei?" l-a întrebat. „Nişte copaci, jzr". „Ştii că acolo erau spânzuraţi pe vremuri răufăcătorii oraşului? Călăul a locuit chiar în casa asta. Dacă te mai arăţi la mine, cu mâna mea te spânzur într-unul dintre copaci. Şi-acum fa bine şi pleacă". În cele din urmă n-a mai găsit nicio muncă unde să cânte. Însă şi-a aflat şi el liniştea. Vreţi să ştiţi unde?

— Mereu aveţi câte o poveste întreagă, nu-i aşa? O poveste sau absolut nimic.

— Altfel ce rost ar mai avea un răspuns?

— Ca să spui câte ceva despre tine?

— Dar eu asta şi fac. Nu înţelegeţi? Doar a fost

bunicul meu.

— Atunci, s-auzim.

— În 1930, bunicu’ s-a dus cu fiica lui la Coney Island. Era o duminică frumoasă şi mama, care avea nouăsprezece sau douăzeci de ani, voia să urce, în sfârşit, în Cyclone. Cyclone era regele printre *montagne russe*. De altfel, şi acum e în acelaşi loc. Are 800 de metri lungime şi 26 de metri înălţime, o pantă de 58 de grade şi atinge o viteză de 97 de kilometri pe oră. Bunicu’ stătea nehotărât în faţa casei de bilete, fiindcă 50 de cenţi însemnau foarte mulţi bani pe vremea aceea. De luni de zile nu mai avusese de lucru şi trăia de azi pe mâine. El şi mama fuseseră adesea nevoiţi să flămânzească, dar nici vecinilor şi, de altfel, tuturor celor pe care-i cunoşteau nu le mergea mai bine. Mama tocmai intrase într-un local de dans unde se căutau *taxi dancers*, femei care dansau cu clienţii, pentru bani. Bineînţeles că ştiau amândoi că adesea lucrurile nu se opreau la dansat şi bunicu’ voise s-o oprească, dar ea se smulsese şi-i strigase: „M-am săturat de foame şi de gândul că nu ştiu dacă n-ajungem pe stradă chiar mâine”. Apoi a intrat pe uşa principală. Vă mai aduceţi aminte de Pasquale?

— Boxerul ratat? Uşierul?

— Chiar acela. Deci, bunicu’ stă nehotărât acolo când, deodată, cineva se îndreaptă spre el, un bărbat pe care nu-l recunoaşte imediat. Era Pasquale, care l-a luat pe bunicu’ în braţele lui puternice, ca şi cum abia cu o zi înainte fusese seara Anului Nou, când se văzuseră ultima oară. S-a dat câţiva paşi înapoi şi l-a privit mai atent., Arăţi rău”, a zis. „Dar cine arată altfel în vremurile astea? Ce faci aici?” „Fiică-mea a vrut să iasă din oraş”. „Ai o fiică? Unde-i?” „Mai înainte era aici”, a răspuns bunicu’* încurcat. „După cum arăţi, tu n-ai de lucru”, a spus

Pasquale. „Deocamdată nu, dar mereu găsesc câte ceva”. „Am o treabă pentru tine, dar trebuie să n-ai ameţeli”. „Nu ştiu să fi avut vreodată”, a răspuns bunicu’ precaut. „Şi n-ai voie să bei”. „Despre ce fel de muncă-i vorba?” „Ieri a căzut un controlor de traseu. Petrecuse toată noaptea”. „Dar nu mă pricep deloc”. „Te-nvăţ eu totul”.

Aşa a devenit bunicu’ controlor de traseu pe vestitul Cyclone şi totodată şi un fel de celebritate. Asta a şi rămas vreme de cincisprezece ani. Găsea mereu timp să zăbovească câteva minute acolo sus, să privească în depărtări, să fumeze o ţigară şi să fie unul dintre primii din oraş care saluta răsăritul soarelui şi sosirea vapoarelor cu emigranţi.

„Băiete, în cel mai înalt loc, măsoară 26 de metri”, obişnuia el să-mi spună. „Nu se poate zice c-am ajuns sus pe calea muzicii, dar sus de tot, pe Cyclone, am stat numai eu. Eram o vedetă, în felul meu. A fost cel mai copleşitor şi mai înspăimântător lucru de felul ăsta”. Bunicului îi plăcea mult să exagereze.

La început, Pasquale l-a însoţit în fiecare zi, dis-de-dimineaţă, în lungile plimbări de-a lungul întregii şine. Vorbeau puţin pentru că nici nu se întâmplau prea multe. Pasquale i-a arătat cum se recunoşteau semnele de uzură şi cum se înlăturau stricăciunile. După aceea, bunicu’ a început să-şi facă singur treaba şi făcea schimb de tură cu Pasquale. Abia după ce bunicu’ dădea liber la funcţionare pe tot traseul se deschidea şi casa pentru primii clienţi ai zilei. Putea să ceară să se închidă Cyclone şi pentru câteva zile, până şi proprietarii se temeau de el.

— A avut vreun accident?

— Da. Într-o zi, când era sus pe *montagne russe* pentru o reparaţie, a văzut-o pe fiica lui giugiulindu-se cu un client, în văzul tuturor. N-avea cum să verifice ce făcea

ea în localul de dans, dar afară, la lumina zilei, de faţă cu toată lumea – aşa ceva nu mergea. Aşa era pe-atunci. S-a înfuriat, a dat să coboare şi a alunecat pe o pată de ulei. A căzut de la zece metri şi şi-a fracturat bazinul. Îmi aduc aminte, din copilărie, cum venea Pasquale la noi şi-l lua şi-l ducea la râu, în scaunul cu rotile. Doi bătrâni, unul aplecat deasupra celuilalt.

Am tăcut amândoi.

— Încetul cu-ncetul se face zi, ai zis. Şi tot n-aţi spus nimic despre dumneavoastră.

— Nici dumneavoastră… şi nici despre mama…

— Aici nu-i nimic de povestit. N-am cunoscut-o.

— Dar aveţi cenuşa ei.

Ai ridicat din umeri.

— Mereu vă dezvăluiţi la fel de puţin? te-am întrebat.

— Şi oare nu faceţi la fel?

— Eu? Eu nu pot fi făcut să tac.

— Şi ce să spun despre mine? Am trăit în comunism. Acolo nu se întâmplă prea multe. Vin câţiva oameni pe lume, mor câţiva. Osteneşti şi mori şi tu cândva. Eşti ca într-o buclă fără sfârşit. Nu mi-am cunoscut părinţii, până când am aflat, acum câteva luni, că mama e pe moarte. O cheamă Elena. O chema Elena. Nu-mi amintesc de ea. Sfârşitul poveştii. În plus, nu pot să povestesc la fel de bine ca dumneavoastră. În locul de unde vin eu era periculos să povesteşti. Nu ştiai niciodată cine mai ascultă. Puteai să ajungi după gratii dacă povesteai ceva ce nu era de dorit.

Aici, în America, puteţi să născociţi ce vreţi, fiindcă oricum n-are nicio importanţă.

Aici te-ai oprit.

— Îmi pare rău, parc-aş fi mereu nevoită să mă scuz pentru ceva. Sunt de-a dreptul imposibilă.

— Aveţi familie sau copii? Ce vârstă aveţi?

— Aşa ceva nu-i voie să întrebaţi, înainte să puneţi întrebarea corectă.

— Care-i întrebarea corectă?

— Am stat o noapte întreagă împreună şi nici măcar numele nu mi-l ştiţi.

Afară se lumina şi am stins lămpile. Începea o nouă zi, una ca nicio alta. O nouă eră.

— Bine, deci cum vă cheamă?

— Elena, ca pe mama. Ca pe femeia pe care o port cu mine.

— Mie mi se spune Ray.

— Ce-o să faci acum, Ray?

— O s-aştept să se potolească furtuna. Şi tu?

— O duc pe mama înapoi acasă. La New York nu mai pot s-o înmormântez. Oraşul mi se pare o groapă comună şi mama merită să aibă un loc al ei.

— Dar acum mai iei cu tine câţiva oameni. Cine ştie a cui e cenuşa pe care o ai în borcan. Te-ai întrebat dacă şi ei şi-ar dori aşa ceva?

Un zâmbet uşor, sfios, ţi-a apărut pe buze.

— O să port doliu pentru toţi.

— Am putea găsi aici, în America, un alt loc pentru mama ta. Am putea călători împreună, eu aş juca…

— Ea n-a vrut să ajungă undeva în America, ci la New York.

— Ia ăştia 120 de dolari. E tot ce am la mine. O să dureze până o să poţi părăsi oraşul. Până atunci trebuie să stai undeva.

— N-ai nevoie de bani?

— Am destui bani sub saltea. Şi o locuinţă frumoasă, mare, luminoasă, în Brooklyn. Se vede portul. Mă aşteaptă un pat moale. Dacă mă grăbesc, în două ceasuri sunt acasă. Acolo pot să aştept până se liniştesc lucrurile. Nu-

mi merge chiar atât de rău şi curând o să-mi meargă şi mai bine. Curând vine marea lovitură. Agentul mă asigură că perspectivele-s foarte bune.

Am ieşit împreună pe stradă.

— Cred că trebuie s-o iau spre stânga, ai spus.

— Şi eu, spre dreapta. Când mă trezesc, poate că toate astea nici nu s-au întâmplat.

— Cum pot să-ţi înapoiez banii cândva?

— Scrie-mi adresa ta. Vin să mi-i iau, de îndată ce pot.

— Eşti ciudat, Ray. Dacă chiar te cheamă aşa.

— Mi-ar plăcea să te conduc puţin.

— Când ne revedem. Nici bunicul tău n-a avut voie să meargă cu Giuseppina din prima seară. Acasă am o maşină de cusut pe care ai putea s-o cari de colo-colo. Dacă într-adevăr mă vizitezi în România, îţi spun povestea mea şi a mamei mele. Că veni vorba, răspunsul e nu!

— Răspunsul la ce?

— Răspunsul la întrebarea dacă am copii sau familie. Sunt singură. De când mi-aduc aminte, sunt singură.

Capitolul opt

AM SĂ-ŢI SPUN TOATĂ POVESTEA, TANTI MARIA, deşi nu ştiu cât mai reuşeşti să ţii minte. După ce am cotit-o pe Fifth Avenue şi am mers cam cât un cvartal, mi-a părut brusc rău că-i acceptasem banii. Am alergat cât am putut de repede înapoi, la I3rd Street, cu speranţa să-l prind din urmă. Când am ajuns în faţa teatrului, am observat că înăuntru era lumină şi m-am apropiat de fereastră.

L-am văzut făcându-şi un fel de paravan din câteva piese de mobilă din foaier, ca să aibă un loc de dormit. Apoi s-a dezbrăcat, s-a întins pe-o saltea şi s-a acoperit cu haina lui uzată. Ultima imagine cu el, pe care am luat-o cu

mine la Tulcea, a fost aceea a degetelor care-i zvâcneau.

Iarăşi şi iar am să-ţi povestesc cum am colindat prin New York, cum s-a prăbuşit lumea şi cum l-am întâlnit pe Ray, deşi ai auzit toate astea de o sută de ori de când m-am întors. O să-ţi curăţ rănile sângerânde şi o să ţi le pansez. O să-ţi răzuiesc crustele de pe tălpi şi o să ţi le ung cu alifie. O să-ţi spăl mâinile fără degete şi faţa, căreia îi lipseşte nasul. O să te doară ce-ţi fac, n-am cum altfel. Şi o să-ţi povestesc.

O să-ţi masez pielea veştedă şi, dacă ţi se face iarăşi frig, am să-ţi pun un al doilea pulover şi şosete groase. O să te duc în sala de mese şi pe urmă înapoi în pat sau o să te aşez pe banca din faţa casei tale, ca să te poţi uita la straturile cu flori. Te-ai făcut atât de uşoară, că nu mi-e greu deloc să te car. Am s-aştept ultimul autobuz, ca să mă întorc la Tulcea. Ai făcut destul pentru mama, acum e vremea să se facă ceva şi pentru tine.

Chiar dacă ai auzit deja de atâtea ori, zici tu, tot nu te saturi să asculţi cum am căutat în New York un loc pentru mama. Cum am văzut cerul plin de zgârie-nori. Ei cresc acolo ca nişte ţurţuri uriaşi, reci, din grote preistorice. Oamenii stau înăuntru, stivuiţi unii peste alţii, şi fac repetiţii pentru moarte. Sunt deja la jumătatea drumului până sus, dar tot atât de mult e şi până jos. Sunt eficienţi, nu vor să piardă timp. De acolo se poate urca în înalturi sau ajunge în iad la fel de repede.

Voi fi mereu aici, când ai nevoie de mine. Nu trebuie să te temi. O să-ţi povestesc despre Berl-Paddy-Pasqualebunicu şi despre Giuseppina, pe care tu deja o iubeşti atât de mult fiindcă credea că trebuie făcut ceva. De când m-am întors, acum doi ani, am învăţat să povestesc, nu-i aşa? Poţi chiar să te îndrăgosteşti de personajele povestirilor mele, aşa cum m-am îndrăgostit eu

de ele când vorbea Ray. Omul ăsta naiv, plin de închipuiri şi cu inimă de copil, care vrea pur şi simplu să se păstreze întreg.

Stau adesea în Tulcea la Internet Café. Internetul e ceva de care tu nu ştii, dar el îţi permite să afli câte ceva despre lume, ceea ce altfel n-ar fi cu putinţă când trăieşti aici, în oraşul ăsta izolat. Când nu sunt la tine, când nu te spăl, nu te îmbrac şi te hrănesc, nu-ţi citesc cărţile din mica bibliotecă din sala de activităţi, când nu lucrez în buticul de haine, stau în Internet Café şi citesc tot ce pot găsi despre New York şi despre toate vedetele de care am auzit pentru prima oară din povestirile lui Ray. E ca şi cum l-aş căuta pe el.

Dar nu trebuie să-ţi fie teamă că-l voi urma în America >

şi că rămâi iarăşi singură. Chiar dacă are cei mai calzi ochi pe care îi ştiu. Când râde, începe toată lumea în râsul lui. Râde mult, dar plânge prea puţin, de aceea n-am încredere deplină în el. N-am avut mulţi bărbaţi, de fapt, mai exact, niciunul, dar le-am studiat mereu râsul. Gurile pe care voiam să le sărut şi pe care apoi mi le-am tot interzis.

A apărut pe promenada din Tulcea, acum două săptămâni. L-am văzut venind de departe şi nu-mi credeam ochilor. Atârnam rufe pe balcon, fiindcă ieşise iarăşi soarele, după o furtună puternică. Lumea se plimba de-a lungul Dunării, în lumina blândă a înserării. Am ridicat privirea şi am văzut o apariţie cum nu se poate mai ciudată pentru oraşul nostru.

Îmbrăcat cu frac şi cu joben, Ray venea de-a lungul malului şi într-o mână îşi ţinea geamantanul. Păşea cu atâta uşurinţă prin mulţimea de oameni, de parcă ar fi fost uşor ca un fulg. Şi totuşi are câteva kilograme prea mult,

asta se vede bine. Unii râdeau de el, alţii s-au dat uimiţi la o parte, dar cei mai mulţi îi aplaudau reprezentaţia.

Se tot oprea şi cânta, uneori vântul aducea până la mine frânturi din cântecele lui. Apoi a aruncat bastonul în sus, şi-a scos jobenul şi a făcut o plecăciune, ca şi cum s-ar fi aflat pe cea mai importantă scenă a lumii şi ar fi apărut în faţa celui mai select public. La sfârşit a întins jobenul şi lumea a aruncat bani în el. Oamenii îl plac, arată ca şi cum ar fi coborât direct din televizor.

A traversat Strada Isaccei, s-a oprit chiar sub balconul meu şi a privit în sus.

— Vezi? Totuşi funcţionează, a zis, gâfâind.

— Ce faci aici? l-am întrebat râzând.

— Vin să-mi iau banii înapoi. Şi-mi mai datorezi şi povestea ta. Vino jos, hai să ne plimbăm pe malul Dunării bătrâne.

Seara, la postul local de televiziune, s-a transmis o relatare despre el. Nu se întâmplă multe în oraşul nostru, toţi se bucură când e ceva pentru rubrica „Evenimente”, între nivelul Dunării şi accidentele de circulaţie din ziua aceea. „Un american în Tulcea”, a anunţat prezentatoarea, aşa cum se vestea pe vremuri sosirea circului.

— El ne aduce spiritul Americii. Îşi zice „Bărbatul care aduce fericirea” şi va avea reprezentaţii în fiecare zi, pe promenadă, pe vreme frumoasă, a zis ea. Este imitatorul marilor vedete şi de aceea este el însuşi un star, un cântăreţ şi un dansator cu stil. Azi ne-a oferit deja un mic exemplu. Spectatorii au fost încântaţi. Dansează ca Fred Astaire, interpretează ca James Cagney şi cântă ca Frank Sinatra. La întrebarea dacă imită şi staruri în viaţă, pe care poate că le cunoaştem şi noi mai bine, a reflectat puţin şi apoi a răspuns glumeţ: „Măcar morţii nu mă pot da în judecată”. În ţara lui a avut mereu spectacole cu casa

închisă. L-am întrebat ce caută în Tulcea. Răspunsul lui:

— O femeie.

— Veţi găsi aici destule femei care să vrea să vă urmeze în America, a replicat reportera.

— Cine zice că vreau să mă întorc cu ea acasă? Caut o anumită femeie. Sunt de o lună în România. Am străbătut ţara dansând, de la Bucureşti la Timişoara, dar nu mai era acolo. Vecinii ei mi-au spus că s-a mutat cu doi ani în urmă la Tulcea şi mi-au dat noua ei adresă. Aşa că am continuat să dansez şi să cânt, până când am ajuns aici la dumneavoastră.

Ray a smuls microfonul din mâna reporterei.

— Elena, mă vezi? Sunt aici. Sunt în drum spre tine!

Amuţisem. Între New York şi Tulcea există femei mult mai atrăgătoare, dar el făcuse drumul ăsta numai pentru mine. Cine poate să spună ce se petrece în capul unui bărbat? Un moment nu te gândeşti la nimic, apoi, numai la nişte prostii şi apoi, la cele mai frumoase istorii.

Când a văzut relatarea, a sărit în picioare şi a vrut să danseze cu mine prin cameră.

— Începe să-mi placă ţara ta. Sunt de o lună aici şi deja am apărut la televizor. La New York n-am reuşit aşa ceva nici după mulţi ani. Dar cine mai vrea pe Broadway, când poate să aibă Tulcea?

Ray s-a ţinut de promisiune. În fiecare după-amiază îşi punea într-un geamantan recuzita – mustăţile, pălăriile, bastoanele, mănuşile şi ochelarii – şi mergea cu el pe promenadă. Mame cu copii, perechi de îndrăgostiţi, pescari care aşteptau vreo ocazie ca să se întoarcă în satul lor din Deltă, bărbaţi solizi şi dubioşi, în treninguri, veniţi cu afaceri de-ale lor, precupeţe, muncitori de pe şantierul naval, cerşetori, ţigănuşi flămânzi, câini fără stăpân şi câţiva excursionişti care îndrăzniseră să vină până la

capătul lumii, toţi ăştia erau publicul lui.

Părea să-şi fi găsit locul printre ei şi să nu ducă lipsa forfotei, a zgomotului şi a posibilităţilor din marele oraş din care provenea. Până şi indivizii dubioşi îl aplaudau şi îi puneau câteva bancnote în joben. Noi nu suntem obişnuiţi să vină americanii la noi, ci să ne visăm noi la ei.

Cu banii pe care îi câştiga, cumpăra pâine, lapte, ouă – pur şi simplu ce-i spuneam eu. Între timp a ajuns să fie salutat cu bucurie, fiindcă oraşul îl adoptase. Cel mai bun hotel al locului i-a oferit să apară la nunţi şi o societate de taxiuri l-a rugat să-i dea voie să-şi facă reclamă cu chipul lui. N-a durat mult şi pe taxiurile oraşului au şi apărut autocolante cu faţa radioasă a lui Ray şi jobenul pus oblic pe frunte. „Chiar şi bărbatul care aduce fericirea călătoreşte cu noi!”

În prezenţa lui mă simţeam în largul meu şi eram în acelaşi timp uimită. Un bărbat român sigur n-ar fi dansat cu mine prin cameră, dar mi-ar fi mâncat ciorba şi sarmalele şi mi-ar fi dat pace. Ar fi fost cu mult mai simplu!

L-am dus prin tot oraşul, dar asta s-a terminat repede. Am urcat pe Strada Gloriei până la Monumentul Eroilor şi am privit în depărtările Deltei. Am luat-o în grabă înapoi, pe străzi desfundate, cu pietriş, urmăriţi de o haită de câini care nu s-au lăsat potoliţi de cântecele lui.

Am plătit chiar şi un pescar să ne ducă până departe în Deltă, cu barca cu motor. De aceea n-am putut să vin să văd ce faci şi te-ai speriat că te-aş fi părăsit. Nu te voi părăsi niciodată, de asta poţi să fii sigură.

Acum câteva zile l-am rănit. L-am rănit atât de tare, încât a vrut să plece. Deja îşi pusese bagajele la uşă. M-a încolţit, mi-a pretins o îmbrăţişare, chiar şi sărutări. Alte femei ar fi fost măgulite, dar nu şi eu. A vrut iar să scormonească în viaţa mea din trecut, în istoria mea. A

vrut să-şi facă loc la mine, să se instaleze bine. Credea, probabil, că românculţa ar trebui să fie recunoscătoare că un american călătoreşte o jumătate de lume pentru ea. Dar tu mă ştii deja bine, nu mă las eu cu treburi dintr-astea. Nimeni n-are voie să mă oblige cumva.

— De ce nu-mi dai pace? Nici eu nu te-ntreb de ce eşti singur, i-am zis. Te-am întrebat eu ce-ai făcut cu viaţa ta, de ce dormi în foaierul unui teatru şi ţii spectacolele acelea imposibile într-o sală aproape goală? Să imiţi oameni. Cine mai vine la aşa ceva?

— Nu-ţi dau voie să spui asta. Am avut o carieră.

— N-ai avut nicio carieră. Nu faci decât să imiţi oameni, asta-i tot. Dar tu cine eşti, de fapt? Ce reprezinţi? Nu ştiu. Şi nu-i adevărat că-i doar un moment prost, trecător, când nimeni nu vrea să te vadă. Ce faci tu, faci cu drag, dar nu mai interesează pe nimeni. Încetează să mai faci ce n-a putut să facă bunicul tău! încetează să-i mai trăieşti viaţa! Lasă-l să moară. Mergi mai departe, Ray. Pur şi simplu, mergi mai departe.

Umbla neliniştit încoace şi-ncolo prin casă.

— Nu-mi vorbi aşa! Sălile erau mereu pline, în Las Vegas, în Atlantic City.

— Ce fel de spectacole erau acelea?

— Am deschis congrese ale medicilor, ale avocaţilor, ale comercianţilor de automobile. Am deschis concerte, am inaugurat parcuri tematice, discoteci, parcări, restaurante, hoteluri. Da, nu oricine poate face aşa ceva. Am jucat pentru evrei, în Miami, şi pentru irlandezi, în Chicago. Am văzut America. Am avut viaţa mea.

— N-ai fost decât un scurt divertisment înainte de desert, Ray. Mulţi sunt doar scurte divertismente, înainte de desert, în vieţile altora.

— Şi ce-i rău în asta?

Am răsuflat sonor.

— Nimic. Nu-i nimic rău în asta. Numai că am învăţat y să nu-mi fac iluzii. Îmi pare rău. Ştiu că uneori sunt prea brutală.

— Ai exilat-o pe mama ta în cămară. Am văzut borcanul acolo.

— Da, ştiu.

M-am dus la uşă şi i-am adus geamantanul înapoi în cameră. Şi-a lăsat capul la mine în poală.

— Deja ne certăm ca nişte bătrâni, am murmurat.

— Ce vrei de la mine?

— Povestea ta, nu pe cea a bunicului tău. Cine a fost tatăl tău?

— Mai întâi trebuie să povesteşti tu despre mama ta.

Mi-am trecut mâna prin părul lui şi mi-am spus: până acum n-am avut nici copil, nici bărbat. Acum îi am pe amândoi într-unul.

Mă simţeam înghesuită între cenuşa mamei, din cămară, şi Ray, din camera de zi. Era timpul s-o duc pe mama la soţul ei, la tata, despre care nu ştiam aproape nimic. S-o duc acasă şi s-o înmormântez, în sfârşit; deşi nu ştiam sigur a cui era cenuşa din borcan care avea să se amestece cu pământul românesc.

Alaltăieri, dis-de-dimineaţă, am luat vaporul spre Sulina. Mă gândeam că e cel mai potrivit loc să-i povestesc despre mama. În timpul călătoriei n-a scos niciun cuvânt, a privit doar şirul nesfârşit de plopi şi sălcii de pe malul fluviului.

Dacă Sulina fusese un oraş aproape uitat încă de pe vremea mamei, acum s-a scufundat şi mai mult în uitare. La cheiuri stau macarale ruginite şi vapoare care n-au mai ridicat ancora de zeci de ani. Tencuiala se fărâmiţează pe blocurile din prefabricate, iar bisericile au nevoie de

proptele ca să nu se prăbuşească. În Sulina, credinţa e pusă într-un corset de lemn şi fier.

Am căutat împreună casa în care a locuit mama, dar dunele de nisip o îngropaseră. Am căutat şi locul unde avusese Ahile frizeria, dar din ea nu se mai vedea nicio urmă. Ne-am dus la cimitirul în care se ascunsese mama. Doar morţii mai erau acolo. Pe ei poţi să te bizui mereu. Ray a fost tăcut şi atent tot timpul şi nu i-a trecut deloc prin minte să distreze pe careva. Chiar dacă oamenii care trăiesc acolo ar avea mare nevoie de-aşa ceva.

Mă părăsise curajul, amânam tot mai mult clipa în care să scot la iveală povestea mamei. La sfârşit ne-am plimbat pe digul de unde mama urmărise prepeliţele, izbindu-se de far. Acolo era un şaland cu cupă, care scormonea în măruntaiele curentului. Care continua eterna luptă dintre fluviu şi om, căreia nu-i era îngăduit să se încheie niciodată, atâta timp cât oamenii doreau să trăiască la gura de vărsare a fluviului.

I-am povestit tot ce-am aflat despre ea de la tine, chiar şi ceea ce nu-i de fapt de povestit. Ce ascunsesem chiar şi de mine, din tinereţe.

Fiindcă eu am ştiut dintotdeauna, tanti Maria, cine a fost mama şi n-am aflat abia din scrisoarea de la tine. Mi-a povestit unul dintre cei la care am stat. Poate ca muncitorul, când a venit beat acasă. Sau profesorul, fiindcă eram prea îndărătnică: N-am fost niciodată deosebit de prietenoasă, deosebit de recunoscătoare, aşa că mereu am fost dată mai departe, altuia. Unul dintre ei mi-a zis până la urmă „fiică de monstru”. Şi asta m-am şi socotit apoi.

Aş fi putut să vin mult mai devreme şi n-am făcut-o. Toată tinereţea i-am dus dorul şi, în acelaşi timp, mi-a fost scârbă de ea. Am iubit-o de la depărtare şi totuşi am vrut

s-o pedepsesc, fiindcă m-a dat. Aşa priveam eu lucrurile: m-a dat. Poţi să înţelegi aşa ceva?

M-am urât, fiindcă credeam că am lepra în mine, deşi medicii mă asigurau că sunt sănătoasă. N-am lăsat niciun bărbat să se apropie de mine, eram atât de dură cu ei, încât renunţau după scurt timp. Nu voiam să risc nimic.

Când am primit scrisoarea ta, ştiam că trebuie să mă grăbesc, fiindcă altminteri n-aveam s-o mai văd în viaţă. Dar nici ea pe mine. De aceea mi-am tot amânat plecarea. O parte din mine se grăbea spre ea, cealaltă dorea s-o pedepsească. Am umblat încoace şi-ncolo prin casă ca-ntr-o cuşcă, ceas de ceas, zi de zi, am fumat, m-am uitat la televizor, m-am dus la lucru, am mâncat şi-am dormit. Eram bucuroasă că mă puteam răzbuna, în sfârşit. Auzi? Eram bucuroasă. Aşa e şi nu mai pot să întorc lucrurile înapoi.

Dumnezeu, soarta sau *timingul*, cum ar spune bunicul lui Ray, mi-a trimis un bărbat care se poartă atipic pentru specia lui. El nu se lasă alungat. Am vrut să ştie tot, altfel niciun început nu-i posibil. Sau am vrut să-l izgonesc, speriindu-l. Să dispară iarăşi în America, în sfârşit, frângându-şi mâinile.

Însă el a ascultat totul cu răbdare şi apoi, în loc să se răsucească pe călcâie şi s-o ia la goană, aşa cum mă temusem – sau sperasem –, a spus încet de tot: „Şi noi când dormim împreună?” Uite aşa e el. Susţine că el aduce fericirea în lume şi poate că şi are dreptate. Ca să-i abat gândurile şi să câştig timp pentru un răspuns potrivit, l-am rugat să-mi povestească despre prima noastră noapte în Manhattan.

— Îmi amintesc bine atacul, dar nu mai sunt deloc sigură ce-am trăit pe urmă. Atât de răscolită eram.

— Erai în stare de şoc. E un miracol că ai

supravieţuit.

— Hai, dă-i drumul şi spune.

— Se potriveşte bine, fiindcă ăsta-i şi începutul poveştii noastre comune.

Pe digul de la Sulina au reapărut I3rd Street, foaierul teatrului şi imaginea mea, stând acolo, acoperită de cenuşă. A pomenit cum strângeam la piept borcanul şi cum începusem brusc să ţip. De fiecare dată când voiam să-l întrerup, pierzându-mi răbdarea, zicea:

— Îndată ajung la clipa în care m-am îndrăgostit de tine. Încă puţină răbdare.

Uite aşa e el.

În timp ce povestea, îl priveam atentă şi mi-am dat seama cât de mult îmi place. Din cauza asta, a fost cât pe ce să pierdem vaporul de seară înapoi spre Tulcea, însă eu tot n-am aflat care a fost clipa aceea. Zice că mi-o va dezvălui data viitoare. La el asta poate să dureze şi câteva zeci de ani.

Acum eşti gata de culcare, tanti Maria. Eşti frumoasă ca o Madonă. Te mai pieptăn şi-ţi aduc un pahar cu apă pentru noapte. Mai târziu trece infirmiera să vadă dacă mai ai nevoie de ceva. Îndată trebuie să plec, să mai prind ultimul autobuz înapoi spre oraş. Peste câteva zile te vizitez din nou şi-l aduc şi pe el. Trebuie să mai treacă şi prin asta.

IERI-SEARĂ AM GĂTIT PENTRU RAY, DUPĂ TOATE regulile unei. La mine, niciun bărbat n-a avut pane vreodată de desfătarea unor asemenea mâncăruri. De fapt, n-am mai gătit niciodată pentru vreunul. În timp ce mergea alături de mine pe promenadă, sătul şi mulţumit, şi ne bucuram, la fel ca jumătate de oraş, de răcoarea serii, după o zi caldă de vară, i-am povestit de planul meu de-a-l lua cu mine în colonie. Iarăşi a reacţionat altfel decât mă

aşteptasem.

— Credeam că n-ai să-mi mai propui asta.

— Nu ţi-e frică? Nu ţi se face scârbă?

— >

— Am să le dau cel mai bun spectacol din câte au văzut vreodată.

— N-au văzut niciodată un spectacol.

— Atunci al meu va fi primul. Merită să râdă şi ei puţin.

— Sunt oameni simpli, Ray. Lor le-ajunge dacă le povesteşti cine eşti, cum se trăieşte în America, cum a fost viaţa ta. Se mulţumesc cu puţin.

— De ce puţin, dacă poţi să ai mai mult?

Am privit apa.

— Nu-i nevoie să faci eforturi prea mari.

— Vrei să spui… fără spectacol? a întrebat dezamăgit.

— Şi puţin spectacol, dacă vrei tu.

— Dar ce poate să-i intereseze la mine?

— Totul.

— Nici măcar n-aş şti cu ce să încep.

— Începe cu numele tău adevărat. E Ray numele tău adevărat? Practic trăim de peste două săptămâni împreună şi eu tot nu ştiu cum te cheamă în realitate. Ai şi tu două, trei nume, pentru fiecare situaţie, ca bunicul tău? Ai şi tu nişte oameni pe conştiinţă, ca şi el? N-aştepţi cumva doar să mă…

După expresia de pe faţa lui mi-am dat seama că era greşit ce spusesem şi am regretat pe loc.

— N-a fost un ucigaş, ţi-am mai spus-o. Avea paisprezece sau cincisprezece ani când a început coşmarul.

— Şi şaptesprezece sau optsprezece când s-a

terminat. Ar fi putut să se ducă la poliţie… Sau să fugă şi să nu se mai întoarcă.

— Nu, nu putea! Asta nu reuşeşti tu să înţelegi.

A tăcut şi se vedea că lupta cu sine.

— Sunt aici de două săptămâni, a continuat el în cele din urmă. Îmi placi, n-am mai întâlnit niciodată pe cineva ca tine. Nu mai suntem tineri, de aceea nu vreau să fiu nechibzuit şi să plec pur şi simplu. Sunt încă aici, deşi nu-i chiar uşor cu tine. Deşi mi-ai spus povestea ta şi sigur ţi-ai zis c-am să fug. Dar sunt aici şi încă mai aştept să vii în braţele mele.

Ce să mai spui la asta, tanti Maria? Uite, aşa e el. S-a dus în camera lui şi a trântit uşa. Am pus mâna pe clanţă, am aşteptat o clipă, dar n-am apăsat-o. I-am auzit alături paşii agitaţi, până când am adormit. Trebuie să fi fost cu mult după miezul nopţii când am sărit brusc din somn. Era lângă patul meu, cu o pernă în braţe şi mă privea.

Mi-am zis: dacă e să mor acum, eu nu mi-am îndeplinit misiunea. Se ţinea strâns de pernă de parcă altminteri ar fi căzut. În lumina difuză a lămpilor de pe stradă arăta ca un personaj de prin filmele lui. Trebuie să-mi fi observat groaza, fiindcă a şoptit:

— Sunt doar eu.

Dar tocmai asta era ceea ce mă înfricoşa. S-a aşezat pe marginea patului.

— L-am întrebat de multe ori pe bunicu’ de ce n-a fugit, dar mereu a evitat să-mi răspundă. Într-o zi, când era deja foarte slăbit şi şi-a dat seama c-o să moară, a trimis-o pe mama după mine. A ridicat puţin capul de pe pernă şi mia şoptit încet la ureche: „Era tatăl meu”.

Ray a făcut o pauză.

— Acum înţelegi? Căpitanul nu era un ticălos oarecare, ci tatăl lui. Atunci când stătea în port, el nu se

uita la o navă oarecare, ci la una unde tatăl lui avea comanda. Aşa a fost.

— Dumnezeule, tatăl lui?… Totul a fost o minciună?

— O minciună? Nu. Pentru el era adevărat. În amintire totul e mereu aşa cum trebuie. Cine mai vrea povestea adevărată, dacă există şi una mai palpitantă?

— Eu. Eu o vreau.

— Lasă-mă lângă tine.

Am ridicat pătura şi i-am făcut loc. Şuşoteam ca nişte copii care stau sub cuvertură şi îşi încredinţează taine, noaptea, când lumea doarme, cufundată în uitare de sine.

— Care e prima ta amintire? l-am întrebat.

— Televizorul! Televizorul s-a născut aproape odată cu mine. Avem amândoi aceeaşi vârstă: cincizeci de ani. Poate că televizorul e cu un an-doi mai bătrân. Pe artiştii văzuţi de bunicu' pe scenele oraşului, la începutul secolului, îi vedeam eu acum, bătrâni, pe ecranul pâlpâitor. Abia mă născusem şi deja şedeam şi râdeam în faţa lui. Şi ecranul îmi întorcea râsul.

Trebuie să fi avut cinci sau şase ani şi, cu toate că nu înţelegeam prea mult din ce se petrecea acolo, eram cuprins de-o stare de bine şi de voioşie. Bunicu'* se trezea din letargia lui doar când era *Colgate Comedy Hour* sau *Ed Sullivan Show*. Saluta vedetele sonor şi cu încântare, ca pe nişte vechi cunoştinţe. Înainte şi după asta se cufunda iarăşi în tăcerea lui.

Jimmy Durante îşi deschidea spectacolul mereu cu aceleaşi cuvinte: *Good evening, folks*! Bunicu', din scaunul lui cu rotile, şi cu mine îi răspundeam în cor: „Bună seara, mare Schnozzola!" Primele cântece pe care le-am învăţat de la bunicu' erau ale lui Durante. Îmi aduc aminte şi azi câteva rânduri:

Give my regards to Broadway

Remember me to Herald Square
Teii all the gang at Forty-Second Street
That I will soon be there
Whisper of how Vm yearning To mingle with the old time through…
Say hello to dear old Coney Island
If there you chance to be
When you’re at the Waldorf charge it up to me
Wish you’d call on my gal
Old pal, when you get back home
Give me regards to Broadway and say that Til be there ever long…

Din televizor izvora linişte şi pace, dar şi o emoţie înviorătoare. Bunicu’ zicea mereu:

„Băiete, oricât de mizerabil ţi-a mers în timpul zilei, seara poţi să dai drumul la aparatul ăsta şi îi ai în casă pe Durante, Eddie Cantor sau pe Milton Berle. Adormi mereu cu un zâmbet pe buze”.

„Dar tu nu zâmbeşti deloc, bunicule”, spuneam.

„Ba da, chiar înainte s-adorm zâmbesc mereu. Dar tu dormi deja de multă vreme”.

Mama era adesea ocupată în cealaltă cameră, însă uneori, când n-avea vizitatori, venea la noi. Aveam o locuinţă mică, într-o clădire de cărămidă, chiar la piciorul Manhattan Bridge. Era una dintre puţinele case vechi, cu locuinţe de închiriat, care se păstraseră din vremea copilăriei lui bunicu’. Străzile mai existau şi purtau aceleaşi nume ca şi înainte, dar cele mai multe clădiri fuseseră demolate, de parcă ar fi fost nişte decoruri de film. În locul lor se construise Two Bridges, un cartier de blocuri cafenii, înalte, în umbra cărora trăiam.

Deosebirea dintre noi şi ceilalţi era că noi nu reuşiserăm să ne mutăm într-una dintre noile locuinţe sau

în vreo casă drăguţă de la periferie, in Queens sau în Long Island. Noi n-aveam maşină, nu mergeam la mare la sfârşit de săptămână.

Ne împotmoliserăm în plin Manhattan. Dar aveam un televizor pe care i-l dăruise mamei unul dintre clienţi. Mama avea clienţi care-şi puteau permite aşa ceva. Şedeam în faţa lui şi legănam piciorul, ca toţi ceilalţi. Deveniserăm un popor de oameni care îşi legănau piciorul.

Mi-am petrecut copilăria închipuindu-mi cum zâmbea bunicu' în clipa în care adormea. În timpul ăsta metroul trecea huruind pe deasupra noastră, îndreptându-se spre Brooklyn; între trenuri, cartierul era liniştit şi, la doar câteva sute de metri, trecea tăcutul East River.

Îmi mai aduc aminte că la şapte sau opt ani mama mă pune pe o masă din bucătărie, fiindcă are de primit un client de-al ei. A descoperit că mă pricep să cânt şi că-mi şi place. Ameninţă: „Stai aici şi cânţi cât poţi de tare. Dacă nu te mai aud, ies şi te snopesc". Acum e rândul tău.

— Am şase sau şapte ani şi meşteresc un vaporaş. Îmi scriu numele la proră: Elena. îl duc la Dunăre şi-l pun pe apă. Sper să ajungă de partea cealaltă. Acolo unde îmi închipui că locuiesc părinţii mei. Acum iar e rândul tău: cine-i tatăl tău?

A tăcut un timp.

— Un client de-al mamei. Cel cu televizorul. Apoi nu s-a mai arătat niciodată. Dar nici nu i-am dus dorul. îl aveam pe bunicu'. Şi acum tu: dintre toate locurile unde ai fost, unde ţi-a mers cel mai bine?

— La ţărancă. Nu-şi găsea cuvintele. Putea să nu vorbească o săptămână, şase luni, un an întreg. Asta mi-a plăcut, pentru că şi eu ştiam să tac foarte bine. Şi cum a fost viaţa ta mai departe?

— A doua jumătate a anilor '60 – înainte să fi împlinit

şaisprezece sau şaptesprezece ani – şi mare parte din anii ’70 i-am petrecut în Washington Square. Bunicu’ zicea mereu: *When you go to Washington Square, don’t forgetta watta mess you walk on*\ aşa îmi amintea de mulţii morţi care sunt îngropaţi acolo. Mă amestecam printre oameni şi-mi încercam norocul de solist şi imitator în mulţimea de cântăreţi la banjo, chitară şi flaut, de interpreţi de folk şi blues.

Mă ţineam după hipiote, dar n-aveam succes, fiindcă purtam nişte costume pe care ar fi putut să le poarte şi bunicu’, şi-n plus, pălărie de fetru şi mănuşi albe. În repertoriul meu nu apăreau Războiul din Vietnam, drepturile cetăţeneşti, nici cântecele lui Joan Baez, Pete Seeger, The Clancy Brothers sau Bob Dylan; nu drepturile negrilor mă însufleţeau, ci cântecele lui Tony Bennett, Perry Como sau Nat King Cole. Ceva cu mult suflet.

Mă propteam în faţa băncilor din parc sau a perechilor lungite pe iarbă şi întrebam: „Care vă este actorul preferat din anii ’50? Sau cântăreţul preferat?” Unii râdeau de mine, alţii mă întrebau: „Nu eşti prea tânăr pentru anii ’50?” „Undeva trebuie să încep, nu?”, răspundeam eu., Atunci începe cu The Kinks sau cu Jefferson Airplane!” Rânjeam la ei, fiindcă asta era lumea *lor*, nu şi a mea. Voiam să încep exact de acolo de unde se oprise bunicul meu. Şi asta era cu mult, mult mai devreme. Cred că încă de pe atunci trăiam în afara timpului.

Anii ’70 au fost cumpliţi în New York. În fiecare noapte ardeau case, erau morţi, peste tot se înălţau munţi de gunoaie. East Side arăta de parcă ar fi fost abandonat. Îţi venea să crezi că oraşul nu mai putea fi salvat. Cine îşi putea permite pleca de-acolo. Pentru unii, au fost nişte vremuri palpitante, dar eu nu demonstram împotriva Vietnamului, nu-l înjuram pe Nixon, nu-mi păsa de

drepturile femeilor, nu asediam nicio universitate, nu umblam pe Bleecker sau Macdougal Street, prin „Bitter End” sau în „Wha?” Bunicu’ murise, nu mai primeam pensia lui. Mama era prea bătrână ca să mai aibă prea mulţi clienţi.

Mă înscriseseră la o şcoală de actorie, dar după un an mi se spusese că nu-s bun să interpretez, ci doar să imit. Eram săraci, trebuia să câştig bani. Mai întâi am lucrat în camera frigorifică a unei măcelării din Meaptacking District. Tranşam carne de la două noaptea până la opt dimineaţa. Şi azi aş putea s-o fac, cu ochii închişi.

Mai târziu am găsit de lucru în Times Square, eram chelner-cântăreţ. Pe atunci, Times Square era o adevărată mizerie, pe acolo umblau cele mai decăzute creaturi. În mare, făceam ceea ce fac şi acum. Locuiam pe Sixth Avenue, peste drum de Jefferson, închisoarea pentru femei, şi, în fiecare dimineaţă, când mă-ntorceam acasă mort de oboseală, lângă peretele casei se înşiruiau bărbaţii care doreau să vorbească cu nevestele lor, aflate dincolo de zidurile închisorii.

La ora şase fix, femeile apăreau la ferestre şi începea dialogul. Stăteam în pat şi le pândeam glasurile. Spaniolă, italiană, chineză, engleză, întreaga lume se strângea sub fereastra mea. Nu înţelegeam decât puţin din ce spuneau. Bărbaţii povesteau despre copiii de acasă, despre munca lor, despre familie. Femeile, despre dorul de-a fi iar împreună. Uimitor era însă că, în ciuda ţipetelor şi a gălăgiei de nedescris, ei reuşeau să desluşească glasul care conta.

Îmi aduc aminte de o pereche care se înfierbânta în timpul nopţii. De la fereastra celulei, ea îi striga tot felul de cuvinte drăgăstoase, el răspundea de pe cealaltă parte

a străzii. Erau ca două pisici în călduri. Toată lumea din zonă era trează şi le asculta jocul amoros. De câte ori nu m-am pipăit şi eu în timpul ăsta şi nu m-am excitat odată cu ei? Şi, odată cu mine, precis că încă mulţi alţii din vecinătate. Ei, da, astea au fost alte vremuri.

— Şi, mai târziu? Ce-ţi mai aduci aminte?

— Mai târziu? în anii ’80 am fost chelner-cântăreţ într-un restaurant tematic din Orlando. „Nostalgie” era tema restaurantului meu, care era amplasat între unul dedicat Vestului sălbatic şi altul care promitea o călătorie pe Mississippi. Clienţii se aşezau la nişte mese lungi, iar eu apăream într-un balcon, sus, deasupra lor. De acolo mă avântam pe-o frânghie, cântând, trecând peste capetele lor, şi aterizam pe o masă. Cântam un cântec oarecare, cam aşa poate:

Câtch a falling star and put it in your pocket
Never let it fade away
Câtch a falling star and put it in your pocket
Save it for a rainy day
For love may come and tap you on the shoulder some starless night
Just în case you feel you want to hold her
You *11 have a pocket full of starlight.

Abia trecusem de treizeci de ani, aveam jumătate din vârsta celor mai mulţi dintre clienţi, dar cântam cu atâta patimă, încât unii plângeau. Cântam despre cele mai bune vremuri din viaţa lor, anii ’50, în care eu abia mă născusem. Nişte vremuri în care nu numai că puteau să viseze la o viaţă bună, îndestulată, sigură, ci chiar o şi aveau. În care ascultau la televizor cântecele lui Perry Como, Tony Bennett sau Bing Crosby, aşa cum făceam cândva şi noi, bunicu’, mama şi cu mine, în locuinţa noastră minusculă din Two Bridges.

Anii ’80 au fost buni. Trăiam într-o casă mică de lângă Orlando, pe malul râului St. John. Când nu cântam, vâsleam ore în şir prin labirintul râului. Şi unele dintre fetele mai trecute, care veneau să mă asculte la spectacole, vâsleau şi ele. Acum e iarăşi rândul tău: de ce ţii cenuşa mamei tale în cămară?

— Fiindcă nu mă puteam despărţi de ea. Dar acum am luat o hotărâre.

CEAŢA ÎNCĂ NU SE RIDICASE AZI-DIMINEAŢĂ, când aşteptam în autogara legătura spre colonie. Pe drum am tăcut, cu o mână îl ţineam de braţ şi cu cealaltă strângeam geanta în care pusesem borcanul. Avea cu el geamantanul cu recuzită. Şoferul ne-a lăsat să coborâm chiar la intersecţie.

Cu cât ne îndepărtam de şosea, cu atât slăbea zgomotul de maşini, până când s-a stins de tot. Ultima ploaie lăsase în urmă bălţi adânci, pe care nu le puteam ocoli şi, curând, nu ne-am mai făcut probleme, ci am luat-o direct prin ele. Păsări speriate zburau uneori din tufişuri, alteori ne speriam noi.

Drumul cu pietriş urcă puţin, apoi coboară brusc. Pe plante se vedea încă umezeala nopţii. O bucată de drum trece printr-o pădure mai deasă, urmează apoi tufişuri ţepoase, cu nişte fructe acre. Mergi şi tot mergi şi curând crezi că te-ai rătăcit. N-auzi decât zumzăitul insectelor şi te întrebi dacă lumea chiar mai există.

Nu-ţi mai aduci aminte de drumul care duce de la colonie la şosea, nu-i aşa? Mi-ai spus odată că n-ai mai părăsit deloc valea. Nici măcar atunci când ai fi avut voie, după ce se constatase că nu mai eraţi contagioşi.

Ray şi cu mine am intrat pe poarta deschisă, iar eu îl observam ca să-mi dau seama ce se petrecea în el. Dacă şovăia sau dacă nu dorea să se întoarcă. El însă privea cu

atenţie mica platformă prost asfaltată, straturile cu flori din faţa clădirii lunguleţe, bucătăria, ba chiar a intrat câţiva paşi şi în sala de activităţi. Uite aşa e el.

Infirmiera ne-a zis:

— Toţi sunt foarte emoţionaţi. N-au parte în fiecare zi de o asemenea vizită. S-au gătit pentru american. Am pus nişte scaune mai în spate, în faţa bisericii. Nouă-zece vor fi de-ajuns, ceilalţi preferă să rămână în camere, în paturi, dar vor să lase uşile deschise ca să-l poată asculta. Şi tanti Maria rămâne în pat, e prea slăbită ca să se mai ridice. În drum, puteţi să treceţi pe la ea, o să se bucure.

Aşa că uite-mă. L-am trimis pe Ray înainte, îl aduc mai târziu la tine. Am rugat-o pe infirmieră să-l conducă puţin ca să pot sta câteva minute singură cu tine. Doreşti ceva? Ai glasul stins, abia dacă înţeleg ce spui.

De-aici, de sus, îi pot vedea bine pe toţi; ultimii locuitori ai văii, ultimii dintre cei care şi-au dus viaţa aici. Şi-au pus cele mai frumoase haine şi par pregătiţi ca pentru o mare sărbătoare. Poate că şi morţii îşi înalţă capetele, pe dealurile învecinate, ca să vadă mai bine.

Îl văd pe Ray, dar nu pare îngreţoşat, nici măcar uimit. Scormoneşte prin geamantanul lui şi îşi scoate fracul. Îl pune înapoi, îl scoate iar.

Acum s-au aşezat cu toţii, Pascu se ridică, e cel mai tânăr şi mai în puteri dintre voi. Aproape că nu se vede că-i bolnav. Ar putea să iasă la plimbare pe promenada din Tulcea, într-o duminică după-amiază, şi nimeni nu şi-ar da seama. Câteva degete poţi să pierzi şi altfel. Îşi scoate pălăria şi se înclină ceremonios.

— Dorim să-i urăm bun venit lui Ray! Ne bucurăm că aduce puţin din America şi în valea noastră.

Acum îşi pune iarăşi pălăria pe cap şi se uită împrejur.

— Distracţia asta o să ne prindă bine, altfel stăm degeaba toată ziua şi ne uităm la pădure. Ray poate să ne povestească cum se trăieşte la el acasă. Nu trebuie să se grăbească, avem foarte mult timp. Avem răbdare. Suntem poate cei mai răbdători oameni din lume.

Pascu face o mică pauză.

— Noi n-am călătorit departe niciodată, n-am văzut lumea. Eu am ajuns o singură dată la Tulcea, alţii nici măcar până acolo. Dar mai bine să tac acum şi să vă eliberez scena. Suntem numai urechi.

Publicul râde. Pascu e încurcat, îşi şterge transpiraţia de pe frunte.

— Cei care mai avem urechi.

Trebuie să plec îndată şi să te las singură, tanti Maria, fiindcă i-am promis lui Ray c-o să traduc pentru el. Are nevoie de mine, fără mine nu face faţă. Înainte să vin la tine m-a întrebat ce să spună şi eu i-am răspuns: „Tu alegi: viaţa ta sau spectacolul”.

A vrut să mai amâne decizia şi a propus s-o ducem mai întâi pe mama – şi pe toţi ceilalţi din borcan – la cimitir, la tata. Dar pentru asta e timp şi mai târziu. Dacă au putut să aştepte câţiva ani, nu mai contează o oră.

Ray îşi închide geamantanul. Acum mă duc, dar nu te teme, nu dispar, nu mă dau la fund, asta nu mai fac. De-acum poţi să contezi pe mine. Sigur mă întorc. Dacă mă vrei, ai o fiică.

Auzi zgomotul ăsta de care vuieşte valea?

Aplauzele mâinilor ciunte sunt asurzitoare.